

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

La instauració del règim franquista a l'Ajuntament de Barcelona: depuració i reconfiguració de l'Administració Municipal

Marc Gil Garrusta

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0. Spain License.**

Marc Gil Garrusta

LA INSTAURACIÓ DEL RÈGIM FRANQUISTA
A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA.
DEPURACIÓ I RECONFIGURACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ MUNICIPAL

Tesi doctoral dirigida per:
Dr. Joan Fuster Sobrepere
Dr. Andreu Mayayo Artal

Doctorat Societat i Cultura
Departament d'Història Contemporània
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona
2015

AGRAÏMENTS	4
ABREVIATURES	5
INTRODUCCIÓ: LES BASES DOCTRINALS DEL <i>NUEVO ESTADO</i> FRANQUISTA I LA RECONFIGURACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ DE L'ESTAT	7
LA SÍNTESI FRANQUISTA	9
EL DECISIONISME POLÍTIC	12
L'ADAPTACIÓ FRANQUISTA DEL DECISIONISME POLÍTIC SCHMITTIÀ	19
EL <i>NUEVO ESTADO</i>. LA RECONFIGURACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ DE L'ESTAT	29
LA DEPURACIÓ DE FUNCIONARIS. EL CAS DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA	35
LA LEGISLACIÓ REPRESSORA. LA LLEI PER A LA DEPURACIÓ DE FUNCIONARIS PÚBLICS	41
L'ESPECIFICITAT DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL	52
EL PROCÉS DEPURADOR	56
RESULTATS DE LA DEPURACIÓ	107
LA POBLACIÓ DEPURADA	107
LA DURADA DEL PROCÉS DEPURADOR	112
LES SANCIONS DEPURADORES EN DOS ESTADIS	119
LA DEPURACIÓ A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA EN RELACIÓ A ALTRES PROCESSOS DE DEPURACIÓ	129
TIPOLOGIA DE LES ACUSACIONS	136
ELS INFORMES POLÍTICO-SOCIALS	139
LA FILIACIÓ POLÍTICA DELS FUNCIONARIS MUNICIPALS	147
LA DELACIÓ AL SÍ DE LA CORPORACIÓ MUNICIPAL	158
ELS FUNCIONARIS TEMPORALS, LA BAULA FEBLE DEL PROCÉS DEPURADOR	164

ELS CAPS DE NEGOCIAT I DIRECTORS DE SERVEIS MUNICIPALS. UNA DEPURACIÓ MOLT LLEU	167
ELS PROCESSOS REPRESSIUS PARAL·LELS A LA DEPURACIÓ DE FUNCIONARIS	169
FUNCIONARIS QUE PASSAREN UN DOBLE PROCÉS DE DEPURACIÓ	172
SECCIONS, NEGOCIATS I SERVEIS MUNICIPALS	176
POLICIA URBANA	180
SERVEI D'EXTINCIÓ D'INCENDIS I DE SALVAMENT	185
L'INSTITUT MUNICIPAL D'ESTADÍSTICA	187
ESCORXADORS MUNICIPALS	191
SERVEIS TÈCNICS	195
LA DEPURACIÓ EN FEMENÍ	200
L'AJUNTAMENT DE BARCELONA ENFRONT DE LA DEPURACIÓ DELS FUNCIONARIS	208
EL TRIBUNAL DEPURADOR	213
EL PROCÉS DEPURADOR EN MARXA	219
L'ALTRE CARA DE LA DEPURACIÓ: LA GENEROSITAT AMB ELS ADDICTES	272
LA DEPURACIÓ A LA BASE DE LA RECONFIGURACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ MUNICIPAL	288
LES TENSIONS DE PERSONAL EN EL SÍ DE LA CORPORACIÓ	291
L'INTERVENCIONISME DE LA CORPORACIÓ MUNICIPAL EN EL PROCÉS DEPURADOR	301
DESPRÉS DE LA DEPURACIÓ. UN BALL DE XIFRES.	306
EL CONTROL DE L'ADMINISTRACIÓ: REDUCCIÓ DE PERSONAL, ENQUADRAMENT I DISCIPLINA	311
CONCLUSIONS	321
BIBLIOGRAFIA	332

Agraïments

En un treball tant dilatat en el temps, és inevitable contraure innumbrables deutes personals, intel·lectuals i morals amb tots aquells que m'heu acompanyat en aquest camí pedregós, farcit de dubtes, incerteses i desànim. Sense la companyia i l'alè afectuós d'amics i companys de ben segur que aquesta aventura intel·lectual no hagués arribat a bon port. Tampoc hagués estat possible sense l'aixopluc i la comprensió d'aquells de la família que són el darrer refugi quan s'apaguen totes les llums. En especial a l'Andreu i la Júlia que m'han acollit i animat fins i tot quan no m'ho mereixia.

Entre el deutes adquirits m'agradaria fer especial menció dels que he contret amb els meus directors de tesi. Amb en Joan Fuster, sense el qual, aquesta tesi simplement no existiria i a qui li agraeixo per sobre de tot la seva habilitat de conciliar l'amistat amb el mestratge. Amb l'Andreu Mayayo per tota l'ajuda prestada tant personalment com acadèmica, evitant amb les nostres converses que aquesta nau es desviés del seu rumb.

També vull aprofitar aquestes línies per agrair als companys dels Estudis d'Arts i Humanitats de la Universitat Oberta de Catalunya pel seu acompanyament i per la seva sensibilitat de no aclaparar-me en els moments de sotsobre. En especial a en Jaume Claret, company de fatigues d'aquesta cosa d'historiar, per la seva generositat intel·lectual i la seva predisposició a l'intercanvi d'idees.

Finalment, un agraïment especial a la Cristina Márquez, un far enmig de la tempesta perfecta, amb qui aquest autor ha contret un deute impagable.

Abreviatures

AGA	Archivo General de la Administración
ACMB	Arxiu Contemporani Municipal de Barcelona
AMM	Arxiu Miquel Mateu
AGCB	Archivo del Gobierno Civil de Barcelona
AGMS	Archivo General Militar de Segovia
FET	Falange Española i Tradicionalista
JONS	Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
CNT	Confederación Nacional de Trabajadores
UGT	Unión General de Trabajadores

NO IMPRIMIR!

Introducció: Les bases doctrinals del *Nuevo Estado* franquista i la reconfiguració de l'Administració de l'Estat

“Un orden de derecho pensado como algo soberano y general, pensado no como medio en la lucha de complejos de poder, sino como medio contra toda lucha en general [...] sería un principio hostil a la vida, un orden destructor y disgregador del hombre, un atentado al porvenir del hombre, un signo de cansancio, un camino tortuoso hacia la nada.”

Friedrich Nietzsche, *La genealogía de la moral*

A la fi de la Guerra Civil, el règim franquista s'esmerçà en construir una doctrina política que contribuís a legitimar i a garantir la supervivència d'un règim que havia nascut amb un cop d'estat contra la legalitat vigent i contra una república democràticament legitimada. A més, calia fer un esforç teòric per sintetitzar, en un corpus doctrinal únic, la diversitat de tendències polítiques que vivien en el sí de la coalició que sustentà l'exèrcit sollevant. La Guerra Civil havia facilitat que les diverses tendències que configuraren el conglomerat polític social que recolzà l'exèrcit franquista aparquessin les seves desavinences evidents i fonamentessin la seva aliança en aquells aspectes que compartien abastament com l'anti-liberalisme, l'oposició a l'Estat normatiu liberal-demòcrata o el furibund nacionalisme espanyol. Com afirmà Ramírez Jiménez: *“...un discurso de circunstancia, con apelaciones a lo que une a dichos grupos, con silencios sobre los que les separa. Un discurso ideológico no muy original y no falta de incoherencia. Pero ideología al cabo”*¹.

---

¹ Manuel Ramírez Jiménez, “La ideología en el régimen totalitario: El caso de España,” en *Fuentes ideológicas de un régimen: (España 1939-1945)*, 1978, 9–26, p. 17.

També havia coadjuvat a aquest consens la progressiva feixistització de les opcions polítiques conservadores i reaccionàries de l'Estat espanyol durant la Segona República². Ara bé, finalitzat l'enfrontament fratricida, calia establir les bases teòriques que fixessin la deriva política del règim, que el legitimessin propositivament i no es basessin només en plantejaments en negatiu, en el sentit de “moviment anti” que propugnà Juan José Linz³. El resultat fou una ideologia més aviat feble i poc musculada, una fusió o síntesi dels interessos de les diverses ‘famílies’ que abraçaren el bàndol franquista, molt tutelada des del poder executiu i essencialment al servei del règim, sense un especial interès per la coherència teòrica establerta.

Convé doncs un esbós dels principis teòrics que configuraran la ideologia política franquista i una breu anàlisi dels principals elements que, en el procés de construcció del *Nuevo Estado*, contribuiran a la reconfiguració de l'Administració de l'Estat franquista. Una administració que es construirà sobre la vella administració liberal, però a la que se li aplicaran alguns principis ‘nous’, coherents amb la síntesi ideològica del nou règim, que cercaven configurar una administració més disciplinada, més enquadrada i menys autònoma. Un autèntic braç executor dels dissenys de l'executiu franquista.

---

² Per a una sistematització del procés de feixistització a la dreta conservadora i reaccionària espanyola durant la Segona República veure: Ismael Saz Campos, *España contra España: Los nacionalismos franquistas* (Madrid: Marcial Pons, 2003); Ismael Saz Campos, *Fascismo y Franquismo* ([València]: Universitat de València, 2004); Ferran Gallego Margaleff, *El evangelio fascista: La formación de la cultura política del Franquismo (1930-1950)*, Contrastes (Barcelona: Crítica, 2014); Pedro Carlos González Cuevas, *El pensamiento político de la derecha española en el siglo XX: De la crisis de la Restauración al estado de partidos (1898-2000)*, Colección Biblioteca de Historia y Pensamiento Político (Madrid: Tecnos, 2005); Pedro Carlos González Cuevas, “Las derechas españolas ante la Crisis del 98,” *Studia Historica. Historia Contemporánea*, no. 15 (1997): 193–219.

³ “el fascismo es un movimiento anti; se define por las cosas contra las que está, pero esta antítesis debería llevar en la mente de los ideólogos a una nueva síntesis que integrara elementos de los credos políticos que atacaba tan violentamente”, citat a Nicolás Sesma Landrin, “La dialéctica de los puños y de las pistolas’: Una aproximación a la formación de la idea de Estado en el fascismo español (1931-1945),” *Historia y Política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, no. 27 (2012): 55.

La síntesi franquista

Si observem els esforços teòrics que es dugueren a terme a la fi de la Guerra Civil, podríem afirmar que el camí que emprendria la doctrina política franquista ja s'havia prefigurats amb el decret d'unificació, el 19 d'abril de 1937, que fusionava, en un únic partit, els dos grans partits que amb la Guerra Civil es mostraren capaços d'enquadrar les masses al bàndol rebel: *Falange Española de las JONS* i els Tradicionalistes, configurant la *Falange Española y Tradicionalista y de las Juntas Ofensivas Nacional Sindicalista* (FET-JONS). Certament Falange Española, absolutament minoritària i quasi abocada a la desaparició o convertida merament en la "fuerza de choque de la reacción"⁴ després de les eleccions de 1936, esdevindria, gràcies a la Guerra Civil, un actor polític essencial per al bàndol rebel en la mateixa mesura que la dreta conservadora, fonamentalment representada per la CEDA, desprestigiada la seva estratègia legalista a causa de la derrota en les eleccions de 1936, quedava anorreada com a actor polític en el nou escenari espanyol. Els tradicionalistes, per la seva banda, millor preparats que altres formacions per a fer front a una guerra civil oberta, es convertirien en el segon gran partit de masses al servei del bàndol sollevant, malgrat que només eren presents en algunes zones del territori espanyol i tot i la seva imatge 'antiquada' i les seves seculars contradiccions ideològiques internes⁵.

---

⁴ Ismael Saz Campos, "Tres acotaciones a propósito de los orígenes, desarrollo y crisis del fascismo español," *Revista de Estudios Políticos*, no. 50 (1986): 211.

⁵ Altres grups de dretes com els monàrquics alfonzins, tenien un privilegiat accés a les elits econòmiques, religioses i polítiques conservadores, i pogueren influir en l'entorn militar i de Franco, però els mancaven les masses, imprescindibles en el nou tipus de conflicte armat en que s'havia convertit la Guerra civil. Ismael Saz Campos, "Paradojas de la Historia, paradojas de la Historiografía. Las peripecias del fascismo español," *Hispania* 61, no. 207 (2001): 169; Joan Maria Thomàs, *Falange, Guerra Civil, Franquisme, F.E.T y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992).

És evident que el decret d'unificació s'inscrivía en una estratègia militar -que varià amb la fallida del cop d'Estat i l'inici d'una llarga i feixuga Guerra Civil- que cercava la unitat d'acció i d'esforços de tots els grups que recolzaren l'aixecament militar contra la República i que requeria d'estructures solvents que enquadressin les masses en la reraguarda i proveïssin d'efectius les unitats militars del front. Però en la unificació de *Falange Española* i els Tradicionalistes ja es prefiguraven les característiques del nou règim polític així com s'establien els límits de la posterior articulació doctrinària. Perquè el nou règim adoptà els 26 punts de *Falange Española*, però hi afegí la composant tradicionalista, en especial, la seva vessant catòlica, que impregnaria el règim des dels seus inicis i, a partir de 1942, s'aniria convertint en predominant, donada la necessitat del règim franquista de desmarcar-se dels règims feixistes europeus, tot mutant cap a un règim autoritari i eminentment catòlic, més presentable als ulls de les potències vencedores en la Segona Guerra mundial.

El fet que la unificació es decretés des de dalt, des del poder instituït, procedint a l'arraconament o l'eliminació de les dissidències internes en els grups que s'unificaven mostren clarament el fet que des dels seus inicis, el partit únic fou una creació del poder executiu i fet a la mesura dels interessos del nou règim i del seu titular⁶. En paraules d'Ismael Saz: *"Una unificación, desde fuera, por arriba y por decreto, que arrambló con la vieja dirección de Falange, integró sólo a los sectores más colaboracionistas del tradicionalismo, reforzó el caudillaje franquista y situó el partido unificado en una línea de absoluta subordinación al Jefe de Estado"*⁷.

La direcció militar del bàndol sollevat es creava el seu instrument polític i aglutinava forces. Fent això, però, també establia el marc en el que haurien de

---

⁶ Luis Aurelio González Prieto, "La concreción teórica del partido único español franquista," *Revista de Estudios Políticos*, no. 141 (2008): 43.

⁷ Saz Campos, "Paradojas de la Historia, paradojas de la Historiografía. Las peripecias del fascismo español," 171.

treballar els futurs ideòlegs del règim. Els límits teòrics estaven definits, després de la Guerra Civil caldria fixar les directrius i perfilar els principis. Atés que l'objectiu principal era legitimar-se i perpetuar-se en el poder calia una *filosofia política* que acomodés a les diverses famílies que havien donat suport al règim, i així evitar possibles dissensions internes, al mateix temps que blindés la cúpula del règim⁸.

El resultat fou una síntesi entre elements ideològics moderns, essencialment l'assumpció de les teories decisionistes de Carl Schmitt, amb aquells elements del tradicionalisme que servissin a la causa⁹. Com afirma Jose Antonio López García: *“una nueva visión del pasado y la tradición que, lejos de ser honradamente científica, era una visión marcada por la política decisionista. El lema era rehacer la tradición exclusivamente desde motivaciones políticas. El resultado fue esa mezcla entre ‘decisionismo político’ y ‘apelación sesgada a la tradición’”*¹⁰.

Així, els teòrics franquistes, ben armats amb l'utilitat ideològica decisionista, conegut a bastament pels ideòlegs falangistes, revisitarien el pensament tradicional espanyol, per a recollir aquells elements que els fossin útils per a bastir una filosofia política de síntesi que servís els interessos del nou règim. Es tractaria d'una reactualització del pensament conservador tradicional, adaptat als nous temps i al poder sorgit de la Guerra Civil. Una nova mirada al passat per a un *Nuevo Estado*. Com afirmava José Pemartín: *“España ha sido la primera nacionalidad formada en Europa, la más característica y mejor definida. La nacionalidad española, vieja de siglos, no tiene hoy, pues, necesidad de formarse, sino de rejuvenecerse”* perquè per el polític i escriptor espanyol no s'havia de crear res de bell nou, sinó recuperar les essències d'un passat, evidentment, idealitzat, *“Los que pretendan crear, por*

---

⁸ *Orden, jerarquía y comunidad: fascismos, dictaduras y postfascismos en la Europa Contemporánea*, Colección de Ciencias Sociales (Madrid: Tecnos, 2002), 177 i ss.

⁹ Luis Aurelio González Prieto, “El debate sobre la Constitución en el primer franquismo (1939-45).” *Revista de Estudios Políticos*, no. 155 (2012)

¹⁰ José Antonio López García, “La filosofía política del franquismo: decisionismo y tradición,” en *Franquismus und Salazarismus: Legitimation durch Diktatur?* (Klostermann: Frankfurt am Main, 2008), 405.

decirlo así, 'ex nihilo', por un acto de voluntad entusiasta, la forma de un nuevo Estado imitando el extranjero, desconocen una de las verdades absolutamente fundamentales, tanto para el hombre individual como para las Naciones, y es qué, paradójicamente, es en el pasado donde se encierra la sustancia espiritual del porvenir”¹¹.

El decisionisme polític

Molt influïts pels falangistes, el règim franquista abraçà de manera decidida les tesis del filòsof jurídic alemany Carl Schmitt. A bastament conegut en els cercles falangistes en els anys trenta, gracies a la traducció, a principis d'aquella dècada, d'alguns dels seus escrits, fou posteriorment difós per dos dels principals teòrics falangistes prou rellevants en la doctrina política de postguerra, Francisco Javier Conde i Luis Legaz Lacambra, que adquiriren un coneixement directe de la figura i obra de Schmitt en respectives estàncies a Alemanya per a completar estudis de Dret. A partir d'ells, altres pensadors franquistes de postguerra com Sánchez Agesta, Carlos Ollero, Gómez Arboleya o Jesús Fueyo incorporaren als seus escrits el pensament schmittià¹².

A ulls del franquistes, les tesis de Carl Schmitt es mostraven idònies per a legitimar el nou règim en tres sentits: legitimació del cop d'Estat al règim republicà, a partir de la crítica schmittiana a l'Estat liberal, especialment per la seva crítica a les disfuncions del parlamentarisme i del normativisme jurídic de Kelsen que sustentava l'estat de dret; per a justificar el enfrontament fratricida de la Guerra Civil, a partir de la seva concepció de la política com a un essencial enfrontament,

---

¹¹ Citat a López García, "La filosofía política del franquismo."

¹² José Antonio López García, "La presencia de Carl Schmitt en España," *Revista de Estudios Políticos*, no. 91 (1996): 142.

en situació excepcional, entre amics-enemics; i per la legitimació del nou règim i la seva constitució jurídica, un cop assolida la victòria, gràcies a la idea de decisionisme, oposada al pensament normativista de l'Estat liberal, a partir de la qual Schmitt considerava l'autoritat sobirana com a font absoluta de tota decisió legal i moral.

La crítica de Schmitt a l'Estat liberal es centrava en dos aspectes fonamentals, la crítica al parlamentarisme i la crítica al normativisme jurídic de l'Estat de dret que el sustentava. Pel jurista de Plettenberg les aspiracions liberals de publicitat i transparència de l'activitat política, la discussió pública, la deliberació i argumentació dels afers de l'Estat, així com la divisió de poders, que havien estat articulades per a socavar el monopoli polític dels estats absolutistes -per acabar amb les polítiques de gabinet i els secrets d'Estat-, haurien derivat, en la pràctica parlamentaria i amb la incorporació de les masses a la política, en pràctiques que es podien equiparar amb allò que, en el seu origen, el liberalisme volia combatre.

Schmitt advertia que els parlaments liberals havien deixat de funcionar com a vehicles per a canalitzar les discussions racionals sobre els interessos de la societat, ja que la veritable activitat política es desenvolupava en petites comissions a 'porta tancada' o en reunions secretes entre els caps dels partits polítics amb representació. En aquest sentit, els parlaments s'havien convertit en una façana on els legisladors ja no eren els representants d'una 'voluntat popular', sinó que treballaven per a promoure els interessos dels seus partits i d'aquells sectors socials i econòmics que intentaven controlar l'Estat, directament o a través dels partits polítics. Així, les aspiracions de les democràcies liberals haurien periclitat, en paraules de Schmitt:

"(...) los fallos y errores más evidentes del funcionamiento parlamentario [son]: el dominio de los partidos y su inadecuada política de personalidades, el 'gobierno de aficionados', las permanentes crisis

gubernamentales, la inutilidad y banalidad de los discursos parlamentarios, el nivel, cada vez más bajo, de los buenos modales parlamentarios, los destructivos métodos de obstrucción parlamentaria [...], la obligatoriedad de la disciplina de voto dentro de cada grupo parlamentario se ha convertido en un instrumento imprescindible y el denominado principio representativo pierde su sentido, así como que la verdadera actividad no se desarrolla en los debates públicos del pleno sino en comisiones (y ni siquiera necesariamente en comisiones parlamentarias) tomándose las decisiones importantes en reuniones secretas de los jefes de los grupos parlamentarios; así se origina la derivación y supresión de todas las responsabilidades, con lo que el sistema parlamentario resulta ser, al fin, sólo una mala fachada del dominio de los partidos y de los intereses económicos”¹³

Des d'aquesta perspectiva, Schmitt considerava que el parlamentarisme esdevenia un obstacle per a la democràcia real. Ara bé, això no significa pas que l'autor alemany considerés que resolent totes aquestes 'perversions' de les màximes liberals s'assoliria una veritable democràcia. Per Schmitt l'autoritat política no es legitimava pas a través d'un procés d'escrupolosa discussió pública, sinó en una identitat entre governats i governants. De fet, entenia que la democràcia es podria realitzar d'una manera més perfecta que en un estat de dret amb una identificació del poble amb un líder carismàtic. D'aquí la seva coneguda sentència sobre la dictadura, a la que considerava *“ciertamente antiliberal pero no necesariamente antidemocrática”*.

Perquè per a Schmitt, el parlamentarisme era, en essència, el darrer estadi de l'assalt de la societat civil a l'Estat. Conseqüentment, per a recuperar el monopoli d'allò polític, l'Estat hauria de despolitzar la societat civil, eradicar de l'àmbit estatal la discussió pública i vehicular per altres canals 'més perfectes' l'aliança entre el poder i els administrats. D'aquesta manera l'Estat recuperaria el monopoli

---

¹³ Citat a Antonella Attili, "La Crítica decisionista de Carl Schmitt a la democràcia liberal," *Signos Filosóficos*, no. 10 (July 2003): 129-48.

d'allò polític.¹⁴ La única democràcia vàlida per a l'autor alemany era la que funcionava per aclamació nacionalista d'un dirigent que eliminava el sufragi universal i el pluralisme partidista per a instaurar un nou ordre¹⁵.

Però la crítica al parlamentarisme no fou l'únic, ni el més rellevant atac de Schmitt a l'Estat liberal. La clau de volta del pensament del professor de Plettenberg es sostenia en la crítica al normativisme jurídic kelsenianà que sostenia els Estats demoliberals. La solució de Kelsen a la incorporació de les masses a la vida pública passava per concebre l'Estat com una construcció legal i normativa. Es construïa l'Estat de dret en una concatenació de normes que es derivaven de les anteriors, fins a arribar a la norma fonamental, la *Grundnorm*, un enunciat que donaria validesa a tot el desenvolupament normatiu, que el tancaria per dalt i que no caldria anar a cercar la seva legitimitat fora del sistema normatiu: *"La búsqueda del fundamento de validez de una norma no puede proseguir hasta el infinito, como la búsqueda por la causa de un efecto. Tiene que concluir en una norma que supondremos la última, la suprema. Como norma suprema tiene que ser presupuesta, dado que no puede ser impuesta por una autoridad cuya competencia tendría que basarse en una norma aún superior"*¹⁶

D'aquesta manera s'elimina el dualisme entre Estat i Dret i s'evita que es pugui legitimar fora de la norma l'exercici del poder. L'Estat és un fenomen purament normatiu i cap llei pot existir fora d'ell. El dret com a limitador del poder polític. Ja no seria possible que l'Estat imposés o modifiqués la llei al seu albir¹⁷. Es subjecta el

---

¹⁴ Gabriel Negretto, "El concepto de decisionismo en Carl Schmitt: El poder negativo de la excepción," *Sociedad*, no. 4 (May 1994): 66–89; Luis R. Oro Tapia, "Crítica de Carl Schmitt al liberalismo," *Estudios Públicos*, no. 98 (2005): 171–87.

¹⁵ Carmelo Jiménez Segado, "El Poder Judicial y la defensa de la Constitución en Carl Schmitt," *Revista de Estudios Políticos*, no. 161 (2013): 59.

¹⁶ Citat a Jorge C. Restrepo Ramos, "La Teología Política de Carl Schmitt: Una lectura desde su debate con Hans Kelsen," *Revista Derecho del Estado*, no. 31 (2013): 264.

¹⁷ Felipe Curcó Cobos, "La polémica de Kelsen-Schmitt: Un debate jurídico en torno a la Modernidad," *Dianoia: Anuario de Filosofía*, no. 71 (2013): 90.

poder i es protegeixen els drets individuals en un ordre normatiu pur que intentava resoldre l'impacte de la incorporació de les masses als vells estats liberals a través del parlamentarisme.

A la 'Teoria pura del dret' de Kelsen, Schmitt hi contraposà la seva teoria del decisionisme polític. I ho feu partint del cas excepcional, aquella contingència que, per la seva naturalesa, no pot ser prevista per cap ordenament jurídic. La excepció de Schmitt no s'ha de confondre amb l'estat de setge o d'altres situacions recollides en els estats de dret. Representaria una situació més extrema que no és fàcil de descriure, perquè *"El caso excepcional, el que no está previsto en el ordenamiento jurídico vigente, puede a lo sumo ser calificado como caso de extrema necesidad, de peligro para la existencia del Estado o de otra materia análoga, pero no se puede delimitar rigurosamente"*¹⁸.

Per Schmitt, el cas excepcional mostrava les insuficiències del normativisme jurídic perquè no era capaç de resoldre positivament a qui li pertocava la sobirania en un cas d'aquestes característiques. La idea kelseniana que entenia que el problema de la sobirania es referia essencialment a la norma fonamental i al debat sobre quin havia de ser el seu contingut, era vista per Schmitt com un subterfugi per sostraure el problema de l'àmbit jurídic, mentre que per l'autor de Plettenburg el fet de dirimir on radicava la sobirania enfront d'un cas excepcional implicava reflexionar sobre l'element central d'allò polític¹⁹: *"Para una jurisprudencia que se orienta hacia los problemas y los negocios cotidianos, el concepto de soberanía carece de interés práctico. En su concepto sólo lo normal es cognoscible; todo lo demás constituye una 'perturbación'. Frente al caso extremo se encuentra sin saber qué hacer"*²⁰.

---

¹⁸ Carl Schmitt, *Teología política* (Madrid: Trotta, 2009), 14.

¹⁹ Restrepo Ramos, "La Teología Política de Carl Schmitt," 268.

²⁰ Schmitt, *Teología política*, 17.

Schmitt afirmava que en els casos excepcionals es feia palès on residia la sobirania. Donat que per fer front al cas extrem, per la seva naturalesa, calien unes facultats il·limitades, superiors a aquelles que l'ordenament jurídic preveu, això implicava, de fet, *“la suspensión total del orden jurídico vigente”*. En aquestes circumstàncies es mostrava la persistència de la dualitat entre Estat i Dret i, de fet, la preeminència del primer respecte el segon. Enfront el cas excepcional *“es evidente que mientras el Estado subsiste, el derecho pasa a segundo término (...) La existencia del Estado deja en este punto acreditada su superioridad sobre la validez de la norma jurídica. La decisión se libera de todas las trabas normativas y se torna absoluta en sentido propio. Ante un caso excepcional el Estado suspende el derecho por virtud del derecho a la propia conservación. (...) Si en los casos normales cabe reducir al mínimo el elemento autónomo de la decisión, es la norma la que en el caso excepcional se aniquila”*²¹.

Ara bé, per a Schmitt, el cas excepcional no és només aquell que no està previst en el ordre normatiu, sinó que per a poder-lo considerar com a tal cal que es produeixi en un context de confrontació pel poder que obligui als contendents a agrupar-se en la distinció amics-enemics²². És en aquest moment quan es pot percebre la naturalesa d'allò polític, en el moment en que cert nivell d'antítesi es converteix en un conflicte d'intensitat extrema: *“el sentido de la distinción amigo-enemigo es marcar el grado máximo de intensidad de una unión o separación, de una asociación o disociación”*²³.

En aquest escenari l'enemic és *hostis*, no pas *inimicus*, i per tant no és possible arribar a cap mena d'acord. En aquest escenari d'antagonisme intens i extrem, doncs, sempre hi haurà la possibilitat, segons Schmitt, de que esclati

---

²¹ Ibid., 17 i 18.

²² Oro Tapia, “Crítica de Carl Schmitt al liberalismo,” 173.

²³ Carl Schmitt, *El concepto de lo político: texto de 1932 con un prólogo y tres corolarios* (Madrid: Alianza, 2014), 59.

l'enfrontament violent, la guerra: *“La destrucción física de la vida humana no tiene justificación posible, a no ser que se produzca, en el estricto plano del ser, como afirmación de la propia forma de existencia contra una negación igualmente óptica de esa forma (...) Cuando hay enemigos verdaderos, en el sentido óptico al que se está haciendo referencia aquí, tiene sentido, pero sólo políticamente, rechazarlos físicamente, y si hace falta, combatir con ellos”*²⁴.

El cas excepcional, aquell que ens mostra l'antagonisme òntic entre dos bàndols en la lluita pel poder, és el tipus de conflicte extrem que *“no pueden ser decididos por una norma general previamente determinada ni por el juicio desinteresado y por tanto neutral de un tercero”*²⁵. En aquesta situació és quan, a ulls de Schmitt, es fa evident saber qui és el subjecte de la sobirania, de fet es fa necessària la reflexió sobre el concepte mateix de sobirania. Curt i ras, si el cas excepcional està fora de la norma, qui és competent per a decidir sobre aquell?. L'autor alemany ho resol en la primera oració de la seva *Teología Política*: *“Soberano es quien decide sobre el estado de excepción”*²⁶.

Així, el sobirà serà aquell que decideix sobre el cas excepcional, però també qui decideix si existeix aquest cas i sobre què s'ha de fer per a fer-li front. La excepció mostra, segons Schmitt, la farsa del normativisme liberal que pretén emmascarar l'element personal de la sobirania, del qui decideix, rere les lleis i les normes: *“Lo excepcional es lo que no se puede subsumir; escapa a toda determinación general, pero al mismo tiempo, pone al descubierto en toda su pureza un elemento específicamente jurídico, la decisión”*²⁷.

Serà la decisió del sobirà, aquell que es manté fora i per sobre de la llei, qui afrontarà el cas excepcional, lliurant-se de totes les normes establertes, com a un

---

²⁴ Ibid., 80.

²⁵ Ibid., 78.

²⁶ Schmitt, *Teología política*, 13.

²⁷ Ibid., 18.

poder esdevingut absolut, amb l'objectiu de bastir un nou ordre que substitueixi el caos que ha forçat la seva intervenció: *“No existe una sola norma que fuera aplicable a un caos. Es menester que el orden sea restablecido, si el orden jurídico ha de tener sentido. Es necesario de todo punto restablecer una situación normal, y soberano es quien con carácter definitivo decide si la situación es, en efecto, normal. El derecho es siempre ‘derecho de una situación’. El soberano crea esa situación y la garantiza en su totalidad. Él asume el monopolio de la última decisión”*²⁸.

Schmitt seguia l'estela de la filosofia decisionista del dret, especialment de Thomas Hobbes, per a qui el dret no es una qüestió de raó, sinó de voluntat, com afirma la seva cèlebre *‘Auctoritas, non veritas facit legem’*. Així la decisió sobirana és un acte de voluntat que partint d'una situació d'il·legalitat -per la suspensió de la norma-, el moment excepcional, crea un nou ordre polític: *“El caso excepcional transparenta de la manera más luminosa la esencia de la autoridad del Estado. Vemos que en tal caso la decisión se separa de la norma jurídica y, si se nos permite la paradoja, la autoridad demuestra que para crear derecho no necesita tener derecho”*²⁹. La font del nou ordre, i del nou dret, serà el sobirà, i aquest dret haurà de ser obeït no pas per la seva racionalitat, sinó perquè ha estat sancionat pel sobirà per a restablir l'ordre, la pau i la seguretat de la comunitat³⁰.

L'adaptació franquista del decisionisme polític schmittià

No és d'estranyar que la doctrina política franquista abracés amb profusió les tesis de Schmitt. Es mostraren com un corpus teòric extraordinàriament valuós per a

---

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Negretto, “El Concepto de decisionismo en Carl Schmitt: El poder negativo de la excepción,” 3.

justificar les primeres singladures del règim franquista. La crítica al parlamentarisme i a l'estat de dret liberal contribuïren a justificar el trencament amb l'ordre republicà, les tesis sobre el cas excepcional i l'enfrontament fratricida entre bàndols agrupats en amics-enemics, semblava descriure a la perfecció la retòrica de la "España contra la anti-España" que havia animat l'*Alzamiento Nacional* i la Guerra Civil i, finalment, la tesi decisionista de Schmitt atorgava el marc teòric imprescindible per justificar el cop contra el constitucionalisme republicà, al temps que creava la font de legalitat per al naixement del nou ordre normatiu franquista així com la nova legitimitat social del règim³¹.

Valguin alguns exemples sorgits dels membres de l'*Instituto de Estudios Políticos*³², impulsat per Serrano Suñer, el 10 de setembre de 1939, a imatge i semblança del seu precursor italià, com a plataforma de desenvolupament teòric, en principi des d'una òptica especialment falangista, però que acabaria oferint lloc a les diverses 'famílies ideològiques' que conformaven el règim franquista³³:

"Enlazar la representación de masas, la llamada libertad democrática, con el principio liberal de discusión racional, se ha hecho imposible con el moderno régimen de partidos. Esto quiere decir que la práctica continental de los partidos ha destrozado las esperanzas liberales, y para comprenderlo basta ver que en toda Europa no ha podido organizarse el liberalismo como un partido duradero. La situación se ha agravado todavía más cuando el total agrupamiento de los representantes en partidos ha trascendido al cuerpo de ciudadanos. En la democracia de masas se ha llegado a una gravísima consecuencia antidemocrática: la más absoluta pasividad del ciudadano, cuya participación en las funciones públicas ha

---

³¹ González Prieto, "El debate sobre la Constitución en el primer franquismo (1939-45).", 215. Soto Carrasco, "Para con Dios y la Patria."

³² Per a un estudi sociològic del personal que participà en l'Institut de Estudios Políticos veure: Nicolás Sesma Landrín, "Sociología del Instituto de Estudios Políticos. Un «grupo de elite» intelectual al servicio del partido único y del Estado franquista," a *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco (1936-1975)*, Actas. Historia 3206 (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico," 2013).

³³ Luis Negró Acedo, *Génesis del ideario franquista o la descerebración de España*, Història i memòria del franquisme (Valencia: Univ. de Valencia, 2014), 111 i ss.

quedado reducida a la posesión de un carné y a seguir, desprovisto de toda iniciativa, la disciplina que él mismo le impone."³⁴

"Conforme se hacía crónico el desorden y se estabilizaba el totalitarismo marxista, había de afianzarse la mentalidad dictatorial. No se va entonces contra el liberalismo democrático: se desecha, simplemente, por su incapacidad para enfrentarse con los nuevos enemigos. El 'fascismo' entendido a la española, no reniega de las libertades humanas, sino de la palabrería liberal; reacciona contra la crisis de autoridad, contra el derroche de energías en el Parlamento, contra la subversión mantenida desde el Poder, contra aquella realidad ignominiosa (...) [Esta reacción] responde a una vocación de unidad frente a la dispersión, a un sentido conciliador y orgánico frente a la lucha de clases, y busca una compenetración entre la profesionalidad y la ciudadanía, cuya fórmula impecable se hallaba ya en nuestro acervo clásico."³⁵

Ara bé, a ulls dels teòrics franquistes, el decisionime polític de Schmitt presentava alguns dificultats d'encaix amb la tradició jurídica espanyola. La consideració absolutament existencialista de la decisió schmittiana, "*normativamente considerada la decisión nace de la nada*"³⁶, no era satisfactòria pels teòrics franquistes. Efectivament, per a Schmitt la decisió sobirana té un valor absolut, i no apel·la a cap valor superior, neix i acaba en ella mateixa: "*En la práctica, lo mismo da no estar sujeto a error que no poder ser acusado de error; lo esencial es que ninguna instancia superior pueda revisar la decisión*"³⁷.

La manca de transcendència de la decisió, la seva autonomia respecte del iusnaturalisme, fou rebutjada per la pràctica totalitat dels teòrics franquistes. Francisco Javier Conde s'interrogava així: "*¿En qué consiste esa voluntad, ese poder? ¿Es acaso un elemento inmanente a la norma o trascendente a ella? ¿Si*

---

³⁴ José Antonio Maravall, "Liberalismo y libertad en Europa," *Revista de Estudios Políticos*, no. 21 (1945): 23.

³⁵ José Corts Grau, "Sentido español de la Democracia," *Revista de Estudios Políticos*, no. 25 (1946): 15 i 16.

³⁶ Schmitt, *Teología política*, 32.

³⁷ *Ibid.*, 51.

*viene de fuera, si 'se añade' a la norma, de dónde viene?... ¿De dónde viene la decisión? ¿De la nada? La decisión 'pura' es una construcción fantástica equiparable a la norma 'pura'*³⁸. La decisió sobirana no podia sostenir-se en el no res o en el propi desordre, sinó que havia d'apel·lar a algun element transcendent, ja sigui al dret de resistència del poble contra aquell poder que reiteradament ha desconegut o violat el Dret natural; o bé, apel·lant a una veritat superior i, evidentment, transcendent.

La resposta dels teòrics franquistes a l'inacceptable existencialisme schmittià la trobaran en el pensament de Juan Donoso Cortés. Caigut a l'oblit des de la seva mort a mitjan dels XIX, poc després del seu famós *Discurso sobre la dictadura* a les Corts espanyoles el 1849, fou recuperat pel propi Schmitt als anys 30, considerant-lo com un dels pensadors importants del pensament reaccionari europeu, i fou abraçat pel franquisme per la seva apologia de la dictadura, "*cuando la legalidad basta para salvar la sociedad, la legalidad; cuando no basta, la dictadura*", la seva vinculació a la religió catòlica i al tradicionalisme.

El pensament contrarevolucionari del Marqués de Valdegamas fou hàbilment instrumentalitzat pels franquistes per a matisar el decisionisme polític en un sentit transcendent. Com Schmitt, Donoso Cortés només observava una sortida possible enfront de l'expansió del liberalisme i el socialisme decimonònics, la dictadura política. No endebades, l'autor alemany considerava que "*Donoso guarda alguna relación con todo pensamiento importante que establezca la continuidad entre nuestra actualidad y la situación de 1848*"³⁹.

Enmig de les revolucions liberals de 1848 i davant la feblesa que mostraven les monarquies europees, en especial l'espanyola, Donoso Cortés afirmava que només

---

³⁸ Citat a López García, "La filosofía política del franquismo," 410.

³⁹ Schmitt, *Teología política*, 53.

la concentració de les forces contrarevolucionàries en mans d'un poder fort podria retornar al país a l'ordre tradicional:

“Cuando las fuerzas invasoras están derramadas, las resistentes lo están también; lo están por el Gobierno, por las autoridades por los Tribunales, en una palabra, por todo el cuerpo social; pero cuando las fuerzas invasoras se concentran en asociaciones políticas, entonces necesariamente, sin que nadie lo pueda impedir, sin que nadie tenga derecho a impedirlo, las fuerzas resistentes por sí mismas se concentran en una mano. Esta es la teoría clara, luminosa, indestructible de la dictadura.”⁴⁰

Calia, en el pensament de Donoso Cortés, que les forces del poder tradicional, la Monarquia, l'Església, l'exèrcit i la propietat s'agrupessin per a defensar els seus interessos i retornar a l'ordre violentat per la modernitat. S'havia de retornar a les velles certituds que emanaven de l'autoritat religiosa, del catolicisme⁴¹. Només aquest reagrupament podia imposar l'ordre des de dalt:

“La cuestión es ésta, y concluyo: se trata de escoger entre la dictadura de la insurrección y la dictadura del Gobierno, como menos pesada y menos afrentosa. Se trata de escoger entre la dictadura que viene de abajo, y la dictadura que viene de arriba: yo escojo la que viene de arriba, porque viene de regiones más limpias y serenas; se trata de escoger, por último, entre la dictadura del puñal y la dictadura del sable: yo escojo la dictadura del sable porque es más noble...”⁴²

Però el que més interessava als franquistes de Donoso Cortés no era el seu decisionisme polític, o no pas en la versió en el que el destacava Schmitt, sinó aquella versió que podia servir millor als seus interessos i, en aquest sentit, l'amplia

---

⁴⁰ Citat a José Corts Grau, “Perfil actual de Donoso Cortés,” *Revista de Estudios Políticos*, no. 19 (1945): 81.

⁴¹ Pedro Carlos González Cuevas, “Las tradiciones ideológicas de la extrema derecha española,” *Hispania: Revista Española de Historia* 61, no. 207 (2001): 108.

⁴² Citat a Corts Grau, “Perfil actual de Donoso Cortés,” 83.

ambigüitat dels escrits de Donoso Cortés ajudà a trobar l'origen del decisionisme donosià en quelcom transcendent, la Veritat. Els *Ensayos sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, permeteren als teòrics franquistes sublimar el decisionisme del Marqués de Valdegamas: *“Toda afirmación relativa a la sociedad o al gobierno supone una afirmación relativa a Dios, o lo que es lo mismo, que toda verdad política o social se convierte forzosamente en una verdad teológica”*⁴³. Corts Grau, en el seu estudi sobre Donoso a la *Revista d'Estudios Políticos* afirmava en aquest sentit: *“En toda cuestión política va implicada radicalmente una cuestión teológica. (...) sin caer en el panteísmo, cabe afirmar que todas las cosas están en Dios y que Dios está en todas las cosas.”*⁴⁴.

Col·locant l'origen de la decisió en una posició transcendent, convertint-la en una decisió més religiosa que política, com afirmava Legaz, permetia, en primera instància, contribuir a la justificació del qualificatiu de 'Guerra santa' a la Guerra Civil, al temps que legitimava la forma de govern que impulsaria la personificació de la decisió sobirana, això és el cap del nou règim, Francisco Franco. Aquesta idea de subordinació de l'Estat a la Moral, a més, permetia entroncar el règim franquista, no sense forçar les idees, amb un passat idealitzat d'harmonia entre Estat i Religió, el que Raimundo Fernández Cuesta definí com a *Estado ético*:

*“el Estado español, tradicionalmente ha sido un Estado ético, no en el sentido de ser fuente de toda moral pública y privada, sino en el cristiano de sumisión, como el hombre a una norma superior ética. (...) mientras el Estado liberal tuvo que acudir a la ficción jurídica de la autolimitación de su soberanía, el Estado español, desde muchos siglos antes, se sometió voluntariamente a la verdad de unos principios superiores, a los que quedaba subordinados desde el Emperador al último súbdito.”*⁴⁵.

---

⁴³ Citat a López García, “La filosofía política del franquismo,” 414.

⁴⁴ Corts Grau, “Perfil Actual de Donoso Cortés,” 98.

⁴⁵ Raimundo Fernández-Cuesta y Merelo, “El concepto falangista del Estado,” *Revista de Estudios Políticos*, no. 13 (1944): 367.

Amb tot calia, no caure absolutament en una apologia del decisionisme donosià, ja que si bé fermava el règim franquista a la tradició⁴⁶, calia vigilar de no abonar en excés el terreny a aquells que defensaven que la monarquia era l'única forma legítima de la tradició política catòlica⁴⁷. El franquisme volia beure de les mateixes fonts de legitimitat que eren inherents a la monarquia, però essent conscient que Franco, com a cap de l'Estat, trencava de manera inaudita la línia catòlica tradicional. Ara bé, tot i els equilibris, l'operació fou reeixida. Posant al servei de la Veritat la decisió sobirana, s'allunyà de l'origen fundat en el no res, i es contribuï a legitimar el nou règim, ja que en aquest escenari l'oposició ja no es dóna sobre la voluntat decisora, contra el sobirà, sinó contra la Veritat que aquest defensa, contra allò transcendent⁴⁸.

Francisco Javier Conde, com s'ha dit el principal deixeble de Carl Schmitt a Espanya, acabarà de reblar el clau en la legitimació del poder sobirà, encarnat en la figura de Franco, amb la seva tesi sobre el 'Caudillaje'⁴⁹. Com afirma Reig Tapia, Conde tractarà de deslligar el concepte de cabdill i el de dictadura, entenent que mentre aquesta és temporal, destinada a solucionar una situació d'excepcionalitat per a restaurar l'ordre i, per tant, es tractaria d'una figura comissòria, aquell, el concepte de cabdill, esdevé una figura sobirana, atès que no pretén restaurar sinó instaurar un nou ordre, un nou Estat⁵⁰.

---

⁴⁶ Per molts monàrquics el decisionisme de Donoso Cortés apel·lava indefectiblement a la monarquia que era la única que gaudia de la veritable legitimitat tradicional. Aquests supeditaven la decisió a la legitimitat dinàstica, posaven l'accent en qui havia de manar. No concebien que fos la decisió la que atorgués la legitimitat.

⁴⁷ López García, "La filosofía política del franquismo," 414.

⁴⁸ González Prieto, "El debate sobre la Constitución en el primer franquismo (1939-45).," 215.

⁴⁹ Tot i que no és la única conceptualització desenvolupada en l'àmbit franquista espanyol com bé mostra Ismael Saz Campos, "Franco, ¿caudillo fascista?. Sobre las sucesivas y contradictorias concepciones falangistas del caudillaje franquista," *Historia y Política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, no. 27 (2012): 27–50.

⁵⁰ Alberto Reig Tapia, "Aproximación a la teoría del caudillaje en Francisco Javier Conde," *Revista de Estudios Políticos*, no. 69 (1990): 70.

Francisco Javier Conde, consideraria la figura del *Caudillo*, seguint a Max Weber i els seus 'tipus ideals'⁵¹, com a un líder carismàtic amb un poder sense límits i d'exercici indefinit en el temps. La institució central i definitiva del règim, a qui se li atorguen poders quasi comparables als del pontífex en la Església catòlica⁵². La guerra, el cas excepcional, hauria desvetllat el seu lideratge, *"el milagro de la guerra ha obrado el milagro de un mando soberano carismático, fervorosamente acatado y amado por todos los españoles, en el que señaladamente concurren todos los títulos de legitimidad"*. En ell es concentren tots els principis de legitimitat que s'han desenvolupat fins aquí: *"La legitimidad que otorga la razón a quien ha instaurado un nuevo orden constitucional y nuevas instituciones políticas. La legitimidad que otorga la propia ejemplaridad y la especial asistencia con que Dios favorece a quien, en combate victorioso por la Verdad y por la salvación de su pueblo, le son desvelados los arcanos del futuro histórico y asume el deber indeclinable de forjarlo por su mano"*⁵³.

Aquesta legitimació era absolutament peremptòria donada la singularitat de l'accés al poder del règim franquista. A diferència dels altres règims totalitaris europeus, els franquistes derogaren ben aviat la Constitució republicana per a crear un nou ordre jurídic-polític. Ni italians ni alemanys arribaren tant lluny en els moments inicials del seu accés al poder. Durant molt temps mantingueren l'ordre constitucional en el que sorgiren, derogant només aquells aspectes del marc legal vigent que els convenia, però sense subvertir l'ordre de manera absoluta. D'aquí la distinció que fa Conde entre dictadura, pròpies dels règims italià i alemany, i *caudillaje*, mentre que les primeres no deixaven de ser règims que no haurien

---

⁵¹ Weber definia el lideratge carismàtic com a *"la cualidad que pasa por extraordinaria, condicionada mágicamente en su origen,...de una personalidad por cuya virtud se la considera en posesión de fuerzas sobrenaturales o sobrehumanas, o por lo menos específicamente extracotidianas y no asequibles a cualquier otro, o como enviado de Dios, o como ejemplar, y en consecuencia como jefe, caudillo, guía o líder"*. Max Weber, *Sociología del poder: los tipos de dominación* (Madrid: Alianza, 2007), 113 i ss.

⁵² Saz Campos, "Franco, ¿caudillo fascista?," 36.

⁵³ Citat a Reig Tapia, "Aproximación a la teoría del caudillaje en Francisco Javier Conde," 70.

traspasat el marc de l'Estat liberal en la seva fase autoritària⁵⁴, el règim franquista estaria trencant de manera radical amb totes les estructures del vell Estat liberal per fundar un Estat de nova planta⁵⁵.

La darrera pota de la legitimació del règim, derivada de les anteriors, és la concepció plebiscitària de la identificació entre el poble i el seu cabdill. En la mateixa línia de Schmitt, els franquistes conceben que és més perfecta la democràcia en un procés d'identificació que no pas en un d'elecció. Es concebia una connexió 'íntima' entre el poble i el seu cap, en el cas espanyol "*la identidad de destino del que acaudilla y de los acaudillados*", que convertia Franco en l'ínterpret de la tradició, legitimat per aclamació plebiscitària del seu poble⁵⁶.

Una legitimació a través de la identificació del poble fonamentada ja sigui, com proposa Corts, en la sang vessada durant la Guerra Civil: "*Nuestro tradicionalismo nos hace contar, no sólo con los que ahora son, sino con los que fueron; y al cabo hemos votado el nuevo régimen con un voto más sincero y eficaz que el de las papeletas: el de la propia sangre*"⁵⁷; o bé, com proposa Garcia Valdecasas, en l'assentiment del poble als resultats o propòsits de la política desenvolupada: "*es manifiesta la tendencia de los Estados totalitarios a legitimarse con pruebas de adhesión plebiscitaria, forma democrática en la cual, si no se brinda una elección como discernimiento de personas, se someten los resultados o los propósitos de una política al pueblo para que les dé su asentimiento*"⁵⁸. O, alternativament, com

---

⁵⁴ Per a Conde la distinció entre els règims italià i alemany i el règim de Franco es fonamenta en que si ve tots tres neixen en un acte revolucionari, només el règim espanyol trenca de manera absoluta i inequívoca amb la legalitat vigent, mentre que els altres dos respecten la continuïtat jurídica de l'Estat liberal. Aquesta concepció també te a veure amb la manera en que accedeixen al poder els tres règims comparats: mentre que l'espanyol ho fa a partir d'un enfrontament fratricida, els altres dos i accedeixen en el marc del règim constitucional vigent en els seus països.

⁵⁵ González Prieto, "El debate sobre la constitución en el primer franquismo (1939-45).", 214.

⁵⁶ Saz Campos, "Franco, ¿caudillo fascista?," 41.

⁵⁷ Corts Grau, "Sentido español de la democracia," 38.

⁵⁸ Alfonso García Valdecasas, "Los estados totalitarios y el Estado español," *Revista de Estudios Políticos*, no. 5 (1942): 20.

exposa Gallego en relació al pensament de Beneyto, el *Caudillo* esdevingué una figura enviada per la Providència que fou acollida pel poble mobilitzat a la recerca del seu destí⁵⁹.

O bé, finalment, a la manera de Schmitt, per a qui el concepte de nació era el gran principi legitimador del món modern, el gran mite polític dels inicis del segle XX. Com afirma Soto Carrasco la idea de Nació com un principi “capaz de evocar de una manera instintiva e irracional la lucha contra todo el orden liberal”. La Nació com a nexa d'unió entre el govern i els governats. La forta identificació de l'Estat i la Nació, a l'estil dels feixismes italià i alemany, era un factor inspirador pels falangistes espanyols com bé afirmava Luis del Valle: “no es la Nación la que crea el Estado, sinó el Estado el que en rigor crea i perfecciona la Nación: El Estado es absolutamente necesario para la integración de la escena nacional”⁶⁰.

D'aquesta manera s'articulava un poder sobirà discrecional, legitimat en el seu ancoratge en la tradició catòlica i en la victòria en l'enfrontament fratricida contra aquell enemic que havia atemptat, de manera reiterada, contra els preceptes del Dret natural. Ungit pel poble com a líder carismàtic, absorbia la capacitat de fundar un nou ordre, una nova legalitat, en definitiva, un *Nuevo Estado*. Així, el *Caudillo* serà font de dret i d'organització social i política, i s'aplicarà a la creació d'un marc normatiu nou. Ara bé, aquest s'allunyarà de la idea del codi constitucional clàssic, per abraçar els plantejaments schmittians de “legislación motorizada”, això és, un tipus de legislació que actua a través de mesures concretes i no pas articulant grans lleis generals⁶¹. Com afirmaria Sánchez Agesta:

“La ‘Constitución’ es ante todo ‘Derecho’ y aquella especie de derecho que es obra inmediata de la actividad política y que por consiguiente contiene

---

⁵⁹ Gallego Margaleff, *El evangelio fascista*, 624.

⁶⁰ Ambdues cites a David Soto Carrasco, “‘Para con Dios y la Patria’: representación y autoridad en el caudillismo franquista,” *Confluente. Revista de Studi Iberoamericani* 4, no. 2 (December 23, 2012): 200.

⁶¹ López García, “La filosofía política del franquismo,” 414.

sus caracteres. Irrelevante para este concepto es que la Constitución se halle o no fijada por escrito en un solo texto; que tenga el carácter de una ley, de un pacto entre las fuerzas preponderantes de un medio, de costumbre o de jurisprudencia; que se atribuya a su contenido un valor superior y se establezca bajo la protección de un procedimiento específico de reforma; o que se nos exprese como norma, como decisión o como orden concreta”⁶²

No és l'objecte d'aquest treball aproximar-nos al desenvolupament de la legislació franquista en el seu conjunt. El que ens interessa és analitzar com els principis doctrinals i de legitimitat que fonamenten el règim franquista modulen l'Administració de l'Estat del *Nuevo Estado* i la seva organització territorial. Com veurem, d'un règim de la naturalesa del descrit, que es configurava per la decisió d'un sobirà plenipotenciari, per més que hagués d'observar la tradició catòlica, el qual era identificat per la nació com a líder indiscutible per a guiar-los cap a un ordre nou, no podia sorgir un Estat que no estigués fonamentat en un fort autoritarisme jeràrquic, establint una estructura de poder piramidal i vertical, així com una extrema identificació entre l'Estat i la Nació de la que resultaria un exacerbat nacionalisme, nexa d'unió entre el governant i els governats, articulats en un profund unitarisme centralista. En definitiva, l'Administració franquista acabarà per mostrar la mateixa indumentària amb que fou vestit, pels seus teòrics, el nou règim.

El *Nuevo Estado*. La reconfiguració de l'Administració de l'Estat

Dos principis fonamentals es troben a la base de la construcció del *Nuevo Estado* franquista i que articularan de manera substancial la reconfiguració del conjunt de

---

⁶² Citat a González Prieto, "El debate sobre la Constitución en el primer franquismo (1939-45).", 209.

la Administració de l'Estat del nou règim amb l'objectiu de restaurar l'ordre social conservador i el poder de les tradicionals classes dominants⁶³: el principi d'unitat nacional i el principi autoritari-jeràrquic. El règim franquista s'esforçà en implementar-los ràpidament, un cop assegurada la victòria, modificant de manera substancial l'Administració espanyola, no només aquella heretada del règim republicà, sinó del mateix aparell estatal 'tradicional' anterior a la República. En alguns sentits, el règim franquista aniria més lluny que cap altre règim que l'havia precedit⁶⁴.

Si algun principi era àmpliament compartit per les diverses corrents ideològiques que convergiren en el Partit únic, aquest era, sens dubte, el principi d'unitat nacional. Ho afirmava rotundament Luís Jordana en un article des de l'òrgan propagandístic del *Instituto de Estudios Políticos*:

*“Entre los principios básicos del Movimiento Nacional español, formulados por Falange Española de las JONS y convertidos en norma programática del Movimiento al unificarla con la Comunión Tradicionalista, el de unidad ocupa un lugar preeminente. Ningún otro ha sido objeto de una proclamación tan reiterada y solemne.”*⁶⁵

L'ultranacionalisme franquista duria irremediablement a l'unitarisme i l'uniformisme en el disseny del *Nuevo Estado*. Es pretenia una Espanya unitària en tots els àmbits. Tota heterogeneïtat hauria de ser eliminada, no s'admetrien fets diferencials ni pluralitats lingüístiques, tampoc poders descentralitzats ni incipients formes d'autogovern. Calia depassar els separatismes, la lluita política vehiculada a

---

⁶³ Borja Riquer i Permanyer, *Historia de España. La dictadura de Franco*, vol. n° 9 ([Barcelona] ;[Madrid]: Crítica; Marcial Pons, 2010), 26 i ss.

⁶⁴ Fins i tot la “dictablanda” de Primo de Rivera havia respectat parcialment els sindicats i els partits polítics i no havia executat ningú per motius polítics: Martí Marín i Corbera, *Història del franquisme a Catalunya*, 1. ed. (Vic; Lleida: Eumo Editorial; Pagès Editors, 2006), 50 i ss.

⁶⁵ Luis Jordana de Pozas, “El principio de unidad y sus consecuencias políticas y administrativas,” *Revista de Estudios Políticos*, no. 5 (1942): 622.

través de partits polítics, les llengües regionals, els sindicats de classe. En definitiva, tot allò que impliqués la idea de diversitat en el cos social⁶⁶.

En termes polítics el principi d'unitat nacional implicà la derogació dels Estatuts d'autonomia articulats durant la segona República i, amb ella, la dissolució de la Generalitat de Catalunya i de tot element del incipient procés de descentralització política que s'havia desenvolupat en el règim republicà. La visió essencialista de la nació espanyola, junt amb l'anti-liberalisme compartit per les dretes espanyoles, havien convertit la descentralització política, transmutada en separatisme, en una de les principals justificacions de l'*Alzamiento nacional*. L'obsessió amb el separatisme no era nova, ja el 1934, Giménez Caballero, un dels principals ideòlegs de la primerenca Falange afirmava:

“Más aún terminantemente: aunque todos los españoles estuvieran conformes en convertir a Cataluña en país extranjero, sería el hacerlo merecedor de la cólera celeste: España es irrevocable. Los españoles podrán decidir acerca de las cosas secundarias: pero acerca de la esencia misma de España no tienen nada que decir. España no es nuestra, como objeto patrimonial; nuestra generación no es dueña absoluta de España; la ha recibido del esfuerzo de generaciones y generaciones anteriores y ha de entregarla, como depósito sagrado, a las que la sucedan. Si aprovechara este momento de su paso por la continuidad de los siglos para dividir a España en pedazos, nuestra generación cometería para con las siguientes el más abusivo fraude, la más alevosa traición que es posible imaginar”⁶⁷.

Amb la dissolució dels governs regionals, el règim franquista recuperava la tradicional divisió administrativa, dividida en tres estadis: Administració de l'Estat, provincial i municipal. Però l'eliminació de l'administració regional no era suficient

---

⁶⁶ Borja de Riquer, Joan B Culla i Clarà i Pierre Vilar, *El franquisme i la transició democràtica, 1939-1988* (Barcelona: Edicions 62, 2000), 34.

⁶⁷ Citat a Saz Campos, *España Contra España*, 145.

per a acabar amb la descentralització republicana⁶⁸. Calia abordar també les administracions locals que, a través del inveterat caciquisme o per la via de l'elecció per part del cos electoral dels administradors municipals, havien assolit diversos graus d'autonomia política. La solució franquista serà la centralització administrativa. Com afirma Alejandro Nieto, *“los Ayuntamientos y las Diputaciones dejan de ser auténticas Corporaciones Locales para convertirse en simples piezas de la máquina de la Administración del estado”*⁶⁹.

La concepció de la centralització administrativa franquista passava per eliminar tota autonomia, en la capacitat de decisió sobre els afers propis, de les administracions perifèriques, per la via de subjectar-les a una dependència políticoadministrativa absoluta amb un *“increment inacabable dels tràmits de vistiplau, autorització prèvia, intervenció i inspecció”*⁷⁰. Totes les administracions perifèriques (a excepció de les províncies de règim especial) serien sotmeses a un mateix règim de disciplina administrativa, com ja s'havia advertit en el preàmbul de la Llei per la que s'abolia l'Estatut de Catalunya on s'afirmava que es restabliria *“un régimen de derecho público que, de acuerdo con el principio de unidad de la Patria, devuelve a aquellas provincias [les quatre províncies catalanes] el honor de ser gobernadas en pie de igualdad con sus hermanas del resto de España”*⁷¹.

Certament l'Administració espanyola tradicional sempre havia estat força centralista, tot i la incipient descentralització republicana, però ho havia estat d'una manera funcional. En el règim franquista el centralisme deixa de tenir una concepció utilitària i funcional per a convertir-se en una concepció orgànica.

---

⁶⁸ Sebastián Martín-Retortillo, *Descentralización administrativa y organización política*, Hombres, Hechos e Ideas 25 (Madrid: Alfaguara, 1973), 43 i ss.

⁶⁹ Alejandro Nieto García, “De la República a la Democracia: La Administración española del franquismo (II),” *Revista Española de Derecho Administrativo*, no. 15 (1977): 481.

⁷⁰ Martí Marín i Corbera, *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya: Política i Administració municipal, 1938-1979*, 1. ed. (Lleida: Pagès Editors, 2000), 52.

⁷¹ *Boletín Oficial del Estado* de 8 de Abril de 1938. Ley abriendo el Estatuto de Cataluña

Veurem que aquest mateix procés es produeix amb la concepció jeràrquica de l'Estat.

Ara bé, la subjecció de les administracions perifèriques no es limitaria a la uniformitat i dependència administrativa al poder central. Sota el principi autoritar-jeràrquic es sotmetrien a control directe tots els càrrecs polítics de l'administració. En primer lloc es facultà a les corporacions locals a poder ser governades amb dèficit de membres, una mena de governs locals reduïts que prengueren el nom de "gestores provisionals". Aquesta facultat prevista en la Llei municipal de 1935 estava dissenyada per a que les administracions locals poguessin ser governades en situacions excepcionals. El règim franquista mantindria les gestores provisionals fins a la implementació de la Llei de *Bases del Régimen Local* el 1948 (tot i que estava enllestida el 1945).

En segon lloc, s'implantaria una estructura vertical de poder, a través de la qual, tot càrrec institucional seria nomenat i dependria orgànicament del superior immediat, establint una mena de línia d'autoritat directa des del sobirà, això és Franco, fins a l'últim regidor. Assolir el càrrec i, eventualment, perdre'l depenia d'aconseguir i mantenir la confiança del seu superior jeràrquic. Com afirma Martí Marín, el funcionament regular del sistema jeràrquic seria el de la "*delegació de responsabilitats condicionada a la possibilitat permanent d'haver de rendir comptes*"⁷². Així, les gestores provisionals de les Diputacions i dels ens locals serien escollides pel Governador Civil, qui depenia jeràrquicament del *Ministerio de la Gobernación*.

Per reblar el clau, el règim establia a través de l'Ordre del 30 d'Octubre de 1937 els criteris que les autoritats designades haurien de seguir per a la selecció dels membres de les diverses comissions gestores provisionals: "*La elección de personas*

---

⁷² Marín i Corbera, *Història del franquisme a Catalunya*, 55.

para formular las propuestas de Comisiones Gestoras de Ayuntamientos y Diputaciones a este Gobierno General habrá de hacerse de entre las de reconocida solvencia moral y conducta intachable (...), bien entendido que las propuestas nunca podrán recaer sobre personas que hayan pertenecido a organizaciones políticas integradas en el frente popular respondiendo V.E. personalmente de que no concurra en ninguna de las propuestas esta circunstancia”⁷³.

Amb aquestes premisses el règim franquista s’assegurava el control polític del conjunt de l’Administració de l’Estat, tant en el procés de selecció de candidats, en el qual es seguïen criteris de fidelitat política i ideològica per sobre de criteris d’eficàcia gestora, com per l’estructura jeràrquica de comandament que dificultava extraordinàriament la presa de decisions autònomes del control del poder central. Aquest sistema, a més, evitava la possibilitat que cap autoritat local pogués generar una base de poder que entrés en competència amb el poder central, tal i com els franquistes creïen que havien fet les Corporacions locals liberals en la Restauració⁷⁴.

Val a dir que el furor unitari, centralista i autoritari no acabaria aquí. El règim franquista aprimaria encara més les capacitats de les Corporacions locals d’esdevenir institucions rellevants per la població a qui proveïa serveis. L’autoritat franquista establiria una bateria de mesures destinades a recuperar competències municipals cedides als ens locals, així com orientades a escanyar les hisendes de les Corporacions, ja fos compromentent despeses com limitant la capacitat de recaptació d’aquestes⁷⁵. Alejandro Nieto recupera una cita d’un dels principals experts en Dret Municipal dels anys 60, Fernando Albi, que descriu amb cert desfici la situació de les Corporacions locals:

---

⁷³ *Boletín Oficial del Estado* de 3 de noviembre de 1937. Reglas para la Organización de las Corporaciones municipales y provinciales de 30 de octubre de 1937.

⁷⁴ Marín i Corbera, *Els Ajuntaments Franquistes a Catalunya*, 52.

⁷⁵ Martí Marín i Corbera, “Franquisme i poder local: Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949,” *Recerques: Història, Economia i Cultura*, no. 31 (1995): 41.

“si se dejan a un lado las apariencias tradicionales y se procura llegar a la propia entraña de los hechos, enfocando la situación con crudo realismo, expresándose con absoluta objetividad y tratando de superar los viejos tabús, habrá que llegar a la conclusión de que el Municipio en España (y lo mismo podría decirse de la Provincia) no es hoy más que una modalidad de la administración periférica del Estado, para atender los problemas urbanos.”⁷⁶.

La darrera baula que el règim franquista hauria d'observar per a assolir el sotmetiment absolut de les administracions perifèriques al control de poder central la representaven el conjunt de funcionaris d'aquestes administracions. Per a fer-ho s'erigiria un exhaustiu i massiu procés de depuració políticopolítica que implicaria a la totalitat de funcionaris de les diverses administracions de l'Estat.

La depuració de funcionaris. El cas de l'Ajuntament de Barcelona

El procés de depuració de funcionaris del conjunt de l'Administració de l'Estat, fou una de les diverses i variades potes del bast sistema repressiu franquista. Com en el cas de la elecció dels càrrecs polítics que havien de dirigir les diverses Corporacions locals i provincials, el principal objectiu de la depuració era assolir un elevat grau de fidelitat política en els escalafons funcionaris. Detectar i destituir els desafectes, així com verificar la lleialtat política i ideològica de la totalitat del funcionariat que no foren expulsat de l'Administració fou el que animà als diversos tribunals depuradors escampats arreu del país.

El propòsit d'aquest treball, però, és analitzar el procés de depuració de funcionaris no només des de la vessant repressora, sinó també com un instrument essencial

---

⁷⁶ Citat a Nieto García, “De la República a la Democracia,” 481.

del règim franquista per a assolir altres objectius. Certament es pretén analitzar la mecànica depuradora i apropar-se a l'abast i l'extensió de la depuració sobre una població de funcionaris municipals extraordinàriament nombrosa. De la mateixa manera que es pretén analitzar els resultats finals del procés i comparar-los amb els que s'han descrit en altres processos de depuració desenvolupats en les diverses administracions de l'Estat.

Ara bé, en paral·lel a la depuració i, a voltes, a cavall d'aquesta, el Consistori municipal barceloní aprofità per implementar una política de personal orientada a assolir uns objectius més profunds que la simple repressió dels desafectes. Es vol demostrar que el procés de depuració fou aprofitat pel Consistori per a ajustar les plantilles de personal. És ben cert que en la major part de les institucions de l'Estat, com en el cas de Barcelona, les plantilles havien estat sobredimensionades per l'inveterat costum, a esquerra i dreta, de col·locar en les institucions públiques els partidaris dels diversos partits que ocuparen les administracions de l'Estat. Però també és cert que, sovint, l'aprimament de personal també vingué forçat per les constriccions pressupostàries que seguiren a la finalització de la Guerra Civil. Amb el procés de depuració en marxa sovint es feu de la necessitat, virtut.

Paradoxalment, la política d'aprimament de plantilles convisqué amb aquelles orientades a premiar a tots aquells que durant la Guerra Civil s'havien significat a favor del règim, ja fos lluitant en els exèrcits del bàndol sollevant, ja fos en la reraguarda o en les 'quintacolumnes' de les zones republicanes. També a tots aquells que haguessin patit les conseqüències de l'enfrontament armat, ja directament, com els mutilats o els captius, ja indirectament com les vídues o orfes de militars franquistes. Les polítiques franquistes orientades a reservar un volum substancial, al menys del 80%, de les places vacants a l'administració per a aquests col·lectius requerien de la prèvia actuació dels tribunals depuradors.

Certament, la naturalesa d'aquests col·lectius mostra amb claredat la preeminència en el règim franquista de criteris ideològics, per davant dels professionals, en la selecció del personal que hauria d'ocupar aquelles vacants. L'obsessió per beneficiar el bàndol propi en detriment de l'eficiència de l'administració fou una rèmora que s'arrossegà en el sí de l'Administració espanyola durant dècades. Amb tot, caldrà ponderar amb precisió l'abast i el volum dels nous funcionaris beneficiats per les polítiques d'incorporació a les institucions de l'Estat i valorar l'impacte real en l'eficiència de la provisió de serveis municipals.

En definitiva es pretén mostrar com la depuració fou un element imprescindible per a coadjuvar a la reconfiguració completa de l'Administració de l'Estat. En el seu desenvolupament, a banda de reprimir els contraris, permetrà enquadrar al conjunt del funcionariat, disciplinar-lo fèrriament i subordinar-lo jeràrquicament, a imatge i semblança de la subordinació establerta, com hem exposat més amunt, pels càrrecs polítics de les diverses administracions estatals.

Analitzar el procés de depuració franquista a l'Ajuntament de Barcelona presenta un especial interès per diversos motius. En primer lloc es tracta d'una institució amb un volum considerable de personal funcionari, fet que permet una anàlisi quantitativa destacable. El procés de depuració expedientà a 7.100 funcionaris, incoant-ne, això és, presentant càrrecs, prop de 2.500 funcionaris. Amb un volum d'aquestes característiques, si bé la casuística pot ser il·limitada, les dades resultants tenen una significació estadística alta. Fins on sabem, no s'ha realitzat un estudi d'aquestes característiques en el nostre país.

En segon lloc, l'Ajuntament de Barcelona era, en aquell moment, una de les institucions més importants de l'Estat espanyol. Probablement, la segona institució més important del país després de el govern de l'Estat. Aquesta importància no només radicava en el extraordinari volum de funcionaris de que disposava, sinó

també en el nombre i nivell de competències de gestió pública assolides. El singular procés històric patit per la ciutat de Barcelona, sacsejada per un fort procés d'industrialització i la conseqüent emergència i expansió de la classe obrera, o la seva conversió en seu i punta de llança de formacions polítiques regionalistes que aspiraven a majors quotes d'autogovern i de descentralització politicoadministrativa, son dos exemples que mostren com, en relatiu poc temps, Barcelona s'havia convertit en, possiblement, la més complexa de totes les ciutats de l'Estat espanyol. L'Ajuntament de Barcelona era un fidel reflex d'aquesta complexitat i la seva rellevància política presenta poca comparació amb cap altre institució municipal del país.

Dues bones mostres de la rellevància que l'Ajuntament de Barcelona tenia pel règim franquista són la singularitat amb que fou tractada la institució municipal de la ciutat. En primer lloc, la gestora provisional que es feu càrrec de l'Ajuntament de Barcelona, des dels primers moments de l'entrada de tropes franquistes a la Ciutat Comtal, fou l'única de Catalunya (junt amb la que s'encarregaria de la Diputació Provincial de Barcelona) decidida amb antelació a la conquesta franquista del Principat. El grup de dirigents que hauria de gestionar l'administració local franquista a Barcelona fou designada a Burgos pels dos principals dirigents del règim franquista, Francisco Franco i Serrano Suñer, sembla que després d'haver consultat la decisió amb el pare Joan Tusquets Tarrats, jesuïta català, teòric de primera hora del concepte de contuberni judeomassònic i preceptor de la filla del dictador, el qual proposà el nom de qui hauria de ser l'alcalde de Barcelona, Miquel Mateu, i qui acabaria presidint la Diputació provincial, Antonio Mª Simarro⁷⁷. En general, les comissions gestores de les entitats municipals s'anaven improvisant a

---

⁷⁷ Paul Preston, "Una contribución catalana al mito del contubernio judeo-masónico-bolchevique," *Hispania Nova: Revista de Historia Contemporánea*, no. 7 (2007): 34 – 43 ; Antoni Mora, "Joan Tusquets, en els 90 anys d'un home d'estudi i de combat," a *Anuari 1990-1991 de La Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya* (Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramón Berenguer IV - Diputació de Tarragona, 1992), 231–42.

mesura que el front de guerra avançava i les poblacions catalanes anaven caient del bàndol franquista. Els comandaments militars que prenen les poblacions seleccionaven, entre el addictes més reconeguts de la zona, el grup de dirigents que, provisionalment, es faria càrrec de l'administració municipal de la població⁷⁸. Barcelona, és la única població catalana que no segueix aquest mètode de designació i, de fet, l'única de Catalunya quina gestora municipal és designada per la més alta instància del nou règim.

L'altre element singular que mostra la rellevància que la Corporació municipal barcelonina tenia pel règim franquista fou l'especial configuració del Tribunal que havia de dirigir el procés de depuració dels funcionaris municipals del Consistori de Barcelona. En general, la depuració dels funcionaris a les Corporacions municipals catalanes fou duta a terme per funcionaris municipals designats per l'alcalde entre el funcionaris de la pròpia institució que havia de ser depurada. A Barcelona, en canvi, el Tribunal de depuració fou seleccionat i designat pel cap de l'Auditoria de la IV^a regió militar exclusivament amb membres del Cos jurídic militar. Així, l'Ajuntament de Barcelona fou l'única Corporació municipal catalana que comptà amb un tribunal de depuració estrictament militar.

Per altra banda, la rellevància simbòlica de la ciutat de Barcelona i de la seva principal institució no és un fet menor: la descarnada lluita de classes que patí la ciutat en diversos períodes històrics, l'ascens de la CNT/FAI com a poder determinant durant la Guerra Civil i la consideració per part dels franquistes de capital del separatisme li atorguen un lloc preminent en la història contemporània espanyola. No sembla una coincidència que al frontispici de la *Ley de 10 de febrero de 1939 fijando las normas para la depuración de funcionarios públicos*, la

---

⁷⁸ De fet aquesta metodologia de selecció de dirigents municipals tan poc sistematitzada generarà forces problemes al règim, com mostra el fet que en pocs anys els governadors civils de Catalunya canviaren la major part de les gestores municipals designades en el moment de l'entrada de tropes a les poblacions catalanes. Marín i Corbera, *Els Ajuntaments Franquistes a Catalunya*.

conquesta de la ciutat de Barcelona aparegui com a element justificatiu de la llei: *“La liberación de nuevos territorios, y especialmente la de Barcelona, ciudad que ha sido sede del Comité rojo en estos últimos tiempos, plantea con urgente apremio el problema de la depuración de los funcionarías públicos.”*⁷⁹.

Per últim, analitzar la depuració de funcionaris a l'Ajuntament de Barcelona té l'interès complementari que aquesta s'inicia quan està a punt de finalitzar la Guerra Civil, amb la victòria assegurada del bàndol franquista. El règim franquista establí els criteris depuradors amb una llei *ex professo* que sistematitzava i fixava les diverses normatives decretades amb anterioritat. Ara bé, un cop assolida la victòria, el nou règim no seria aliè a la necessitat de conciliar els interessos repressors, d'enquadrament i de promoció dels vencedors, amb certs nivells d'eficiència en els serveis públics, sabedors que part de la seva legitimitat, un cop assolida la victòria, passava per a un funcionament raonablement competent de l'aparell de l'Estat. El règim franquista havia de depurar l'administració, però no podia permetre's buidar en excés els escalafons o quedar-se sense un volum de personal amb experiència i tècnicament ben preparat, exposant-se al risc de fer inviable la provisió de serveis municipals. En aquest sentit es pretén observar i analitzar la intervenció del Consistori en el procés de depuració, per tal de comprovar si modula el procés en benefici dels seus interessos corporatius d'eficiència de l'Administració municipal.

---

⁷⁹ *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939

La legislació repressora. La llei per a la depuració de funcionaris públics

L'entrada de les tropes sollevades a Barcelona el gener de 1939, marcava un punt d'inflexió definitiu en el desenvolupament de la Guerra Civil espanyola. La caiguda de Catalunya i de la penúltima capital del govern republicà, presagiaven el proper final de l'enfrontament fratricida iniciat el 18 de juliol de 1936. La victòria dels sollevats era qüestió de temps. La confiança en la victòria definitiva impulsà que la Junta Técnica del Estado, radicada a Burgos, assumís definitivament el paper de govern de l'Estat, iniciant un procés d'elaboració de lleis d'aplicació al conjunt del territori, que fixarien la normativa repressora de la postguerra tot homogeneïtzant aquella legislació provisoriosa, que havia anat teixint la legalitat aplicable als territoris que l'exèrcit rebel anà controlant paulatinament.

Amb tot, les noves lleis no significarien un canvi substancial respecte la legislació desenvolupada al llarg de la Guerra Civil. Més aviat es tractava de la finalització lògica d'un procés que es recolzava en un doble objectiu, que es pot resseguir fins i tot en la legislació elaborada pels sollevats en els primers textos legals que seguiren l'*Alzamiento*. El doble objectiu perseguit era, per una banda, establir un marc penal que permetés jutjar i condemnar l'amalgama d'organitzacions i individus que havien fonamentat el Front Popular; i, per l'altra, assegurar la lleialtat de totes les estructures de l'aparell de l'Estat, convertint-lo en el "braç executor" de la política y la legislació del nou règim⁸⁰.

No es tractava només d'eliminar i perseguir tot vestigi de l'ordre republicà, sinó d'assegurar-se que l'aparell de l'Estat quedaria depurat de tots aquells individus que, per acció o omissió, s'haguessin oposat o resistit al *Glorioso Movimiento*

---

⁸⁰ Juan Cano Bueso, *La Política judicial del régimen de Franco: (1936-1945)* (Madrid: Ministerio de Justicia, Centro de Publicaciones, 1985), 81.

Nacional. Franco definiria més tard l'objectiu de les depuracions, com una operació per a “*dejar limpio el solar para nuestro edificio*”⁸¹. S'havia de garantir l'addició de la totalitat de l'aparell de l'Estat que hauria de pilotar la construcció del “*Nuevo Estado*” franquista.

Si observem el decret número 108 de 13 de setembre de 1936⁸², a penes un més després de l'Alzamiento, veiem els primers ciments d'aquest doble objectiu. En aquest decret, la Junta de Defensa Nacional, situava fora de la llei tots els partits i agrupacions polítiques que “*desde la convocatoria de las elecciones celebradas en fecha 10 de febrero del corriente año han integrado el llamado Frente Popular*” així com a totes aquelles que des de primera hora es resistiren al *Movimiento Nacional*, i decretava la incautació de tots els seus bens materials i documentals. Per altra banda, començava a edificar l'entramat legal que sostindria el procés de depuració administratiu de la totalitat dels treballadors públics. L'article tercer del decret resava: “*Los funcionarios públicos y los de empresas subvencionadas por el Estado, la provincia o el municipio o concesionarias de servicios públicos podrán ser corregidos, suspendidos y destituidos de los cargos que desempeñen cuando aconsejen tales medidas sus actuaciones antipatrióticas o contrarias al movimiento nacional*”, aquestes sancions o correccions es deixaven en mans de “*los jefes de centro en que presten sus servicios el funcionario y en su defecto por el superior jerárquico del corregido*”.

En previsió que alguns funcionaris, fugint de la repressió o la depuració que s'iniciava en les regions conquerides o sota influència de l'exèrcit sollevat, cerquessin refugi en territori republicà, la Junta Técnica del Estado elaborà el decret 93 de 3 de desembre de 1936⁸³, pel qual es declarava “*cesantes sin*

---

⁸¹ Michael Richards, *Un tiempo de silencio: la guerra civil y la cultura de la represión en la España de Franco, 1936-1945* (Barcelona: Crítica, 1999).

⁸² Decret nº 108 de 13 de setembre de 1936. *Boletín Oficial del Estado* del 16 de setembre de 1936.

⁸³ Decret nº 93 de 3 de desembre de 1936. *Boletín Oficial del Estado* de 9 de desembre de 1936.

formación de expediente” aquelles persones que des del 18 de juliol del 1936 es trobessin absents de la seva residència oficial *“sin licencia, autorización o comisión concedidas por la autoridad competente”*. Sempre amb l'excepció d'aquells que es trobessin engreixant les files del *Movimiento Nacional*, els caps dels quals havien de comunicar la *“situación militar, que (...) ocupan, y expresión de la fecha de su alistamiento en las fuerzas nacionales a que se hallen incorporados”*.

El decret-llei de 5 de desembre de 1936⁸⁴ anava en la mateixa direcció del 108, tot detallant una mica més les regles per a la separació definitiva del servei de tota mena d'empleats *“que por su conducta anterior o posterior al Movimiento Nacional, se consideren contrarios a éste, cualquiera que sea la forma en que ingresaran y la función que desempeñen”* en qualsevol dels organismes de l'Estat Central o de l'administració provincial i municipal. Aquest decret, en el seu article segon, feia extensible la depuració als empleats de totes aquelles empreses públiques o para-públiques que gaudissin de concessions administratives o exercissin en termes de monopoli, les quals hauran de separar *“de sus puestos”* a tot aquell empleat que *“se considere incompatible, opuesto y peligroso para el Movimiento Nacional y a aquellos que no sirvan con eficacia o lealtad al presente régimen”*. L'ambigüïtat de les causes sancionables es reforçava amb la poca exigència que el decret imposava a l'autoritat depuradora, fent suficient un *“ligero expediente o exposición de hechos o circunstancias justificativas de la medida”*. Era obvi que es començava a disfressar de procés administratiu una depuració basada fonamentalment en criteris polítics i ideològics.

Finalment, el decret es tancava negant la possibilitat que els afectats per aquestes disposicions poguessin apel·lar a instàncies judicials superiors. Les decisions preses per les autoritats competents *“no podran ser objeto de recurso ante la jurisdicción contencioso-administrativa, cualquiera que haya sido el procedimiento seguido*

---

⁸⁴ Decret-llei de 5 de desembre de 1936. *Boletín Oficial del Estado* de 9 de desembre de 1936.

para dictarlas”, ja que, com s’aclaria al prefaci del decret, “*a la jurisdicción contenciosa (...) solamente le corresponde actuar dentro de situaciones normales de Derecho*”. La impossibilitat de recórrer les decisions augmentava la indefensió de l’individu, deixant-lo a l’albir de tota mena d’arbitrarietats, manipulacions y aberracions administratives⁸⁵. Probablement, l’excés d’irregularitats derivats d’una legislació poc detallada, ambigua en la definició del delictes i força laxa en l’exigència de rigor sancionador a les autoritats competents, obligà al règim a cercar una via de solució que oferís una sortida legal a l’acumulació de recursos administratius. Les ordres de 2 de gener de 1937⁸⁶ i de 10 d’agost del mateix any⁸⁷, capacitaven al Govern General per a resoldre “*las apelaciones, recursos y quejas que contra las resoluciones (...) interpongan los interesados*”, sempre que es fessin en “*el improrrogable plazo de treinta días naturales, a contar desde la fecha de la notificación al interesado*”, ultrapassat aquest termini, la sanció seria “*firme y ejecutiva, sin más requisitos*”.

A finals del 1938 l’avenç incontenible de les tropes franquistes i la confiança en una ràpida victòria pròxima, recomanaven preparar la legislació repressora de posguerra que, com s’ha dit més amunt, recolliria l’esperit i la lletra dels diversos decrets elaborats durant la Guerra Civil per la Junta Técnica del Estado. L’estreta relació observada entre el sistema de responsabilitats civils i el de depuració de funcionaris públics, així com la pràctica coincidència en el temps de la publicació de les dues lleis (la Llei de Responsabilidades Polítiques, el 9 de febrero de 1939, i la Llei de depuració de funcionaris, el 10 de febrero de 1939), fa pensar que es desenvoluparen en paral·lel, probablement sota la supervisió del General Francisco

---

⁸⁵ Julio Aróstegui, ed., *Franco: la represión como sistema* (Barcelona: Flor del Viento Ediciones, 2012), 108.

⁸⁶ Ordre de 2 de gener de 1937. *Boletín Oficial del Estado* de 5 de gener de 1937.

⁸⁷ Ordre de 10 d’agost de 1937. *Boletín Oficial del Estado* de 14 d’agost de 1937.

Gómez-Jordana Souza, president de la Junta Técnica del Estado i des de 1938 vicepresident i Ministre d'Afers Exteriors del primer govern de Franco⁸⁸.

En el redactat de les noves lleis, s'observa la consciència d'una victòria propera i per tant la necessitat d'establir una legislació homogènia, sense fissures, que recollint l'experiència adquirida en l'aplicació dels diversos decrets que s'han anat desenvolupant al llarg de la Guerra Civil, contribuís a l'elaboració d'unes lleis que havien de servir eficientment per a reprimir i depurar les regions que havien resistit durant més temps l'ascens de l'exèrcit sollevant. Com recull el prefaci de la llei de depuració de funcionaris: *"la liberación de los nuevos territorios, y especialmente la de Barcelona, ciudad que ha sido sede del Comité rojo en estos últimos tiempos, plantea con urgente apremio el problema de la depuración de los funcionarios públicos."*⁸⁹.

La nova legislació desenvoluparia i aprofundiria en els principis encetats en el període de Guerra Civil, establint amb major detall els procediments a seguir, les sancions a imposar y la tipologia dels 'delictes' a depurar, així com tractava de resoldre les llacunes y les mancances que havien aflorat al llarg del procés d'aplicació de la legislació anterior -com la qüestió dels procediments legals per recórrer les sentències emeses- per a aconseguir *"imponer sanciones adecuadas, según los casos, a los que incumpliendo sus deberes contribuyeron a la subversión y*

---

⁸⁸ Julius Ruiz, *La justicia de Franco: la represión en Madrid tras la Guerra Civil* (Barcelona: RBA Libros, 2012), 247. L'autor afirma que entre els documents de la Llei de Represalies Polítiques a l'Arxiu General de l'Administració, P, 4.023, es poden trobar diverses còpies d'esborranys del decret, amb anotacions del jurista militar Cirilo Genovés, segon del General Jordana.

⁸⁹ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939 (*Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939) També la Ley de Responsabilidades Políticas de 9 de febrero de 1939 (*Boletín Oficial del Estado* de 13 de febrero de 1939) s'inicia amb l'exposició de motius similar: "Próxima la total liberación de España, el Gobierno, consciente de los deberes que le incumben respecto a la reconstrucción espiritual y material de nuestra Patria, considera el momento de dictar una Ley de Responsabilidades políticas (...)"

prestaron asistencia no excusable a quienes por la violencia se apoderaron, fuera de toda norma legal, de los puestos de mando de la administración."⁹⁰

Ara bé, si els principis rectors i els objectius finals de les dues lleis son similars, aquestes aborden dues problemàtiques diferents que requereixen aproximacions diverses: la llei de responsabilitats polítiques cerca una sanció política i civil, al temps que una compensació econòmica per al nou règim, mentre que la llei de depuració de funcionaris, tractarà de sanejar l'administració de l'Estat, assegurar la seva lleialtat a través de la depuració i, posteriorment, de la inoculació de sàvia nova provinent de convençuts de provada solvència, per poder recolzar sobre el conjunt de l'administració la construcció del *Nuevo Estado* franquista i l'execució de les polítiques centrals del nou règim destinades a assegurar la seva supervivència per la via de l'eliminació definitiva de tota resistència i oposició interior. D'aquesta voluntat neix la necessitat de dur a terme el procés "*con la màxima rapidez y dentro de normas flexibles que permitan reintegrarse rápidamente a sus puestos a aquellos funcionarios que lo merecen por sus antecedentes y conducta*", de manera que les diverses administracions que conformen els aparells de l'Estat no es trobin, més enllà de les necessitats del procés administratiu, mancades de personal suficient per dur a terme aquestes tasques. En aquest sentit, la llei de depuració és molt clara en el seu article quart, on anima als instructors a començar la seva feina "*por los casos en que sea más patentes la adhesión al Movimiento Nacional*" per tal d'assolir, quant abans, un doble objectiu "*que los funcionarios [adictes] puedan ser utilizados rápidamente al*

---

⁹⁰ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939 (*Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939). Per la seva banda, la Ley de Responsabilidades Políticas continua "que sirva para liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional (...)"

*servicio de la Administración y puedan también servir de testigos en otras investigaciones*⁹¹.

La llei per a la depuració de funcionaris públics establia una intervenció general, en *“Cada uno de los Ministerios civiles que constituyen la Administración del Estado”*, de caràcter universal, afectant a la totalitat del treballadors públics *“que se encontraran en los territorios recientemente liberados y en los que se vayan liberando”* i amb efectes retroactius, ja que, per una banda, establia l'inici cronològic del període a jutjar per a cada funcionari en el dia de l'Alzamiento Nacional, el 18 de juliol de 1936; i, per l'altra, contemplava la possibilitat de revisar *“con arreglo a las normas que ahora se establecen”* aquelles sancions *“impuestas a funcionarios públicos, con anterioridad a la promulgación de esta Ley”*.

El procés de depuració s'iniciaria amb una declaració jurada a lliurar *“en el término de ocho días”* a comptar des de l'alliberament de la població on resideixi, especificant, a més de les seves dades personals i professionals (cos o servei al qual pertanyia y categoria administrativa), en quina situació o destí es trobava el 18 de juliol de 1936; si s'havia adherit al *Movimiento Nacional* i en quina data i forma; si ho havia fet al 'Govern marxista', o a qualsevol dels governs autònoms que d'aquell depenien, després del 18 de juliol del 1936, en quina forma i si havia estat voluntàriament o per coacció; els serveis prestats des del dia del *Alzamiento Nacional*, en quins destins, cos administratiu i els ascensos assolits; els serveis prestats al *Movimiento Nacional*; els sous percebuts i en concepte de quins serveis havien estat percebuts; si havia estat afiliat a algun partit polític o sindicat i si hi havia cotitzat; si havia estat membre de la Maçoneria; i una relació de testimonis, o de proves documentals, que poguessin corroborar la veracitat de la seva declaració.

---

⁹¹ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

Cal advertir en aquest punt, alguna divergència remarcable entre la norma i el procediment efectiu. Quan s'observen els formularis impresos que empraren els funcionaris per a realitzar la declaració jurada preceptiva que es troben en els expedients de depuració i es confronten amb la lletra de la Llei, hi apareixen algunes preguntes no estipulades per la norma però que eren de gran interès per a alimentar el procés de depuració i repressió. Preguntes que incitaven a la delació de companys de servei o a declarar si s'havia participat o s'havien patit persecucions o incautacions, o si s'havia format part de Tribunals populars contra persones afins al *Movimiento Nacional*; o bé si es tenia coneixement de la participació de companys funcionaris en la "*represión roja*"... Per reblar el clau, els formularis acabaven invariablement amb una nota d'avertiment al costat del lloc reservat per a la signatura del funcionari que resava "*las falsedades en las declaraciones juradas o la omisión de hechos esenciales se sancionarán con la separación del servicio*"⁹².

Aquesta declaració jurada, generalment redactada a mà, seria el punt de partida de l'obertura de l'expedient administratiu que durien a terme els diversos instructors "*encargados de investigar la conducta de los funcionarios*"⁹³ designats pels Ministeris "*para cada uno de los Cuerpos que de él dependan*". Ben aviat rebessin la declaració jurada, els instructors havien de prendre-la "*como base de investigación*" i procedir "*rápidamente a comprobar la veracidad de los hechos*" declarats. Per a fer-ho podrien "*recibir las declaraciones que estimaren pertinentes y recabar*" de qualsevol centre, cos o servei d'informació "*las fichas o antecedentes que consideren oportunos*". Un cop verificats els fets declarats, el jutge instructor havia de decidir si tancar l'expedient admetent el funcionari sense sanció, o bé incoar el seu expedient per a la imposició de sanció que procedeixi. Durant tot

---

⁹² Cano Bueso, *La Política judicial del régimen de Franco*, 122.

⁹³ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

aquest procés *“hasta que se apruebe su readmisión, o hasta que termine el expediente”*, els funcionaris serien suspesos dels seus càrrecs, tenint dret a *“la mitad de su sueldo activo”*⁹⁴. Només es permetria compatibilitzar la tasca professional i el procés de depuració a aquells funcionaris *“de la absoluta confianza del Jefe a cuyas ordenes tuviera que servir y bajo su responsabilidad, previa autorización del Ministerio”*⁹⁵.

A partir d'aquest moment, l'expedient incoat passava a mans del cap del servei del qual depenia el Cos o Servei a depurar, que o bé sancionava la proposta del jutge instructor, o bé demanava l'ampliació de diligències per tal d'aclarir algun aspecte de l'expedient. En el cas que dels expedients incoats sancionats per la autoritat competent, aquests passaven a mans del mateix o un altre jutge instructor que tramitava l'expedient amb una *preceptiva “audiencia [del inculpado] i la redacción de un pliego de cargos del que se dará traslado al interesado”*, sempre i quan el funcionari en qüestió *“no se hallare en rebeldía”*. Amb les acusacions formals, el funcionari que havia vist incoat el seu expedient, disposaria de 8 dies des de la recepció dels càrrecs per a què *“pueda contestarlos y presentar documentos exculpatorios”*.

Per a establir les sancions definitives a imposar, la Llei de depuració de funcionaris reservava una ampla discrecionalitat al jutge i l'animava a observar *“las circunstancias que concurren en cada caso y, muy especialmente, a los antecedentes del interesado, a la índole de sus funciones y a las conveniencias de la Administración”*, circumstància que deixava a l'albiri de l'humor del jutge la consideració de major o menor gravetat de les conductes sancionables, que la norma recollia *“con carácter enunciativo y no limitativo”* en una relació que

---

⁹⁴ Orden de 29 de Abril de 1939 determinando la cuantía de los haberes que han de percibir los funcionarios civiles sometidos a depuración el tiempo que ésta se efectúa. *Boletín Oficial del Estado* de 30 de Abril de 1939.

⁹⁵ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

diferenciava els casos i supòsits de caràcter polític i militar, d'aquells estrictament administratius. Pels primers, la llei de depuració de funcionaris es remetia als que es tipificaven a la llei de responsabilitats polítiques o a aquells fets que "*hubieren dado lugar a la imposición de penas por los Tribunales Militares*". Una llei, la de responsabilitats polítiques que, com indica Marc Carrillo, infringia el principi de taxativitat penal donada la forta indeterminació de les conductes sancionades (així com l'obsessió per l'aberració legal de la retroactivitat)⁹⁶. Unes peculiaritats legals que es transmetien indirectament a la llei de depuració, donada la subordinació que se li donava a aquesta última en la tipificació de les conductes sancionables respecte a la primera.

Les "*causas suficientes para la imposición de sanción*"⁹⁷ més estrictament administratives es referien a l'acceptació d'ascensos que "no fueran consecuencia del movimiento natural de las escalas" o haver realitzat serveis especials o aliens a les funcions pròpies del cos o servei al qual el funcionari pertanyia; a la pasivitat del funcionari que "*puediendo haber cooperado al triunfo del Movimiento Nacional no lo hubieren hecho*"; i, finalment, qualsevol altre acció que "*sin estar comprendidas en los apartados anteriores*" poguessin tenir una significació "*antipatriótica y contraria al Movimiento nacional*". Com s'observa, a excepció de la qüestió dels ascensos, més objectivable, la resta de "*causas suficientes*" són tan indeterminades i ambigües, com les que es comentaven anteriorment provinents de la llei de responsabilitats polítiques. Aquesta indeterminació dels 'delictes' i l'alta discrecionalitat atorgada als jutges, oferien un escenari abonat a l'error i a l'arbitrarietat que deixava al funcionari en la més absoluta indefensió. Aquest escenari, però, no preocupava gens al règim, de fet aquest el considerava com a producte de la ingent labor que s'havien decidit a tirar endavant. Com comentaria

---

⁹⁶ Associació Catalana d'Expresos Polítics, *Noticia de la negra nit : vides i veus a les presons franquistes, 1939-1959* (Barcelona: Diputació de Barcelona, Xarxa de Municipis, 2001), 19.

⁹⁷ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

Francisco Franco a l'abril de 1939: *"Claro está que, dada la fabulosa cifra de delincuencia, son inevitables algunos errores... Pero nadie puede exigir que en tan vasta obra de reparación justiciera, sea absolutamente todo perfecto como si estuviésemos llevando a cabo una tarea de arcángeles"*⁹⁸

Finalment, emesos els càrrecs, escoltats els testimonis i el propi funcionari en la seva defensa, el jutge instructor havia d'imposar una sanció que podia consistir en el trasllat forçós, amb la prohibició afegida de sol·licitar càrrecs vacants en un període d'una a cinc anys; la postergació d'un a cinc anys; la inhabilitació per a ocupar càrrecs de comandament o de confiança. Aquestes tres sancions podien *"imponerse aislada o conjuntamente, según las circunstancias de cada caso"*⁹⁹. Per últim, restava la sanció de separació definitiva del servei.

La llei reserva els tres darrers articles per a oferir una via per a recórrer la sanció decretada, sempre i quan *"nuevos elementos de juicio pudieran aconsejar la modificación de la resolución adoptada"*. Per a advertir a tots els funcionaris que l'omissió de fets o la falsedat de tota mena podien ser objecte de separació definitiva del servei. I per a facilitar la tasca dels jutges respecte a aquells funcionaris que es trobessin a l'estranger o en zones encara no alliberades, ja que si es considerava la conducta d'aquests compresa en alguns dels casos tipificats com a causes suficients, el jutge els podia separar del servei sense tramitar un expedient administratiu especial.

---

⁹⁸ Citat a Richards, *Un tiempo de silencio*, 83.

⁹⁹ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

L'especificitat de l'Administració local

La norma general aplicable al conjunt dels funcionaris de l'Estat, fou posteriorment adaptada a les peculiaritats que presentaven cadascun dels diversos cossos de l'Estat. D'aquesta manera, un mes més tard, el 12 de març de 1939, el Ministre de la Governació don Ramón Serrano Suñer, publicava al BOE la *“Orden sobre depuración de funcionarios de la Administración Local, en relación con el Movimiento Nacional”*¹⁰⁰, on precisament s'adaptaven els preceptes de la Llei de 10 de febrer del 1939 *“a la modalidad que ofrecen los empleados de las Corporaciones Locales”*, funcionaris singulars donada *“la autonomía limitada en que se desenvuelve la actividad”* de les Corporacions locals, i per l'especificitat d'algunes de les normes que les regien *“especialmente en cuanto a traslados”*. Aquesta norma, es convertiria, doncs, en el procediment aplicable arreu del territori des del moment de la seva publicació per a *“la depuración de funcionarios de las Corporaciones locales en general, aunque no se trate de territorios recién liberados”*, i per tant derogava totes la legislació anterior referent a les entitats locals i la depuració del seu personal.

La ordre era una reproducció quasi exacta de la Llei del 10 de febrer. Les variants que la nova ordre incorporava estaven fonamentalment orientades a reforçar l'autoritat de les Corporacions locals i la seva viabilitat, ja que atorgava als ajuntaments l'última paraula sobre el procés de depuració de funcionaris municipals, i en especial l'autoritat última en la sanció a imposar als funcionaris depurats (Article 3er). També atorgava a les corporacions municipals, i en especial a la figura de l'alcalde, la potestat de revocar la suspensió en els càrrecs, preceptiva en virtut del procés de depuració, a aquells funcionaris que considerés oportú *“siempre que fuera[n] de la absoluta confianza del Presidente de la Corporación y*

---

¹⁰⁰ Boletín Oficial del Estado de 14 de Marzo de 1939

previa autorización de éste" (Article 6è), amb l'objectiu darrer de no paralitzar, més del desitjable, el normal funcionament de la institució municipal; al temps que remarcava l'autoritat suprema de l'Alcalde en la direcció de la Corporació, en consonància amb l'articulació essencialment jeràrquica de poder que establiria el règim franquista en la configuració del *Nuevo Estado*.

L'ordre del 12 de març també modificà, en el seu article vuitè, la tipologia de sancions prevista en la Llei general de depuració de funcionaris del 10 de febrer. Si bé, recollia de la llei general les sancions de: Trasl·lat forçós, Postergació d'un a cinc anys i la d'Inhabilitació per a ocupar llocs de comandament o confiança; la nova norma establí quatre tipus de sanció més en una gradació que anava des de la suspensió temporal fins a la destitució. Les quatre noves sancions que es contemplaven per als funcionaris municipals eren: la suspensió de feina i sou, que podia establir-se amb un mínim d'un mes i un màxim de dos anys; la separació del "*Servicio de la Corporación*", distingint dos casos: un en el que aquesta separació implicava, a més, la prohibició de sol·licitar un lloc de treball en les Corporacions municipals d'un territori determinat, i un segon cas, en el que la separació del servei no duia incorporada cap mena de restricció laboral; finalment, la nova norma també contemplava la "*Destitución, con pérdida de todos los derechos, salvo los de carácter pasivo*".

Per altra banda, l'ordre del 12 març del 1939, en el seu article novè, donava resolució al buit legal deixat per la llei del 10 de febrer en relació a la possibilitat de recórrer o revisar les resolucions dels expedients de depuració, fixant la normativa a seguir. Segons la nova norma, totes les resolucions emeses podrien ser revisables pel Ministeri de la Governació "*mediante recurso de alzada o de oficio*", sempre i quan es dugués a terme durant els 30 dies hàbils posteriors a la resolució.

Els recursos s'haurien de presentar al Govern Civil, el qual faria arribar l'expedient al Ministeri de la Governació per a la seva resolució definitiva, com a autoritat de darrera instància del procés depurador. Ara bé, aquesta eventual revisió, només seria acceptada si era capaç de demostrar que el procés havia patit de *"injusticia notoria, vicio de forma, deficiencia de actuaciones"* o bé haguessin aparegut *"nuevos hechos o elementos de juicio"* que poguessin fer variar la resolució duta a terme. Fora d'aquests preceptes, no es contemplava cap mena de possibilitat alternativa per a recórrer les resolucions dictades pels tribunals de depuració.

Finalment, els darrers articles de la ordre, tractaven de resoldre algunes qüestions procedimentals. Es reafirmava, en el article desè, la potestat de les Corporacions locals d'obrir expedient sancionador als funcionaris absents en el moment de produir-se l'alliberament de la localitat, fet que, eventualment, permetia depurar en rebel·lia a aquells funcionaris que no retornessin amb urgència. S'obligava, en el article onzè, als Presidents de les Corporacions locals a donar comptes al *"Gobierno Civil del resultado de las informaciones, de la incoación de expedientes"* així com *"de los acuerdos que en estos recaigan"* fet que permetria al Govern Civil i, en darrera instància, el Ministeri de la Governació, saber l'abast i l'extensió dels procés de depuració en el conjunt de l'Administració local. I s'establia un primer filtratge depurador, en l'article catorzè, deixant al marge del procés depurador als funcionaris interins o temporals que *"quedarán sujetos a la libre separación"*.

Només aquells interins designats per concurs podrien passar el procés de depuració, donat que la seva designació havia seguit el procediments legals establerts en el seu moment. Deixar al marge del procés als funcionaris interins i temporals oferia dues avantatges evidents, per una banda s'estableix un sedàs clar entre els funcionaris amb plaça i de llarg recorregut i aquells que s'han incorporat a l'administració com a reforç o per a tasques temporals concretes; per l'altra banda, prescindir d'aquests col·lectius permetia aprimar l'administració, fent-la, bé, més

sostenible econòmicament, bé, alliberant places per a la incorporació de nous funcionaris, aquests sí, seleccionats d'entre els addictes, que contribuïrien a muscular un cos administratiu afí i lleial al nou règim.

El procés depurador

Segons la legislació vigent del moment i les normes decretades per la Corporació municipal barcelonina, tots els funcionaris municipals nomenats abans del 18 de juliol de 1936 havien de presentar-se en el termini de vuit dies hàbils a les dependències de l'Ajuntament per tal d'omplir *“las instancias iniciales del expediente”*¹⁰¹ que permetrien iniciar el procés depurador. Cal remarcar que en aquests primers dies, encara no havia estat publicada la Llei per a la depuració de funcionaris, així que el procés es recolzava sobre la legislació anterior, especialment el decret 108 i normes posteriors, citades en el apartat dedicat a la normativa depuradora. En tot cas, ben aviat, el procés depurador dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona es feu a partir de les directrius de la Llei de depuració de funcionaris públics de 10 de febrer de 1939.

Per la seva banda, tots aquells funcionaris eventuais o temporers, que havien estat contractats per la Corporació Municipal després de la data del *Alzamiento Nacional*, quedaven immediatament destituïts i, per tant, al marge del procés depurador. Amb tot, molts d'aquests funcionaris temporals presentaren les instàncies inicials i completaren part del procés depurador, però molts pocs, només aquells que gaudiren d'un aval poderós al sí de l'Ajuntament, aconseguiren finalitzar-lo. Amb poques excepcions, el jutge tancava el cas a la primera oportunitat amb la fòrmula habitual:

*“Se acuerda habida cuenta de que el nombramiento de funcionaria de la encartada es de 26 de noviembre del 1936, sin que se le pudiera conceptuar con anterioridad como funcionaria se proponga al Excmo. Ayuntamiento Pleno la libre separación del servicio”*¹⁰²

---

¹⁰¹ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 29 de gener de 1939, pag. 5.

¹⁰² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.203, resolució del jutge.

*“Se acuerda, habida cuenta de que en 18 de julio del 1936 pertenecía a la Brigada eventual de cementerios, por lo que no tenía la consideración de funcionario, proponer al Excmo. Ayuntamiento Pleno la libre separación del servicio”*¹⁰³

*“... el titular del presente expediente, quedó cesante del Excmo. Ayuntamiento, en virtud del Pleno del 29 de Enero ultimo, por haber ingresado con posterioridad a la iniciación del Glorioso Movimiento Nacional; únase con anterioridad y en su consecuencia no existiendo otras diligencias que verificar archívese las presentes actuaciones previo su registro en el general Juzgado.”*¹⁰⁴

Les “*instancias iniciales*” consistien en una petició de reincorporació a l'Ajuntament junt amb una declaració preliminar sobre les activitats polítiques i sindicals desenvolupades durant el període republicà i al llarg de la Guerra civil. Els funcionaris omplien el formulari preliminar que recollia aquelles qüestions que s'especificaven a la normativa de depuració de funcionaris i que serien objecte de revisió posterior. Aquesta declaració preliminar servia per a un primer retrat de la situació i trajectòria professional del funcionari (preguntes de la 1 a la 6), així com de la seva filiació política i sindical (preguntes 7, 8 i 9). També es demanava al funcionari que exposés, si era el cas, les persecucions i vexacions que havia patit “*durante la tiranía roja*” (pregunta nº10). Finalment, es demanava al funcionari (pregunta nº11) que aportés una relació de persones de reconeguda solvència, amb els seus noms i cognoms i el respectiu domicili particular, que “*puedan acreditar la adhesión del funcionario al Glorioso Movimiento Nacional*”.

---

¹⁰³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 3.054, resolució del jutge.

¹⁰⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5,195, resolució del jutge.

Amb un breu formulari de 11 preguntes, el nou règim aconseguia tenir un primer esbós, un retrat robot bàsic de les filiacions polítiques i sindicals del funcionari, de la seva trajectòria professional i de la seva reputació social i moral. Aquesta declaració, signada sota formules de l'estil de *“declaro bajo mi plena responsabilidad que me consta ser verdad cuánto arriba expresa”*, era el primer pas per a l'obertura d'expedient de depuració i serviria, també, com a primer element per a provar la honradesa i addició del funcionari, ja que la seva declaració, junt amb les posteriors, seria contrastada durant tot el procés depurador.

Amb posterioritat a aquesta declaració preliminar, tots els funcionaris havien d'omplir un nou formulari en format d'interrogatori que recollia una nova declaració jurada. En aquest cas, el qüestionari a respondre constava d'entre 21 i 23 preguntes en total, les quals pretenien establir, un cop més, el perfil professional, ideològic i moral del funcionari a depurar. Encara més, en aquesta segona declaració, no només es tractava d'esbrinar la filiació política o sindical del funcionari i la seva actuació a favor o en contra del *Glorioso Movimiento Nacional*, sinó també les activitats militars i paramilitars en les que el funcionari hagués pogut prendre part, o bé en tingués coneixença per la participació de companys funcionaris de departament o de la Corporació.

En les preguntes que es formulen en aquesta segona declaració, de la mateixa manera que passa en el cas de la declaració preliminar, trobem recollides les que seran les obsessions del règim quant a 'delictes' a penalitzar. La totalitat de les preguntes formulades es poden agrupar en quatre grans blocs. El primer dels blocs estaria destinat a esbrinar el perfil professional del funcionari, així com la seva categoria i remuneració, i la seva evolució al llarg del temps. L'objectiu final de les preguntes agrupades en aquest bloc pretendria establir si el funcionari va gaudir, durant el període de Guerra Civil, d'algun ascens, d'alguna modificació en la seva categoria professional o en el servei prestat, o d'algun tipus de remuneració

especial, que seria indicatiu d'una relació especial i beneficosa amb el règim anterior, i per tant d'una filiació o vinculació potencialment 'delictiva'. A ulls del règim franquista, un ascens o millora salarial, durant el període d'excepció que representava la Guerra Civil, que no fos conseqüència del moviment natural d'escales, només es podia entendre com una remuneració extemporània pels serveis prestats a favor del regim republicà i, per tant, censurable i punible en el procés depurador.

El segon bloc de preguntes pretendria establir la ideologia política del funcionari i la seva proximitat relativa als partits polítics i sindicats republicans o al *Movimiento Nacional*. L'objectiu d'aquestes preguntes era, doncs, determinar el grau d'adscripció política i sindical als partits polítics i sindicats republicans després del 18 de juliol de 1936. Tot i que cal precisar que l'interès per la trajectòria política del funcionari anava més enllà de la data clau que representava el dia de l'*Alzamiento Nacional*, en aquesta declaració jurada es demanava al funcionari que especificués si havia participat com a interventor o apoderat d'algun partit polític en les eleccions del 16 de febrer de 1936.

Anàlogament també es feien preguntes orientades a determinar el grau de proximitat o addicció al *Movimiento Nacional* a través de les activitats o accions dutes a terme a favor o en benefici d'aquest durant la Guerra Civil. En aquest grup de preguntes, també hi trobaríem aquella que pretenia esbrinar si el funcionari havia format part de la maçoneria i en quin grau. Òbviament, el grau de participació del funcionari en els partits polítics o sindicats republicans (o bé com a membre d'alguna de les lògies maçòniques), pertocava a un grau determinat de responsabilitat i, en conseqüència, se'n derivaven, també, nivells de penalització diferents. El règim franquista, fortament ideologitzat, entenia que la filiació política sempre era voluntària i significava, per tant, l'adscripció als postulats dels partits, situava immediatament el funcionari en el bàndol dels vençuts.

Molts funcionaris haurien de demostrar que la seva filiació a partits polítics d'esquerres era més nominal i utilitarista que no pas ideològica, per tal d'atenuar les sancions administratives, donat que era de coneixement comú que en molts casos els partits polítics d'esquerres, com per altra banda tots els partits polítics de l'arc parlamentari republicà, eren autèntiques agències de col·locació de les seves militàncies a l'administració pública, sempre segons la correlació de forces del moment. Per altra banda, molts d'altres funcionaris es defensarien de les acusacions d'haver contribuït al manteniment econòmic dels sindicats amb l'argumentació que els governs republicans obligaven els funcionaris a contribuir amb una part del sou a la causa sindical o bé forçats per la necessitat de consolidar la plaça de funcionaris municipals que passava, necessàriament, per a afiliar-se sindicalment. En un informe demanat a la *Jefatura del Plano de la Ciudad*, com a ampliació d'informació de l'expedient de depuració obert a un funcionari d'aquell departament, el cap del negociat, addicte al nou règim franquista, ho exposava amb aquesta claredat:

“Antes del Glorioso Movimiento Nacional, [el funcionari] se incribió, como todos, en la Asociación de Obreros y Empleados Municipales a los fines de conseguir su adaptación como funcionario de plantilla, que obtuvo, al igual que todos los que llevaban más de tres años de servicio, el día 9 de julio de aquel año de 1936.

*A fines de ese mismo año, fue obligado como todos a inscribirse en uno de los dos sindicatos de funcionarios, habiéndolo hecho en el de la U.G.T.”*¹⁰⁵

El tercer bloc de preguntes s'orienta a establir el grau de participació del funcionari en els diversos cossos militars i para-militars republicans. En aquest sentit, s'intenta saber en quins cossos s'ha servit i quins han estat els *“hechos de armas”* desenvolupats. A diferència de les preguntes relacionades amb els partits polítics i

---

¹⁰⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.483, informe sobre el funcionari expedientat de la *Jefatura del Plano de la Ciudad*.

entitats sindicals republicanes, en el cas de l'exèrcit republicà s'admet que el funcionari hagi hagut de servir en els cossos militars o de milicians de manera forçosa, degut a les lleves obligatòries que imposà la Guerra Civil o forçat per algun membre de les milícies antifeixistes. En aquest casos, es demana que s'especifiqui la persona que obligà al funcionari a allistar-se o prendre part en els cossos i el grau de comandament desenvolupat.

El quart i darrer bloc, inclouria dues preguntes a través de les quals el règim franquista pretenia establir si els funcionaris en procés de depuració havien sortit de les zones controlades per les forces lleials a la República, ja sigui a l'estranger o a "zona liberada". I en el cas de que haguessin pogut abandonar les zones "aún por liberar" esbrinar si ho havien aprofitat per a passar a territori controlat per les forces franquistes o bé si havien retornat al territori de partida o d'origen. Per al règim franquista, el fet que un individu escollís retornar a la zona republicana, un cop havia aconseguit sortir-ne, era indicatiu de la seva vinculació amb el règim republicà i, per contrast, de la seva posició contrària al *Movimiento Nacional*. En aquests casos el funcionari no podria argüir que el règim republicà o la situació d'enfrontament bèl·lic l'havien reclòs en el territori on l'havia atrapat l'esclat del conflicte civil. Per al règim franquista, les obligacions familiars i les necessitats més bàsiques de subsistència econòmica no podien pesar més en les decisions dels individus que les d'un resolt patriotisme.

En definitiva, les preguntes del qüestionari pretenien recollir indicis per a sancionar la major part de les causes que "*con carácter enunciativo y no limitativo*" establia la llei de depuració de funcionaris, això és:

- tots aquells fets que "*hubieren dado lugar a la imposición de penas por los Tribunales Militares o a la exigencia de responsabilidades políticas con arreglo a la Ley de este nombre*", en especial la filiació i participació en

partits d'esquerra i tots els fets d'armes contra el *Movimiento Nacional* duts a terme durant el període de Guerra Civil;

- L'acceptació d'ascensos que no haguessin estat conseqüència del natural moviment d'escales i *"el desempeño de cargos y prestación de servicios ajenos a la categoría y funciones propias del Cuerpo a que se perteneciera"*

- La no cooperació amb el *Movimiento Nacional* o la *"pasividad evidente"* d'aquells que havent pogut cooperar es negaren o s'inhibiren, així com las *"acciones u omisiones"* que, no compreses en els apartats anteriors, *"implicaren una significación antipatriótica y contraria al Movimiento nacional"*¹⁰⁶

En paral·lel a les preguntes que conformaven els blocs esmentats i per a cadascun d'ells, es formulaven al funcionari, també, qüestions que no es referien a la seva persona o al seu comportament particular, sinó que estaven orientades a què el funcionari interrogat informés de les activitats, vinculacions i filiacions que tingués constància dels funcionaris companys de departament o bé de tots aquells funcionaris de la institució dels quals tingués coneixement directe o indirecte.

Preguntes com: *"¿Quienes eran los más calificados izquierdistas de su departamento y cuanto sepa de la actuación de los mismos? (pregunta 19)"*, o bé, *"¿Conoce algun compañero que formase parte de los batallones o ejerciese mando en ellos? (pregunta 18)"* estaven destinades a fomentar la denúncia i la delació, al temps que serviren com a argument acusatori, tant per acció o omissió, si es donava el cas que altres companys denunciaven algú que no havia volgut respondre a aquestes preguntes. Algunes vegades el jutge instructor emprava la no resposta d'aquestes preguntes com a prova de càrrec per a acusar a algun

---

¹⁰⁶ Ley para la depuración de funcionarios públicos de 10 de febrero de 1939. *Boletín Oficial del Estado* de 14 de febrero de 1939.

funcionari. En general, però, tot i que és cert, com assenyala Julián Casanovas, que la delació fou per a alguns el primer dels actes de compromís amb la dictadura¹⁰⁷, la immensa majoria de funcionaris eludiren respondre aquestes preguntes¹⁰⁸ i molts pocs funcionaris patiren les ires del jutge instructor per aquest motiu. I, com veurem més endavant, les dades extretes de l'anàlisi dels expedients ens mostren una incidència relativament petita de la delació en les resolucions finals dels jutges instructors i de les sancions de l'Ajuntament de Barcelona.

Finalment, dues qüestions completaven l'interrogatori. Es destinava un espai, com hem vist que també hi havia en la declaració preliminar, per a què el funcionari pogués consignar tots aquells *“testigos que puedan corroborar la veracidad de sus afirmaciones”*, amb noms, cognoms i domicilis on poguessin ser trobats per a un eventual interrogatori; i tota aquella documentació *“de prueba que pueda presentar o señalar”* que considerés pertinent per a recolzar la declaració efectuada. D'aquesta manera el règim assolia en una mateixa pregunta, un coneixement del cercle social íntim del funcionari, la identificació d'uns declarants 'solvents' amb qui podrien contrastar i confirmar les informacions recollides en la declaració jurada, així com socialitzar el procés depurador comptant amb la col·laboració d'aquelles persones que, complint el requisit de *“reconocida solvencia”*, serien les primeres interessades en que el règim es consolidés per a fer impossible qualsevol pas enrere¹⁰⁹.

La darrera qüestió de l'interrogatori oferia al funcionari un espai obert per a si eventualment tenia *“algo mas que manifestar”*. respecte les qüestions que se li havien formulat *“o de cualquier otro extremo que estime interesante consignar al*

---

¹⁰⁷ Julián Casanova, *Morir, Matar, Sobrevivir: La violencia en la dictadura de Franco*, 1. ed. en Biblioteca de bolsillo. (Barcelona: Crítica, 2004), 32.

¹⁰⁸ Alguns funcionaris respongueren aquestes preguntes només assenyalant funcionaris significats amb el règim republicà que havien fugit de la ciutat i del país davant l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona.

¹⁰⁹ Julio Prada Rodríguez, *La España masacrada: La represión franquista de guerra y posguerra* (Madrid: Alianza, 2010), 311.

Juzgado”, on s’obria la porta a denúncies de tota mena, no tant respecte als companys funcionaris, que ja tenien un espai específic on recollir-ho, sinó respecte els esdeveniments que s’havien produït en la ciutat durant la Guerra Civil. Alguns funcionaris aprofitaren, també, aquest espai per a exposar mèrits o activitats a favor del *Movimiento Nacional* o en contra de l’ordre republicà que, entenien, podrien servir per a superar el procés de depuració amb major solvència i menys patiments.

Cal cridar l’atenció en el capgirament de la lògica processal que aquests interrogatoris suposaven, així com el clima de sospita generalitzada que contribuïen a generar. L’interrogatori era el pas inicial del procés, no pas la conseqüència de la necessitat d’aclarir uns indicis delictius provinents d’una investigació formal. A tots els efectes, el nou règim considerava sospitosos a tots els funcionaris sense excepció i l’interrogatori inicial, prescriptiu per a tothom, funcionaria en un triple sentit: recolliria indicis de delicte a través de la denúncia formal del funcionari interrogat, com a punt de partida per a les investigacions que, amb posterioritat, es duran a terme pels diversos serveis d’informació que emprà el règim, i, eventualment, com a prova de càrrec si les recerques policials o parapolicials esbrinessin que el funcionari havia omès informacions rellevants en la seva declaració jurada. D’aquesta manera, l’interrogatori no estava dissenyat per a aclarir sospites, sinó com a un element per a la auto- inculpació o com a instrument per a la denúncia de totes aquelles activitats il·lícites de les que el funcionari tingués constància d’entre els seus companys de l’administració local.

Finalitzat l’interrogatori i degudament complimentada la declaració jurada, el jutge demanava informes personals dels funcionaris a depurar i la verificació de totes les dades aportades per aquests. En el cas del procés de depuració als funcionaris de l’Ajuntament de Barcelona, la major part dels informes personals els dugueren a terme els serveis d’Informació de la Falange Española, els de la policia i la Guardia

Civil, així com, en alguns casos, els del *Servicio de Información de la Policía Militar (SIPM)*. També aportava el seu granet de sorra el negociat de Personal del propi Ajuntament de Barcelona, que feia arribar al jutge petits informes amb la trajectòria professional del funcionari, acompanyats, eventualment, d'algunes consideracions de caràcter polític o moral. Finalment, també cal destacar la controvertida participació de la Secretaria municipal en el procés, com veurem en un altre apartat, amb la redacció d'informes sobre un nombre indeterminat de funcionaris de la Corporació municipal.

Tant els serveis d'informació de les forces de l'ordre com els de FET-JONS, feien arribar al jutge un formulari estàndard on es consignaven el resultat de les investigacions que, sobre el funcionari a depurar, s'havien dut a terme. A vegades, en casos més complexos, també es troben en els expedients petites quartilles on s'explica amb major detall les informacions recavades pels investigadors dels diversos organismes informadors. El formulari estàndard que omplien els agents encarregats de les investigacions personals per a verificar la conducta dels funcionaris a depurar constava de vuit punts, on es buscava la mateixa informació que s'havia reclamat en els interrogatoris als funcionaris. Aquest procediment permetia creuar fàcilment la declaració del funcionari amb les informacions assolides pels diversos serveis d'informació.

De manera recurrent, en aquests formularis el règim s'interessava per la fil·liació política i sindical del funcionari després del 18 de juliol (apartat nº1); per quina havia estat la conducta política i social del funcionari tant abans com després de la data de l'*Alzamiento Nacional* (apartat nº 2); també, sobre la conducta privada y la moralitat del funcionari (apartat nº 3) i sobre la seva actuació en concret respecte el "*Glorioso Movimiento Nacional*" (apartat nº 4) . Més enllà de la seva conducta y actuació, el règim reclamava informacions sobre la vida laboral a l'Ajuntament durant el període de Guerra Civil, amb especial obsessió per a detectar aquelles

funcions i aquelles “*gratificaciones percibidas*” que mostressin o certifiquessin “*las relaciones o concomitancias*”, mantingudes “*con elementos del Frente Popular*” (apartat nº 5); també es reclamava informació sobre la participació en cossos militars dels funcionaris a depurar, exigint que es detallés si la participació havia estat voluntària o forçada, així com la graduació assolida en “*el ejército rojo*” (apartat nº 6). Els dos darrers apartats eren per a consignar les possibles informacions que es trobessin sobre la pertinença del funcionari a “*alguna secta masónica o sociedad secreta*” (apartat nº 8) , i totes aquelles informacions que l'agent informador considerés que eren “*imputables al funcionario*” (apartat nº 7), obrint la porta a consignar qualsevol rumor i informació que arbitràriament l'agent considerés que seria d'interès per al procés de depuració, atorgant, d'aquesta manera, un ampli marge d'acció a l'arbitri dels informadors.

Com es pot veure, el formulari que omplien els agents dels diversos cossos d'informació del règim era un decàleg sintetitzat dels ‘delictes’ que el règim perseguiria amb més atenció en el procés de depuració de funcionaris. De fet, es pot observar que és una translació del que es fa en la resta de processos repressius oberts pel règim franquista, només incorporant, en el cas dels funcionaris, una atenció especial a les variacions que s'haguessin registrat en les categories professionals i en les retribucions salarials durant el període de Guerra Civil, com a indicador d'una ‘vinculació especial’ amb el règim del Front Popular i, en conseqüència, la sospita d'una filiació ideològica punible administrativament.

Un cop el jutge instructor rebia els diversos informes personals dels funcionaris a depurar, compilava les informacions recollides i decidia si calia incoar expedient a un funcionari o bé sobreseure l'expedient depurador, tot admetent sense sanció la incorporació del funcionari a les seves tasques administratives anteriors al sí de la corporació local, donant per a finalitzat, si no apareixien noves acusacions o indicis, l'expedient depurador. En el cas dels expedients que eren incoats, el jutge

instructor traslladava les acusacions o 'proves' que havien recollit els diversos informadors a un plec de càrrecs pràcticament sense sedàs, sense un anàlisi detallat de les acusacions aportades pels informadors; es traslladaven, fins i tot, aquelles acusacions més inversemblants. Acusacions tan heterogènies i etèries com: "*Asiduo lector de Solidaridad obrera*" (expedient nº 1.458), "*se casó en período rojo*" (expedient nº 1.000), "*No tener ideales fijos, poniéndose del lado de los que mandan*" (expedient nº 1.191), "*tener un hijo Inspector en el Ayuntamiento rojo*" (expedient nº 1.270), "*No siente la reconstrucción Nacional, como se desprende de sus comentarios*" (expedient nº 1.670) o "*haber tenido a su padre en la escuela racionalista*" (expedient nº 3.602), eren suficients com per a incoar expedient al funcionari.

Aquest procediment és un magnífic exemple de l'arbitrarietat del procés depurador i la idea de "*justicia al revés*" que exposà Serrano Suñer¹¹⁰. Els agents informadors, en un ambient de sospita generalitzada, alguns d'ells, especialment els membres de FET-JONS, fortament ideologitzats i orientats a la recerca de tot aquell element contrari al *Glorioso Movimiento Nacional*, interrogaven als entorns professionals i personals dels funcionaris a la recerca de qualsevol informació que permetés catalogar al funcionari com a addicte al règim republicà, en qualsevol de les seves vessants. En general, els informes polític-socials dels serveis d'informació no explicitaven les fonts on indagaven i de les que extreien les dades que farcién els informes que farien arribar al jutge, tampoc era habitual l'aportació de proves que

---

¹¹⁰ "Lejos de ello se organizó, sin duda con la mejor intención, por parte de algunos; por comodidad por parte de otros; y por parte de todos sin acierto, un sistema que podíamos llamar de "justicia al revés" o de aplicación al revés del Código de Justicia Militar." (...) los militares alzados no habían ocupado todavía. Y como si las autoridades que se rebelaron contra la República frente-populista ejercieran una posesión civilísimas -o *longa manu*- sobre provincias en las que la rebelión había sido sofocada, se acogía la ficción de que al pasar el poder a los mandos del Ejército sublevado, la tipificación de aquellos delitos del Código de Justicia Militar aludidos en el Bando de Burgos se mantenía, pero referida a las nuevas autoridades."

http://www.forofundacionserranosuñer.es/documentos/libros/memoria/memorias_11.pdf

demostressin de manera incontrovertible les dades que es consignaven. Les informacions que es veuen en aquests informes són molt breus i, sovint, prenen la forma d'acusacions. En aquest sentit és molt difícil resseguir el rastre de les indagacions d'aquests serveis d'informació i conèixer els seus procediments. Ara bé, en molt pocs casos, a banda dels clàssics breus i concisos informes en format formulari complimentat, apareixen informes més elaborats, més extensos, que ens permeten fer-nos una idea dels procediments d'investigació que s'empraren i la construcció de les acusacions que sostingueren els expedients depuradors. Un cas extraordinàriament clarificador és la recerca realitzada per un agent de la policia per escatir les actuacions del funcionari municipal Enrique Piniella durant la Guerra Civil. Reproduïm íntegrament l'informe, tot i la seva extensió, com a mostra paradigmàtica del sistema de recaptació d'informació, de l'orientació de les recerques i, fins i tot del to i la visió tan poc neutrals dels investigadors del règim franquista:

Datos que constan en los registros de la Jefatura Superior de Policia de Dn. ENRIQUE PINIELLA BLANQUE, de 59 años casado, empleado del Ecmo. Ayuntamiento, hijo de Manuel y Teresa, natural del Prat del Llusanes y con domicilio en la Avda. Del generalisimo, 427 5º 2ª

Por confidencias obtenidas se ha venido en conocimiento de que dicho individuo al estallar el Movimiento Nacional se dedicó a denunciar a varias personas de derechas, a consecuencia de lo cual han sido bastante perjudicadas.

Entre estas personas figuran Dn. Francisco Godia Ptriz, con domicilio en la calle Corts, 461 5º 1ª, Julio Rocha García, domiciliado en la misma casa, piso 4º 2ª, el portero de la misma José Farre Miravet, Dn. José Mª Paya domiciliado también en la referida casa en el pral. 2ª empleado del Ecmo. Ayuntamiento, Dn. Juan Julia también empleado y un Sr. Apellidado Rubio que también habita en la repetida casa.

Es de pésimos antecedentes simpatizante de las ideas extremistas rojas, es separatista y en toda clase de Regimen procura colocarse bien para de esta forma conseguir vivir siempre al margen de la Ley, siendo por tanto persona peligrosa para la Causa Nacional.

Según manifiesta José Farre Miravet, citado ya anteriormente, en los últimos días de Julio de 1936 se presentó el Piniella acompañado de varios individuos de Patrullas de Control para efectuar un registro en los pisos 4º, 5º y 6º y con preferencia el habitado por el Sr. Godia por suponerse que desde este piso se habían hecho disparos que lo tiene conceptuado como un exaltado rojo y separatista y hombre inmoral y poco escrupuloso (sic).

Según manifiesta Fco. Godia Petriz, en una ocasión en que con otros amigos oían la radio en le piso 4º-2º domicilio de Dn. Juan Rocha García, penetró en dicha vivienda el Piniella insultando groseramente al Excmo. General Queipo de Llano que era el que en aquellos momentos hablaba por radio, que considera a Piniella como elemento rojo y peligroso.

Dn. José Soto Sancho, Comandante de Milicias de F.E.T. y de las J.O.N.S. hace constar que conoce a Enrique Piniella desde hace muchos años y su familia siempre ha sido gran entusiasta del Glorioso Movimiento, tanto antes como durante el mismo, habiendo sido condenado un hijo suyo a muerte por Falangista y siendole conmutada la pena por la de prisión, que si bien es de pensamientos republicanos no estuvo nunca conforme con los procedimientos criminales de los marxistas y durante el tiempo de dicha dominación tuvo escondido a un sacerdote marista antiguo profesor de su hijo y a los hijos de un vecino de la escalera Sr. Rubio) y también escondió al hijo de otro vecino llamado Rocha, que no obstante estar enterado que en la escalera en un piso de la misma (Vda. De Gomes del Castillo) se decía misa y se comulgaba asistiendo bastante gente nuestra, autorixaba (sic) a sus hijos para que asistiesen a dicha casa.

Que en su casa se oía la radio para captar los partes de Salamanca y cuando iba a ver a su hijo [segons manifesta el funcionari a la seva declaració jurada, el seu fill de 17 anys fou detingut i condemnat a mort per militar a FET-JONS] que estaba en la misma carcel que el del informante, nos daba dicho parte de guerra, que tambien socorrio varias veces a mi mujer, no obstante saber los sentimientos arraigados Nacionales que tenia, así como también autorizo a sus hijas a que llevaran paquetes a los presos que estaban en campos de trabajo.

Dn. Manuel Meler urchada, con domicilio en Xuclá nº87 -2º - 1ª, con carnet de Caballero de España nº 378, declara que conoce a Enrique Piniella con anterioridad al 18 de Julio del 1936, que estudio con su hijo en el colegio de los Hermanos Maristas, constandole que dicho Sr. Tuvo escondido en su casa a nuestro profesor Hermano Dn. Jose Mir y ademas en la carcel siempre nos alentaba preconizandonos el triunfo del Glorioso Movimiento

Nacional y haciendo toda clase de manifestaciones en su favor por lo que le considero afecto a dicho Movimiento.

Dn. Luis Oliver Grau, con domicilio en la Avda. De Jose Antonio, 529 – 2º - 2ª, declara que conoce a Enrique Piniella, por ser intimo de su hijo con el cual ha estudiado en Colegios de los Hermanos Maristas y haber militado en la F.E.T. y de las J.O.N.S. por lo cual fuimos perseguidos y detenidos, siendo el condenado a muerte y a 30 años el que suscribe, que durante el cautiverio el Sr. Piniella nos hacia toda clase de favores tanto al que suscribe como a otros compañeros de prision informandonos de los avances de las tropas Nacionales por escuchar todos los dias el parte oficial de Guerra.

Dn. Victor Aperteguia Setoain, domiciliado en la calle de Salmerón, 50 – 2º - 1ª, con el carnet de la Hermandad de Cautivos nº 580, declara que conoce a Enrique Piniella con anterioridad al 18 de Julio de 1936, por sus conversaciones y maneras de proceder cuando sufrio cautiverio considera absurda las denuncias que pesan sobre el, pues es persona completamente adicta a nuestra Causa.

*Barcelona 15 de Diciembre de 1939. Año de la Victoria.*¹¹¹

Com es pot veure, sovint les acusacions recollides eren mitges informacions, rumors o maldiciences amb voluntat de revenja i, fins i tot, contradictòries i amb un punt d'incongruència en un mateix procés investigador. Però la mínima consignació en els informes sobre la conducta moral i polític-social era suficient per a aparèixer seguidament en el plec de càrrecs del jutge tot cimentant la incoació d'expedient del funcionari. La sola aparició d'algun element 'punible' en algun dels diversos informes emesos era motiu suficient per a incoar un expedient, encara que la resta d'informes emetessin un judici positiu o neutre sobre el funcionari, o que el mateix informe aportés, com hem vist, informacions ambigües sobre un mateix individu.

---

¹¹¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.515, informe polític-social de la policia sobre el funcionari expedientat.

Les contradiccions entre els diversos informes sempre era resolta pel jutge emprant l'element que imputava alguna acció sancionable al funcionari i sempre l'acusació de major rellevància, en la immensa majoria dels casos sense un suport documental que demostrés les acusacions formulades. Un cas paradigmàtic en aquest sentit és l'expedient nº 610, en el que el funcionari és acusat per l'informe de les FET-JONS com a militant d'Esquerra Republicana de Catalunya, mentre l'informe de la policia l'acusa de pertànyer al Partit Radical; el jutge empra aquella acusació que a ulls del nou règim és la més sancionable, això és, la pertinença a un partit d'esquerres i 'separatista'.

La sospita generalitzada era el l'escenari, qualsevol informació era considerada com a certa i el funcionari hauria de fer esforços per a demostrar la seva innocència. Fins i tot acusacions formulades contradictòriament en el seu termes com *"analfabeto. De ideas embrolladas e imprudente, cegado por la lectura de folletos anarquistas y propagandas del periódico 'Solidaridad Obrera' (Informe de la FET – Expedient nº 1.458)"* eren acceptades acríticament pel jutge i mereixien la incoació d'un expedient de depuració. Tot això a banda, és clar, que es criminalitzaven comportaments perfectament legals en el moment en que foren realitzats, oblidant *"el viejo principio liberal de la irretroactividad de las disposiciones sancionadoras o restrictivas de derecho"*¹¹².

Com establia la Llei per a la depuració de funcionaris públics, un cop el *"encartado"* rebia el plec de càrrecs del jutge instructor disposava de vuit dies per a fer arribar al jutge un plec de descàrrecs on aclarís el comportaments o 'delictes' imputats. Sovint, aquesta era una tasca feixuga per al funcionari ja que la mateixa naturalesa dels càrrecs que se li imputaven, així com la general inexistència de proves documentals que recolzessin les acusacions, feia força complicat articular una resposta. Sovint es tractava de refutar opinions o afirmacions de les que el

---

¹¹² Prada Rodríguez, *La España masacrada*, 290.

funcionari només s'assabentava quan se li feia arribar el plec de càrrecs i l'origen de les quals rarament era capaç d'escatir. Tot plegat col·locava el funcionari incoat en una situació de manifesta indefensió que contribuïa a dificultar una defensa justa.

En paral·lel al plec de descàrrecs també s'exhortava el funcionari a presentar una relació de testimonis propers, preferiblement de solvència contrastada, això és, membres dels sectors socials, polítics o econòmics que des de primera hora s'havien posat al costat dels sollevats, especialment l'església, propietaris i industrials, que podrien confirmar la veracitat dels arguments de defensa que haurien d'argüir els funcionaris en el seu plec de descàrrec. En la major part dels expedients els testimonis aportats tendeixen a confirmar les afirmacions dels funcionaris que els havia citat. Però no es menystenible el nombre d'expedients en que els testimonis aportats pels funcionaris desconeguin o neguin, directament, la línia de defensa seguida pel funcionari, fet que agreujava la delicada situació del funcionari amb l'expedient de depuració incoat.

El gruix de les acusacions que es formularen en el procés de depuració de l'Ajuntament de Barcelona es pot dividir en tres grans blocs, que deriven del disseny de l'interrogatori que s'obligà a passar a tots i cadascun dels funcionaris de la Corporació municipal i del disseny dels formularis que havien d'omplir els investigadors en resposta a la reclamació d'informació del jutges instructor. Les tres grans preocupacions del nou règim: la pertinença a partits polítics d'esquerres i republicans, i per extensió posseir una ideologia afí a aquests partits i, en conseqüència, contrària a la del Glorioso Movimiento Nacional; la participació "*en hechos de armas*", ja sigui a l'exèrcit republicà o als batallons de control vinculats més o menys directament amb les formacions més radicals del Front Popular; i, finalment, l'ascens en l'escalafó funcional i/o la percepció de complements econòmics 'il·legítims' durant el període de Guerra Civil, com a demostració d'una

proximitat i connivència amb el règim dirigent en les institucions dels territoris republicans.

En el primer dels blocs, el de la pertinença de funcionaris a partits d'esquerres o de la seva proximitat ideològica als partits del Front popular, en general les acusacions vessades sobre els funcionaris es fan sense a penes suport documental. Molt poques vegades els informadors aporten documentació que recolzi les acusacions que consignen en els seus informes i menys vegades encara s'explicita l'origen de les informacions que sustenten aquestes acusacions. Per norma general l'acusació es cenyeix a declarar que el funcionari ha estat militant d'un partit polític concret o d'un sindicat proper a un partit d'esquerres, o bé a la més etèria i imprecisa *"de ideología de izquierdas"* o múltiples variants que miren de situar el funcionari en una òrbita ideològica propera a aquells partits, del tipus: *"tendencias marcadas hacia los rojos con los que se mostraba siempre de acuerdo (expedient nº 374)"* *"ser un convencido del triunfo de las hordas rojas (expedient nº 860)"*, *"Asiduo lector de Solidaridad Obrera (expedient nº 1.458)"*, *"Ser elemento marxista y separatista (expedient nº 2.462)"* o *"Ser de varios partidos y simpatizar con todas las ideas y partidos (expedient nº 5.131)"*.

En front d'aquestes acusacions i descartada la possibilitat de defensar-se per la via d'al·legar que no era pas il·legal pertànyer a partits polítics legalitzats en època republicana, l'única defensa possible era o bé negar l'acusació, per a aquells que mai havien militat en les formacions polítiques apuntades pels investigadors, aportant tota prova documental, generalment testifical, que demostrés el seu apolítisme; o bé mirar de minimitzar, en la mesura del possible, en el cas d'aquells que militaren en formacions polítiques republicanes, el nivell de compromís de la seva filiació. En aquest segon cas, les vies de defensa més emprades foren les de intentar demostrar una filiació política determinada forçada per unes circumstàncies singulars, ja fos per a mantenir la feina, assegurar-se el racionament

o la possibilitat de moure's lliurement en un context de suposada restricció de movilitat:

“Hallándome sin trabajo y con dificultades para procurármelo (...) solicité y obtuve del entonces Concejal Sr. Ulled, radical y españolista, mi ingreso en el Excmo. Ayuntamiento de Barcelona en calidad de temporero en 1º de julio de 1933 (...) Pasado algún tiempo, los que como yo ingresaron de temporeros fueron nombrados en el cargo con carácter definitivo, habiendoseme insinuado que los que no pertenecían a algún partido de los que mandaban en el Municipio serían despedidos. Ante este temor y teniendo en cuenta que la Ponencia de Hacienda la presidía un elemento del Partido nacionalista de Izquierda, decidí ingresar en el mismo el 1º de julio de 1934”¹¹³

“...que si se afilió a dicho centro del Distrito IV (ERC) fue con fecha Noviembre de 1936 y no con anterioridad, pues nunca ha militado en partidos políticos de significación izquierdista y sí en cambio voté a candidaturas de derecha en las elecciones que se produjeron durante la Republica. El motivo de inscribirme a dicho centro, ya entrada la revolución, fue debido sencillamente a que como no poseía ninguna documentación y en aquellos momentos era forzoso pertenecer a algún sindicato o partido me pareció el citado el más inofensivo. Además debido a los despidos y las cesantías que se decretaron en aquel tiempo (...) los rojos me despojaron de todo lo que tenía, no había otro recurso, para conservar el pequeño sueldo de mozo de Dispensario.”¹¹⁴

“Es cierto que el manifestante perteneció a Izquierda Republicana de Cataluña, pero no es menos cierto que mi ingreso en dicho partido fue bastante posterior a la fecha de iniciación del Glorioso Movimiento Nacional y a los solos fines de poder lograr así un aval político que me era sumamente preciso para obtener el racionamiento mio y de mi familia en San Cugat del Vallés, en cuya demarcación municipal vivía en aquel entonces. Es bien sabido que los que tuvieron la desgracia de residir en

---

¹¹³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.272, plec de descàrrecs.

¹¹⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.915, plec de descàrrecs.

zona dominada por el gobierno marxista no pudieron prescindir, aún contra su voluntad, de ingresar en un partido u otro del frente popular, para obtener así un aval, que incluso para poder transitar era sumamente preciso y ello no podía lograrlo el que suscribe del Partido Radical, único al que hacía bastantes años pertenecía, y por el que cuatro veces salió interventor, por la sencilla razón de que como todos sabemos el Partido radical y sus componentes eran perseguidos, por haber prestado su adhesión al Movimiento Salvador”¹¹⁵

Alguns funcionaris també justificaren la seva pertinença a partits d'esquerra amb l'argument que la afiliació era indispensable per a assolir una feina en un moment on, com és sabut, els partits polítics que controlaven el poder, tant de dretes com d'esquerres, intentaven col·locar, o prioritzaven en la col·locació, en les places disponibles en les diverses institucions del país, als seus afiliats:

“Que en la hoja jurada por mí presentada, decía pertenecer al Partido de Izquierda Republicana, durante tres meses en el año 1935, pero que fue solo y exclusivamente para poder obtener el empleo de Inspector Motorista, cosa que no lo hubiera obtenido entonces, de no haber pertenecido a dicho partido, pues cuando efectué mi exámen en el Concurso-oposición para dichas plazas no me la dieron por tener preferencia los afiliados a dicho partido y a pesar de estar en contradicción con mis ideales y los de toda mi familia como lo pueden comprobar si es necesario me tuve que afiliar, haciendo constar que no frecuenté ningún centro de dicho partido.”¹¹⁶

“En el mes de Septiembre del año 1932 ingresé en Izquierda Republicana al objeto de poder ingresar en el Ayuntamiento, ya que la persona que me ofreció colocarme allí (el farmacéutico Domingo Plá) me dijo que ello era indispensable y aún cuando mis ideas eran completamente contrarias al programa de aquel nefasto partido (...) La prueba más concluyente de lo

---

¹¹⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.363, plec de descàrrecs.

¹¹⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.767, plec de descàrrecs.

manifestado es mi ingreso en el Ayuntamiento en los mismos mes y año de haber presentado la solicitud”¹¹⁷

“Fue en aquella época que por reveses en el negocio, posteriormente a la muerte de mi padre, me ví en la precisión absoluta de ganarme la vida trabajando para obtener un sueldo que me permitiera atender el sustento propio y de mi madre y tres hermanas. Llevaba ya muchísimo tiempo acudiendo a todas las amistades y relaciones, propias y de mi difunto padre (la mayor parte personas de derechas), sin obtener más que buenas palabras pero no resultado alguno. En esta situación verdaderamente angustiada para mi, que a los 35 años no podía cumplir con mi más elemental deber para con los míos, el que era entonces Concejal, Juan Casanellas, me proporcionó mi ingreso como temporero en el Ayuntamiento, pero con la advertencia que si quería permanecer en mi empleo y lograr solidificarlo era preciso ingresara en el partido de Izquierda (sic). Ello era contrario a mi modo de sentir, pero impulsado por la necesidad y aleccionado por los muchos meses de tentativas inútiles decidí afiliarme al citado partido...”¹¹⁸

“Antes del 6 de octubre de 1934 pertenecí a la USC donde había ingresado en 1932 con motivo de buscar una influencia política para estabilizar mi situación interina en el Ayuntamiento. Esta resolución fue adoptada simultáneamente con la de otros compañeros de mi sección, pues tuvimos la impresión que la falta de influencia política acorde con la nueva situación creada por la proclamación de la República impediría nuestra adaptación a pesar de nuestro buen comportamiento y rendimiento en el trabajo, cualidades reconocidas por todos los Ayuntamientos que se han sucedido hasta el presente, a nuestra sección (...)”¹¹⁹

Es tractava d'establir clarament una filiació purament utilitarista, obligada per una situació excepcional, i per tant buidar de tot caràcter ideològic la decisió de

---

¹¹⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.290, plec de descàrrecs.

¹¹⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.266, plec de descàrrecs.

¹¹⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.484, plec de descàrrecs.

pertànyer al partit polític en qüestió. Una variant fou, també, argumentar que s'hagueren d'afiliar a partits polítics forçats per aquells funcionaris representants dels partits dirigents, que amenaçaven a tot treballador de la Corporació amb la pèrdua del lloc de treball, si no es mostrava una pertinença explícita a una de les formacions que configuraven el Front Popular:

“El infrascrito reconoce que en el año 1933 para obtener el cargo de conserje del Grupo Escolar “Collaso y Gil”, que aún ocupa, se afilió a la Izquierda Republicana como medio necesario para obtener el empleo y conservarlo, pero, tan pronto como la Izquierda perdió su posición predominante en el Ayuntamiento, a consecuencia de los tristes sucesos del 6 de octubre de 1934, se apresuró a darse de baja en la mencionada agrupación política, cuyos ideales jamás ha compartido.”¹²⁰

“Solamente ingresé a la Unión socialista de Cataluña, coaccionado por los compañeros de oficina y especialmente por el Concejal del Negociado donde pertenecía (Política Social) por ser él, dirigente del mencionado partido, ya que de no hacerlo así, no se me aseguraba la continuidad en el trabajo (...) Aprovechando la confusión reinante y la fusión con otros partidos, el 19 de julio de 1936, me di de baja, como lo prueba el no haber recibido ascensos, gratificaciones, favores, etc., durante este periodo, contrariamente a lo sucedido, a mis compañeros de trabajo.”¹²¹

“El que suscribe, como otros funcionarios, se encontraba después de 5 años de prestar sus servicios en la Corporación Municipal, sin nombramiento ni garantía alguna en sus derechos activos y pasivos, a su tenor y teniendo en cuenta que el exponente ingresó a prestar sus servicios en la meritada Corporación durante la Dictadura, y gracias a las gestiones del entonces coronel Jefe del estado mayor de esta capital den Luis Funoll circunstancias que dada la actuación de la República eran consideradas como agravantes para mi situación, corriendo el inminente riesgo de ser expulsado, es por lo que y con el único objeto de mejorar y estabilizar su situación de

---

¹²⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.852, plec de descàrrecs.

¹²¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.580, plec de descàrrecs.

*funcionario, juzgó imprescindible el afiliarse a un partido influyente en el gobierno municipal de aquella época (...)*¹²²

*“Declaro ser cierto haber pertenecido a Izquierda Republicana circunstancialmente, pues a raíz de un acuerdo del Ayuntamiento rojo de despedir a todos los empleados municipales que hubiesen pertenecido a Unión Patriótica y encontrándome yo en este caso a fin de salvar el pan de mis hijos y familia, me vi precisado, sin sentirlo, a hacerme socio de un Centro de Izquierda Republicana, a pesar de ser mis ideas de orden, religiosas y de derechas”*¹²³

*“Por motivos de mi ideología de derechas de toda mi vida, cuando implantó el Excmo. Sr General, Don Miguel Primo de Rivera y Orbaneja (e.p.d.) la Dictadura Militar, fui uno de los primeros socios de la Unión Patriótica de Sarría (Dto. 3º) estando afiliado a dicho partido hasta que quedó disuelto, por este motivo y porque jamás me recaté de mis ideas derechistas y por haber obtenido el empleo en el Ayuntamiento por el entonces capitán General de la 4ª Región, Excmo. Sr. D. Emilio Barrera Luyando, me creé una aureola de persona de extrema derecha y con motivo del Glorioso Movimiento Nacional, se me advirtió que como mal menor se me dejaría cesante por cuyo motivo se me aconsejó que me afiliara al Partido de Izquierda Republicana de Catalunya y por el mes de Octubre de 1936, ingresé en el Centro del Distrito 2º, donde estuve hasta el mes de diciembre del mismo año, durante este tiempo no puse ni una sola vez mis plantas en ese Centro y ni siquiera tuve carnet alguno de socio ya que me limité a pagar los tres recibos que mandaron a casa.”*¹²⁴

Una altra opció, fou mirar d'atenuar la gravetat dels càrrecs justificant la pertinença a les formacions polítiques republicanes amb l'objectiu d'obtenir uns beneficis

---

¹²² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.492, plec de descàrrecs.

¹²³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.649, plec de descàrrecs.

¹²⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 6.280, plec de descàrrecs.

socials o lúdico-recreatius que només es podien assolir per la via de la filiació política:

“... como en mi barriada (Campo Galvany) no había otra entidad, fui únicamente socio numerario [de una entidad de Izquierda Republicana] porque estaba montada como Entidad Recreativa y así podía asistir a los bailes familiares que daban todos los Domingos, únicos días en los que yo frecuentaba el local y que sin ser socio no me hubiera sido permitido”¹²⁵

Més feixuga fou la defensa de les acusacions abocades sobre els funcionaris que tingueren càrrecs sindicals al sí de l'Ajuntament. En aquests pocs casos, els incoats justificaven la seva posició a l'interior del sindicat com a resposta a les pressions dels seus companys, o per haver estat escollits per ells, quan les associacions sindicals de funcionaris foren obligades a inscriure's a les sindicals obreres majoritàries, i sempre aclarint que la seva acceptació obeí, finalment, al convenciment que des del càrrec que ocuparien podrien defensar amb més eficiència els companys addictes a la *Causa Nacional* perseguits pels poders republicans. No només es tractava de minimitzar el compromís ideològic, sinó també posar de relleu una tasca fosca (i perillosa) de defensa dels treballadors municipals perseguits per la seva desafecció al règim republicà com a via per a alleugerir la gravetat de les acusacions:

“Que, al pasar la Asociación de Funcionarios del Ayuntamiento en bloque a la sindical CNT me confirmaron en el cargo (subdelegado de recaudadores), cuya confirmación por votación acepté por entender que en aquellos momentos el mantener contacto con la sindical me daría elementos para servir a los compañeros defendiéndolos de la represión marxista”¹²⁶

---

¹²⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 6.241, plec de descàrrecs.

¹²⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.294, plec de descàrrecs.

“Al ocurrir este cambio (paso en bloque a la sindical CNT), el suscrito reunió a los recaudadores y les presentó la dimisión del cargo de delegado, siendo nuevamente requerido y presionado para que continuase en el cargo, y al efecto elegido también por unanimidad (...)”¹²⁷

Finalment, cal puntualitzar que la persecució a la militància o filiació política dels funcionaris no es circumscribia només a als partits ideològicament d'esquerres. Si bé aquests partits centraren les ires dels règim, es tractava més aviat d'una oposició al sistema lliberal de partits, i per tant, tota suposada militància política era suficient per a incoar expedient. És ben cert, però, que aquells membres de partits polítics ideològicament més propers als principis que deia defensar el *Movimiento Nacional* gaudiren d'una major benvolença del jutge instructor, però sempre després que els funcionaris destaquessin aquells aspectes ideològics que compartien amb els franquistes, mentre amagaven o subordinaven la lògica liberal de la competència democràtica de partits polítics representatius, a ulls del nou règim, tan nociva per a la història recent del país i una de les principals culpables de la Guerra Civil.

“Que es verdad que pertenecí al Partido Radical Español, por creer que era el único partido netamente españolista en aquellos tiempos, que podía combatir al nefasto separatismo, tal como lo hizo cuando la Solidaridad Catalana. Más tarde disuelto el mismo, para seguir combatiendo a los rojo-separatistas, en marzo de 1937 me afilié a FET y de las JONS (Encuadramiento Quinta Columna) Grupo Ferrer, Bandera Urue, Centuria Salvat, Falange Grau, Escuadra Salvat (...)”¹²⁸

---

¹²⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.299, plec de descàrrecs.

¹²⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.087, plec de descàrrecs.

“Es cierto que en el año 1933 ingresé en el Partido Radical en el que causé baja a los tres meses siguientes, habiendo ingresad en el mismo en parte, por pertenecer a él todos los compañeros del personal que prestaba servicios en el fielato de Colón al que me hallaba destinado, y por consiguiente por influencias de mutuo compañerismo, y en parte porque dados mis sentimientos contrarios a la política separatista, entonces en voga, entendí que el Partido Radical era la única organización política con fuerza suficiente para oponerse a los avances de dicha política antiespañola (...)”¹²⁹

Com es pot observar, en tots els casos, els funcionaris tractaven d'atenuar les acusacions allunyant-se de la dimensió ideològica de la filiació política (sobretot per a aquelles acusacions sobre la pertinença a partits d'esquerres), justificant-la bé per coacció directa o indirecte de dirigents polítics o d'un ambient que forçava a la filiació política i sindical a tots els funcionaris de l'Ajuntament, bé per a assolir, o assegurar-se de mantenir, un lloc de treball en un escenari excepcional on la manca de filiació política podia reduir dramàticament les opcions laborals dels individus al sí de la Corporació Municipal. En aquest mateix sentit, es percebia com a molt útil per a la defensa del cas, poder demostrar que un cop assolits els objectius estrictament utilitaristes perseguits pels funcionaris, s'abandonava la militància a la primera possibilitat disponible o, en el seu defecte, no es duia més enllà d'allò que era estrictament necessari. I, sempre que era possible, mostrar unes credencials antirepublicanes o el més allunyades possible de les opcions ideològiques agrupades en el Front Popular, per tal de mostrar una adhesió, quan més antiga en el temps millor, als principis que movien al *Movimiento Nacional*.

Una derivada a les acusacions de pertinença als partits polítics republicans o a les centrals sindicals d'esquerres, com l'altre cara d'una mateixa acusació, foren totes aquelles denúncies orientades a posar de manifest l'oposició activa, o passiva, al

---

¹²⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.134, plec de descàrrecs.

Glorioso Movimiento Nacional. Com en el cas d'algunes de les acusacions vistes, sovint reverteixen un caràcter poc precís que no contribueix gaire a facilitar la defensa dels funcionaris acusats. D'altres vegades, però, les acusacions pateixen del contrari, d'una precisió hiperbòlica que fa sospitar que tenen més a veure amb alguna malvolença personal dels delators o informadors que no pas que responguin a la realitat dels fets:

*“En los primeros días de la dominación marxista en esta capital, se le vio vestido de mecánico con el “mono” y con arma corta, viéndosele entrar y salir de su domicilio con más frecuencia que de costumbre. También se le oyó manifestarse constantemente de forma insultante, con relación a nuestro Glorioso Movimiento Nacional y se supone que tomase parte en los incendios y actos de violencia cometidos en los primeros días de la dominación marxista en esta capital”*¹³⁰

*“Desafecta al GMN, conforme fue avanzando la guerra y mayores los triunfos Nacionales creció en ella el odio contra el Generalísimo, y cuando los bombardeos se ponía medio loca, insultando a sus compañeras que suponía de derechas”*¹³¹

*“iba a presenciar los fusilamientos al campo de la Bota; decía en la Exposición que disfrutaba mucho viendo caer diariamente fusilados quince o veinte fascistas; asistió al fusilamiento del Excmo. General Goded en el Castillo de Montjuich, llevándose el almuerzo para no perder detalle”*¹³²

“Enemigo acérrimo del GMN cuando se comentaban los asesinatos de personas derechistas, manifestaba ‘aún quedan 200.000 cabezas que cortar en Barcelona’. En todo momento dirigió groseros insultos a los

---

¹³⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.732, Informe de la Jefatura Superior de Policía.

¹³¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.139, Informe de FET-JONS.

¹³² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.832, Informe de Orden Público.

*mandos militares de la Nueva España y a todos cuantos españoles simpatizaban con ellos con motivo de la detención de varios, por pertenecer a F.E. Sirvió de confidente al SIM y era un ferviente defensor de la desastrosa política de los rojo-separatistas*¹³³

En aquests casos la defensa només podia intentar rebatre les acusacions aportant totes aquelles proves, en general a través de testimonis el més solvents possible, ja fos d'entre els companys de la Corporació Municipal o bé de membres de la societat, que poguessin contraposar arguments convincents a les acusacions formulades i avalant, amb la seva solvència d'addictes al *Movimiento Nacional*, el comportament polític i social del funcionari.

Unes dinàmiques similars a les vistes més amunt s'observen en les acusacions que hem agrupat en el segon bloc citat, les referents a los "*hechos de armas*". Tot i que, aparentment, aquestes tipus d'acusacions estaven, per norma general, més ben fonamentades que les que hem vist fins ara. En aquests casos, la preocupació del règim es centrava no només en determinar aquells funcionaris que havien format part "*del ejército rojo*", sinó, encara més important, si ho havien fet per obligació o de manera voluntària. Tot i que ambdues formes, sense excepció, meresqueren la incoació de l'expedient per "*el esclarecimiento de los hechos*", era evident que la voluntarietat de l'ingrés a les files de l'exèrcit republicà revestia major gravetat que no pas la participació obligada per les diverses i múltiples lleves que es decretaren en el bàndol republicà. En general, l'obediència a la crida a files per les lleves decretades per l'administració republicana produïren unes sancions inferiors que les que es resolgueren per els allistaments voluntaris.

La línia de defensa seguida pels funcionaris acusats d'haver participat en les seccions militars del bàndol republicà seguiren un patró similar a les que hem

---

¹³³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 6.218, Informe de FET-JONS.

observat per a les acusacions de pertinença a partits polítics i sindicals. Aquells que s'havien vist obligats a allistar-se a l'exèrcit fruit de les successives lleves del govern republicà es limitaven a declarar que havien acomplert amb la legislació vigent. En algun cas havien de justificar alguna destinació 'sospitosa' a ulls del nou règim però, protegits per la obligatorietat de presentar-se a files per la crida a la seva lleva, la defensa revestia menors dificultats. Més si anava acompanyada d'una declaració clara d'adhesió al nou règim per la via del recurrent argument d'evitar l'enfrontament amb les forces de l'exèrcit nacional o de mostrar una actitud passiva en la destinació assolida:

“No he ocultado nunca haber sido guardia de la Generalidad, más si hago constar que lo hice con la intención de obtener un fin, siendo este el no verme en el trance doloroso de encontrarme frente a mis hermanos del Glorioso Ejército Nacional; fue por este motivo que resolví ingresar en dicho cuerpo, no como voluntario, sino una vez llamado mi reemplazo, que lo fue los últimos días del mes de Mayo del pasado año. Movilizado mi reemplazo, el 1º de junio, día señalado para mi incorporación, ingresé en la sección anti-gas y el 29 del mismo mes abandoné dicha sección ingresando en las Oficinas de la Mayoría del cuerpo de Seguridad de la Generalidad. No presté otra clase de servicios que los propios de dicha Oficina; jamás tuve ni he tenido arma alguna, haciéndolo así constar sólo para demostrar la verdadera finalidad que perseguía ingresando en dicho cuerpo. Tres días antes de ser liberada la ciudad de Barcelona pude huir y ocultarme en las afueras de la población”¹³⁴

Més interessants són els casos dels funcionaris acusats d'haver-se inscrit voluntàriament a l'exèrcit republicà. En aquests casos, la defensa més recurrent seguida pels funcionaris fou la de justificar l'ingrés per voluntat pròpia per tal d'evitar ser desplaçats al front de batalla i veure's en la tessitura d'haver-se d'enfrontar als exèrcits sollevats, ja que si s'accedia de manera voluntària a l'exèrcit

---

¹³⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 7.011, Plec de descàrrecs.

republicà es gaudia de la possibilitat d'escollir destí i, per tant, evitar ser desplaçat a les seccions de l'exèrcit en primera línia de foc:

“Verdaderamente es cierto que ingresé voluntario en el Cuerpo de Tren rojo y precisamente el día 11 de junio de 1938 cuando ya estaba en puerta, pendiente de llamamiento mi reemplazo de 1924, que se incorporó a filas el 15 de septiembre del mismo año. En el ejército rojo no se tenían en cuenta ciertas profesiones u oficios y cuando el individuo estaba encuadrado con su quinta, automáticamente era destinado a unidades de choque en primera línea. El acusado entendió esta medida como la más práctica para, al mismo tiempo que eludía empuñar las armas contra las Tropas Gloriosas que contaban con su admiración y simpatía, hacer una labor de sabotaje por todos los medios a su alcance contra la horda roja, que no representaba otra cosa que el crimen, robo y la destrucción de la Patria.”¹³⁵

Molts funcionaris, empraren les habilitats que li atorgaven els seus oficis per a aconseguir destins més arrecerats i eludir, d'aquesta manera, entrar en combat. Sovint l'exposició d'aquesta estratègia anava acompanyada de declaracions d'afecció a la tasca de l'*Ejército Nacional* i de crítica a la situació en zona republicana, amb l'objectiu d'assolir, en la mesura del possible, la benvolença del jutge instructor i la minimització de la gravetat dels seus càrrecs:

“Durante el año 1938, se producía el llamamiento de quintas por el gobierno rojo con una rapidez tan alarmante, que aún los que pertenecíamos, como el dicente, a quintas altas (1921) veíamos aproximarse la fecha en que serían llamados a las armas para luchar contra el ejército, que había de liberarles definitivamente del caos y terror marxista. No había para liberarse de esta lucha fratricida, mas que un camino; adelantar la fecha de ingreso y escoger unidad no combatiente. A

---

¹³⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.884, Plec de descàrrecs.

*los músicos, como el dicente, se les ofrecía el caso de ingresar en una banda de música, como lo hizo el expedientado (...)*¹³⁶

*“Previniendo que fuera llamada mi quinta y no queriendo como se obligaba a hacer armas contra el Ejército Libertador de España, acaudillado por el Generalísimo que nos venían a liberar del terror rojo separatista a que el Gobierno de la República nos tenía sometidos, ingresé en la Banda de Música de la Aviación como soldado-músico, que era el único medio que tenía para eludir el ir al frente.”*¹³⁷

*“...que es cierto que ingresase en dicha Brigada [de carnización] pero a propuesta mía, ya que mi reemplazo se encontraba ya llamado a filas y juzqué preferible estar ejerciendo mi profesión en dichas Brigadas que suponía evitar mi incorporación a fuerzas combatientes. Lo que en resumen en toda la guerra me supuso una exposición mínima de la vida y no haber empuñado armas contra el Glorioso Ejército Nacional.”*¹³⁸

Altres línies de defensa passaren per intentar justificar la incorporació voluntària a les files de l'exèrcit republicà, per un suposat engany del govern republicà, justificació, per altra banda, no exempta d'un punt d'ingenuïtat, o bé forçats per les persecucions que alguns dels funcionaris patien per la tasca que desenvolupaven, per la seva adscripció anterior a partits de dretes o per haver estat assenyalats pels companys de l'Administració com a addictes de primera hora a la *Causa Nacional*:

“Presté mi adhesión al Gobierno de la República en forma espontánea pues dicho gobierno hacía llamadas desesperadas por medio de la prensa y de la Radio a todos los buenos españoles para que se presentasen

---

¹³⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.193, Plec de descàrrecs.

¹³⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.156, Plec de descàrrecs.

¹³⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.870, Plec de descàrrecs.

*voluntariamente a defender la Patria, pues según ellos la España había sido invadida por extranjeros y creyendo de buena fe que era cierto me presenté voluntario para defender España enrolándome en la llamada Centuria Pi y Suñer el mes de Octubre de 1936*¹³⁹

*"... Ser cierto que perteneció a la mencionada columna [Pi y Suñer], pero no porque fuese adicto a la causa roja, sino que se vio obligado a ello para eludir las persecuciones de que era objeto. Al estallar el Glorioso Movimiento Nacional el declarante ejercía las funciones de su cargo en la Guardia Urbana, desempeñando el servicio de represión de la venta ambulante y sin duda por el celo demostrado en el cumplimiento de sus deberes, se creó muchos enemigos entre gentes de mal vivir que como es natural durante los primeros tiempos de la revolución roja se hicieron dueños absolutos del mando por no existir autoridad que los frenase. En diversos momentos fue amenazado de muerte por los que vivían al margen de la ley (...) Ante estas circunstancias y para evadirse de la persecución que se le hacía, decidió alistarse a la dicha columna Pi y Sunyer en calidad de sanitario, no de combatiente, permaneciendo en la mencionada unidad hasta que creyendo burlados a sus enemigos, solicitó la baja alegando enfermedad, baja que le fue concedida no sin oponerle reparos e incorporándose seguidamente a su servicio en el Ayuntamiento"*¹⁴⁰

El tercer gran bloc d'acusacions esmentat, essencialment privatiu de les depuracions administratives que es dugueren a terme a tot l'Estat, agrupa les acusacions que s'imputaven a tots aquells funcionaris que havien gaudit, suposadament, d'un trasllat o canvi en les seves atribucions administratives o en el seu escalafó funcional o bé havien vist augmentades les seves retribucions d'una manera que no responia al natural desenvolupament de la carrera de funcionari, sinó que, a ulls del nou règim, només s'hauria pogut produir per connivència o proximitat del funcionari amb les elits dirigents dels poders republicans. Acusacions

---

¹³⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.653, Declaració jurada.

¹⁴⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 6.451, Plec de descàrrecs.

del tipus: *“Haber mejorado su posición en el ayuntamiento durante la dominación roja”, “Haber sido trasladado durante la dominación roja a diversos negociados” o “Conseguir un puesto con evidente ventaja”,* foren recurrents en múltiples expedients de depuració.

La defensa habitual en aquests casos per part dels funcionaris acusats fou la de justificar els ascensos o els trasllats a altres negociats de l'administració municipal, així com els eventuals augments o modificacions en les retribucions laborals, per les necessàries reorganitzacions internes que eren decidides pels directius de la institució, ja fos per a adequar-les a nous criteris organitzatius que produïen la creació de noves places o el reforç d'algunes seccions, ja com a resposta a les necessitats de personals de certs negociats delmats per les successives lleves que buidaven de manera constant la Corporació municipal. En definitiva, els funcionaris acusats tractaven de demostrar que lluny d'haver assolit els trasllats o els ascensos per la seva proximitat als poders republicans, havien acceptat els canvis per imposició o obediència obligada.

“Que el hecho de haber pasado a prestar sus servicios, transitoriamente, como escribiente al Instituto Municipal de Estadística, no fue ninguna mejora de servicios, muy al contrario, pues en estas oficinas trabajaba ocho o más horas diarias, mientras que en el Matadero general, no se trabajaban más que dos o tres jornadas semanales, por carecer de reses los abastecedores. Además, fue la orden de 18 de Septiembre de 1937 del Regidor Municipal de Gobernación, la que le obligó a desempeñar tal cargo, sin haberlo solicitado, puesto que no representaba aumento alguno, ni mejora en su sueldo.”¹⁴¹

“Niego rotundamente que haya ocupado el cargo de Secretaria de ningun Consejero, me he limitado estrictamente a mis funciones de mecanógrafa en las Secretarías que por acuerdo de la Comisión de Gobernación, he sido destinada, sin haberlo yo nunca solicitado, ni conocerme personalmente

---

¹⁴¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 606, Plec de descàrrecs.

los Consejeros a los cuales debía yo prestar mis servicios, ni mucho menos que estos cargos se me hayan concedido por ser elemento afecto a los marxistas como se me acusa, pues ni sé, lo que significa marxismo. Todos estos cargos me han sido concedidos por ser persona apta en los trabajos de oficina y que además cumple perfectamente con su obligación, y de esto pueden dar fe, en la Oficina de Cultura y en la de Intervención (Contabilidad) en las cuales he trabajado durante mucho tiempo y a completa satisfacción de mis jefes de Oficina.

No creo tuvieran dichos Consejeros ninguna intención de favorecerme, por cuanto desde mi ingreso en el Ayuntamiento en el año 1930, ni tan siquiera logré que me hicieran de plantilla, hasta el 10 de junio de 1936, que por acuerdo general adaptaron a la plantilla, a todos los temporeros de la casa, y hasta la fecha, no he obtenido ascenso de ninguna clase, lo cual demuestra que si me hubiesen tenido por adicta a sus ideas, habrían procurado protegerme.

Cuando actuaba como Consejero el apellidado Aragón, solamente presté servicios a sus órdenes, poco más de un mes, el tiempo indispensable para que entrara a sustituirme una sobrina suya, y haciendo presión el Aragón, cerca de la Comisión de Gobernación, para que se me trasladara cuanto antes a un almacén de Cantinas Escolares, con el fin de dejar libre la plaza para la citada sobrina que me sustituyó y que además me quitó la gratificación para dársela a ella.

Como queda bien sentado, que todos los Consejeros al tomar posesión de sus cargos lo hacían llevando ya consigo su Secretario particular, como consta en las actas de la Comisión de Gobernación, sin que en ninguna de ellas figure mi nombre...¹⁴²

En d'altres casos es tractava de demostrar que les imponderables personals o institucionals també havien contribuït a alguns dels trasllats o promocions patides. Sempre era útil aprofitar el plec de descàrrecs per mostrar en tot moment una pulcritud professional sense màcula i un respecte exquisit als reglaments de la Corporació municipal, tant en els procediments per a obtenir noves places com en l'obediència deguda a la Superioritat en l'exercici del càrrec o en els procediments

---

¹⁴² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.039, Plec de descàrrecs.

d'elecció de càrrecs directius. Tot això mentre es trufava l'exposició escrita de queixes o opinions contraries a la situació viscuda durant el període republicà, al temps que s'apuntava, més o menys explícitament, que sempre s'havia volgut defensar els valors que abraçava el nou règim franquista:

“De los traslados que tuve durante el período rojo, tres fueron por decreto de la Consejería de Gobernación (adjunto el oficio del traslado del primero, por estar en mi posesión; los demás fueron entregados al Jefe de la oficina donde fui trasladado), otro responde al tomar posesión de una plaza de escribiente de secretaría de Grupo Escolar que me fué adjudicada en virtud de un concurso para la provisión de 40 plazas de dicha categoría (adjunto también la convocatoria de los ejercicios, único documento que poseo con relación a este asunto) y el último traslado obedeció a que encontrándome enfermo afectado de un proceso de flevitis en la pierna derecha y que me impedía trasladarme por mis propios medios ya que los transportes urbanos eran muy deficientes, a la oficina –que estaba muy distante- Grupo Escolar Giner de los Ríos (Horta) recibí la visita de un médico inspector del Ayuntamiento y me notificó la orden de la Superioridad de dar de alta a todos los enfermos que no estuvieran precisados de guardar cama, alegando que a causa de la movilización quedaban los servicios desatendidos. Yo le expuse la imposibilidad de reintegrarme a causa de mi estado y entonces dicho señor me sugirió la idea de solicitar una plaza en alguna dependencia del Ayuntamiento que estuviera mas cerca y hechas las averiguaciones necesarias me enteré que muy cerca de mi domicilio había instalado un almacén que suministraba víveres a diferentes establecimientos municipales, Asilos, Hospitales, etc... Solicité el traslado a la administración del referido almacén, que me fué concedida y donde presté servicio hasta el día de la liberación por el Glorioso Movimiento Nacional.”¹⁴³

“En Agosto de 1936 y por jubilación forzosa del maestro Luis Millet, entonces Director de la Escuela Municipal de Música, se hizo cargo de la Dirección de la misma, el maestro Jaime Pahissa, que ostentaba el de subdirector. Habiendo tenido que ausentarse de Barcelona éste último, y al objeto de que la Escuela Municipal de Música no quedara sin Dirección, ya que por lo antes expuesto no existía el cargo de Subdirector, por ocupar éste la Dirección, la Comisión de Cultura, según previene el reglamento de

---

¹⁴³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 375, Plec de descàrrecs.

la Escuela, ordenó al Secretario de la misma, en comunicación fecha 25 de Agosto de 1937, que reunido el Profesorado fuese elegido por votación, entre los componentes del mismo el Profesor que debía desempeñar accidentalmente la Subdirección y en consecuencia substituir la ausencia del Maestro Pahissa, durante el periodo de tres meses que debía durar aquella. Verificada la reunión, tuvo el honor de ser elegido Sudirector por sus colegas el que suscribe estas lineas, según consta en el acta correspondiente, cuya copia debidamente autorizada por el secretario, va adjunta al presente documento. En 21 de Septiembre y en virtud de lo citado, se hizo cargo accidentalmente de la Dirección de la Escuela, el abajo firmado. Pasado el plazo de tres meses, concedido al Maestro Pahissa y no habiéndose reintegrado éste a su cargo, fué destituido del mismo, debiendo continuar por lo tanto ejerciendo la Dirección 'con caracter interino y mientras no se dispusiera lo contrario' según comunicó la Comisión de Cultura a la secretaria de la Escuela, en oficio nº 1.584, fecha 4-12-1927 (sic), el que V.I. tiene el honor de dirigirse. Elegido por la mayoría de sus compañeros para dirigir una institución tradicional, honra y orgullo de la ciudad de Barcelona, en la que pasó con sus estudios la mayor parte de su juventud, y a la que dedicó por cariño, sus máximos esfuerzos y debiendo hacerlo en una época en que por la dolorosa convulsión sufrida, se hacía necesario guardar a toda costa, para tiempos mejores, nuestro patrimonio cultural, el que suscribe puso puso todo su modesto saber en sostener con la máxima dignidad y a través de todas las contrariedades, luchando por su ideal artístico, un Centro cuyo prestigio ha costado tantos esfuerzos y que es sin duda un blasón para nuestra cultura. De su actuación, en lucha constante contra de irregularidades y arbitrariedades, podrá dar cuenta fiel toda la documentación archivada en el Ayuntamiento. En resumen debe pues hacer constar que su ascenso a Director, no fué debido a otra causa, que ala confianza demostrada por sus compañeros, a la cual procuró siempre corresponder dignamente en un plan desinteresado y de pura superación pedagógica y artística."¹⁴⁴

Finalment, cal fer esment de l'acusació de maçoneria, tot i que la seva presència és substancialment menor que les vistes fins ara en el procés de depuració dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, per la seva càrrega simbòlica en el imaginari del règim franquista. Si bé molts pocs funcionaris reberen aquesta

---

¹⁴⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 96, Plec de descàrrecs.

acusació, els que la patiren quedaven estigmatitzats a ulls del nou règim i els esforços per a desacreditar les acusacions o per a justificar la veracitat de les mateixes no sempre serien reeixits. Com en el cas de les acusacions de pertinença a partits polítics, els funcionaris acusats de maçoneria basaren la seva defensa en la ignorància, per l'obligació imposada per les circumstàncies adverses, per a mantenir o assolir un lloc en l'administració, o per culpa algun dirigent polític maçó que els endinsà en els misteris de la societat secreta amb arguments capciosos:

“En cuanto al haber pertenecido [a la masonería] es verdad y fue en las siguientes circunstancias: Corríamos el año 1923, en España teníamos instaurada la dictadura del que fue glorioso general Don Miguel Primo de Rivera, los elementos separatistas conspiraban continuamente contra la unidad de la Patria. Yo era vocal y del Comité político del Círculo republicano Fraternal del Distrito II y presidente de la Juventud Fraternal, entidades pertenecientes al Partido republicano Radical acaudillado por D. Alejandro Lerroux y García. De este Círculo era presidente D. Rafael Ulled Altimir (E.P.D.) gran amigo mío. Don Rafael me indicó que D. Alejandro Lerroux era masón y que él también lo era y que era preciso que yo ingresara en la masonería y en la logia Delante de la Gran Logia Española, porque en ella figuraba toda la plana mayor del Partido Radical y allí se podía actuar de firme contra los separatistas, yo no sabía lo que quería decir masonería ni había oído hablar nunca de semejante cosa, pero yo tenía confianza en la caballerosidad de D. Rafael Ulled y seguí su consejo, muy contento de poder trabajar contra los enemigos de la Patria”¹⁴⁵

“...no niega haberse inscrito a la masonería, a lo que fue inducido, por habersele amenazado en ser despedido, y, de aceptar, obtener ventajas en su cargo. Se inscribió en el año 1929, permaneciendo en ella, sin cargo alguno de importancia, y sin aportar labor alguna ni cuotas de interés, durante pocos meses, pudiendo jurar, -lo que hace-, que durante este tiempo no dejó de profesar su fe y religión católica, asistiendo a la Santa Misa e interviniendo en cuantos actos religiosos se presentó ocasión de hacerlo. Que conste, pues, que, el haberse adscrito a la citada secta, lo hizo por las razones citadas, y, poco tiempo después, al apreciar la labor

---

¹⁴⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.419, Plec de descàrrecs.

*antipatriótica y anticristiana que realizaban aquellos partidarios, diose de baja fulminantemente*¹⁴⁶

*“Los funcionarios municipales de Barcelona han necesitado tener un protector que los apoye, sobretudo en casos de ascenso. Estos protectores solían ser representantes de los distintos grupos políticos que integraban el Ayuntamiento. Al no pertenecer a ningún partido político y ser forastero quedaba uno en un plano de inferioridad. Esto es lo que me indujo a ingresar en la masonería, con el objeto de tener a alguien que pudiera defender mis derechos. Pero creyendo, desde luego, que no cometía ningún acto punible, ni que nunca me pudiera causar perjuicio por obrar contra ninguna de las leyes vigentes. Entré en la masonería, sabiendo que el que era jefe de la misma en Barcelona, había sido Gobernador Civil de Barcelona, el Sr. Portela, y que también, otro de los individuos, que tenían bastante representación masónica era el general López Ochoa. (...)”*¹⁴⁷

Com en els casos anteriors, l'objectiu evident dels funcionaris acusats era minimitzar al màxim l'adscripció ideològica, fixar uns prosaics objectius de prou entitat que justifiquessin els passos donats i mirar d'exposar uns antecedents ideològics suficientment propers al suposat ideari del *Movimiento Nacional* per a què el jutge els considerés aptes per a comptar-los entre els conversos en el sí del nou règim.

A banda de aquestes quatre acusacions, preferentment perseguides pel règim, és recurrent trobar-ne dues més que sovint acompanyen a aquelles, ja sigui per representar conseqüències lògiques d'aquelles, ja sigui per tractar d'aprehendre comportaments o actuacions que no podien inscriure's en les categories esmentades. Aquestes acusacions eren les de *“tener ideas de izquierda”* i ser *“contrario al Glorioso Movimiento Nacional”*. Com s'observa són acusacions molt

---

¹⁴⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 3.206, Plec de descàrrecs.

¹⁴⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.044, Plec de descàrrecs.

genèriques i etèries, que ofereixen cabuda a una multiplicitat de possibles actuacions i comportaments, encara més difícils de demostrar, ja que no permeten -a diferència de la pertinença a un partit polític, la participació a l'exèrcit republicà o, fins i tot ser membre de la maçoneria-, resseguir-les en cap registre documental i per tant més subjectes a la rumorologia o la maledicència.

Per aquests mateixos motius, aquestes acusacions eren molt més difícils de rebatre i obligaven, sovint, al funcionari sobre les qui queien, un esforç d'argumentació més complex, a la manera dels informes d'autocrítica soviètics, havent de buscar en el seu comportament passat on podien haver realitzat alguna actuació que hagués pogut despertar les sospites dels seus veïns o companys de feina. Poques vegades el plec de càrrecs especificava els actes concrets que recolzaven aquestes acusacions, deixant al funcionari en una situació d'indefensió manifesta. Donat que no es podien contraposar arguments concrets a les acusacions abocades només quedava la via de manifestar el seu suport al nou règim, intentant aflorar aquelles conductes del passat que poguessin mostrar la seva desafecció cap al règim anterior, mostrar el compromís amb els valors que propugnava el nou règim, adduir qualsevol possible col·laboració amb les forces afins al règim franquista o, en el pitjor dels casos, fer evident la seva neutralitat durant la Guerra civil o bé al·legar una actitud de sofrida resignació davant la deriva del règim republicà. Es tractava de mostrar credencials, valors i comportaments afins al règim franquista, quant més llunyans en el passat millor, per mostrar-se perfectament alineat des de temps remots als postulats del nou règim establert:

“no he militado jamás en ningún partido de izquierda. Debo declarar también, como declaro, que hace unos 20 años pertenecí al partido Radical, del cual me separé en aquel entonces, por incompatibilidad con la política que desarrollaba. Siempre he sido hombre de orden, respetuoso de las Instituciones, de buenas costumbres e igualmente respetuoso de la Religión y de sus ministros. En prueba de mis afirmaciones puedo alegar mi conducta durante el Glorioso Movimiento nacional y como testigo de ella

*puedo presentar al presbítero D. Francisco Torelló Romeu, quién durante el periodo rojo estuvo varias veces en mi domicilio invitado a comer, pidiéndole yo que se quedara en mi casa por el peligro que corría, lo que no aceptó. Mi esposa asistía a la misa que celebraba dicho sacerdote clandestinamente en la calle Guillermo Tell num. 42, 3º 1ª. Debo añadir además para demostrar que es infundado el izquierdismo que se me atribuye lo que sigue: En la casa que habito desde hace mucho tiempo, Viladomat num. 80 y en el 1er piso, vive D. Silverio Lucas, Jefe de la Brigada Móvil de esta Ciudad, perseguido y condenado a muerte por los rojos, por ser persona de gran fervor católico, el cual tenía puesta en el exterior de la puerta una imagen del sagrado Corazón de Jesús y que yo siempre miré con el máximo respeto. Dicho Sr. Lucas durante los primeros días de la revolución se abstuvo de salir de casa y junto conmigo y otros vecinos de la misma, entre los que se encontraba el Alférez de Complemento D. Salvador Trullás, estábamos todo el día abominando de la feroz actuación de los rojos, entre tanto yo presenciaba como en el domicilio de D. Silverio Lucas, entraban monjas llenas de terror por la persecución de que eran víctimas por parte de las turbas y que dicho Sr. Acogía con cariño, alentándolas para que no tuvieran miedo, pues él las tendría ocultas todo el tiempo que fuese necesario y dispuesto a todo por salvarlas, a la vez le entregaron imágenes, ropas y varios objetos propios del culto religioso, así como también de las mismas monjas. Yo en mi propio domicilio les guardé una imagen y varias prendas de ropa. Por todas estas razones sinceramente expuestas, creo haber demostrado que el izquierdismo que alguien equivocadamente me atribuye, sólo existe en la mente ofuscada de quien no me conoce lo suficiente.*¹⁴⁸

Amb el plec de descàrrecs lliurat, juntament amb la declaració jurada dels testimonis aportats pel funcionari encausat, el jutge procedia a emetre el seu veredicta a partir de la confrontació de les informacions consignades pels investigadors amb els arguments del funcionari i les declaracions dels testimonis. Algunes vegades el jutge podia demanar una ampliació dels informes lliurats pels informadors amb la intenció d'aclarir o escatir alguns dels extrems de les informacions creuades. Tot i que en el cas del procés de depuració de l'Ajuntament de Barcelona això només es produeix en un escàs 10% dels casos incoats.

---

¹⁴⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 316, Plec de descàrrecs.

En general, el jutge emetia una proposta de sanció sense gaire dilació, on aplicava amb un ampli marge de discrecionalitat la poc detallada legislació vigent. La redacció de les resolucions dels jutges instructors és un compendi d'aquesta àmplia discrecionalitat. La variada casuística del procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona fa difícil establir uns criteris clars que expliquin les decisions dels jutges instructors, sobretot en aquells casos que presenten fortes similituds en el desenvolupament del procés depurador però divergeixen substancialment en la proposta de sanció final emesa pel jutge. Tampoc ajuda el fet que foren nou jutges instructors els que dugueren a terme el procés de depuració, fet que incrementa la sensació de discrecionalitat de les decisions o bé la manca d'uns criteris homogenis en les sancions a aplicar.

Amb tot, es poden establir algunes constants interessants. La més evident és l'extraordinari pes que tenen en la resolució final del jutge instructor l'opinió dels diversos testimonis que aporten els funcionaris depurats. Òbviament, no tots els testimonis tenien la mateixa consideració a ulls del jutge instructor, però en general eren àmpliament considerats en el veredict final del jutge, tant en la seva vessant positiva, això és en benefici del *"encartado"*, com en la negativa, aquells casos, menors en nombre, en els que els testimonis s'inhibien o reforçaven les acusacions emeses i contribuïen a una més dura sanció sobre el funcionari depurat. Certament, la *"solvenia"* dels testimonis era un element clau que podia marcar la diferència en la resolució final del jutge. El pes dels testimonis, en aquest sentit, responia a un difós ordre jeràrquic al capdamunt dels qual trobaríem els membres de l'església, els industrials o amos de negocis, els propietaris i tots aquells que, des de primera hora es significaren i lluitaren a favor del *Glorioso Movimiento Nacional*, especialment els membres de l'exèrcit i de les FET-JONS. També gaudien d'una consideració molt positiva aquells que havien format part de la resistència interna en els territoris republicans així com aquells que podien demostrar que havien patit persecucions i privacions sota la *"dominación roja"*.

Aquest extraordinari pes dels testimonis s'explica per la voluntat del règim de fer partícip al conjunt de la societat vencedora de l'enfrontament fratricida del procés de regeneració social. Implicar-los en el procés repressiu significava compartir la responsabilitat de l'èxit del mateix alhora que, com afirma Julio Prada *“fueron una eficiente herramienta para inhibir desafecciones (...) movilizar lealtades y generar interesadas adhesiones y fidelidades primàrias”*¹⁴⁹. Ara bé, si s'observen les resolucions judicials, també cabria la possibilitat d'explicar el pes dels testimoniatges per la consciència del jutge que moltes de les acusacions formulades presenten moltes deficiències tant en la seva formulació com per la manca de suport documental que les acompanya. Amb aquesta afirmació no es pretén defensar l'equanimitat d'un procés i d'uns jutges, a totes llums molt orientats a la recerca de comportaments sancionables i, evidentment, mancat de les mínimes garanties processals, sinó cridar l'atenció que en les resolucions judicials sovint es detecta una voluntat per part dels jutges, almenys en els casos que presenten menor gravetat, a ulls del nou règim, de sospesar el pes de les informacions recollides per a emetre el veredict final més ajustat al conjunt de les informacions recollides:

“...para revatir la acusación que formula de pertenecer a la Secta Masónica aporta una serie de documentos de sacerdotes en que de una manera categórica desmienten esta afirmación y teniéndolo por un católico práctico que ha hecho manifestación pública de fé aun en las épocas difíciles de la revolución considerándosele por todos como un fervoroso entusiasta del Alzamiento Nacional y certificando alguno de ellos haber sido protegido y ocultado por el funcionario expedientado durante la época roja. El Jefe de Falange de San Feliu de Llobregat y el ex-Presidente del partido Tradicionalista de la misma localidad deshace la hipótesis de que el funcionario referido perteneciera a ninguna secta y antes bien dice haber merecido la confianza de las Autoridades eclesiásticas por sus arraigadas creencias religiosas. Por lo expuesto y teniendo en cuenta la vaguedad con que nos es dado por la Policía la acusación de que este funcionario haya pertenecido a la Secta Masónica sin fijar fecha ni

---

¹⁴⁹ Prada Rodríguez, *La España Masacrada*, 311.

*concretar datos y que esta acusación se halla debidamente rectificada y negada por los testimonios de tanta calidad como son los de las Autoridades Eclesiásticas...*¹⁵⁰

*“Los demás cargos que se formulan contra el inculpado recogidos del informe de FET de suponérsele miembro de la Junta del centro de Estat Catalá de Horta y ateo, así como los de ser delator de compañeros que decían eran fascistas y desear hubiese mas fusilamientos de estos patriotas, no aparecen corroborados ni concretados en el expediente y más bien los desmienten los tres testigos que declaran en el mismo. Respecto a su adhesión al GMN, se ofrece, según puede deducirse de lo anteriormente expuesto como dudosa, considerándole dos de los testigos como afecto y el otro no.”*¹⁵¹

*“Obra en el expediente un aval que por las circunstancias que rodean a la persona que lo emite, tiene un alto valor probatorio y arroja bastante luz sobre la significación ideológica del expedientado. Se trata de una persona a quién los rojos asesinaron a un hijo y con motivo de las visitas que con frecuencia hacía a la tumba y basándose en las conversaciones que en estas ocasiones mantenía con el expedientado cuyo cargo es el de empleado de cementerios, atestigua que [el funcionario] es persona de orden y de ideas francamente simpatizantes con el Glorioso Movimiento”*¹⁵²

“El Instructor que suscribe, considerando que por el hecho de haberse incorporado el expedientado voluntariamente a la Columna Pi Suñer a principios del Movimiento Nacional, merecería le fuera impuesta la máxima sanción administrativa, no obstante los antecedentes derechistas y buenos avales aportados por aquel hace que pueda apreciarse como justificado el motivo de dicha incorporación que según el encartado fue el de ver de salvarse de los peligros de la revolución desencadenada, siendo

---

¹⁵⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.914, Resolució del jutge instructor.

¹⁵¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.043, Resolució jutge instructor.

¹⁵² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 3.113, Resolució jutge instructor.

*además motivo de atenuación el haberse incorporado como chófer y no haber hecho armas contra el Ejército Nacional...*¹⁵³

*“...finalmente, en 9 declaraciones juradas de otros tantos funcionarios se les acusa de calificado izquierdista y en dos de ellas también de separatista. El expedientado en su descargo manifiesta que ya en los primeros días del Glorioso alzamiento se puso con grave exposición de su vida al servicio del mismo y de sus numerosas amistades, todas ellas de orden y probado españolismo, negando injurias a los mandos del ejército español al cual ha tenido siempre en gran estima y profundo respeto por haber pertenecido él como sargento honrándose con la amistad de algunos jefes que cita y diciendo que es inexacto que fuese instructor de las milicias del P.S.U.C. sino que fue movilizad o dos veces por la Consejería roja de la Generalidad como sargento auxiliar instructor a las órdenes del Teniente Coronel Sr. Azcona, negando asimismo los restantes cargos añadiendo que nadie podrá afirmar que durante el dominio rojo le haya producido la menor molestia prestando, por el contrario, su ayuda moral y económica a personas de orden vejadas y perseguidas, citando a varias de ellas. La prueba de descargo por él propuesta pueda resumirse en la siguiente forma: cinco testimonios, entre ellos el de un catedrático de la Universidad de Valladolid que estuvo detenido y perseguido por los rojos, dicen que se mostraba contrario a éstos y a su oprobioso régimen; siete testimonios, correspondientes a dicho catedrático, un Canónigo, tres religiosas, una de la Caridad, otra Carmelita, otra Trinitaria, el hermano de un sacerdote que fue asesinado respecto a éste y un industrial, expresan que les atendió y protegió de diferentes maneras durante la dominación marxista...”*¹⁵⁴

Com s'observa la consideració que, per part del jutge, obté l'aval destinat a un funcionari està directament relacionada amb les credencials de l'avalador. Les credencials s'havien guanyat durant la Guerra Civil. Tots aquells que, des del primer moment es posaren del costat del bàndol franquista i que eren els vencedors de l'enfrontament, gaudirien d'una consideració especial del jutge instructor. Aquells

---

¹⁵³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.361, Resolució jutge instructor.

¹⁵⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.793, Resolució jutge instructor.

col·lectius perfectament associats al règim franquista, com l'església, els militars, falangistes de primera hora o els industrials, eren considerats avaladors 'solvents'. La resta mereixeria la consideració en funció dels mèrits 'adquirits' des del "Alzamiento Nacional", ja en el camp de batalla com en la reraguarda o en 'territori hostil'. El pes de les credencials podia arribar a ser definitiu per a una orientació positiva de l'expedient depurador.

Dos exemples d'aval poderosos ens serviran de mostra. El primer, signat per un membre de l'església catòlica enviat directament a l'Alcalde de Barcelona, que reenvia directament per a la seva consideració al sisè tinent d'alcalde, Carlos de Montoliu i Duràn, Baró d'Albí, que aconseguix aturar el procés depurador i que s'admeti sense sanció al funcionari temporal del negociat de cementiris Jaime Cros Ullé, acusat pel Negociat de Personal de l'Ajuntament, per "tener ideas izquierdistas". El segon, redactat per un "camisa vieja" de FET y de las JONS de la Província de Barcelona, Oficial de l'exèrcit franquista i mutilat de guerra, que avalà personalment a l'arxiver Luis Camós y Cabruja, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona contribuint a la seva admissió sense sanció tot revertint les acusacions de posseir idees esquerranoses i de participar en l'espoli de l'Arxiu durant el període republicà:

"Excmo. Sr. Alcalde de Barcelona.

Excmo. Sr.: Le ruego se digne a dejar sin efecto la cesantía de D. Jaime Cros Ullé, empleado en la Brigada eventual de Cementerios, en funciones de escribiente en el Negociado de los mismos.

Se trata de una persona recomendable bajo todos conceptos, así religioso como social, esposo dignísimo y padre cuidadosísimo de sus hijos. La cesantía le reduciría, dada su edad, a la extrema miseria no sólo de él, si no también de su esposa e hijos.

Es favor que espera merecer de V. E. Por ser obra de caridad lo que me permito recomendarle vívamente y por tratarse además de una persona

adicta al Movimiento Nacional. Con gracias anticipadas, queda de V. E. afmo. amigo en Cristo y Jesús.

Barcelona, 30 de Noviembre de 1939. Año de la Victoria. José Riera, Canónigo.”¹⁵⁵

“D. Martín de Riquer y Morera. Mutilado de guerra. Oficial de Radiodifusión y propaganda en los frentes durante la campaña. Carnet de FET y de las JONS nº 4848 de la Provincia de Barcelona.

DECLARO Y CERTIFICO. Que conocí a Luís Camós y Cabruja, empleado del Ayuntamiento de Barcelona, adscrito al Archivo Histórico de la Ciudad en agosto de 1936, cuando ingresé en el Servicio de Patrimonio Histórico, Artístico y Científico de la extinguida Generalidad de Cataluña, que en todo el tiempo y en toda ocasión se me manifestó como partidario, deseoso y creído en el triunfo de las armas nacionales, aún en aquellos momentos que su suerte, desde zona roja, parecía adversa. Que sabiendo que yo estaba llamado a quintas por el Gobierno rojo y que, por tanto, era desertor, no tan sólo negó tales condiciones mías ante terceros de suspecta afección al gobierno de la República, sino que incluso me aconsejó siempre que no acudiera a formar en su ejército. Que ni por él mismo ni por nadie tuve nunca noticia de haber pertenecido el citado Luis Camós a ningún partido político. Que todos los servicios en su calidad de archivero en el servicio citado más arriba fueron única y exclusivamente destinados a salvar la riqueza documental histórica española convencido de que con ello prestaba un servicio a la España Nacional: nunca pretendió, antes al contrario se opuso, a que saliera al extranjero ni uno sólo de los documentos que con harto trabajo lográbamos sacar de los locales incautados por entidades frente-populistas. Que juntamente conmigo y otros camaradas, alguno de ellos sacerdote que ocultaba su condición en el citado servicio ordenamos y trasladamos parte del archivo del Palacio Episcopal de Barcelona cuando tuvimos noticias de que el Gobierno de la Generalidad pensaba acomodar dicho edificio como cochera de automóviles.

Todo esto fue declarado y explanado por mi en un informe que presenté en octubre de 1938, en Burgos, al servicio de Defensa del Patrimonio Artístico

---

¹⁵⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 3.018, Aval personal del canonge José Riera dirigit a l'Alcalde de Barcelona.

Nacional que entregué a manos del camarada Javier de Salas a la sazón Subsecretario Nacional de Propaganda.

*Barcelona, 3 de diciembre de 1939 (Año de la Victoria). Martín de Riquer.*¹⁵⁶

Una constant similar s'observa en els avals que poden aportar els funcionaris immersos en el procés de depuració. Sovint, la presentació d'un aval poderós, sobretot aquells que procedeixen de les altes instancies de la mateixa Corporació Municipal decanta el procés d'una manera immediata. L'Ajuntament de Barcelona només vetà la participació directa en els expedients de depuració a *"los señores Alcalde, Teniente de Alcalde y Concejales del Ayuntamiento"* a qui els demanava expresament *"se abstengan de figurar en los expedientes de depuración de los empleados del mismo, como personas que acrediten la conducta o adhesión al movimiento de los sujetos a tales expedientes"*¹⁵⁷. Tot i aquestes restriccions, l'anàlisi dels expedients ens mostra com són molts els casos, sobretot en expedients oberts a funcionaris municipals temporals, on per intermediació del Tinent d'Alcalde, contravenint les directrius exposades, s'atura l'expedient, en qualsevol dels estadis del procés, i s'admet sense sanció al funcionari incoat.

En d'altres casos, les pressions o avals dels membres de l'executiu municipal prendrien vies indirectes per a forçar el sobreseïment del cas sense dilació. En algun cas, l'aval presentat serveix per a orientar l'expedient cap a una resolució positiva envers el funcionari, com el que s'envia directament al secretari municipal de l'Ajuntament de Barcelona en favor de dos funcionaris temporals:

"Apreciado amigo: [dirigit a Don Enrique de Janer, Secretari municipal]"

---

¹⁵⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.222, Aval personal de Martín de Riquer en favor del funcionari expedientat.

¹⁵⁷ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 7 de febrer de 1939, pag. 10.

Te remito los dos informes correspondientes a Isidro Durán Terrades y a Emilio Laguarda Bassa, temporeros desde el año 1931, conforme telefónicamente hemos quedado.

Tanto el uno como el otro, aparte de sus ideas políticas, no han tenido actuación ninguna de relieve, pudiéndoseles considerar que lo único que les ha interesado ha sido conservar el sitio, para poder comer.

A Isidro Durán Terrades, trabajador y buen funcionario, le aducen que con motivo de haber sido destituido por desafecto al régimen rojo, al cabo de un tiempo, presentó instancia de reingreso, dada su difícil situación económica; y como es natural, debido a su manera de ser pasiva, firmó con los conceptos que se le impusieron en el Negociado Central de aquel periodo, que sabemos que era de coacción contundente.

Con gracias anticipadas, espero que resuelvas en justicia. Tu afectísimo amigo que te saluda, [signatura il·legible]¹⁵⁸

Els avals i la recollida de declaracions dels testimonis, tancava els procediments de defensa del funcionari expedientat. Completat l'expedient el jutge instructor emetia la seva resolució. Aquestes resolucions judicials, però, eren sempre formulades en forma de proposta, ja que era, finalment, el Ple de l'Ajuntament qui les sancionava y acabava imposant la sanció definitiva al funcionari. El Ple i la Comissió Permanent eren el darrer estadi del procés depurador i tenien la potestat ultima en la resolució del cas, ja que eren les que emetien el veredicte final. En la majoria dels casos, el Ple de l'Ajuntament, confirmava la proposta de sanció del jutge instructor, però, eventualment, podia reduir o ampliar aquesta sanció a partir de la revisió de la resolució judicial. Tant el plenari com la Comissió tenien la potestat, també, de retornar l'expedient depurador al jutge instructor amb l'objectiu de revisar el cas, ja sigui per a esclarir alguns fets relatats, ja per l'aparició de noves proves o testimonis que requerissin ser presos en consideració i, per tant, eventualment, modificar de la proposta de sanció del jutge instructor.

---

¹⁵⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.433, Aval personal dirigit al secretari municipal.

Amb la resolució final del Ple de l'Ajuntament es tancava de manera definitiva l'expedient depurador. Si bé existia la possibilitat de recórrer la resolució final a través d'un recurs al Govern Civil, la legislació vigent només contemplava la possibilitat que es dugués a terme si es podia al·legar *"injusticia notoria, vicio de forma, deficiencia de actuaciones"* o bé haguessin aparegut *"nuevos hechos o elementos de juicio"* que poguessin fer variar la resolució final, i sempre i quan el recurs de revisió es fes efectiu en el termini de 30 dies hàbils a comptar a partir de la resolució del cas. Totes aquestes restriccions reduïren molt els recursos administratius d'apel·lació, que per altra banda, rarament foren contemplats per la instància superior, descartant-los sovint per no acomplir els preceptes citats.

En el cas que un *"recurso de alzada"* superes els obstacles i fos admès pel Govern Civil, aquest procedia a reobrir el cas, recuperant l'expedient administratiu obert i engegant noves investigacions que permetessin esclarir els fets. Un cop finalitzats els procediments el governador civil emetia una sentència definitiva que imposava a les parts. En aquesta casos l'Ajuntament ja no tenia veu ni vot i assumia la decisió de la superioritat amb un lacònic *"se acuerda el enterado"*.

Entre els pocs funcionaris que pogueren reobrir el seu cas en la instància superior, i assolir una revisió de sanció favorable, es trobà el funcionari Antonio Vegas Casas, sancionat amb una suspensió de 6 mesos després d'haver estat acusat de dubtosa moralitat, haver estat oficial a l'exèrcit republicà, haver assolit un ascens amb avantatge i haver mostrat una *"sentida tolerancia para los partidos sociales"*, a banda de ser assenyalat per no omplir l'espai de la declaració jurada destinada a delatar a companys funcionaris de l'administració municipal barcelonina. La resolució del governador civil és, pràcticament, una esmena a la totalitat del procés depurador contra el funcionari en qüestió:

"(...)

CONSIDERANDO que el único, realmente, cargo existente es el de haber sido Teniente del ejército rojo, y esto ha quedado por completo probado que no fué debido a acto voluntario, sino a una asimilación debido al título que poseía, sin que en el desempeño de tal puesto se haya demostrado que practicara acto alguno contrario al Glorioso Movimiento Nacional, antes al contrario, que hizo una labor obstruccionista, por lo cual no se pueden deducir responsabilidad alguna contra el encartado.

CONSIDERANDO que tampoco pueden ser tenidos en cuenta los cargos primero y tercero, aquel por referirse a la vida privada, entrar en la cual está vedado por el sagrado de la misma (sic); y en cuanto al tercero, porque aún admitiendo su certeza, no puede estar incluido en modo alguno, en la letra b) del Artº 7º de la Orden del 12 de Marzo de 1936, que se refiere a la aceptación de ascenso o desempeño de cargos dentro del periodo rojo, pero no a los obtenidos con tres años de antelación a él; y en cuanto a los dos otros cargos restantes, basta su sola anunciación para que no sean tales.

CONSIDERANDO que por todo lo expuesto, no hay motivo alguno para deducir responsabilidad y se está en el caso de que éste Ministerio haga uso de la facultad que le confiere el último párrafo de la mencionada Orden, máxime cuando el Gobernador Civil sustenta también el mismo criterio y propone la estimación del recurso en toda su amplitud.

Este Ministerio ha acordado estimar el recurso dealzada de Don ANTONIO VEGA CASAS y en su consecuencia, revocar el acuerdo del Ayuntamiento de Barcelona, suspendiéndole de empleo y sueldo con inhabilitación para el desempeño de puestos de mando y de confianza considerándosele por tanto, admitido sin imposición de sanción alguna, aunque sin derecho a los haberes dejados de cobrar durante el tiempo de suspensión.”¹⁵⁹

Amb tot, aquest fou un cas excepcional, en general, com s'ha dit, els recursos a la instància superior solien estavellar-se contra el mur legal dels quatre criteris establerts per a reobrir un cas. En un procés com el que hem descrit es feu molt difícil demostrar una injustícia notòria o un vici de forma, i molt menys una deficiència en les actuacions en un procés farcit de procediments tant poc

---

¹⁵⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1.433, Resolució del Govern Civil al recurs presentat pel funcionari municipal expedientat.

garantistes. Tampoc devia ser senzill aportar nous elements de judici que permetessin modificar les sancions imposades, quan la tasca del funcionari era demostrar la seva innocència, en molts casos per rebatre acusacions tant poc fonamentades.

De fet, l'explotació estadística del procés de depuració franquista a l'administració municipal barcelonina, ens ha permès verificar que 109 funcionaris municipals elevaren recursos al Govern Civil de la Província de Barcelona per a la revisió de les seves sancions, essent, tots ells, descartats per no acomplir cap dels requisits que exigia la legislació vigent. D'aquests 109 funcionaris que decidiren apel·lar, 79 ho feren després d'haver rebut la màxima sanció, la de destitució.

No fou fins a principis dels anys 50 quan alguns funcionaris pogueren reobrir els seus expedients, gràcies a una modificació legislativa¹⁶⁰, que si bé s'articulava sobre els mateixos criteris que s'han esmentat més amunt, obria una finestra d'esperança als funcionaris municipals sancionats per a demanar una revisió dels expedients de depuració realitzats a la finalització de la Guerra Civil. Aquesta, però, és una dimensió que s'escapa a la nostra recerca.

---

¹⁶⁰ *Boletín Oficial del Estado* de 3 de Gener de 1952. Orden de 21 de diciembre de 1951 por lo que se dictan normas al objeto de que las Corporaciones locales puedan proceder, en determinados casos, a revisar los expedientes de depuración político-social de sus funcionarios.

Resultats de la depuració

La població depurada

S'ha revisat la sèrie de 7.100 expedients de depuració de funcionaris que es poden trobar a l'Arxiu Administratiu Municipal. No és una sèrie completa, ja que manquen 91 expedients, que s'han perdut. Tampoc podem saber del cert, si existien més expedients dels disponibles en l'actualitat. No ha estat possible trobar dades incontrovertibles del volum de funcionaris existents en el moment de l'arribada franquista a l'Ajuntament de Barcelona i per tant no podem aventurar-nos a afirmar que el nombre conservat representés exactament el nombre de funcionaris depurats. Amb tot, entenem que es tracta d'una sèrie considerable, que s'acosta força a les poques fonts trobades sobre el volum total de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona i per tant prou representatiu del que suposà el procés depurador a la Corporació Municipal barcelonina.

Les dades que hem aconseguit trobar sobre el nombre de funcionaris del consistori barceloní a l'entrada de les tropes franquistes són una mica imprecises. Podem, per aproximació, fer un càlcul del volum de persones que, durant el període de Guerra Civil, treballaren en l'administració municipal de Barcelona i que es veieren afectades pel procés de depuració a partir de combinar les diverses dades que s'han aconseguit en el procés de recerca.

Per una banda, disposem dels càlculs que ofereix la pròpia administració franquista; segons la *Memòria de l'Ajuntament de Barcelona de 1939-1940*, el consistori barceloní disposava de 6.497 funcionaris el 1.936, segons reflectia el pressupost de l'època. Al final del procés depurador, la plantilla de la corporació

municipal s'hauria vist reduïda “de un orden de un 22 por 100 respecto al personal existente en 1936”, fins arribar a la xifra de 5.047 funcionaris¹⁶¹.

Aquestes dades contrasten amb dos informes¹⁶² de la tinença de l'alcaldia de governació de l'any 1937 i de l'any 1938 que recullen la relació dels “*havers i vida cara que actualment perceben els funcionarios municipales*” on s'estableix que el nombre de funcionaris de l'Administració municipal barcelonina és de 8.856 pel primer any, i 8.998 pel segon, força allunyats, en qualsevol cas, de les dades que ofereix la *Memòria* del primer consistori franquista. Tampoc quadren aquestes xifres, amb el volum d'expedients de depuració administrativa disponibles a l'Arxiu Administratiu Municipal de Barcelona. Aquí, trobem 7.100 expedients de depuració, nombre que supera amb escreix les dades oferides per la *Memòria* del primer Ajuntament franquista, però que no arriben a les que ens faciliten els dos informes anteriorment citats. La única dada que hem trobat que s'ajusta al nombre d'expedients conservats a l'Arxiu Administratiu Municipal es un escrit de l'Ajuntament de Barcelona -conservat a l'Arxiu personal de Miquel Mateu, primer alcalde franquista de Barcelona- dirigit a la Dirección General de Seguridad, el febrer de 1940, en resposta a una denúncia sobre el procés de depuració del Consistori barceloní, on s'assegura que “*Los expedientes tramitados han sido unos 7.000*”¹⁶³. La divergència entre aquesta afirmació i la que recull la *Memòria* de l'Ajuntament, és sorprenent, tenint en compte que totes dues estan elaborades pel mateix ens.

No és fàcil explicar aquesta disparitat en les dades disponibles. Certament, és sabut que els diversos consistoris republicans, així com els consistoris dels règims anteriors, aprofitaren la Corporació Municipal com a agència de col·locació, per tal

---

¹⁶¹ *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*, pgs. 14 i 15

¹⁶² AMCB. Sèrie GM Exp. 962 i 921

¹⁶³ AMM. Resposta de l'Ajuntament de Barcelona a la denúncia sobre el procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona. 2 de febrer de 1940. Apartat política, carpeta nº 60.

d'assegurar-se o consolidar certes clientele, ja sigui de partit o d'interessos¹⁶⁴. També és cert que durant el període de Guerra Civil l'Ajuntament es veié obligat a contractar nous treballadors que suplissin els que eren cridats a files per les diverses quintes afectades o a aquells que eren ferits o morts en combat¹⁶⁵; també es contractarien nous treballadors per tal de mantenir uns mínims de dotació de personal que permetessin garantir la provisió dels serveis municipals o bé per a què es poguessin assumir, des de l'Ajuntament, algunes tasques sobrevingudes, producte de les conseqüències de la Guerra Civil, com la cura de l'allau de refugiats que acollia Barcelona¹⁶⁶. En general, aquestes contractacions es feren amb caràcter temporal o eventual, però no hem trobat una relació prou detallada per a poder discriminar el volum existent de personal funcionari i personal temporal i eventual¹⁶⁷. En aquest sentit es fa difícil poder mesurar amb precisió l'afectació real que el procés de depuració tingué sobre el personal de l'administració local barcelonina.

---

¹⁶⁴ Ferran Aisa, *L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939): República, Guerra i Revolució*, 1. ed, Base Històrica 53 (Barcelona: Editorial Base: Ajuntament de Barcelona, 2009). Martí Marín i Corbera, *Els Ajuntaments Franquistes a Catalunya: Política i Administració Municipal, 1938-1979*, 1. ed. (Lleida: Pagès Editors, 2000). David Martínez Fiol, *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya, 1931-1939* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010).

¹⁶⁵ Ferran Aisa ens ofereix un bon exemple de les dificultats de personal que provocaven les lleves en els serveis municipals: "Les mobilitzacions a files de funcionaris també eren motiu de preocupació pel consistori, sobretot les relacionades amb el Cos d'Extinció d'Incendis; d'aquesta manera, el juny de 1938 es van adaptar funcionaris municipals per als càrrecs de bombers i es van fer proves d'aptitud a diversos aspirants a bombers i xofers de bombers." Les tensions en el servei impulsarien l'Ajuntament a demanar a la Generalitat que sol·licités al Govern de la República que declarés "imprescindibles el personal del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament de l'Ajuntament de Barcelona o, en tot cas, la militarització d'aquesta corporació municipal". Aisa, *L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, 568.

¹⁶⁶ "El sindicat de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona de la UGT publicava una nota dirigida als treballadors municipals evacuats des de diversos ajuntaments espanyols a Barcelona, perquè es possessin en contacte amb ells per tal d'organitzar-los com a treballadors municipals i poguessin col·laborar en les tasques de les oficines de refugiats". *Ibid.*, 490.

¹⁶⁷ Certament el període d'excepció que significà la Guerra Civil i algunes normatives que s'aprovaren fruit de la situació excepcional que es vivia, com la aprovada el 10 de febrer de 1938 pel Comitè Permanent Municipal de "considerar membre de la plantilla a tots els efectes, el funcionari temporal o eventual que, amb motiu dels bombardeigs, perdés la vida en compliment del seu deure o que tingués la desgràcia de quedar impossibilitat en auxiliar les víctimes del sinistre", tampoc facilitaven el poder tenir perfectament registrat i comptabilitzat el nombre i la tipologia de funcionaris municipals. *Ibid.*, 562.

En qualsevol cas, els quasi 9.000 funcionaris que admet l'informe de 1.938 queden reduïts a 7.100, que són aquells als quals se'ls obrirà un expedient de depuració formal. Només podem especular sobre el destí d'aquests quasi 2.000 treballadors municipals que desaparegueren del procés de depuració. Les morts en combat o les desaparicions són, probablement, una part de l'explicació. Però també és possible que una part important d'aquests treballadors fossin temporals i eventuals i que, la majoria d'ells, haguessin estat nomenats amb posterioritat al 18 de juliol de 1936, fet que, com s'ha observat, la normativa franquista de depuració de funcionaris els deixava al marge del procés.

Malgrat aquestes divergències numèriques, la documentació disponible ens obliga a centrar-nos en aquells que passen el procés depurador, dels quals podem conèixer el seu destí a través dels expedients administratius oberts, deixant de banda tots aquells empleats municipals que, pels diversos motius apuntats, també son objecte de les mesures repressores del nou règim, però la trajectòria dels quals som incapaços de resseguir de manera documental.

Del total d'expedients disponibles s'han analitzat amb deteniment els 2.361 expedients que foren incoats pels diversos jutges instructors que realitzaren el procés de depuració del funcionariat de l'Ajuntament de Barcelona. S'optà per analitzar en detall aquests expedients per diversos motius: per una banda per la necessitat d'acotar la recerca a realitzar, els expedients incoats representen un volum considerable per a analitzar, però lluny del volum que representa la sèrie completa que hauria allargat la recerca de manera substancial; per altra banda, són els expedients que ens permeten oferir dades fefaents de la dimensió del procés depurador a l'administració municipal barcelonina; i finalment, perquè són els expedients que recullen una informació superior tan quantitativament com qualitativa, ja que la incoació implica (amb comptades excepcions) completar tot el procés depurador dissenyat per les autoritats franquistes, mentre que aquells

expedients que no s'incoaven només ofereixen informació de les actuacions preliminars (això és, la declaració jurada del funcionari, els informes dels agents que han de verificar la declaració del funcionari i la decisió del jutge de sobreseure el cas).

Amb les xifres apuntades es pot observar que el nombre d'expedients incoats, representa un 33,25 % del total dels expedients conservats. Tot i les prevencions apuntades sobre les divergències en el nombre de funcionaris existents, sembla evident que incoar 1 de cada tres funcionaris depurats és descriptiu de la profunditat i severitat del procés depurador. Més si tenim en compte, com ja ha estat dit, que una bona part dels treballadors de l'Ajuntament de Barcelona foren apartats pel fet de ser treballadors temporals incorporats després del 18 de juliol de 1939, i que per tant ja no són inclosos en el procés depurador, però que són, igualment afectats per la norma del procés.

L'anàlisi ens ha permès discriminar per gènere els funcionaris que patiren la incoació del seu expedient depurador. Del total d'expedients incoats, 219 són expedients oberts a dones. Fet que representa el 9,27% de la totalitat del expedients incoats. Òbviament, aquesta xifra no es pot extrapolar directament al conjunt del personal funcional de l'Ajuntament de Barcelona, però ens ofereix una dada indicativa, una aproximació, al volum de treballadores municipals molt inferior al dels homes. L'administració pública, com molts altres sectors professionals, encara era massivament ocupada pels homes, tot i la millora assolida, en quant a l'accés femení a l'administració, durant el període republicà¹⁶⁸.

L'anàlisi també ens ha permès discriminar per tipologia de relació laboral amb l'Ajuntament de Barcelona. En la major part dels casos els expedients depuradors recollien si el funcionari incoat era un funcionari regular, això és, que havia assolit

---

¹⁶⁸ María del Rosario Ruiz Franco, "La República de las mujeres," *Espacio, Tiempo Y Forma. Serie V, Historia Contemporánea*, no. 18 (2006): 183.

la seva plaça en propietat, o bé si es tractava de un funcionari de contractació temporal. Segons les dades recopilades, dels 2.361 funcionaris incoats, 1.611 eren funcionaris regulars, mentre que 303 eren funcionaris temporers (s'entén incorporats abans del 18 de juliol de 1939). Desconeixem la relació laboral dels restants 447. Si projectem la proporció assolida amb els expedients que ens donen informació de la relació laboral al conjunt de funcionaris incoats (incloent aquells dels quals ignorem la relació laboral), ens dóna una relació d'una mica més de 5 funcionaris regulars per cada temporer. Això ens oferiria un gruix de prop de 400 funcionaris temporers per una mica més de 1.900 funcionaris regulars.

Dels 447 funcionaris dels quals en desconeixem la relació laboral, més del 80% són aquells funcionaris que foren destituïts *“en rebeldía”* o bé per *“abandono del servicio”*. A aquests funcionaris se'ls obre un expedient per a consignar la destitució, però no es completa de manera exhaustiva el seu expedient. D'aquests funcionaris, pràcticament només en coneixem el nom i el resultat del seu expedient depurador. El 20% restant es tracta d'expedients de depuració incomplets, en els quals manca diversa informació que sí trobem consignada en la seva totalitat en la major part d'expedients depuradors.

La durada del procés depurador

El procés depurador fou llarg i feixuc, dilatant-se en el temps quasi dos anys. Els primers expedients incoats daten de març i principis d'abril del 1939 i el darrers que es tanquen són de desembre de 1940. Tot i que és ben cert que al setembre de 1940 la pràctica totalitat dels expedients de depuració estan finalitzats. En la majoria dels casos, els darrers mesos de 1940 s'empren per resoldre casos d'apel·lació tant a la Corporació Municipal com a través del Govern Civil, fet que

endarrerireix en uns mesos la finalització definitiva del procés depurador. Una mostra de la dilació del procés depurador, i que també ens informa de la extremadament dura situació a la Barcelona de postguerra, és que durant els dos anys que durà el procés, moriren 101 funcionaris.

De fet resseguint les dates d'inici i finalització dels expedients de depuració, podem traçar l'evolució en el temps del procés. Observem que hi ha dos moments ben diferenciats al llarg de 1939, en quant al volum d'expedients depuradors que es gestionen. El primer moment d'inici massiu d'expedients de depuració es produeix al febrer de 1939, coincidint amb l'inici temporal del procés. El segon gran moment d'inici massiu d'expedients es produeix al setembre d'aquell any i al llarg dels mesos posteriors fins al desembre del mateix, on es concentren l'inici del 47% dels expedients. Entre el febrer i el setembre de 1939, a penes s'inicien un 5% dels expedients analitzats.

Aquest doble moment té una explicació que s'analitzarà amb més detall al proper capítol, però podem avançar que el primer moment, coincideix amb l'inici del procés depurador impulsat per l'Ajuntament de Barcelona. La gestió d'aquest període recau en exclusiva en l'únic jutge instructor que fins octubre de 1939 s'encarregà del procés depurador. La magnitud del procés i l'endarreriment de la resolució d'expedients, preocupà a les autoritats franquistes i forçà la decisió de reforçar el tribunal depurador amb nou jutges instructors més, que s'incorporaren a l'octubre de 1939, per a fer possible la voluntat de les autoritats franquistes de finalitzar, sense més dilació, el procés de depuració a finals d'any.

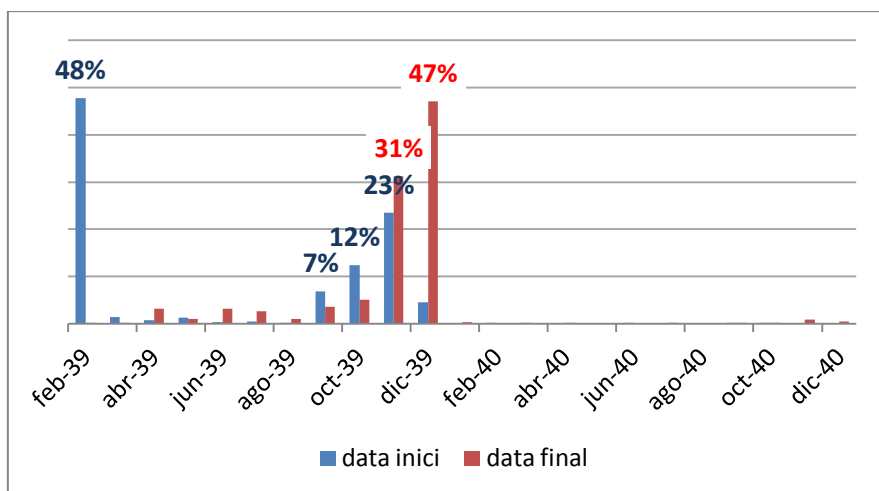
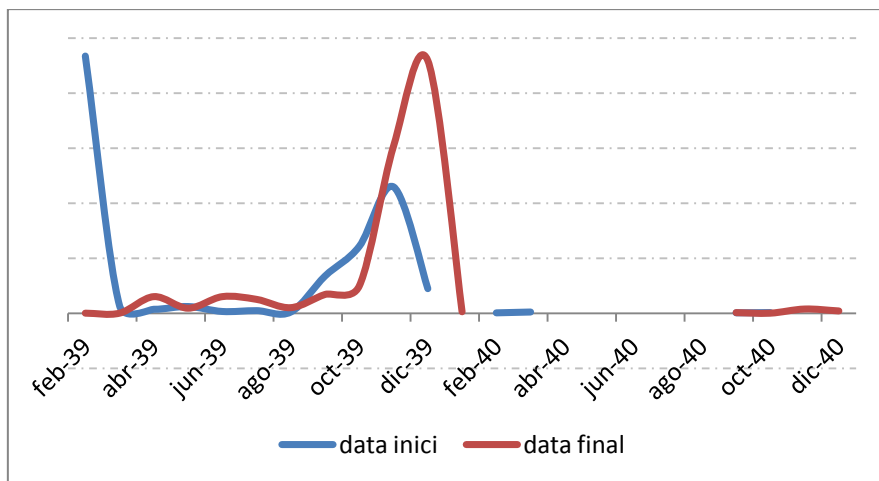
La lentitud del procés, que representà una recurrent preocupació en les altes esferes franquistes, es pot observar amb claredat quan analitzem l'any de finalització que es recull en els expedients de depuració. Com s'observa en les gràfiques següents, la immensa majoria dels expedients de depuració, un 82%, es

resolen definitivament en els tres mesos finals de 1939, concentrant-se en el mes de novembre el 31% i al desembre el 47% d'aquestes resolucions. Òbviament, la musculació del tribunal de depuració amb 8 jutges instructors més, va permetre finalitzar el procés en els terminis ordenats per les altes instàncies franquistes. De fet, les dades ens confirmen que sense aquesta incorporació de jutges instructors hauria estat impossible de finalitzar el procés, donat que entre febrer i octubre de 1939, només es tancaren el 20% dels expedients iniciats.

És ben probable que en els primers mesos del procés, com preveia i recomanava la normativa depuradora franquista¹⁶⁹, l'únic jutge instructor es concentrés en resoldre els expedients de depuració de tots aquells que, per tenir informes positius, podien superar sense problemes el procés i incorporar-se immediatament, sense sanció, a les seves tasques a l'Ajuntament de Barcelona. Donat, però, que no hem pogut analitzar els més de 4.000 expedients de depuració que superaren el procés sense haver vist incoar-se el seu expedient, només podem donar dades temporals de la resolució d'una part dels expedients, els dels incoats.

---

¹⁶⁹ Recordem que en el segon paràgraf de l'article quart de la Llei per a la depuració de funcionaris de 10 de març de 1939 s'especificava "Los instructores comenzarán su labor por los casos en que sea más patente la adhesión al Movimiento Nacional, con el doble objeto de que los funcionarios puedan ser utilizados rápidamente al servicio de la Administración y puedan también servir de testigos en otras investigaciones." Boletín Oficial del Estado de 14 de febrero de 1939.

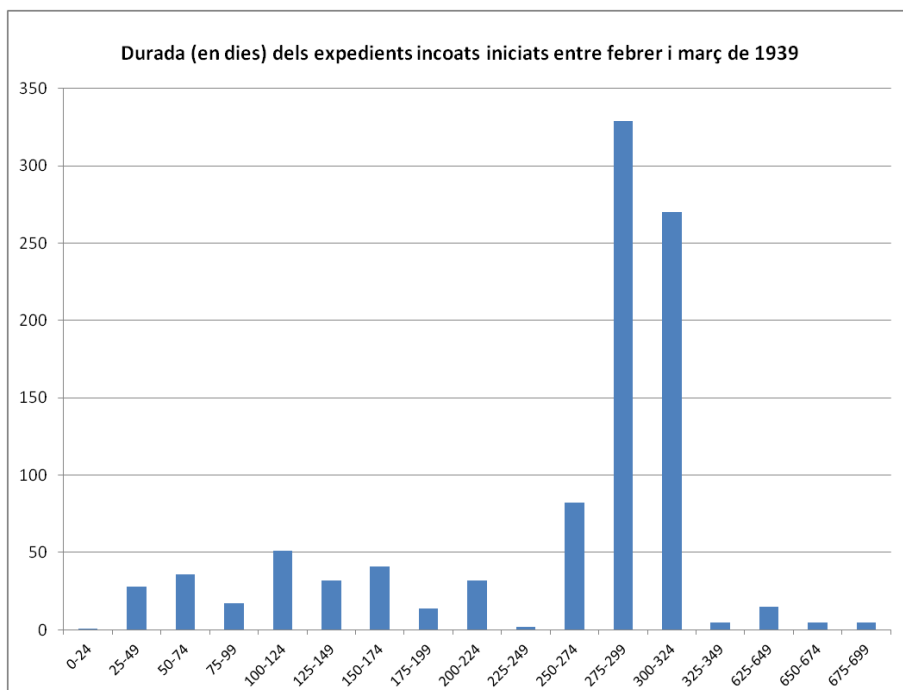

Una altra manera d'aproximar-se al ritme del procés de depuració és observar la durada dels expedients de depuració, és a dir la dilació en el temps entre l'obertura de l'expedient i la seva resolució. Aquesta aproximació ens permet veure de forma individualitzada el temps de demora en la resolució dels expedients i complementar en termes absoluts el que hem observat en termes relatius. Com veurem en els següents gràfics, es mostren també els dos ritmes observats més amunt. I ens confirmen la lentitud del procés en un primer moment i la situació de

paràlisi que significà, per un alt percentatge de funcionaris, que es trobaren suspesos de sou i feina mentre no es resolva el seu expedient.

Dels 965 expedients incoats que s'obren entre febrer i març de 1939, un 70% (això és 681 expedients) resten oberts i sense resolució entre 250 i 324 dies. Òbviament, que quasi un de cada tres funcionaris incoats es mantinguessin durant tant de temps en el llimb jurídic que els situà el procés de depuració generava, necessàriament, severes disfuncions en els serveis municipals que es veien privats, mentre no es resolgués l'expedient depurador, i encara més temps si havien de complir sanció, d'un volum de personal imprescindible per al bon funcionament dels serveis.

Aquesta dilació en el procés, generava a més, una doble incertesa, d'una banda cap a l'administració, en tant en quant no es sabia del cert si el funcionaris en suspensió retornarien a les seves tasques en un futur proper o caldria substituir-los per nous funcionaris que haurien de seleccionar-se a través d'un procés administratiu de convocatòria de places públiques i, de l'altre, sobre el propi funcionari que quedava pràcticament indefens fins a la resolució final de l'expedient, sense saber quan es produiria aquesta.

En contrast al ritme depurador dels primers mesos, amb la incorporació mencionada de vuit jutges instructors per a reforçar el tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, el procés s'accelerà de manera extraordinària a partir d'octubre de 1939. Així, veiem que dels 921 expedients incoats que s'obren a partir de setembre de 1939, el 90% (això és 830 expedients) es resolen en menys de 49 dies (més de la meitat en menys de 24 dies).

Completar el procés de depuració a finals de l'any 1939, a més de complir amb les directrius emanades de les autoritats franquistes, permeté abordar la reconfiguració de la plantilla municipal, coneixent els temps de sanció que haurien de complir els funcionaris depurats, així com les baixes definitives a fer front i, en conseqüència, planificar-ne la seva eventual substitució. Amb tot, aquesta reconfiguració, no serà immediata, ja que no es produirà un tancament pràcticament total de la plantilla de personal de l'Ajuntament de Barcelona fins el pressupost de 1942.

Les sancions depuradores en dos estadis

Tal com s'ha indicat amb anterioritat, la resolució dels expedients de depuració constava de dues fases, la primera consistia en la proposta de sanció del jutge instructor, estadi final del procés depurador un cop reunits els informes personals, establerts els càrrecs i escoltats els descàrrecs del funcionari i els eventuals testimonis de defensa aportats pel mateix funcionari depurat. En la segona fase, aquesta proposta de sanció havia de ser validada per l'Ajuntament de Barcelona, el qual podia reduir, augmentar o anul·lar les sancions proposades, ja que la llei de depuració de funcionaris li atorgava l'autoritat última en la sanció a imposar al funcionari depurat. Amb la resolució de l'Ajuntament, es tancava definitivament l'expedient depurador.

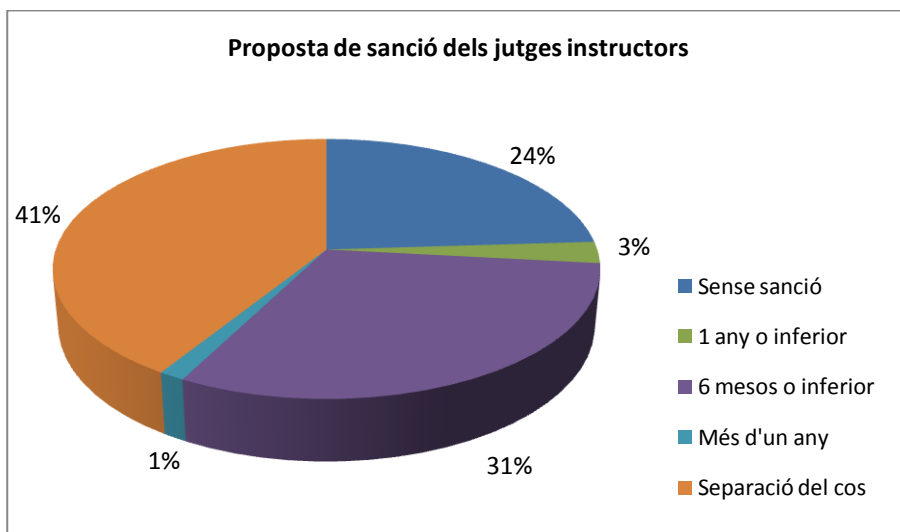
Veurem doncs, primer les resolucions del jutge instructor, per, posteriorment, analitzar el paper de l'Ajuntament respecte les propostes de sanció del jutge. Dels 2.361 expedients incoats, coneixem del cert, la proposta de sanció de 2.327, ja que 26 expedients incoats estan incomplets i en desconeixem la resolució, tant de la proposta de sanció del jutge instructor com de la sanció definitiva de l'Ajuntament. A més tenim 8 expedients que no arriben a la seva resolució final, ja que 4 d'aquest expedients són tancats abans d'acabar el procés per mort dels funcionaris i 4 expedients més són tancats perquè els funcionaris a depurar compleixen l'edat de jubilació abans de finalitzar el procés de depuració, quedant-ne al marge definitivament.

A efectes de simplificar la immensa casuística de sancions proposades del jutge instructor les hem dividit en 5 blocs que les recullen d'una manera prou representativa dels resultats del procés depurador, de menor a major: Sense sanció, menys de 6 mesos, menys d'1 any i superiors a 6 mesos, més d'1 any i destitució o separació del cos. Seguint aquesta classificació, les resolucions dels

jutges instructors dels 2.327 expedients incoats mostren la següent dispersió: 559 propostes de sobreseïment del cas, 720 propostes de sanció de menys de 6 mesos, 62 de menys d'1 any però superiors a 6 mesos, 31 de més d'1 any i 955 propostes de destitució.

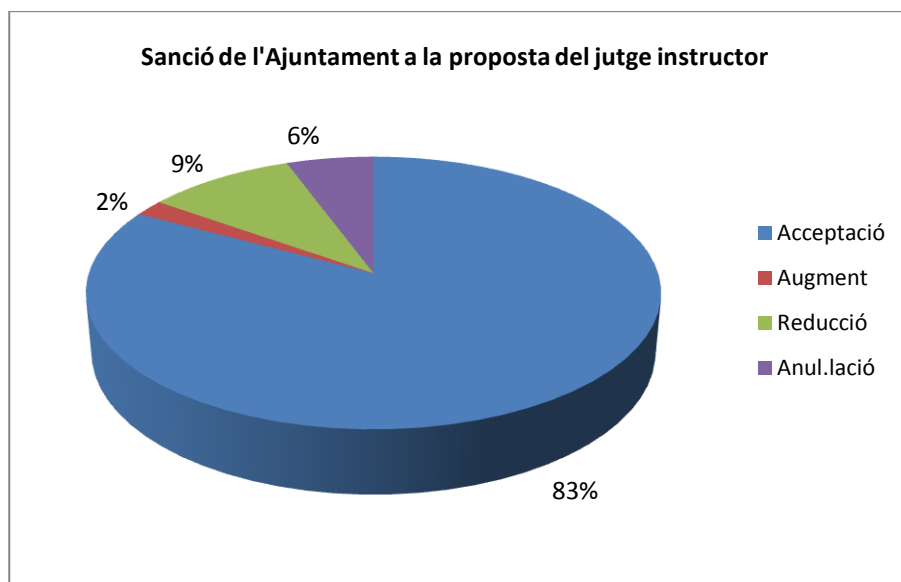
Proposta sanció inicial	
Sense sanció	559
6 mesos o inferior	720
1 any o inferior	62
Més d'un any	31
Separació del cos	955

Tal i com s'observa a la gràfica, el 76% dels expedients de depuració acaben amb una proposta de sanció, mentre només un 24% són sobreseguts. D'entre els

expedients que presenten proposta de sanció, és majoritària la separació del cos, seguida de les sancions inferiors a 6 mesos, essent proporcionalment, i en nombre, molt més marginals les sancions superiors a un any i inferiors a un any i superiors a 6 mesos.

Ara bé, com s'ha mencionat, aquesta era la primera fase de la sanció depuradora. L'Ajuntament emetia, amb posterioritat, el veredict final sobre la sanció a imposar al funcionari depurat. En aquest sentit observarem primer el comportament de l'Ajuntament en relació a la proposta de sanció del jutge instructor per a, posteriorment, observar les dades definitives sobre les sancions finals imposades als funcionaris amb expedient incoat. Respecte a la proposta del jutge instructor, en la immensa majoria dels casos l'Ajuntament de Barcelona acceptava la proposta, sovint la reduïa i molt poques vegades l'augmentava. En xifres absolutes, en 1.928 casos accepta la proposta del jutge instructor, en 223 casos redueix la sanció proposada i només en 45 casos l'augmenta. És rellevant consignar que en 131 casos anul·la la sanció proposada pel jutge, sovint perquè interpreta que un excés de zel del jutge instructor l'ha dut a incoar l'expedient al funcionari o bé a imposar unes sancions desproporcionades. En alguns casos el Consistori justifica les anul·lacions perquè entén que els càrrecs són molt lleus o no s'han pogut demostrar amb prou solvència. Com veurem, la pràctica totalitat d'aquestes anul·lacions (122) es duen a terme sobre expedients amb propostes de sanció sempre inferiors a 6 mesos. La gràfica següent ens mostra percentualment les variacions que imposa l'Ajuntament respecte la proposta de sanció del jutge instructor:

Observant la gràfica, la conducta de l'Ajuntament podria ser interpretada com a lleument moderadora de les sancions proposades pels jutges instructors, ja que només en un 2% dels casos imposa un augment de la sanció proposada i en un 15% les redueix o les anul·la. Amb tot, l'Ajuntament només modifica la sanció en un 17% dels expedients, fet que indica un molt alt alineament amb les tesis sancionadores dels jutges que instrueixen el procés depurador.

Si s'observa la distribució de les sancions de l'Ajuntament de Barcelona respecte les propostes de sanció dels jutges instructors es perceben alguns elements interessants:

Proposta sanció inicial	Sanció Ajuntament	
Sense sanció	Acceptació	552
	Augment	7
6 mesos o inferior	Acceptació	452
	Anul·lació	122
	Augment	26
	Reducció	120
1 any o inferior	Acceptació	23
	Anul·lació	2
	Augment	5
	Reducció	32
Més d'un any	Acceptació	8
	Augment	7
	Reducció	16
Separació del cos	Acceptació	893
	Anul·lació	7
	Reducció	55

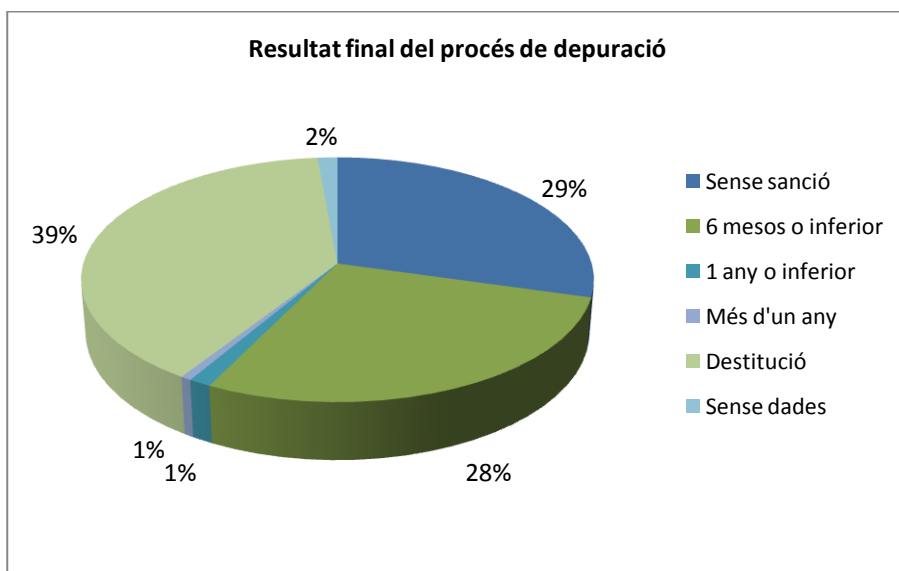
La taula ens permet veure que de la totalitat de les modificacions que imposa la Corporació Municipal respecte les propostes de sanció dels jutges instructors, la major part (un 67%) es concentra en aquelles sancions que són inferiors a 6 mesos, i per tant sobre aquells expedients que presenten menor gravetat. També és interessant observar que en la proposta de sanció més greu, la de destitució o separació del cos, l'Ajuntament concentra un 15% de la totalitat de les modificacions de sanció que fa. Òbviament, els dos extrems del 4 blocs de sancions dissenyats concentren més del 80% de les modificacions, donat que també concentren la major part dels funcionaris depurats.

En qualsevol cas, les modificacions imposades per la Corporació Municipal barcelonina, com a darrera autoritat sancionadora del procés de depuració als funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, ofereix uns resultats sensiblement diferents respecte els que es donarien sense la seva intervenció i sorgits directament de les propostes sancionadores dels jutges instructors. Com s'observa a la taula següent la intervenció de l'Ajuntament de Barcelona en la sanció final als funcionaris municipals deixa uns resultats sensiblement diferents respecte a la proposta inicial del jutge instructor, augmenta el nombre de funcionaris admesos sense sanció i es redueixen lleument el conjunt de les sancions. En aquesta taula també s'observa que hi ha 33 expedients dels quals sabem que hi ha una modificació de la sanció però se'n desconeix fefaentment la sanció final.

Resultat final del procés de depuració	
Sense sanció	684
6 mesos o inferior	650
1 any o inferior	29
Més d'un any	14
Destitució	917
Sense dades	33
TOTAL	2327

Observant els resultats en percentatge, podem veure que el gruix de les sancions es distribueixen en sancions lleus de 6 mesos o menys i en les sancions més severes, les destitucions o separacions del cos de funcionaris, que és el grup més nombrós. Les sancions intermèdies, només recullen un 1% dels funcionaris incoats. Comparant les sancions imposades per l'Ajuntament respecte les sancions proposades pels jutges instructors (deixant de banda els 33 expedients dels quals

no tenim informació), es pot veure que hi ha una reducció de les sancions en 4 dels 5 blocs dissenyats. L'únic bloc que presenta un augment és el bloc dels funcionaris que són admesos sense sanció, que de fet implica, també, una disminució de les sancions imposades. En aquest bloc, l'augment és del 22%, això és 125 funcionaris a qui se'ls exonera de càrrecs. El funcionaris sancionats pels jutges instructors amb més de 6 mesos però menys d'un any es veuen reduïts en un 55% després de la revisió de l'Ajuntament i els que reberen una proposta de sanció de més d'un any es redueixen en un 54%. Les menors reduccions es produeixen en els dos blocs restants. El bloc dels funcionaris que reberen una proposta de sanció inferior a 6 mesos es redueix en un 9%. Aquest bloc perd molts funcionaris que passen a ser admesos sense sanció, però recull la major part de les reduccions que es duen a terme en els blocs de sancions superiors. Finalment, aquells funcionaris que reberen la proposta de sanció màxima, es redueixen només en un 3,9% després de la intervenció de l'Ajuntament de Barcelona.

Vistes les dades de la intervenció de l'Ajuntament de Barcelona en les sancions definitives a aplicar als funcionaris municipals es percep un efecte moderador de la gravetat de les sancions. És evident que hi ha un desplaçament en el resultat final cap a sancions més lleus. Ara bé, com s'ha indicat més amunt, aquest desplaçament es produeix fonamentalment sobre el gruix de funcionaris que reberen una proposta de sanció per part del jutge instructor més lleu, això és d'una sanció de 6 mesos o inferior. En canvi, respecte aquells funcionaris que reberen la proposta de sanció més greu, la destitució, la incidència de l'Ajuntament és molt menor, reduint o anul·lant 62 sancions de destitució (un 6,4% de les proposades pel jutge instructor) al temps que augmenta fins al màxim la sanció a 24 funcionaris (un 2,6% del total final de funcionaris destituïts) que tenien propostes de sanció menor.

Aquesta asimetria ens permet pensar en la cerca, per part de l'Ajuntament, d'un equilibri entre la necessitat de depurar l'administració municipal, expulsant tots aquells funcionaris sospitosos de col·laboració activa amb el règim republicà, i la necessitat d'evitar buidar en excés una administració que havia de contribuir a la construcció del *Nuevo Estado* i reconduir una ciutat devastada per la Guerra Civil. Un anàlisi amb més detall de les sancions més greus del procés de depuració estaria apuntant en una mateixa direcció, ja que el volum de destituïts amaga alguns elements que val la pena destacar.

Dels 917 funcionaris destituïts només 314 ho són com a conseqüència directa del procés de depuració, és a dir que les diligències obertes desemboquen en la sanció més greu possible a la finalització del procés. La resta dels funcionaris destituïts, 579, no completen el procés administratiu o bé són destituïts per motius no directament vinculats amb el procés de depuració. D'aquests, la major part, 242, són destituïts "*en rebeldía*" i corresponen a aquell personal administratiu que, per la seva significació amb el règim republicà, fugí del país davant l'arribada de les

tropes franquistes. Es previsible que tots els que marxaren foren conscients que, donat el seu paper durant el període republicà i amb l'experiència del que havia passat en la zona nacional durant la Guerra Civil, la seva vida corria perill si es quedaven esperant l'imminent triomf de les tropes sollevades. A tots ells, com s'ha esmentat, se'ls obrí expedient administratiu només per a consignar la seva destitució. Tots ells, eren, presumiblement, ja abans de l'entrada a Barcelona de les tropes franquistes, consignats com a funcionaris a perseguir.

Un altre grup nombrós de destituïts el representen aquells funcionaris que foren expulsats de l'ajuntament per ser treballadors temporals. No sempre es pot distingir, en els expedients administratius, si aquests funcionaris temporals foren contractats abans o després del 18 de juliol de 1936. Certament, la legislació depuradora protegia els funcionaris temporers que havien estat contractats abans del 18 de juliol, en tant en quant els assegurava el dret a poder passar el procés depurador per tal de delimitar les seves responsabilitats, cosa que no feia amb aquells temporers contractats amb posterioritat al 18 de juliol a qui es descartava de bell antuvi. En total 207 funcionaris temporals foren destituïts, en general sense arribar a completar el seu expedient depurador, que, o bé, s'aturava al principi del procés (tot i que hi ha exemples on la paralització del procés es fa en qualsevol dels seus estadis) simplement consignant que se'l destituïa perquè es tractava d'un funcionari temporer, o bé, si aconseguia arribar al final del procés, la Comissió Municipal resolva separar-los del servei, sense prestar massa atenció al contingut de l'expedient.

És ben probable que els interessos econòmics fossin determinants per a la destitució d'aquests funcionaris, almenys d'aquells que no havien estat contractats després del 18 de juliol del 1936, ja que un dels criteris rectoris dels franquistes per a la reconfiguració de l'administració del *Nuevo Estado* era la d'aprimar el seu volum, en primer lloc per a reduir costos i, en segon, a la recerca d'una suposada

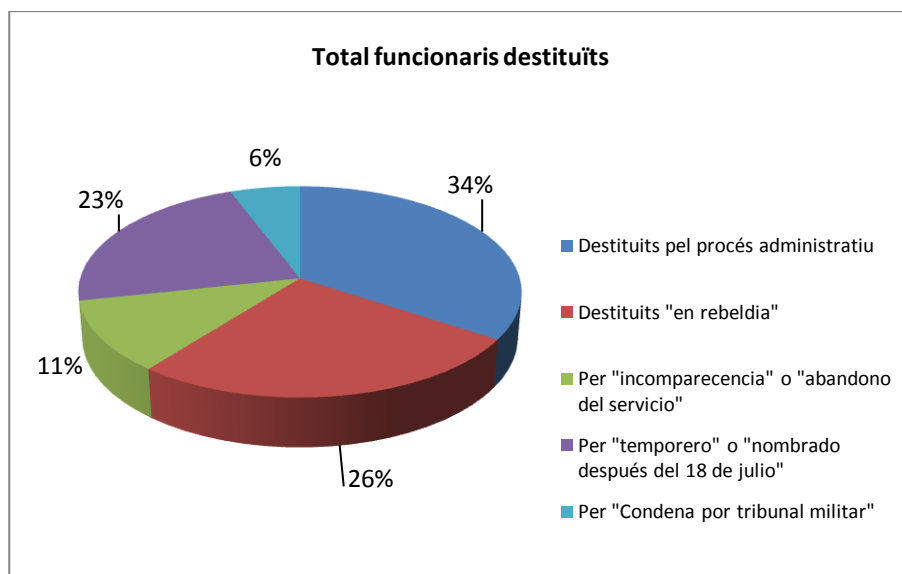

major eficiència. Aquesta política de reduir costos per la via de despatxar al gruix de funcionaris temporals existents, la tornarem a veure més endavant.

Un tercer grup, engloba a aquells funcionaris que foren destituïts per incompareixença o *“abandono del servicio”*. L'expedient depurador de tots aquests funcionaris, en concret 101, tampoc fou completat, ja que no es podia iniciar sense la declaració jurada inicial que encetava l'expedient. Tot i que no s'explicita en els expedients, sembla que el nou règim distingeix aquest tercer grup del primer en què aquests funcionaris no eren *‘a priori’* funcionaris catalogats com a membres significats del règim republicà (als quals s'obre expedient *“en rebeldía”*) sinó que se'ls hi aplica la mesura administrativa prevista, la de la destitució per no presentar-se en temps i forma al procés de depuració, tal i com s'establia a la llei de depuració de funcionaris.

Finalment, el darrer grup de funcionaris destituïts, el representen aquells que foren apartats de la Corporació municipal no a resultes de l'expedient depurador sinó com a conseqüència de les sancions que cauen sobre aquests en algun dels altres processos de repressió oberts. En concret, 53 funcionaris municipals foren destituïts en 'coherència' amb la condemna imposada pels diversos tribunals militars que funcionaren a la fi de la Guerra Civil.

Així, si observem el gràfic següent, veurem que només un 34% dels funcionaris destituïts són fruit del desenvolupament complet de l'expedient de depuració. Mentre que el 63% restant o bé són apartats de la Corporació municipal per decisions d'altres instàncies o bé no finalitzen el procés depurador (presumiblement més per criteris econòmics d'aprimament de plantilles que no pas polítics, el seu expedient es resol en qualsevol dels estadis del procés) o bé són sancionats en absència, ja sigui perquè estaven assenyalats abans de començar el procés ja sigui per incompareixença.

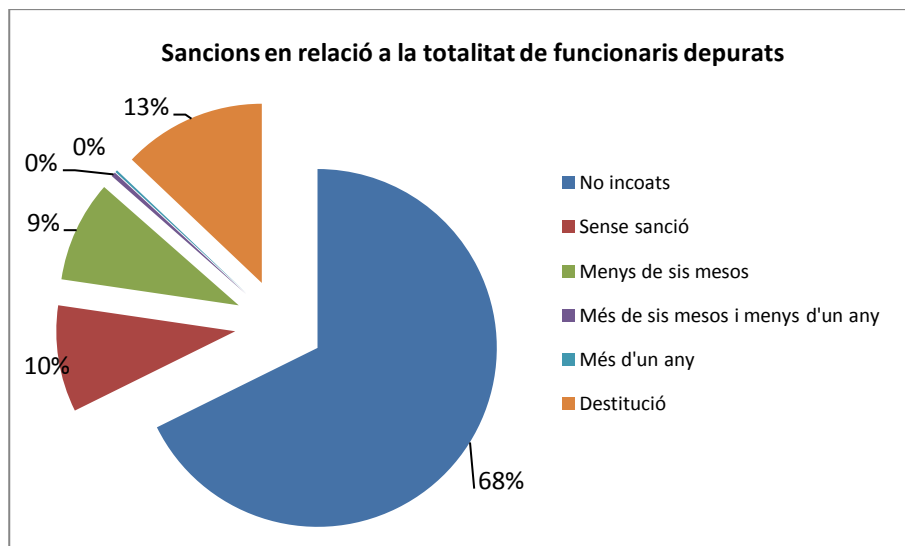
La depuració a l'Ajuntament de Barcelona en relació a altres processos de depuració

Per a ponderar la profunditat del procés de depuració a la Corporació municipal barcelonina caldrà comparar-lo amb els resultats que es produïren a altres institucions o a altres cossos de funcionaris de l'Administració de l'Estat. Per fer-ho, abans s'oferiran les dades finals en relació al conjunt del funcionariat depurat i en relació al conjunt dels funcionaris incoats, per després comparar les dades resultants amb aquelles que es donaren en altres processos depuradors a l'Estat.

Com s'ha dit més amunt, del total d'expedients de depuració iniciats, això és 7.100, foren incoats, és a dir s'obriren diligències i s'imputaren càrrecs en 2.361 casos. Aquesta xifra representa un 33,2% de la totalitat dels funcionaris municipals. Malauradament no disposem del resultat final de tots els expedients incoats, ja que

una part estan incomplets i una altra part es tancaren abans d'emetre una resolució final. Del total d'expedients incoats dels que disposem dades, 2.327, reberen sanció 1.610 funcionaris, xifra que representa un 69,1% dels expedients incoats amb resultats coneguts. Una mica més de dos de cada tres funcionaris incoats foren sancionats. Respecte el total de funcionaris depurats, els funcionaris sancionats representen un 22,6%.

La totalitat de funcionaris sancionats els hem agrupat, com s'ha vist, en 4 grans grups, de menor a major sanció. La immensa majoria dels sancionats es distribueixen en els dos extrems de sancions, les més lleus, això és, sancions de menys de sis mesos, i la més greu, la destitució. Aquests dos grups representen el 97,3% dels sancionats. El grup més nombrós és el dels funcionaris destituïts, que amb 917 representen el 56% dels sancionats i el 39% dels funcionaris incoats. Els funcionaris que foren separats del servei representen, també, el 12,9% de la totalitat dels funcionaris depurats. Pel que fa als funcionaris que foren sancionats amb les sancions més lleus, 650, representen el 40,3% dels sancionats i el 27,9% dels incoats. El conjunt de funcionaris amb la menor sanció representa un 9,1% de la totalitat dels funcionaris que passaren el procés de depuració.

Ara bé, en el cas de les sancions més greus, cal matisar els resultats. Com hem vist, una part dels destituïts ho són sense haver passat el procés efectivament, ja que o bé fugiren del país davant la imminent entrada de tropes franquistes a Barcelona o bé no demanaren la reincorporació a la seva plaça de funcionari municipal¹⁷⁰. Si descomptem aquest grup de funcionaris, els destituïts es redueixen a 574, que representen un 35% dels sancionats i un 24% dels incoats.

Encara més, si dels conjunt de destituïts havent patit el procés depurador, descomptem el col·lectiu de funcionaris temporals que foren separats del servei no aplicant els peculiars criteris politico-socials del règim franquista, sinó més aviat perquè se'ls hi aplicà criteris gerencials de reducció de costos i plantilla, i en la seva immensa majoria no completaren el procés de depuració essent resolt el seu expedient en qualsevol dels estadis després de la incoació, els destituïts efectivament per criteris ideològics foren 367, on s'inclouen els destituïts

¹⁷⁰ El gruix de funcionaris que fugiren del país o bé que no presentaren la seva sol·licitud d'incorporació al servei, preceptiu per a iniciar l'expedient de depuració, foren 343, que representen un 4,3% de la totalitat dels funcionaris municipals a depurar de l'Ajuntament de Barcelona.

completant el procés depurador (314) i aquells que foren separats del servei fruit de les condemnes que patiren en d'altres tribunals de repressió franquista (53). Aquests 367 funcionaris, representen el 22% del conjunt de funcionaris sancionats i un 15,5% dels expedients incoats. Finalment, aquests destituïts representen un 5,1% de la totalitat dels funcionaris depurats.

Per a la comparació amb alguns dels processos depuradors en altres institucions o col·lectius de funcionaris de l'Estat que s'han estudiat, emprarem les dades generals, ja que es fa difícil comparar anàlisi que no són exactament iguals. Hem escollit aquells exemples que permeten una comparació més directa, ja sigui perquè ofereixen resultats agregats, ja sigui perquè ofereixen percentatges que permeten aquesta comparació o perquè han realitzat una aproximació similar a la realitzada en aquest estudi.

Salvant les distàncies numèriques, donat el volum de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, incomparables amb el nombre de funcionaris dels principals ajuntaments de Catalunya (es destituïren més funcionaris a Barcelona que al conjunt dels ajuntaments de Girona, Lleida, Tarragona, Sabadell i Terrassa) percentualment el resultat del procés de depuració a la capital de Catalunya fou similar al que s'ha analitzat per Girona i del de Sabadell. En tots tres casos més o menys un 30% del personal fou processat. Les destitucions per la seva banda, presenten uns percentatges similars amb Girona, on un 10% del personal és cessat, però inferiors al la depuració a l'Ajuntament de Sabadell, propera al 30% dels 335 funcionaris existents. Aquests tres casos s'allunyen d'altres ajuntaments com el de Tarragona, Figueres, Rubí o Lleida que patiren un procés de depuració més extrema, sancionant-se més del 60% dels funcionaris municipals¹⁷¹.

---

¹⁷¹ Borja de Riquer, Joan B Culla i Clarà i Pierre Vilar, *El franquisme i la transició democràtica, 1939-1988* (Barcelona: Edicions 62, 2000), 95.

Fora de Catalunya, trobem també, en general, un percentatge de sancionats i destituïts superiors als que es practiquen al Consistori barceloní. Als ajuntaments d'Extremadura, tant al de Càceres com el de Badajoz, el volum de funcionaris sancionats es situa per sobre del 40% i el de cessats per sobre del 34%¹⁷². Més dura fou la depuració a la Diputació provincial de València, on quasi el 60% dels seus funcionaris foren sancionats¹⁷³. Més similar als percentatges que trobem a Barcelona es donen a l'Ajuntament de Vigo on un 25% del funcionariat (226 sobre un total de 895) són sancionats¹⁷⁴. També a la Diputació de Madrid, on foren sancionats el 32% dels funcionaris, destituint-se el 16% i admetent amb diverses sancions el 16% restant¹⁷⁵.

També trobem percentatges força coincidents amb els processos depuradors que es dugueren a terme sobre col·lectius de l'Administració de l'Estat, com es el cas del magisteri públic, el món judicial o el del cos de diplomàtics. També, amb algunes variacions significatives amb la depuració realitzada en el servei de Correus i Telègrafs de l'Estat (el qual comptava amb un volum de personal més equiparable amb la Corporació municipal de Barcelona). En el cas del magisteri públic, observem, seguint l'estat de la qüestió en el conjunt de l'Estat espanyol publicat per Morente Valero, que es sancionaren una quarta part de la totalitat dels mestres expedientats (23.627), essent cessats de l'ordre de quasi un 10%¹⁷⁶.

---

¹⁷² Juan García Pérez, "Naturaleza y resultados de otra sinrazón. El proceso depurador en la Administración local de Extremadura (1936-1940)," 2009, 274. En Cuesta, Josefina, ed., *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975)* (Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009).

¹⁷³ Borja Riquer i Permanyer, *Historia de España. La Dictadura de Franco*, vol. n.º 9 ([Barcelona]; [Madrid]: Crítica; Marcial Pons, 2010), 147.

¹⁷⁴ Martínez, Lucio, "La depuración franquista del Ayuntamiento de Vigo," *Boletín IEV* N.º 14/09, June 27, 2015,

¹⁷⁵ Ruiz, *La justicia de Franco*, 266.

¹⁷⁶ Francisco Morente Valero, "La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión," *Hispania* 61, no. 208 (August 30, 2001): 680 i ss. Es poden veure les dades per províncies que aquí ometem per no estendre'ns en excés.

Per la seva banda, la depuració practicada als cossos judicials i diplomàtics de l'Estat, mostren xifres força similars: En el món judicial, foren incoats al voltant del 27% dels jutges i el 31% dels fiscals, sancionant un 14% dels primers i un 22% dels segons. Pel que fa a les destitucions, les practicades a l'Ajuntament de Barcelona es situarien una mica per sobre de les que es produïren a la carrera fiscal, on un 12% fou cessat, i més del doble de les destitucions practicades entre els jutges, un 6%¹⁷⁷. La depuració a la carrera diplomàtica afectà a un 30% dels funcionaris diplomàtics, sobretot a tots aquells que no es col·locaren des de primera hora al costat del règim franquista. En aquest cas, foren separats del servei el 14% dels funcionaris, un 4% foren forçats a jubilar-se i un 8% foren admesos però perdent alguns llocs en l'escalafó funcional¹⁷⁸.

És interessant la comparació amb aquests dos col·lectius -amb els quals els resultats del procés depurador al Consistori barceloní comparteix percentatges tan d'incoats com, amb lleus variacions, de distribució de les sancions-, perquè, com expliquen els autors que els han analitzat, aquests dos col·lectius no estaven estigmatitzats pel règim franquista per una especial identificació amb el règim republicà, sinó que més aviat se'ls relacionava amb una posició molt propera al conservadorisme ideològic i, per tant, a l'òrbita dels sectors ideològic que recolzaren i participaren en el cop d'Estat franquista contra la República. Per altra banda, aquests autors també suggereixen com argument explicatiu d'una 'moderada' depuració, les necessitats peremptòria de personal, especialment a les acaballes i a la fi de la Guerra Civil, de personal altament qualificat, ja fos per a les

---

¹⁷⁷ Mónica Lanero Táboas, "De jueces y docentes: Reflexiones sobre las lógicas y los tiempos de la depuración administrativa," 2009, 156. En Cuesta, Josefina, *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975)*. Per a un anàlisi més extens de la depuració franquista a l'àmbit judicial: Mónica Lanero Táboas, *Una milicia de la justicia: La política judicial del franquismo: 1936-1945*, Historia de La Sociedad Política (Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1996).

¹⁷⁸ Marina Casanova Gómez, "Depuración de funcionarios diplomáticos durante la Guerra Civil," *Espacio, Tiempo y Forma. Serie V, Historia Contemporánea*, no. 1 (1988): 361-78.

jurisdiccions especials que s'implementarien immediatament o per a la representació exterior del *Nuevo Estado* franquista.

És rellevant aquesta aproximació, en tan en quant, un percentatge molt alt d'aquests col·lectius, així com dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, superaren el procés de depuració, sense passar tan sols per la incoació de l'expedient. En el cas del consistori barceloní, 2 de cada tres funcionaris passaren el procés depurador sense aparents dificultats. Tenint en compte el zel depurador del règim i la lògica ,exposada abastament, essencialment arbitrària del procés, on la més petita acusació fixada per algun informe dels diversos serveis d'informació era motiu suficient per a incoar l'expedient, el fet que mes de 4.750 funcionaris superessin una depuració dissenyada per a fer aflorar qualsevol taca personal, ens obliga a alguna reflexió sobre el nivell de desafecció al règim franquista de la majoria del funcionariat de la Corporació Municipal de Barcelona.

El tradicional apoliticisme associat a l'aparell burocràtic de l'Estat, promogut a dreta i esquerra durant els anys trenta amb l'expansió de la funció pública arreu i programari central de les incipients associacions de funcionaris que sempre es definiren com a no vinculades a cap dels partits polítics existents, l'extracció social del cos de funcionaris municipals, conformat essencialment per professionals de les classes mitjanes, sovint titllats de treballadors de 'coll blanc', molts d'ells provinents d'aquelles classes mitjanes de signe republicà lerrouxista o militar (per molt que el catalanisme dels anys trenta, com afirma Martínez Fiol, intentés compensar-ho amb la incorporació de classes mitjanes vinculades al catalanisme polític)¹⁷⁹, podria explicar una part d'aquest considerable nombre de funcionaris municipals que superaren el procés depurador. Però també, segurament, hi hauria un nombre no menystenible de funcionaris que, com afirma Morente Valero en relació al gruix de mestres (similar, percentualment, al de funcionaris municipals

---

¹⁷⁹ Martínez Fiol, *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya, 1931-1939*, 7 i ss.

barcelonins) que superaren la depuració sense problemes, *“se mantuvieron al margen de los avatares políticos y sociales de la época, limitándose al ejercicio de su profesión sin plantearse ninguna otra consideración”*¹⁸⁰.

Tipologia de les acusacions

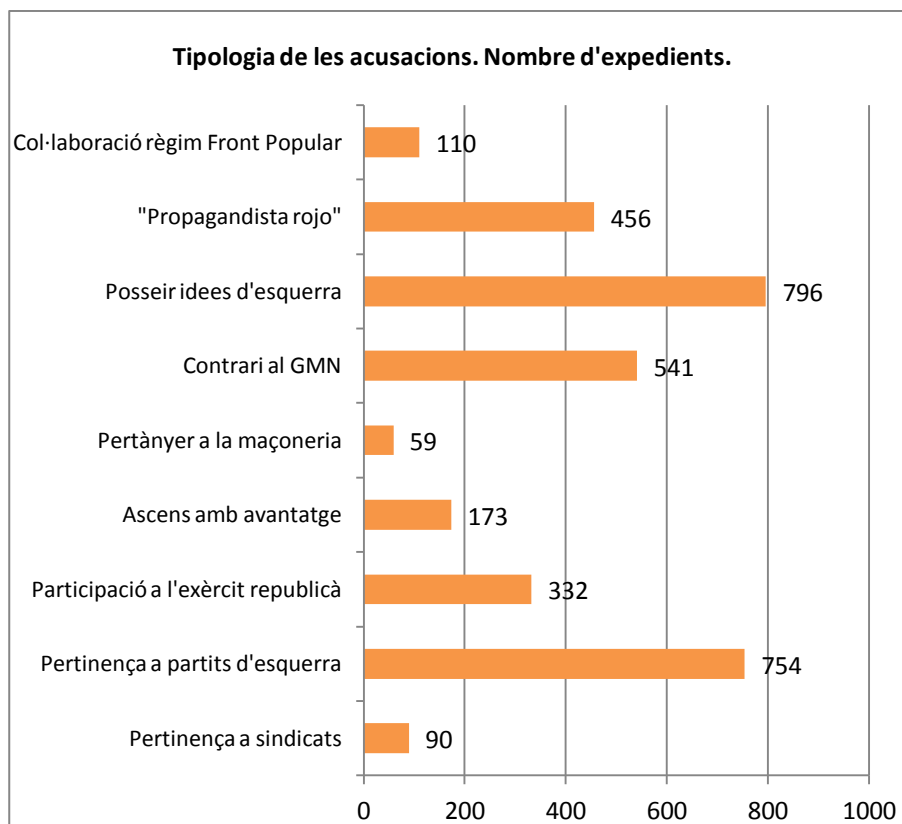
Com s'ha comentat, en un procés tan llarg i amb una casuística tan elevada derivada del nombre d'expedients incoats i de la peculiar forma d'adquirir les informacions que havien de furnir les acusacions del jutge instructor, es fa difícil ser exhaustiu en la varietat del tipus d'acusacions abocades sobre els funcionaris depurats. Amb tot hem agrupat algunes de les acusacions més recurrents per a poder mostrar una panoràmica del procés, vist a partir dels càrrecs imputats als funcionaris als quals se'ls incoà expedient de depuració. Com s'ha explicat en el apartat dedicat al procés de depuració, 4 foren les principals preocupacions del règim: la pertinença a partits d'esquerra, la participació a l'exèrcit 'roig', l'ascens sospitos en l'escalafó funcional i la pertinença a la Maçoneria. Altres acusacions més etèries, que en la major part dels casos acompanyaven a les anteriors com un apèndix o concatenació lògica, foren: Ser contrari al Glorioso Movimiento Nacional, tenir ideologia esquerranosa i ser *“propagandista rojo”*.

Analitzant els expedients incoats als funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, podem veure que 714 reberen l'acusació de pertànyer a partits d'esquerra, 317 foren acusats de participar en l'exèrcit republicà, 173 foren sospitosos d'haver assolit un ascens laboral o una millora salarial amb avantatge i 59 foren acusats de pertànyer a la Maçoneria. En un mateix sentit, 796 funcionaris foren acusats de posseir una ideologia d'esquerreres, 419 de ser propagandistes *“rojos”*, 431 d'haver

---

¹⁸⁰ Morente Valero, “La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión,” 681.

donat mostres de ser contraris al Glorioso Movimiento Nacional i 110 acusats de col·laborar amb el règim del Front Popular. Les combinacions de diverses acusacions són múltiples, sovint els funcionaris havien de defensar-se de més d'una d'aquestes acusacions, així com de moltes d'altres que per la seva extraordinària variabilitat es fa difícil recollir aquí.

El fet que la majoria d'expedients presentin múltiples acusacions, combinades de diverses maneres, fa molt difícil individualitzar-les per analitzar el pes de cadascuna d'elles en la resolució final del jutge instructors. Pràcticament cap expedient es sustenta amb una sola acusació (a excepció dels expedients incoats per una delació, que s'analitzaran més endavant), sinó que sovint es complementen

acusacions que de fet són quasi concatenacions lògiques, com per exemple molts expedients que acusen els funcionaris de pertinença a partits polítics d'esquerres i posseir *"ideas de izquierda"*, o bé expedients que incorporen l'acusació de *"contrario al Glorioso Movimiento nacional"* a les acusacions de pertinença a partits política, tenir idees d'esquerra o ser *"propagandistas rojos"*.

A banda d'aquestes acusacions més recurrents, la invectiva i les preocupacions dels serveis d'informació per a articular denúncies que contribuïssin a farcir els expedients depuradors, és pràcticament infinita. Les acusacions abraçaren tots els àmbits de la vida dels funcionaris, no només l'ideològic, també el moral, els comportaments a la vida privada o qualsevol opinió expressada en el passat i recollida pels informadors gràcies a la memòria d'algun denunciant. Acusacions que censuraven actituds religioses com *"ateo"*, *"anticatólico"* o *"indiferente a la religión"*; acusacions que valoraven la indiferència ideològica o la no adscripció activa a un bàndol com *"acomodaticio con los rojos"*, *"no tener ideales fijos, poniéndose al lado de los que mandan"* o *"indiferente al Glorioso Movimiento Nacional"*; acusacions vinculades a suposades actuacions mai demostrades com *"celebrar con ágape la toma de Teruel por los rojos"*, *"Viósele con mucho auge durante la dominación roja"*, *"ridiculizar en público altas dignidades de la Iglesia"* o *"ser ferviente lector de la Humanitat"*, o bé acusacions que censuraven a un funcionari per conductes d'altres persones properes, com *"permitir a un hijo ir de voluntario al ejército rojo"*, *"amistades en el Frente Popular"* o *"consentir que su mujer fuera cocinera en el B.I. en Valls"*; o bé per suposades opinions emeses en el passat com *"exaltar a los rojos en sus conversaciones"* o *"declarar que Franco ha ganado la guerra pero que cree que ellos ganarán la paz"*, etc... farciren els expedients complementant tot tipus d'acusacions.

Com afirma Marín, *"La prova de culpabilitat estava en la simple pertinença a una organització, en l'ocupació d'un càrrec o en la pública professió d'unes opinions,*

independenment de l'actuació que un hagués tingut en la pràctica. Per això en els consells de guerra i en els processos judicials franquistes no es jutjaven fets i comportaments susceptibles de ser demostrats (...), sinó identitats i pertinences”¹⁸¹.

Els informes político-socials

El fet que moltes de les acusacions es construïen, com s'ha comentat, a partir de denúncies, delacions, rumors o maldiciences recollides pels diversos serveis d'informació que s'organitzaren a tal efecte contribuï substancialment a que els càrrecs als que hagueren de fer front els funcionaris foren innombrables. Com s'ha dit més amunt, molt poques vegades les acusacions anaven recolzades amb proves irrefutables que demostrassin els càrrecs que s'imputaven. En general, tampoc s'expliciten les fonts que fonamenten les acusacions dels serveis d'informació. Només en comptades ocasions apareixen algunes quartilles que ens permet saber l'origen de les acusacions.

Aquesta és una prova evident de la manca de garanties que posseïa el procés de depuració. Però no només moltes de les acusacions es trobaven mancades de proves substantives, sinó que sovint els informes que arribaven al jutge instructor no coincidien. La manca de coincidència no es cenyia al fet que diversos informes, de serveis d'informació diferents, no emetessin la mateixa acusació, sinó que sovint veiem expedients on només un dels serveis d'informació emet un informe que acull alguna acusació, mentre que els altres serveis d'informació emeten informes exculpatoris o que no tenen res negatiu a consignar del comportament polític,

---

¹⁸¹ Martí Marin i Corbera, “El franquisme i la seva acció represora del projecte republicà,” *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana* Actes del VI Congrés de la CCEPC (Cossetània Edicions (Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana 2008): 104., en Josep Santesmases i Ollé, ed., *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*, 1. ed (Valls: Cossetània Edicions [etc.], 2008).

social i moral del funcionari. En aquestes situacions, el jutge instructor, en la seva peculiar lògica depuradora, opta per imputar els càrrecs sancionables, tot deixant de banda els informes positius o neutres que han emès altres serveis d'informació. Qualsevol acusació, qualsevol sospita ha de ser refutada pel funcionari. És la inversió del càrrec de la prova. Les contradiccions entre els informes emesos no són contemplats ni com a atenuants per a la redacció del plec de càrrecs per part dels jutges instructors¹⁸². La neutralitat judicial brilla per la seva absència.

En aquest sentit és interessant veure l'activitat dels diversos serveis d'informació que forniren el gruix de les acusacions abocades sobre els funcionaris, així com el nivell de coincidència entre els informes que emeten. Quatre són els serveis d'informació que nodreixen d'informes sobre l'activitat política, social i moral dels funcionaris municipals: el servei d'informació de Falange, el de Ordre Públic, la Guardia Civil i el Negociat de Personal, que a més de facilitar al jutge un full amb la vida laboral del funcionari al sí de l'administració local, sovint adjuntava consideracions de caràcter polític o moral sobre els funcionaris.

En la nostra recerca distingirem dos tipus d'informes, un de 'condemnatori', això és que emet acusacions sobre la conducta dels funcionari a depurar; i un altre 'd'exculpatori', això és aquells informes que no presenten acusacions o càrrecs contra els funcionaris sobre els que els emeten. Durant tot el procés depurador, Falange emet 1.855 informes personals, Ordre Públic n'emeta 1.337, la Guardia Civil, 84; i Negociat de Personal emet 1.624 quartilles amb el 'full de serveis' del funcionari, degudament anotat. La suma de la totalitat dels informes personals emesos, sense comptar aquells casos (una minoria) en que el jutge instructor demana als diversos serveis d'informació una ampliació dels informes presentats, ens deixa una xifra de 4.900 informes, només per als 2.327 expedients incoats. Una

---

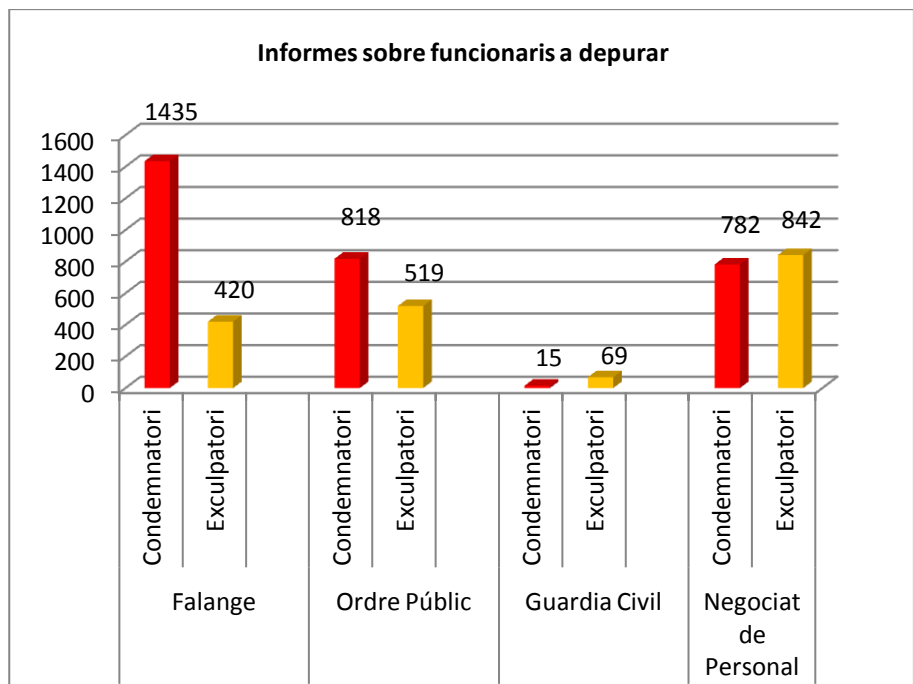
¹⁸² També és cert que en alguns casos els jutges instructors reflecteixen en el text del seu veredicte la existència d'aquestes incongruències, ara bé, no tant com a atenuant, sinó des d'una vessant descriptiva del procés depurador aplicat a un funcionari en concret

xifra que ens mostra la extraordinària magnitud del procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona¹⁸³.

Observant la gràfica següent, podem veure la distribució dels informes mencionats en els dos tipus en els que els hem distingit, 'condemnatoris' i 'exculpatoris'. Com s'observa a la gràfica, el servei d'informació de Falange, a més de ser el servei que més informes emet, també és aquell que presenta una major variació entre els dos tipus d'informes que analitzem. La càrrega ideològica que impregnava el partit que havia de ser el pal de paller del nou règim podria explicar el zel sancionador amb que emeteren els seus informes personals. El servei d'informació de l'Ordre Públic presenta unes xifres més aproximades entre els dos tipus d'informes personals. Més encara, en el cas del Negociat de Personal, que presenta xifres molt similars pels dos tipus d'informes. I com en el cas del servei d'informació de la Guardia Civil, veiem que els informes 'exculpatoris' superen en nombre, a diferència del que passa amb els dos serveis d'informació anteriors, als informes 'condemnatoris'.

---

¹⁸³ I només estem comptant els informes que apareixen en els expedients incoats. Òbviament, la totalitat dels 7100 expedients posseeixen informes elaborats pels serveis d'informació, ja que, com s'ha esmentat, eren preceptius per sustentar la decisió del jutge ja fos per a admetre sense sanció al funcionari o per a incoar l'expedient per a les posteriors diligències.

Si creuem l'orientació dels informes de cadascun dels serveis d'informació -a excepció dels de la Guardia Civil que tenen una incidència en nombre molt petita en comparació amb els altres tres-, observem que només en 195 expedients l'orientació dels informes dels tres serveis d'informació coincideixen. Per altra banda, en 206 expedients, les acusacions abocades per Falange no tenen recolzament en els informes d'Ordre Públic i de Negociat de Personal. Per la seva banda, trobem 80 expedients amb informes 'condemnatòris' elaborats per l'Ordre Públic que no troben suport en els informes elaborats per Falange i Negociat de Personal. I encara 53 expedients amb nota negativa de Negociat de personal, no refermada pels informes de Falange i Ordre Públic.

Més habitual és trobar que coincideixen dos dels serveis d'informació en l'orientació dels seus informes. Falange coincideix amb Negociat de Personal en 567 expedients, mentre que ho fa amb el servei d'informació de l'Ordre Públic en

575 casos. Per la seva banda, Negociat de Personal i Ordre Públic coincideixen en l'orientació dels seus informes en 277 expedients. Cal precisar, però, que aquesta coincidència, més habitual en nombre, té, en una gran part dels casos, una explicació prou senzilla. Sobretot pel que fa a les coincidències entre els informes d'Ordre Públic i Falange. Ja que els investigadors dels dos serveis d'informació, sovint anaven a les mateixes fonts a recollir les informacions amb les que elaboraven els informes personals dels funcionaris, sovint presentant, en la seva redacció final de l'informe, quasi les mateixes acusacions. En molts casos, el mateix informador ofería unes dades similars als dos serveis d'informació provocant que en l'expedient apareguessin dos informes constatant la mateixa acusació, oferint una aparença de confirmació que era espúria, ja que no sorgia de la contrastació d'informacions, sinó més aviat de la manca de dades a confrontar.

En alguns casos, el jutge instructor demanava un segon informe per tal d'aclarir alguns extrems dels informes inicials o bé perquè en el curs de les diligències apareixien noves informacions que es desitjava contrastar. En el cas del procés de depuració del Consistori barceloní, els expedients on hi consta una ampliació de informació són molt pocs. Només 23 expedients compten amb segons informes d'algun dels serveis d'informació habituals. En 15 casos aquests informes són emesos per Falange, cinc d'ells de tipus 'condemnatori' i 10 de tipus 'exculpatori'. El Negociat de Personal n'emet tres d'ampliació del tipus 'exculpatori', Ordre Públic n'emet quatre: tres d'"exculpatoris" i un de 'condemnatori' i la Guardia Civil només un, del tipus 'exculpatori'. Només en dos expedients coincideixen dos serveis d'informació en l'emissió d'informes, en tots dos casos Falange i Negociat de Personal coincideixen en l'orientació 'exculpatoria' en els seus informes d'ampliació d'informació.

Ara bé, el que és més rellevant en aquesta concurrència d'informes és que s'observa una correlació positiva entre el volum de sancions i la seva gravetat i el

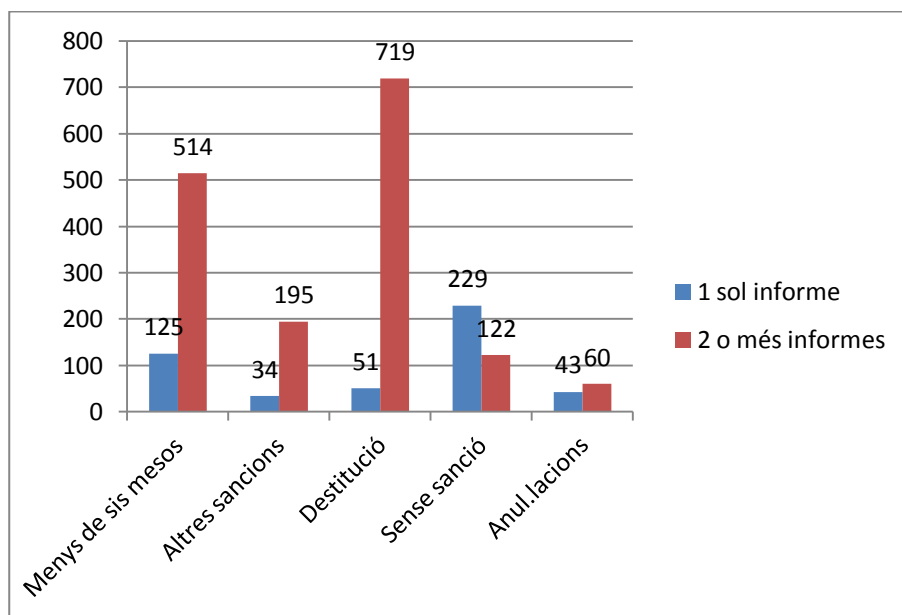
nombre d'informes 'condemnatoris' existents en els expedients de depuració. Quan els expedients de depuració només es sustenten amb un sol informe de tipus 'acusatori', sense recolzament de cap altre informe, en un mateix sentit, dels altres serveis d'informació, el volum de sancionats es situa per sota del 50%, és a dir, la major part dels expedients són resolts admetent sense sanció el funcionari. En contrast, quan els expedients depuradors tenen dos informes de tipus 'condemnatori' el volum de funcionaris sancionats augmenta dramàticament, situant-se sempre per sobre del 85% dels expedientats. Finalment, el volum de sancionats supera el 95% quan els expedients compten amb tres informes de tipus 'condemnatori'.

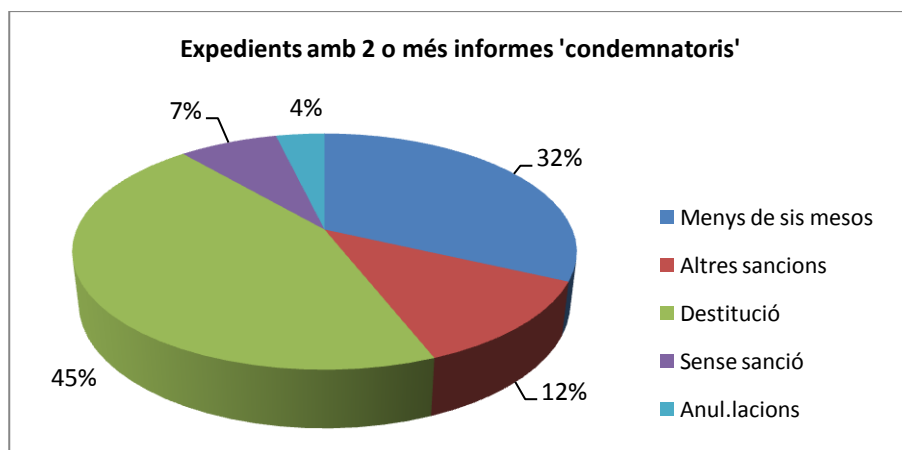
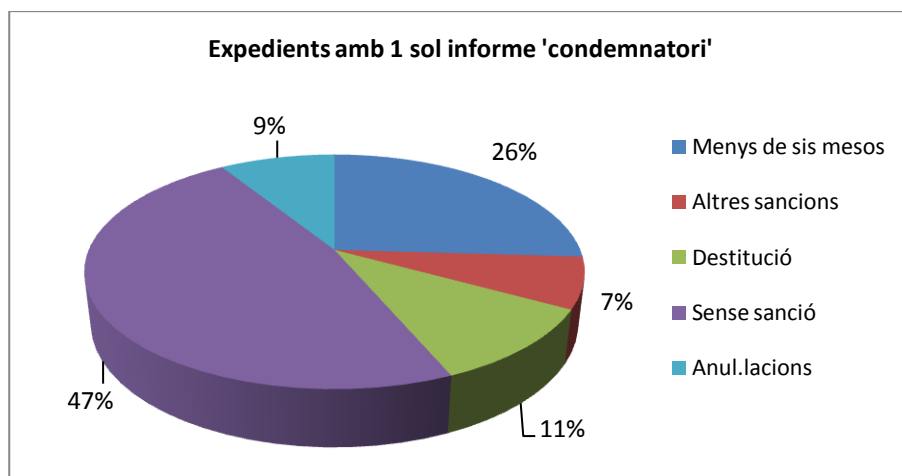
També el tipus de sanció resultant mostra aquesta correlació. En els expedients que compten amb només un informe de tipus 'condemnatori', el volum de destitucions és substancialment més baix que el de les sancions més lleus. En canvi, en els expedients que compten amb dos o més informes condemnatoris, les sancions més greus superen en escreix les més lleus, situant-se per sobre del 40% en el cas d'expedients amb dos informes 'condemnatoris' i per sobre del 55% dels funcionaris incoats que compten en el seu expedient de depuració més de tres informes 'condemnatoris'. Així doncs, a major nombre d'informes 'condemnatoris' major volum de sancions i imposició de sancions més greus. Encara que en un alt percentatge dels casos els càrrecs apuntats per aquests informes fossin els mateixos (i, probablement, provinents de les mateixes fonts).

També és interessant apuntar una dada sobre el volum d'anul·lacions que imposa la Comissió municipal. Es percep una correlació positiva entre el nombre d'informes i el volum d'anul·lacions. En aquest cas quan menys informes 'condemnatoris' hi ha en els expedients de depuració, major nombre d'anul·lacions es produeixen. Un 9% dels expedients amb un sol informe s'anul·len, mentre que el

volum cau al 4% quan els expedients compten amb dos informes 'condemnatoris' i encara cau més, a l'1% quan trobem 3 informes acusatoris en els expedients.

Els gràfics següents ens mostren en termes absoluts i relatius la relació descrita. Com es pot observar, els percentatges es capgiren pràcticament de manera lineal si es produeix la coincidència en un sentit 'condemnatori' per més d'un dels serveis d'informació que forneixen d'informes personals els expedients depuradors:

Aquestes correlacions positives són esfereïdores quan s'observen els informes oficials dels serveis d'informació. I mostren, un cop més, les escasses garanties del procés. El que sembla que es beneficiava fou el volum de coincidència, no pas l'acumulació de proves o el contrast real de les denúncies. Sovint les acusacions que es troben en informes de serveis diferents són exactament iguals. En algun cas, fins i tot, es pot rastrejar la mateixa font original.

Aquesta mateixa casuística l'exposa Morente Valero en relació a la seva recerca sobre la depuració en el Magisteri: a l'Archivo General de la Administración trobà expedients de depuració amb informes de serveis teòricament diferents però amb acusacions absolutament iguals i escrits per la mateixa mà. La correlació positiva estaria mostrant que la manipulació o l'aparença de contrast condicionaria extraordinàriament la resolució de l'expedient. Com afirmava en el mateix text Morente Valero: *“puede afirmarse sin temor a equivocación que el conjunto de la depuración se edificó sobre bases documentales que en cualquier procedimiento jurídico mínimamente exigente hubiese conducido sin remedio a la declaración de absoluta nulidad de todo lo actuado.”*¹⁸⁴

Ara bé, també s'observa que quan no hi ha coincidència entre els serveis d'informació, quan només és un dels informes el que sustenta l'expedient depurador, la duresa de les sancions es redueix substancialment. Certament la no coincidència en les acusacions dels diversos informes recopilats en cada expedient no evitava la incoació, ja que es cerca que el funcionari demostrï la seva innocència i que respongui a qualsevol mínima acusació, però les dades analitzades apunten una postura més cauta per part del jutge instructor quant a la seva resolució final en aquests tipus d'expedients. És probable que el conegut ambient generalitzat d'acusacions populars, rumorologia i maldiciences, així com la manca habitual de proves incontrovertibles, recomanés als jutges instructors ser més prudents en les seves resolucions quan els expedients comptessin amb poc recolzament acusatori.

La filiació política dels funcionaris municipals

---

¹⁸⁴ Morente Valero, “La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión,” 676.

L'exploració estadística dels expedients de depuració incoats a l'Ajuntament de Barcelona ens ha permès apropar-nos a la filiació política dels funcionaris municipals. A la declaració jurada que tot funcionari havia d'omplir per a iniciar el seu expedient de depuració, es dedicava un apartat on s'exhortava al funcionari a declarar si havia militat a alguna formació política o a algun sindicat en període republicà. Només una part dels funcionaris incoats respongueren a aquesta qüestió.

En concret 679 funcionaris declararen pertànyer a partits polítics o sindicats durant el període republicà¹⁸⁵. S'han recollit més de 20 formacions polítiques o sindicals, algunes de molt residuals. Per a l'exploració hem seleccionat aquells partits o sindicats que comptaren amb la militància d'un volum important de funcionaris. En molts casos els funcionaris declararen haver militat en més d'un partit, fet que ens ha obligat a fer un recompte agregant les diverses opcions declarades. Algunes de les declaracions són sorprenents, donada la contradicció ideològica que, en alguns casos, suposa haver militat en partits que se situaven en els extrems de l'arc parlamentari o bé que proposaven projectes polítics diametralment oposats. Aquest es el cas de vuit funcionaris que declararen haver militat al Partido Radical i a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), o bé tres funcionaris que declararen haver format part d'Unión Patriótica i ERC. En general, però, aquests pocs casos són justificats posteriorment pels propis funcionaris com a militàncies instrumentals, bé per a aconseguir un lloc de treball en la Corporació Municipal, bé per a consolidar-lo o resguardar-lo enfront els avatars polítics del període de Guerra Civil.

També sorprèn que alguns funcionaris, en la seva declaració, exposin haver militat en certs partits polítics o sindicats. Ja que en aquells moments era evident que

---

¹⁸⁵ 25 funcionaris més respongueren a aquesta pregunta, però consignaren que pertanyien a Centres culturals, Ateneus o Cercles propers a certs partits, no pas que militaven a Partits polítics o sindicats concrets. Hem descartat a aquests funcionaris en l'anàlisi per a no comparar situacions diferents.

partits com Esquerra Republicana de Catalunya o sindicats de classe com la Confederación Nacional de Trabajadores (CNT) o la Unión General de Trabajadores (UGT), concentraven especialment les ires del règim franquista (per bé que es considerava el conjunt de partits polítics republicans com a responsables del enfrontament fratricida de la Guerra Civil) i, per tant, podien condicionar o orientar de manera inexorable l'orientació de l'expedient depurador cap a la imposició de sancions.

L'interès d'aquesta informació que proporcionen els expedients de depuració és indubtable, ara bé, no està exempta de problemes. El primer i principal és que forma part dels primers estadis d'un procés depurador, no és una informació assolida en un moment de 'normalitat' política. L'origen i la naturalesa de la font és essencial sempre, però en aquest cas el procediment per a l'obtenció d'aquesta informació presenta múltiples condicionants que cal prendre en consideració. El fet de declarar una militància política o sindical podia tenir conseqüències greus en el procés de depuració. Més encara si es tractava de partits polítics o sindicats que formaren part del bloc del Front Popular i que sostingueren el bàndol republicà durant la Guerra Civil. En aquest sentit no podem descartar un grau important de càlcul, per part del funcionariat municipal, en el compliment de la seva declaració jurada, ja sigui no declarant la militància real sinó alguna altra que semblés, a ulls del funcionari, que podria facilitar-li la superació del procés depurador, ja sigui combinant varies militàncies polítiques i sindicals per a fer més creïble la justificació instrumental d'aquesta militància, ja sigui declarant una militància no real (sobretot de partits polítics de la dreta ideològica) considerant que aquesta podia beneficiar la seva posició per a superar el procés depurador.

Contràriament, però, el funcionari podia témer que no declarar una determinada militància política podia provocar-li, també, dificultats en el procés depurador, si en el curs del procés algun dels serveis d'informació era capaç de demostrar que havia

amagat intencionadament la seva pertinença a algun partit polític o sindicat. Altres funcionaris podien considerar la possibilitat de mostrar-se col·laboradors amb el règim, calculant que aquest fet els podria beneficiar en la resolució del seu procés depurador. Immersos en un procés de depuració inexorable, tampoc es pot descartar que molts funcionaris consideressin que declarar sense embuts la seva militància passada, en la major part dels casos purament nominal, sense participació activa en càrrecs de direcció política, podia ser el camí més segur per afrontar el procés i assolir una resolució, si no exculpatòria, potser amb una sanció més lleu.

La multiplicitat de casos i la incertesa en les motivacions que dugueren a un funcionari a declarar una determinada militància política ens obliguen a prendre les dades analitzades amb certa precaució. Més encara, quan en els expedients de depuració no apareixen proves fefaents que demostrin la veracitat de les declaracions realitzades pels funcionaris. Amb tot, considerem que són una font d'informació de primer nivell, que ens permet apropar-nos, tot i les precaucions exposades, a mostrar un mapa, per força provisional i incomplet, del perfil ideològic dels funcionaris de la Corporació Municipal barcelonina.

Els 679 funcionaris que respongueren a l'apartat de la Declaració jurada que demanava la consignació de la militància a partits polítics o sindicats en època republicana, representen el 28,7% dels funcionaris incoats. Les gràfiques següents mostren en números absoluts i en relatius la distribució en la militància declarada pels funcionaris municipals. Com s'observa, 11 partits polítics acolliren com a militants, en algun moment, a treballadors municipals, tot i que 4 d'aquets partits: el Partido Radical, Esquerra Republicana de Catalunya, Unión Patriótica i la Lliga Regionalista, concentren el 90% de la militància declarada. Cal aclarir que aquesta militància que es declara, en general, correspon als anys 20 i 30, no es tracta de militants 'en actiu' sinó de militàncies anteriors a l'esclat de la Guerra Civil. Sovint

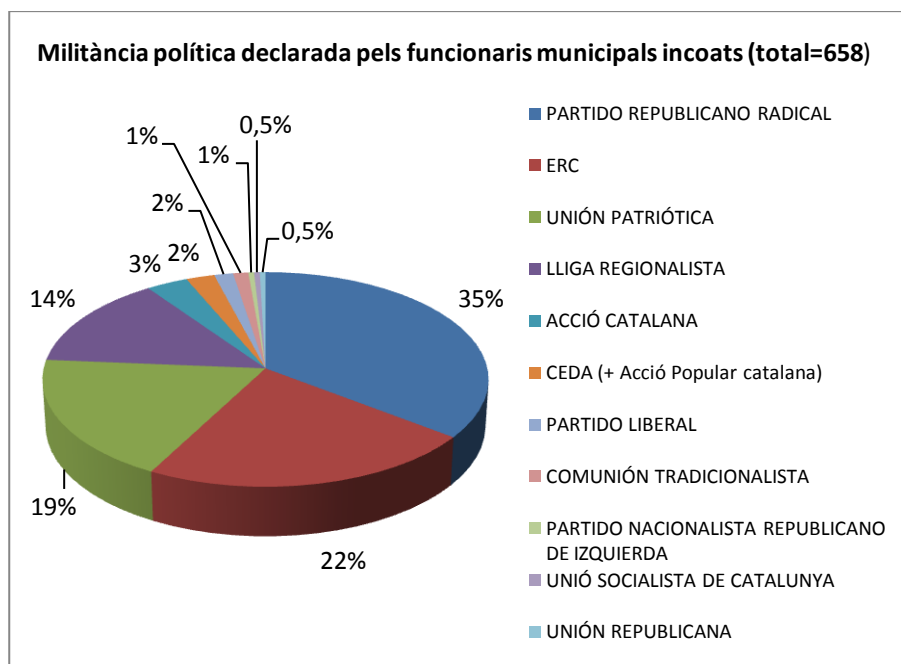
trobem en les declaracions l'acotació dels anys en que militaren en aquells partits, i a vegades, també, les motivacions que els impulsaren a fer-ho, sobretot en el cas dels que declararen haver militat a ERC amb acotacions del tipus “*por coacción*”, “*para obtener colocación*” o “*recreativamente, no políticamente*”¹⁸⁶ com a mecanisme per reduir significació ideològica en la seva militància i ressaltar-ne de pragmàtica o utilitarista.

Partits polítics		
PARTIDO REPUBLICANO RADICAL		233
ERC		147
UNIÓN PATRIÓTICA		122
LLIGA REGIONALISTA		92
ACCIÓ CATALANA		22
CEDA (+ Acció Popular catalana)		15
PARTIDO LIBERAL		10
COMUNIÓN TRADICIONALISTA		8
PARTIDO NACIONALISTA REPUBLICANO DE IZQUIERDA		3
UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA		3
UNIÓN REPUBLICANA		3
Sindicats		
SINDICATO LIBRE		52
CNT		8
UGT		3

---

¹⁸⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política. Respectivament, expedients nº5.992, 5.940 i 6.496.

Com es pot veure al gràfic, el partit de Lerroux i el primorriverista d'Unión Patriòtica concentraven més del 50% de la militància declarada pels funcionaris municipals, mentre que les opcions vinculades al catalanisme, ja sigui de dretes com d'esquerres, concentraven poc més del 35% (una mica més si incloem a Acció Catalana)¹⁸⁷. En el clàssic eix polític esquerra-dreta, els partits de dreta concentraven el 68% de la militància declarada dels funcionaris (un 70% si incloem la CEDA) per un 22% de l'únic partit d'esquerra dels 4 partits amb més afiliats (un 25% si hi incloem Acció Catalana). Aquestes dades estarien confirmant la tradicional consideració conservadora que tenien els funcionaris de l'Administració civil de l'Estat.

¹⁸⁷ Per un anàlisi de de l'evolució del funcionariat a Catalunya veure: Martínez Fiol, *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya, 1931-1939*.

Per altra banda, aquesta distribució, majoritàriament concentrada en 4 partits polítics, es un fidel reflex de la distribució de poder a Catalunya (i Espanya) des de la dictadura de Primo de Rivera. Aquests quatre partits foren els que, fins a la fi de la Guerra Civil, detentaren el poder en diversos moments i des del control de les administracions de l'estat practicaren de manera recurrent el que Martínez Fiol anomena 'amiguisme funcional', que consistí, essencialment, en col·locar a l'administració funcionaris propers al partit en aquell moment en el govern, els quals conviurien amb aquells que havien superat les oposicions oficials, generalment com a funcionaris interins¹⁸⁸ fins a una, eventual, consolidació de places.

Menors en nombre foren els funcionaris que declararen haver militat en sindicats. També menor és la variabilitat de centrals sindicals on s'afiliaren els treballadors municipals. Però major és l'homogeneïtat en aquesta sindicació. Tres sindicats apareixen en els fulls de declaració jurada de 63 funcionaris: el Sindicato Libre, la Confederación Nacional del Trabajo (CNT) i la Unión General de Trabajadores (UGT). En aquest cas, la immensa majoria de funcionaris declararen haver militat al Sindicato Libre, un 82,5% d'aquells que declararen militància sindical. Un 12,6% pertanyien a la CNT i un 4,9% a la UGT. Com en el cas dels partits polítics, la preeminència d'un sindicat molt allunyat dels clàssics sindicats de classe i amb una trajectòria molt controvertida als anys 20, propera al tradicionalisme i a l'empresariat, abona també la tradicional idea d'un perfil força conservador entre els treballadors públics d'aquella època.

Per analitzar si existeix una correlació positiva entre el volum i la gravetat de sancions i la militància política declarada, hem creuat aquestes dues dades. Per fer-ho, hem seleccionat aquells funcionaris que declararen una sola militància, per tal de poder extreure dades més directes i concloents. Es fa més difícil valorar la

---

¹⁸⁸ Ibid., 15.

incidència de dobles militàncies en les sancions, ja que no podem escatir el pes de cadascuna. Per altra banda, s'han analitzat exclusivament els 4 partits majoritaris, ja que presenten un volum de militància entre els funcionaris municipals que ofereix un nivell alt de rellevància estadística.

Com veurem, els militants dels dos partits vinculats al catalanisme polític reberen un volum major de sancions que els altres dos partits. Ara bé, si ens fixem en la gravetat de les sancions, el partit menys penalitzat fou el de la Lliga, mentre que el que rebé un percentatge major de la màxima sanció fou ERC. La combinació de partit d'esquerres i catalanista penalitzà en major mesura als seus militants. Amb tot, val a dir que el volum de funcionaris municipals que declararen una militància política i que foren sancionats, es troba sempre per sobre del 64%, amb un extrem de quasi el 90% en el cas d'ERC i dels 64% en el cas del Partido Radical. Veiem les dades:

ERC	132		PARTIDO RADICAL	194	
Sense sanció	14	10,60%	Sense sanció	70	36%
Menys de 6 mesos	50	37,80%	Menys de 6 mesos	69	35,50%
Entre 6 mesos i un any	4	3,20%	Entre 6 mesos i un any	4	2%
Més d'un any			Més d'un any	2	1%
Destitució	64	48,40%	Destitució	49	25,20%
LLIGA	66		UNIÓ PATRIÓTICA	72	
Sense sanció	14	21,20%	Sense sanció	18	25%
Menys de 6 mesos	40	60,60%	Menys de 6 mesos	31	43%
Entre 6 mesos i un any	3	4,50%	Entre 6 mesos i un any	2	2,70%
Més d'un any			Més d'un any	1	1,30%
Destitució	9	13,60%	Destitució	20	27,70%

Com s'observa en el quadre estadístic, el 90% dels funcionaris municipals que declararen ser militants d'ERC foren sancionats, quasi un 50% amb la sanció més greu, la destitució. El percentatge d'admesos sense sanció és, doncs, el més baix dels quatre partits analitzats. A l'altre extrem trobem el col·lectiu de funcionaris que declararen pertànyer al Partido Radical, dels quals es sancionen un 64%. En aquest cas, només reben la màxima sanció una mica més del 25%. Els altres dos partits analitzats, la Lliga i Unión Patriótica, presenten unes dades força similars en quant a volum de sancionats, però no en quant a la distribució de les sancions. El 78% dels funcionaris que declararen ser militants de la Lliga Regionalista foren sancionats, mentre que en el cas de la Unión Patriótica ho foren un 75%. Ara bé, la diferència més rellevant es dona en la distribució de sancions: si la Lliga presenta una alta incidència de les sancions més lleus, menys de 6 mesos, imposada sobre el 60% dels funcionaris que declararen aquesta militància, aquest percentatge baixa fins al 43% entre els funcionaris que havien militat a Unión Patriótica, i encara s'observa més diferència en les sancions més greus, la destitució, allí on els militants de la Lliga són el col·lectiu que rep menys sancions de separació del servei, només un 13,6% a 14 punts de distància de la Unión Patriótica i a 12 del següent partit amb més baixes sancions d'aquest tipus, el Partido Radical. La distància amb ERC és abismal, de 35 punts percentuals.

Aquestes dades mostren clarament que el col·lectiu que veu més penalitzada la seva pertinença política fou el grup de funcionaris que declararen haver militat a ERC. El partit que combina una posició més esquerranosa en l'arc ideològic i que planteja un model territorial més descentralitzat. Dos dels factors més perseguits pel règim franquista, les idees d'esquerra i el "secesionismo". Ara bé, també cal consignar que 26 dels 64 funcionaris destituïts eren funcionaris temporals, que com veurem més endavant es convertiren amb la baula feble del procés. Un nombre força més elevat que els dels altres partits. Aquesta major presència entre les files d'ERC de funcionaris temporals també es pot explicar des d'una perspectiva

temporal, ja que fou el partit que governà les institucions catalanes, amb aliances, durant el període republicà i per tant, el partit que més tard arribà al sistema 'enxufista' de col·locació de militants i afins a l'administració, i amb poc recorregut temporal per a, eventualment, consolidar aquestes places. En qualsevol cas, és remarcable el fet que, comparat amb les dades generals pel conjunt del funcionariat municipal, aquest col·lectiu mostri un percentatge de destitucions superior en nou punts percentuals. Part d'aquests nou punts de diferència es poden explicar per un major volum de funcionaris temporals entre els que declaren la seva militància política anterior a la instauració del règim franquista que declararen pertànyer a aquest partit. En concret 32 funcionaris temporals (més tres que declararen una militància compartida, entre elles la d'ERC) que representen entre un 35% i un 39% de la totalitat de funcionaris temporals que declararen la seva militància política. D'aquests funcionaris temporals, 25 foren destituïts.

Per altra banda són interessants els resultats que mostren els funcionaris que declaren haver estat militants de la Lliga, ja que si bé són el segon partit en volum de sancions, la immensa majoria de les quals són del tipus més lleu, és, en canvi, el col·lectiu que rep menys sancions greus de tots els partits analitzats (26 punts percentuals menys comparat amb els resultats aplicables al conjunt de funcionaris municipals). No és fàcil explicar aquest resultat. Només podem constatar que, en contrast amb el que passà amb ERC, el règim franquista es mostrà més benèvol amb el tradicional partit de les elits catalanes. Certament, més enllà de les reclamacions regionalistes de la Lliga, la ideologia essencialment conservadora del partit catalanista i la seva forta connexió amb les elits socials, polítiques i econòmiques de Catalunya, el feia molt més proper, sociològicament i ideològic, als sectors que confluïren per sostenir el règim franquista. Fins i tot en el cas dels 6 treballadors temporals que declararen haver militat a la Lliga regionalista, només dos són destituïts dels seus càrrecs.

Finalment, cal destacar que, amb tot, el règim franquista fou, també, força sever amb els funcionaris municipals que declararen haver militat a partits molt més propers a la ideologia dels dirigents del *Nuevo Estado*. Tant els col·lectius de funcionaris que militaren a Unión Patriòtica com els que ho feren al Partido Radical patiren una forta depuració, essent sancionats el 75% dels primers i un 64% dels segons. I en ambdós casos el volum de sancions més greus es situà per sobre del 25%. Comparat amb les dades generals per al conjunt del funcionariat, trobaríem que per els militants d'aquests dos partits el volum de sancionats és força similar (lleument major pels d'Unión Patriòtica i lleument menor pels del Partido Radical), però substancialment diferent en la distribució de sancions: si pel conjunt de funcionaris, el 28% fou sancionat amb la sanció més lleu, aquest tipus de sanció augmenta entre 7 i 15 punts percentuals en el cas dels funcionaris que declararen haver militat en aquests dos partits; simètricament, la imposició de la sanció més greu, la destitució, es redueix en més de 12 punts percentuals.

Pel que fa a la afiliació sindical, hem restringit l'anàlisi a el bloc de funcionaris que declararen haver format part del Sindicato Libre¹⁸⁹, ja que és l'únic sindicat que mostra un volum de funcionaris municipals suficient per a mostrar dades amb certa rellevància estadística. Creuant les dades d'aquests funcionaris amb les sancions rebudes, ens apareixen uns resultats molt similars als observats pel col·lectiu de funcionaris que declararen la seva militància a la Lliga. El 79% dels 52 funcionaris que declararen haver-se afiliat al Sindicato Libre foren sancionats pel règim franquista en el procés de depuració. Ara bé, quan observem la distribució de sancions veiem que el 82% dels sancionats (un 65,5% del conjunt) hagueren de fer front a la sanció més lleu, aquelles menors de sis mesos, mentre que només un 18% dels sancionats (un 13,5% del col·lectiu) foren destituïts. Xifres pràcticament idèntiques a les observades per la formació catalanista.

---

¹⁸⁹ Cal precisar que els 52 funcionaris que declararen haver militat en el Sindicato libre eren tots treballadors de l'Escorxador municipal.

La delació al sí de la Corporació municipal

Una altra via per al farciment del plec de càrrecs contra els funcionaris a depurar l'oferiren les delacions internes, aquelles que s'obtingueren de les denúncies que emeteren funcionaris municipals sobre d'altres funcionaris de la Corporació. Els expedients de depuració ens permeten saber el nombre d'acusacions o delacions que els funcionaris fan respecte els companys de l'administració. La delació interna fou una pràctica incentivada pel tribunal de depuració ja des dels inicis, oferint un espai en les declaracions jurades que havien de omplir tots els funcionaris per a iniciar el seu expedient de depuració. En alguns casos, fins i tot, la no delació de companys funcionaris era emprada pels jutges instructors com a element acusatori del funcionari que havia optat per deixar buit l'espai destinat a informar sobre l'activitat sancionable dels companys de negociat o de qualsevol funcionari que es tingués coneixença que el seu comportament havia estat contrari a l'*Alzamiento Nacional* o col·laboradors actius del règim republicà.

És ben cert que, trobem casos, en que els funcionaris denunciaren a persones molt significades del règim anterior, probablement amb el càlcul que per una banda complien amb un requisit que semblava els podria ajudar en el procés de depuració, mentre no contribuïen a comprometre la situació de persones que se sabia que havien fugit abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona. Altres funcionaris, però, foren molt actius en la denúncia. Amb tot, cal assenyalar que la major part dels funcionaris incoats optaren per no contribuir amb les seves delacions a la construcció de les acusacions contra funcionaris de la Corporació Municipal.

El que s'extreu dels expedients analitzats és que només 384 funcionaris dels 2.327 incoats, xifra que representa el 16,5% de funcionaris incoats, optaren per delatar a companys funcionaris de l'administració municipal. Un 20% si del total de funcionaris descomptem els expedients d'aquells qui són depurats en "*Rebeldía*" o destituïts per incompareixença. Més enllà de la controvertida actuació del Secretari Municipal de la Corporació barcelonina en un sentit fiscalitzador de les acusacions sorgides al sí de l'administració municipal contra el seu cos de funcionaris, que veurem amb detall al proper capítol, aquesta és una xifra que descarta la delació massiva entre el personal de l'Ajuntament de Barcelona. És possible que cert corporativisme professional desactivés, en alguna mesura, la política activa franquista de foment de la delació i la denúncia. També és possible, que havent fugit del país els membres més significats del Consistori republicà, molts funcionaris no tinguessin majors referències de les activitats de la resta de companys funcionaris. En bastants casos, el funcionaris que delaten, assenyalaren a aquells individus més significats que ja havien fugit, com a mètode per a mostrar-se col·laboradors amb el nou règim però sense comprometre altres companys funcionaris. Mai no sabrem si ho feren amb càlcul o per verdadera ignorància.

Més alta és la xifra dels funcionaris que són delatats per companys de la Corporació, en aquest cas 732¹⁹⁰. Dades que, evidentment, indiquen, que els delators, en la seva loquacitat, denunciaren a més d'un funcionari, i també, que funcionaris no incoats contribuïren amb la seva delació a farcir d'acusacions el procés. Aquesta xifra ens dona que el 31,4% dels funcionaris incoats, pràcticament un de cada tres, comptava en el seu expedient amb una delació d'un company de la Corporació municipal.

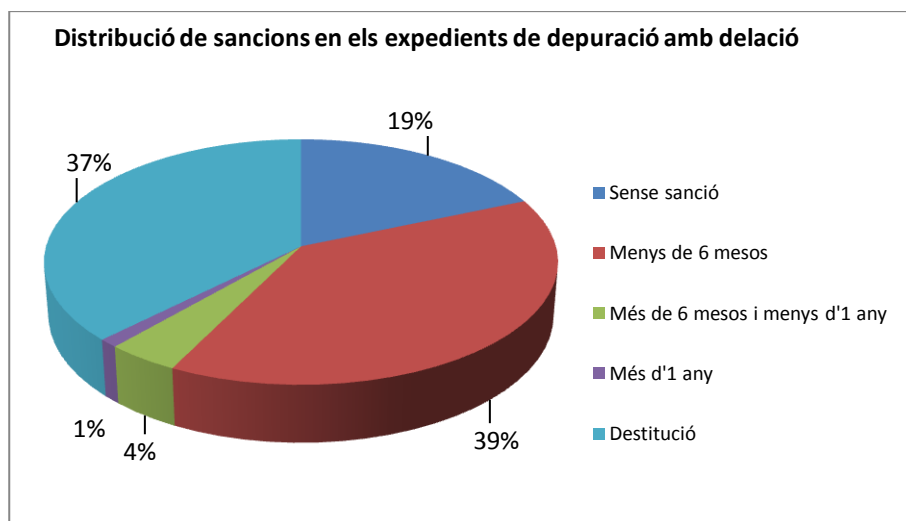
---

¹⁹⁰ Hi ha 22 expedients de depuració que també compten amb delacions, però els deixem de banda en aquest anàlisi ja que són incomplets i no disposem de la totalitat de la informació. En essència desconeixem la sanció que recau en el funcionari expedientat. Afegint aquests expedients al càlcul general, el percentatge d'expedients que compten amb una delació augmenta fins el 32,4% respecte el total d'expedients incoats

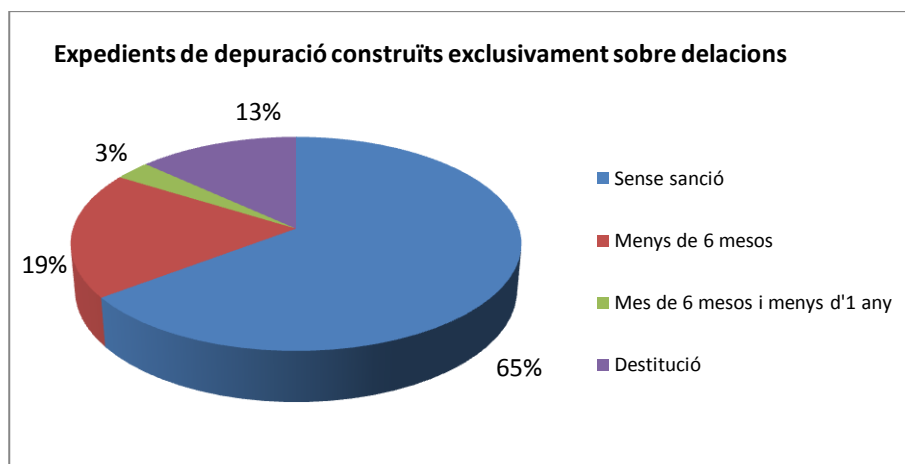
La incidència de la delació en les sancions imposades es fa difícil d'establir, donat que només en una petita part dels casos la delació sustenta per si sola un expedient de depuració. Amb tot, les dades ens permeten fer una aproximació estadística quant a valorar la delació com un element complementari a la resta d'acusacions que conformaran el plec de càrrecs dels expedients de depuració incoats. En termes generals, del total de funcionaris delatats, el 83,6%, això és 612 funcionaris, reberen sanció administrativa. Entre els quals, en uns no negligibles 274 casos, que representen un 44,7% (un 36,3% dels delatats), reberen la sanció de destitució de la Corporació municipal.

Només en 136 casos, un 16,4% del total de funcionaris delatats, la delació és innòcua pels interessos dels funcionaris depurats, ja que són admesos sense sanció tot i les denúncies que recauen sobre ells. Aquests darrers casos ens mostren que, en algunes ocasions, tot i la càrrega ideològica del procés de depuració, les poques garanties processals i la indefensió manifesta amb que es trobaren molts funcionaris, encara es donà cert marge per a que molts funcionaris poguessin salvar la seva carrera professional de les acusacions de companys de l'administració local. Òbviament, la lleugeresa d'algunes acusacions i la manca de proves que demostressin, sense cap mena de dubtes, les acusacions abocades també contribuïren a fer més fàcil algunes de les defenses.

Amb tot, per acabar de ponderar el pes relatiu de les delacions en les sancions definitives, val la pena observar en detall aquells expedients que es construeixen exclusivament a partir d'una denúncia o delació d'algun company funcionari. En el procés de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, es troben 68 expedients d'aquest tipus¹⁹¹. Això és, que compten amb una denúncia que prové d'algun funcionari de l'administració municipal però que no son recolzades per cap dels informes político-socials que es recullen per a construir el plec de càrrecs contra el funcionari incoat. D'aquests expedients, 44, això és un 64,7% dels casos analitzats, són admesos sense sanció, mentre que la resta d'expedients, 24, són sancionats, 9 d'ells amb la màxima sanció possible, la de destitució.

¹⁹¹ Hi ha dos expedients més d'aquests tipus, però tots dos expedients estan incomplets i no podem conèixer la sanció definitiva que recau en aquests funcionaris.

L'exploració estadística de la delació entre els funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona ens ofereix unes dades un pel sorprenents. Si bé s'observa que la delació contribueix substancialment a les sancions de funcionaris municipals, també s'observa que quan els expedients depuradors només es sustenten en les delacions sense suport de cap dels informes polític-socials dels diversos serveis d'informació, les sancions es redueixen substancialment i un percentatge molt alt dels funcionaris delatats són admesos sense sanció.

No és fàcil explicar aquest fet, caldria analitzar cas per cas en què consisteix la delació i quina és la consideració que li mereix al jutge, procediment que s'escapa a les possibilitats d'aquest treball. Ara bé, és possible, però, que en un procés que rarament es sostenia sobre proves fefaents i que es basava, en gran part, en la denúncia, el rumor i la maldiença, els jutges instructors davant d'expedients només sustentats per una delació fossin més prudents en la proposta de sancions, de la mateixa manera que ho eren, com hem vist, quan els expedients eren suportats només per un informe polític-social. La consciència de que moltes denúncies eren inspirades per un desig de venjança més que no pas fruit del coneixement d'actuacions concretes que entraven en la tipologia de sancionables pel nou règim

era ja evident al 1939, i no privatiu del Tribunal de depuració de funcionaris municipals de Barcelona. De fet, la Jefatura Provincial de FET-JONS de Barcelona es veié obligada a emetre una circular per mirar d'aturar la delació fraudulenta:

“Una de las causas más deprimentes y demoledoras de toda disciplina y Jerarquía es la murmuración, viejo y repugnante vicio que recuerda épocas de decadencia y que hay que desterrar a toda costa de la España Nacional-Sindicalista.

La insistencia en estos últimos tiempos en propalar falsedades, levantar calumnias y aún, lo que es peor, formular denuncias a las Autoridades del estado, Provincia y Municipio, contra camaradas encuadrados en la misma disciplina y admitidos en el Partido por las Jerarquías superiores, me inclinan a llamar la atención a todos los camaradas de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. recordándoles el juramento prestado al solicitar el ingreso en la Organización (...)

Por lo tanto la gravedad de la falta que coloca al que así procede en posición de perjurio, me obliga a dictar las siguientes órdenes en el bien entendido de que en aquellos casos en que se compruebe la desobediencia de las mismas, procederé a ordenar la apertura de expediente de expulsión con carácter de urgencia para elevarlo después a nuestro Secretario General:

a) Queda terminantemente prohibido a los afiliados de FET y de las JONS presentar denuncias de cualquier clase contra otro afiliado si no es a través de las Jerarquías inmediatas superiores. (...)

f) Todas las denuncias que se presenten deben ir firmadas y conteniendo el mayor número de datos posible para facilitar la labor de información.

g) En aquellos casos en los que la denuncia resulte falsa, por mala fé o ligereza, se seguirá el expediente contra el denunciante

Por todos los medios a tu alcance harás llegar a conocimiento de todos los afiliados, el contenido de esta circular ya que transcurrido un plazo prudencial, no será excusa el alegar desconocimiento a esta orden.”¹⁹²

---

¹⁹² AGA. Circular de la Jefatura Provincial de FET-JONS de Barcelona contra la delació fraudulenta, 1939. (9) 51/20524

Aquesta preocupació de FET-JONS per la denúncia fraudulenta a afiliats al partit, mostra, també, l'extensió de l'ambient de denúncia existent al país en els primers mesos de instauració del règim franquista. És raonable pensar que els seus efectes arribessin arreu i obliguessin les autoritats encarregades del bast sistema de repressió a filar més prim en les seves resolucions, sempre i quan les denúncies no estiguessin avalades o recolzades en altres elements de judici que permetessin una decisió més fonamentada, sempre en la particular lògica dels diversos processos repressius del règim.

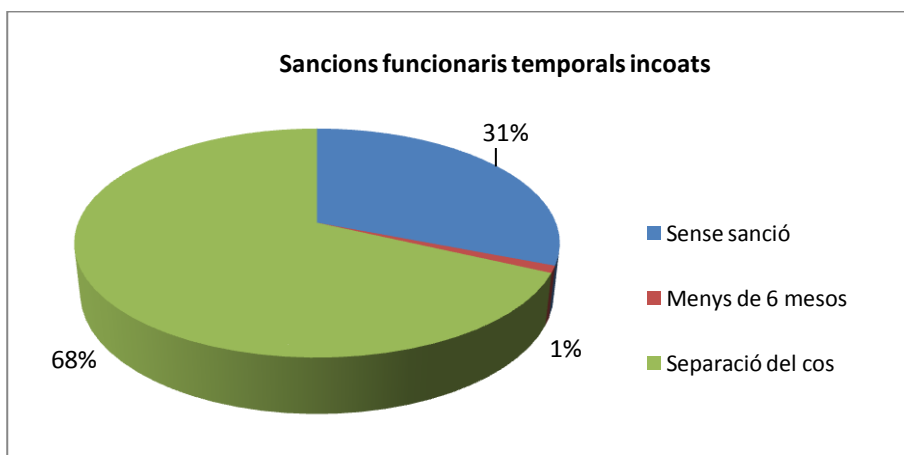
Els funcionaris temporals, la baula feble del procés depurador

En teoria, la normativa depuradora no discriminava entre els dos tipus de funcionaris municipals existents, el funcionaris amb la plaça en propietat i els funcionaris temporals -sempre i quan, aquests darrers, s'haguessin incorporat a la institució abans del 18 de juliol de 1.936-, i per tant es garantia, implícitament, el mateix tracte durant el procés a uns i altres. Ara bé, analitzant amb detall el procés i les sancions imposades, la suposada neutralitat de la norma era només formal. O més ben dit, per l'administració franquista el procés depurador serví, no només per a escatir si el comportament dels funcionaris temporals durant la Guerra Civil s'avenia o era contrària als postulats del *Movimiento Nacional*, sinó que també serví com a excusa per a solucionar una altra de les preocupacions del nou règim, això és, l'excessiu gruix, al seu parer, de les plantilles municipals.

En aquest sentit, els funcionaris temporals eren un 'blanc' fàcil, posseïen uns drets limitats des de la perspectiva de la carrera funcional, i el cost de destituir-los, tant legalment, com, probablement, per la relativa poca importància dels seus càrrecs, era molt baix, comparat amb els funcionaris amb plaça pròpia i, sobretot,

amb els funcionaris amb responsabilitats directives. Si observem amb deteniment les dades del col·lectiu de funcionaris temporals incoats, veurem una dinàmica reveladora.

Com hem vist mes amunt, el 23% dels funcionaris destituïts són funcionaris temporals. Ara bé, si observem la dinàmica del procés concentrant-nos en aquest tipus de funcionaris, veurem que la incidència de les destitucions en aquest col·lectiu és altíssima, de l'ordre del 68% dels funcionaris temporals incoats son destituïts, 207 dels 303 als que s'incoa expedient. Aquesta xifra contrasta amb la que es recull pels funcionaris regulars, ja que en aquest cas els destituïts representen un 19,4% del total de funcionaris regulars incoats. La resta de funcionaris temporals incoats seran admesos sense sanció, menys tres d'ells que seran sancionats amb una suspensió de menys de 6 mesos.

A més, cal fer una acotació afegida. La pràctica totalitat dels funcionaris temporals admesos sense sanció, no ho són després de completar el procés depurador, sinó que els seus expedients són aturats, en diversos estadis del procés, amb l'indefectible aval del Tinent d'Alcalde sota el paraigües del qual es trobaven treballant. Descartant, per lògica estadística, la possibilitat que els diversos Tinent

d'Alcalde que lliuraren aquests avals coneguessin personalment tots i cadascun dels funcionaris temporals als que avalaren, sembla raonable pensar que criteris d'una altre tipus impulsaren els avals i, amb ells, l'aturada de l'expedient depurador. Probablement, criteris corporatius, relacionats amb la necessitat de personal laboral per al funcionament dels serveis municipals marcaren l'interès per a incorporar, sense sanció, aquests funcionaris temporals. Desconeixem el procediment a través del qual es verificaren els comportaments político-socials d'aquests funcionaris, ni com es dilucidaren les acusacions que recaigueren sobre els mateixos. Certament, cap dels subjectes admesos sense sanció hagueren de fer front a acusacions greus, fet que probablement, facilità la prompta resolució dels seus expedients.

Per altra banda, aquestes resolucions presentaven un caràcter instrumental, ja que permetien a l'Administració municipal solucionar temporalment les seves dificultats de personal, sense adquirir compromisos excessius, donat que la categoria de funcionari temporal no gaudia de cap mena de dret adquirit i podia prescindir-se d'aquest col·lectiu, en un futur, quan les tensions de personal derivades del procés depurador s'haguessin atenuat. De fet, com veurem més endavant, en la plantilla de personal recollida al pressupost municipal de 1942, el volum de personal temporal hauria estat reduït a la mínima expressió.

El to de magnànima caritat que destil·len les autoritats municipals franquistes respecte els treballadors temporals a la *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*, quan s'afirma que *“es evidente que, no gozando [el funcionariat temporal] de ningún derecho adquirido podía el Ayuntamiento de Barcelona, al librarse la Ciudad, prescindir, en globo, del mismo; pero dada la situación de pobreza en que la dominación roja había dejado a la Ciudad, resultaba inhumano despedir a los 418 funcionarios de esta clase que prestaban servicio, condenando a*

*la miseria a ellos y a sus familias*¹⁹³, queda posat en solfa amb les dades recollides. No sabem el nombre de funcionaris temporals que es mantingueren en el seu lloc de treball durant el procés de depuració, però sí sabem que dos de cada tres d'aquest tipus de treballadors municipals que foren incoats van ser expulsats de l'Ajuntament perquè eren prescindibles, sense gaudir de cap mena de consideració moral per part de les autoritats municipals franquistes.

Els caps de negociat i directors de serveis municipals. Una depuració molt lleu

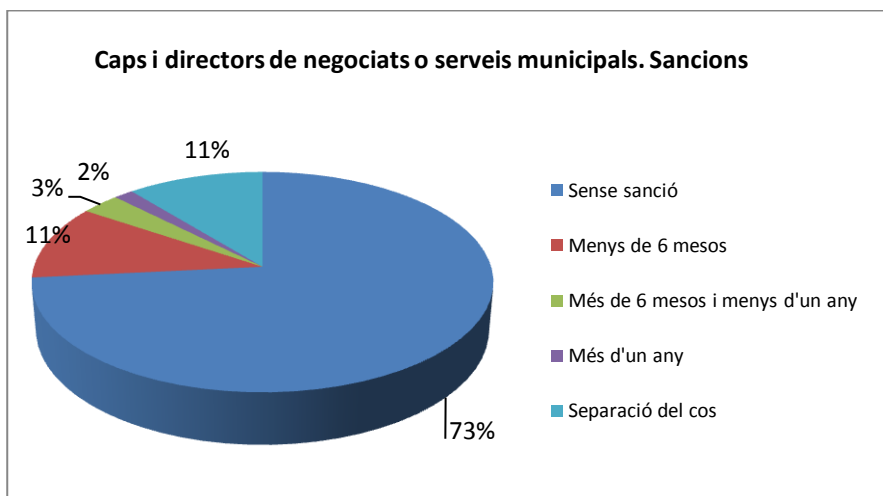
En contrast amb els funcionaris temporals, el resultat del procés de depuració dels caps de diversos negociats o dels directors de serveis municipals fou molt menys sagnant. La recopilació de dades ens ha permès discriminar 64 funcionaris catalogats com a caps o directors de negociats o serveis municipals. Xifra que representa un escàs 2,7% dels incoats. La pràctica totalitat d'aquests funcionaris, iniciaren el seu expedient depurador en els primers dies del procés (en general, entre febrer i març de 1939) i fou completat, amb la resolució de la sanció a imposar entre abril i maig de 1939. Veient les dates de gestió d'aquests expedients, sembla obvi l'interès del règim franquista de començar la depuració resolent els càrrecs de responsabilitat, no només per a tenir-los disponibles de manera immediata, si superaven el procés, per a dirigir els serveis municipals, sinó que podien convertir-se en peça clau si, eventualment, calia informar sobre el comportament passat dels funcionaris que estaven sota les seves ordres i que havien de passar el procés depurador.

---

¹⁹³ *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona de 1939-1940*, pag. 14.

Com s'observa en el gràfic següent, el 27% d'aquests 64 funcionaris reberen sanció. La immensa majoria foren admesos sense sanció i només set dels caps o directors incoats foren separats del servei. Comparant aquests resultats amb els generals, aplicats a la totalitat del personal municipal incoat s'observa un capgirament quasi simètric. Mentre pel conjunt es sancionava més de 2 de cada tres funcionaris incoats, en els cas dels caps o directors no arriba a un de cada tres els sancionats. També els percentatges de les principals sancions imposades estan molt lluny dels percentatges que hem observat pel conjunt del funcionariat incoat.

Certament, el que s'ha exposat més amunt sobre el conjunt de funcionaris municipals que superaren sense majors dificultats el procés depurador, és aplicable al col·lectiu de caps i directors de negociats i serveis municipals. Un tipus de professional, d'extracció social de classe mitjana, apolític o vinculat amb tendències polítiques més conservadores explicaria una part d'aquesta moderada depuració que pateixen aquests funcionaris. De fet, de entre els 64 funcionaris d'aquest col·lectiu, 10 foren cessats per desafecció pels govern municipal republicà i cinc foren forçats a jubilar-se, situacions que mostrarien uns posicionaments contraris o

desafectes al règim republicà¹⁹⁴. Tots ells, foren acceptats sense sanció, menys un funcionari que fou sancionat a 2 anys de suspensió.

Ara bé, el perfil sociològic o ideològic d'aquests funcionaris seria part de l'explicació. És ben probable que el seu perfil de professional molt qualificat, ocupant càrrecs de direcció i responsabilitat durant molts anys també servís de fre o suavitzés el rigor depurador davant la necessitat de mantenir els quadres tècnics competents i amb dilatada experiència en els càrrecs que desenvolupaven, en un moment en el que era peremptori normalitzar els serveis municipals.

Amb tot, vuit funcionaris de càrrecs intermedis foren destituïts: Un cap administratiu, Rafael Cardona Martí; l'arquitecte en cap del servei del Plànol del la ciutat, José Maria Martín Arroyo; el cap del servei d'Higiene i Sanitat, José Maria Bosch Devesa; el cap administratiu del servei de multes del Departament de Trànsit, Francisco Serinyá Zarauz; el cap de l'Arxiu Municipal, Antonio Rué Dalmau; el cap del servei d'edificis d'Higiene i Sanitat, José Plantadas Artigas; i el cap del servei de Beneficència, Antonio Obach Pol, així com els director de la Banda Municipal, Joan Lamote de Grignon.

Els processos repressius paral·lels a la depuració de funcionaris

Com és ben sabut, els procés de depuració de funcionaris fou una pota del bast sistema de repressió construït pel règim franquista a la fi de la Guerra Civil. Sovint

---

¹⁹⁴ Tot i patir el cessament per desafecció amb el govern municipal republicà, aquests funcionaris veieren incoats els seus expedients perquè el règim franquista emprà els seus plecs de descàrrecs en aquells processos com a prova de càrrec per a construir els seus propis expedients de depuració. Aquests funcionaris hagueren de passar dos processos de depuració en pocs anys de diferència. Els tribunals franquistes els forçaren a justificar les al·legacions que havien emprat i aclarir de manera incontrovertible a quin dels dos bàndols eren realment afectes.

els diversos Tribunals repressors funcionaven en un mateix moment i de manera paral·lela fet que provocava que a vegades un mateix individu es trobés immers en varis processos al mateix temps. El cas de la depuració de funcionaris a l'Ajuntament de Barcelona no és una excepció, i trobem diversos expedients en els quals el funcionari havia de patir un doble o triple procés repressiu. En general, el Tribunal de depuració es subordinava o estava a expenses de la resolució dels altres tribunals repressors, especialment el de maçoneria o el de responsabilitats polítiques. En aquests casos, la resolució d'una instància judicial afectava de manera inexorable les altres, tant si era condemnat, fet que provocava una sanció immediata en els altres processos oberts, com si la resolució s'allargava en el temps, fet que, a vegades, provocava la suspensió de la sanció final a l'espera de la resolució dels altres tribunals.

En els expedients analitzats en el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, són 205 els funcionaris que són detinguts i que se'ls obre expedient en altres instàncies, tot i que no sempre sabem del cert que se'ls executi procés judicial. D'aquests funcionaris, la major part (187) són detinguts sota l'acusació de "*Rebelión militar*", 15 sota l'acusació de pertànyer a la Maçoneria i tres acusats per altres tipus de delictes, com falsificació de moneda o robatori. En els expedients d'aquests funcionaris, si bé tenim constància de la seva detenció, no tenim de tots ells una descripció de les diligències practicades.

El que sí podem observar en molts dels expedients de depuració d'aquests funcionaris detinguts, és la coincidència de les acusacions que es recullen en els diversos expedients oberts. Aquesta coincidència és una arma de doble full, ja que si bé per una banda una mateixa acusació sosté diversos expedients, la exoneració en un dels tribunals, generalment el de major rang (els de responsabilitats polítiques i els que persegueixen la maçoneria estaven per sobre del de depuració), serveix per a exonerar-los en la resta. Per altra banda, és molt probable, tot i que

no s'ha pogut confirmar, que aquesta coincidència sigui fruit de que el mateix informe personal forneixi els diversos expedients, o bé que els informadors dels diversos tribunals recullin la informació de les mateixes fonts¹⁹⁵ i per tant ofereixin als diversos tribunals repressors la mateixa dada per canals diferents.

En qualsevol cas, a efectes contables, només sabem el resultat del judici obert d'una part dels expedients incoats a els funcionaris detinguts. Sabem que 5 dels 205 detinguts foren condemnats a mort pels Tribunals militars, 48 a penes de presó i 28 foren absolts per aquells tribunals. Òbviament, els condemnats a mort i a presó foren destituïts de manera fulminant com a funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Amb fórmules diverses similars a aquesta:

“Examinado el presente expediente y teniendo en cuenta que al funcionario D. Juan Guasch Ripoll le ha sido impuesta la pena de doce años y un día de reclusión temporal recaída en Consejo de Guerra correspondiente, por su actuación contraria al Glorioso Movimiento Nacional, según testimonio que al folio 1 queda unido, el Juez que suscribe en virtud de las facultades que le han sido conferidas y en cumplimiento de lo sispuesto en el Apartado A del artículo 7º en relación con el 8º de la Orden de 12 de Marzo de 1939 tiene el honor de formular la siguiente PROPUESTA:

Sea destituido el funcionario D. Juan Guasch Ripoll sin más trámites. No obstante esa Ecma. Corporación acordará lo que estime en justicia.

Barcelona dieciséis de Enero de mil novecientos cuarenta.

EL TENIENTE JUEZ INSTRUCTOR. Miguel Peciña”¹⁹⁶

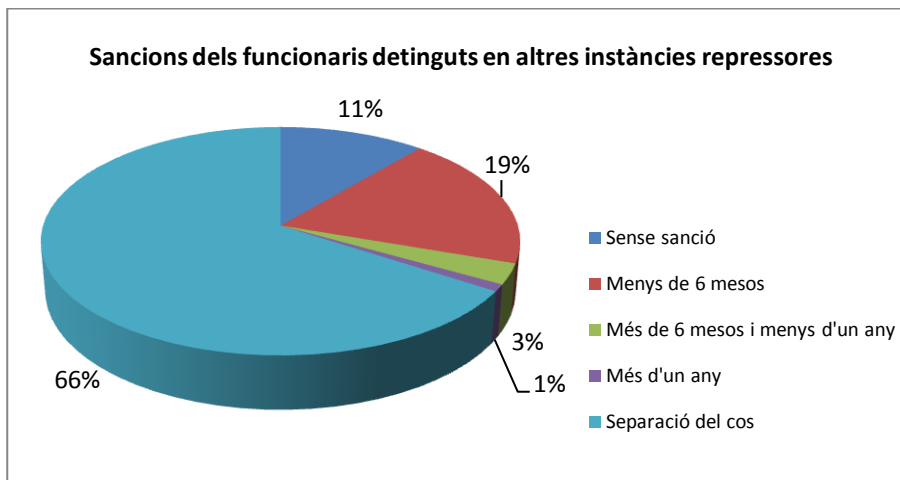
De la resta de funcionaris detinguts, sabem que només 23 foren admesos sense sanció, dels quals de la major part sabem que foren absolts pels tribunals militars

---

¹⁹⁵ Cosa que passa amb freqüència en els expedients de depuració i conforma una aparença de contrast d'informació, quan la realitat és que dos informants han recollit la mateixa informació.

¹⁹⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 4.878, Resolució jutge instructor.

que els jutjaren. Per la seva banda, 135 foren destituïts (entre ells els que coneixem la seva condemna) i la resta sancionats de diversa gravetat.

Funcionaris que passaren un doble procés de depuració

L'anàlisi del procés de depuració de funcionaris municipals de l'Ajuntament de Barcelona ens ha permès apropar-nos a un col·lectiu de funcionaris que mostren una casuística especialment interessant. Són aquells funcionaris que hagueren de passar un doble procés de depuració. El primer, durant el període de Guerra Civil, quan el govern municipal republicà els sancionà amb el cessament per desafecció o bé foren forçats a jubilar-se pel mateix motiu. Posteriorment, ja amb el règim franquista al Consistori, es veieren obligats a passar un nou procés de depuració, aquest cop, com tota la plantilla de funcionaris municipals.

En general, tots aquells que havien estat cessats o forçats a jubilar-se pel règim republicà, superaren ràpidament el procés depurador franquista essent admesos

sense sanció. Ara bé, un petit col·lectiu d'aquells que foren cessats o jubilats veieren com el seu expedient fou incoat. Aquesta incoació es cimentà, en tots els casos, sobre les diverses diligències administratives que, aquells funcionaris, dugueren a terme, en el primer procés de depuració, per a aconseguir ser readmesos pel govern republicà. Els escrits que presentaren per a la seva defensa enfront les acusacions de desafecció republicana es convertiren, en el procés de depuració franquista, en proves de càrrec contra els funcionaris.

El nou règim volia que aclarissin de manera inequívoca quina era la seva posició ideològica, ja que les diligències enviades al govern republicà, per a la reconsideració de les seves sancions, estaven farcides de declaracions de compromís amb el règim republicà i amb els partits que el sostenien i, en alguns casos, fins i tot d'imprecacions contra l'exèrcit sollevat o contra el Glorioso Movimiento Nacional:

“CONRAD RIDAURA I GARRIGÒS, recaptador, domiciliat a aquesta ciutat (...) a V. E. atentament exposa:

Que s'ha vist sorprès i adolorit per una comunicació que ha rebut destituint-lo del seu càrrec de recaptador, el qual venia desempenyant (sic) des de fa tretze anys, amb tota la sol·licitud i l'honradesa, les quals condicions els seus Caps i altres funcionaris de l'Ajuntament poden acreditar, pel motiu, sembla, d'ésser desafecte al règim.

Mai s'hauria cregut el sotaescrit que pogués ésser titllat de desafecte al règim republicà democràtic, al qual sempre s'ha mostrat adherit, i encara que no pertany a cap partit polític, ha donat, en tot moment, prova d'adhesió als principis establerts pel règim republicà que la voluntat popular va imposar, i més fàcilment podria acreditar aquella adhesió constant que li ha prestat.

No pot, per tant el, sotaescrit comprendre com se'l destitueix per un motiu completament fals, ni tampoc pot endevinar quines poden ésser les causes de la seva destitució. (...)

*Visqui V. E. molts anys. Barcelona, vuit de setembre de 1936.*¹⁹⁷

El tràngol pels funcionaris seria que haurien de fer creïble al nou règim que aquells escrits només cercaven evitar la pèrdua del lloc de treball i assolir la reincorporació immediata a les tasques administratives, i que les proclames a favor del règim republicà i en contra del franquisme només havien estat les necessàries servituds a pagar, en un moment de forta polarització ideològica, per a aconseguir aquells objectius. Un bon exemple d'aquests casos, ens l'ofereix el funcionari José Mª Buendía y Osuna, qui fou cessat pel govern republicà el 19 de desembre de 1936, i al qual es dirigí, per a mirar de revocar la decisió en aquests termes:

*"...por creer el recurrente no haber cometido acto por el cual merezca ser expulsado de mi empleo, antes alcontrario (sic), puedo demostrar por la documentación que acompaño y por actos que también acredito de manera palpable mi lealtad al Régimen, militando desde hace mucho tiempo al partido Socialista, Unión Socialista de Catalunya y Partido Socialista Unificado, tal y com o ha ido pasando por una y otra fase. Si que también a la sindical de Unión General de Trabajadores, a cuya organización pertenezco desde 1932, cuyos certificados acreditativos acompaño (...) Además el mismo día 20 de julio último, fui uno de los primeros en acudir a mi servicio, presentándome al entonces Jefe de Arbitrios Ciudadano Gistusellas (sic), haciéndole presente en aquellos momentos, mi protesta por el levantamiento militar, poniéndome a sus órdenes e incondicionalmente al costado del Gobierno legítimo de la República y de Catalunya, para defenderla colas (sic) armas contra sus agresores..."*¹⁹⁸

L'escrit conservat als arxius de la Corporació municipal de Barcelona no podia passar desapercebut pel règim franquista, més quan el funcionari encausat

---

¹⁹⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.319, Escrit d'al·legacions contra el cessament decretat pel règim republicà.

¹⁹⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.989, Escrit d'al·legacions contra el cessament decretat pel règim republicà.

mostrava la seva adhesió inequívoca al la República i declarava, amb certificació, la seva militància política i sindical a algunes de les formacions d'esquerres més significades amb el règim republicà. Els càrrecs que el jutge instructor del procés depurador franquista traslladà al funcionari, recollien fil per randa, les manifestacions abocades pel funcionari en aquell escrit. En el plec de descàrrecs, l'acusat s'afanyà a rectificar tot allò que havia escrit, al·legant que fou la única manera de salvar una situació compromesa per la seva vinculació amb partits de dretes des de els inicis dels anys 30, al mateix temps que mostrà les seves credencials falangistes i la seva activitat quintacolumnista, acreditades, totes elles, per companys d'armes:

“La instancia a que se refiere el primero de los cargos que se me formulan, no fué redactada por mi, sino que me limité a copiar lo que me entregó como modelo el señor Listosellas, Jefe del Negociado de Arbitrios del Ayuntamiento de Barcelona, al cual a raíz de producirse el Glorioso Alzamiento Nacional, me presenté, no para hacer las manifestaciones que en ella se consignan, sino para confesarle, a pesar de sus ideas izquierdistas, (...) cual era mi significación política (...) confesión que aterrorizó a dicho señor llevandose las manos a la cabeza, aconsejandome debía seguir acudiendo a la oficina a fin de no despertar mayores sospechas y ofreciendome su apoyo para tratar de salvar mi vida (...) Al ser declarado cesante (...) [Listosellas] me invitó a firmar la instancia a que el cargo se refiere (...) [y] se ofrecía a avalar lo que en ella se manifiesta a pesar de su absoluta falsedad como fácilmente puede comprenderse teniendo en cuenta, que desde el año 1933, fecha de su constitución, pertenecía al partido de Acción Popular Catalana, incorporado a la C.E.D.A. y en el cual tenía el número 55 entre los socios fundadores (...) Después de las elecciones del 16 de Febrero y el advenimiento del nefasto Frente Popular (...) pasé a integrar la falange Española de Barcelona, a la cual me afilié en el mes de Mayo de 1936 (...) Instaurado el marxismo en Cataluña, continué en estrecho contacto con mis camaradas, pasando en Febrero de 1937 a la falange del grupo ‘TODOS’ y actuando además como agente de enlace e información del grupo ‘SANTAMARINA’...”¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 2.989, Plec de descàrrecs.

Verificada la ideologia i comprovats els avals aportats, el jutge instructor proposava l'admissió sense sanció del funcionari expedientat que fou sancionada immediatament per la Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament de Barcelona.

Com els casos observats, hem pogut registrar, entre la totalitat de funcionaris incoats, 28 que es trobaren en aquesta situació. 22 d'ells foren cessats per desafecció al règim republicà i 6 foren forçats a jubilar-se per a tancar el seu expedient administratiu tot prescindint dels seus serveis, sempre, amb l'acusació de ser desafectes o contraris a la República. Segurament alguns altres funcionaris municipals foren cessats, ja fos per oposició manifesta al règim republicà, ja per abandonament del lloc de treball un cop iniciada la Guerra Civil, fugint de zona republicana per passar-se a zona nacional. D'aquests darrers no en tenim un registre ja que no foren incoats posteriorment.

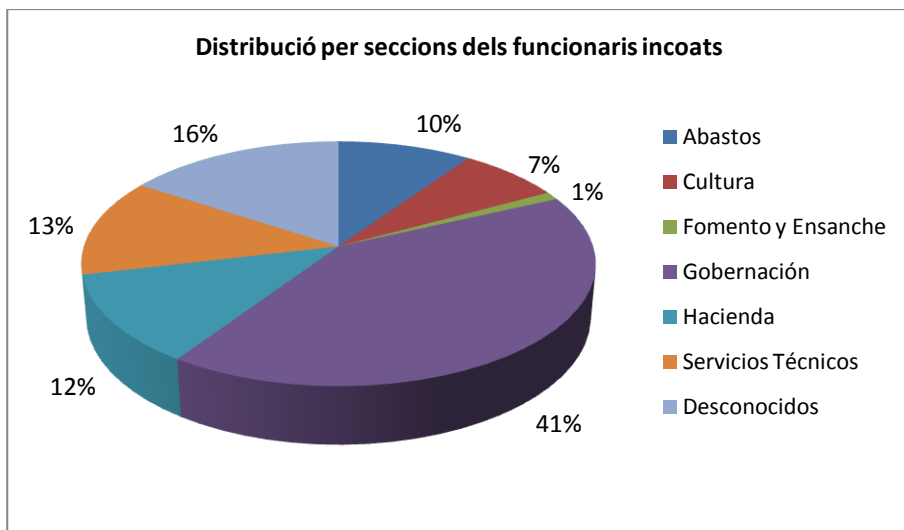
Dels 28 expedients que hem pogut verificar que foren cessats pel govern municipal republicà i que foren incoats en el procés de depuració franquista tots menys dos superaren el procés admetent-los sense sanció. En general, sense passar masses angúnies, més enllà de justificar els motius dels seus escrits. Fet, per altra banda, que sembla justificar l'encert en el cessament que els imposà el govern municipal republicà. Els altres dos funcionaris foren sancionats, un amb una sanció de suspensió de feina i sou inferior a sis mesos i l'altre amb una sanció de dos anys.

Seccions, negociats i serveis municipals

Un cop analitzats els resultats a nivell general, és interessant apropar l'observació, en la mesura del possible, per a poder analitzar la incidència de la depuració amb

més detall. És rellevant, en aquest sentit, observar la distribució per seccions dels funcionaris incoats. Sis eren les seccions en que estava organitzat l'Ajuntament de Barcelona, o almenys són sis les seccions que es recullen als expedients de depuració: *Abastos, Cultura, Fomento y Ensanche, Gobernación, Hacienda i Servicios Técnicos*. Cada secció es dividia en diversos negociats dels quals n'extraurem algunes dades posteriorment. Malauradament, no disposant de les dades generals de la totalitat dels funcionaris municipals no podem saber la proporció de depurats per seccions ja que no sabem el nombre total de funcionaris que integraven cada secció, però podem analitzar la distribució per seccions dels funcionaris incoats. Com en els casos vistos més amunt, hi ha 372 funcionaris incoats dels quals desconeixem la secció a la qual pertanyien. En un 90% aquests funcionaris són depurats "en rebeldía" o per "abandono del servicio", i com s'ha afirmat, l'expedient només recull nom i cognoms dels funcionaris.

Del total de funcionaris incoats dels que disposem d'informació sobre la secció a la qual pertanyien, això és 1989 funcionaris, es distribueixen de la següent manera: 975 de Gobernación, 305 de Servicios Técnicos, 281 de Hacienda, 228 de Abastos, 175 de Cultura i 25 de Fomento y Ensanche.

Com s'observa a la gràfica, més del 40% dels funcionaris incoats formaven part de la secció de "Gobernación", tradicionalment la més nombrosa en nombre de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, la resta de seccions es reparteixen d'una manera força aproximada el nombre de funcionaris incoats a excepció de la secció de "Fomento y Ensanche" que només detenta el 1% de la totalitat dels funcionaris incoats.

Vista la panoràmica general pel conjunt de seccions, tractarem d'apropar-nos a la depuració en alguns negocis o serveis municipals. Donat que no disposem de la plantilla de funcionaris municipals de 1939, no podem conèixer el volum de funcionaris de cadascun dels negocis o serveis municipals en que s'organitzava l'Ajuntament de Barcelona. Només en podem fer una aproximació que ens permeti oferir uns resultats en termes relatius. Per fer-ho emprarem la plantilla de funcionaris municipals de 1936, la darrera disponible, per comparar la incidència de la depuració en cadascun dels negocis o serveis municipals seleccionats, en relació al nombre de funcionaris que hi havia en aquelles dates, per poder oferir

uns resultats que ens orientin la profunditat i l'extensió de la depuració a un nivell més acotat.

Òbviament les plantilles de les dues dates que tractarem són diferents. A través de diverses proves, creuant els nom dels funcionaris depurats amb el que ens ofereix la plantilla de funcionaris municipals publicada a la *Gasetta Municipal de 1936*, hem pogut comprovar que molts dels funcionaris regulars foren desplaçats de les seves funcions originals, s'entén d'aquelles que ocupaven el 1936, cap a d'altres funcions dins de la mateixa Corporació, presumiblement per reforçar aquells negociats o serveis municipals més castigats per les baixes de tota mena que patí el personal del Consistori durant el període de Guerra Civil, ja sigui per les diverses mobilitzacions decretades per l'exèrcit republicà, ja sigui per la fugida d'una part del funcionariat desafecte al règim republicà, ja sigui per baixes temporals o definitives fruit de la confrontació bèl·lica o les seves conseqüències.

Per altra banda, les plantilles municipals foren engreixades amb personal temporal, contractat durant aquest període, també per fer front a aquestes baixes, així com per ampliar la plantilla d'algun servei especialment necessitada per l'assumpció, per part de l'Ajuntament de Barcelona, de tasques noves o sobrevingudes derivades de l'evolució de la Guerra Civil: com la gestió de l'allau de refugiats a partir de finals de 1937, les necessitats defensives vehiculades a través de les Juntes de Defensa Passiva o be l'arribada del Govern Republicà a la Ciutat Comtal a la tardor de 1937²⁰⁰.

Amb tot, pensem que la dotació de personal dels diversos serveis municipals o negociats al 1936 i al 1939 hauria de ser força similar, comptant que els funcionaris temporals incorporats després de l'inici de la Guerra Civil foren descartats pel règim franquista per a passar el procés depurador i comptant amb la

---

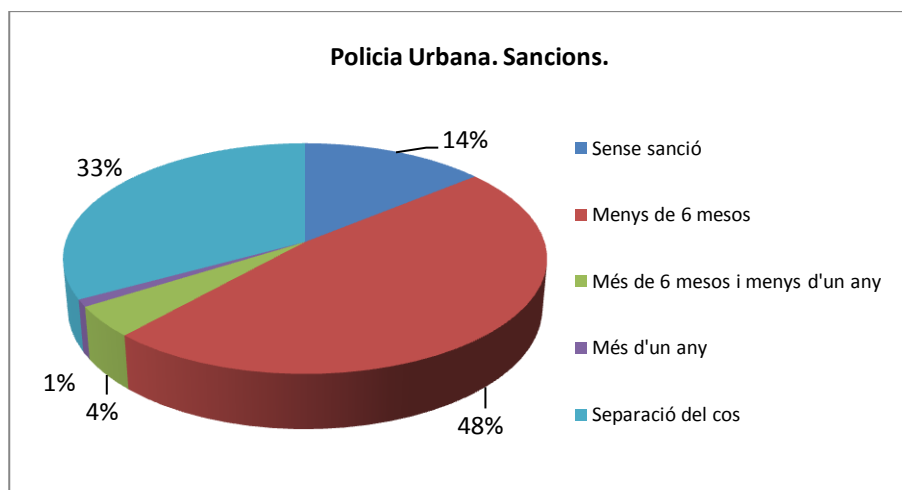
²⁰⁰ Aisa, *L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, 458 i ss.

reincorporació de tots aquells funcionaris fugits o mobilitzats que no haguessin perdut la vida en la confrontació. En aquest sentit ens sembla que es possible comparar en termes relatius la incidència de la depuració en alguns negocis o serveis municipals prenent com a referència la dotació de personal de 1936.

Per a realitzar aquesta aproximació hem seleccionat cinc negocis o serveis municipals clarament identificables tant en la plantilla municipal de 1936 com a través dels expedients de depuració: el cos de la Policia Urbana, el servei d'Extinció d'incendis, el col·lectiu de treballadors de l'Escorxador i l'Institut Municipal d'Estadística. A més, també ens apropem a la secció de Serveis Tècnics que també permet un fàcil recompte i, per tant, una comparativa factible, i que és especialment interessant per la seva naturalesa transversal, ja que oferia els seus serveis a totes les dependències municipals.

Policia Urbana

El cos de la Policia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona comptava el 1936 amb 516 funcionaris de plantilla, dels quals 83 formaven part d'una plantilla pendent d'amortització. En el procés de depuració foren incoats 298 funcionaris de la policia urbana. Prenent la dada de 1936 com a referència, els funcionaris incoats representarien un 57,7% del total de la plantilla del cos. Entre els incoats, 293 eren funcionaris regulars i només 5 eren temporals. Quatre d'aquests cinc treballadors temporals foren separats del servei, el restant rebé una sanció menor de 6 mesos. Més del 85% dels funcionaris incoats foren sancionats i només 42 d'aquests funcionaris foren admesos sense sanció. La distribució de les sancions s'observa en el gràfic següent:

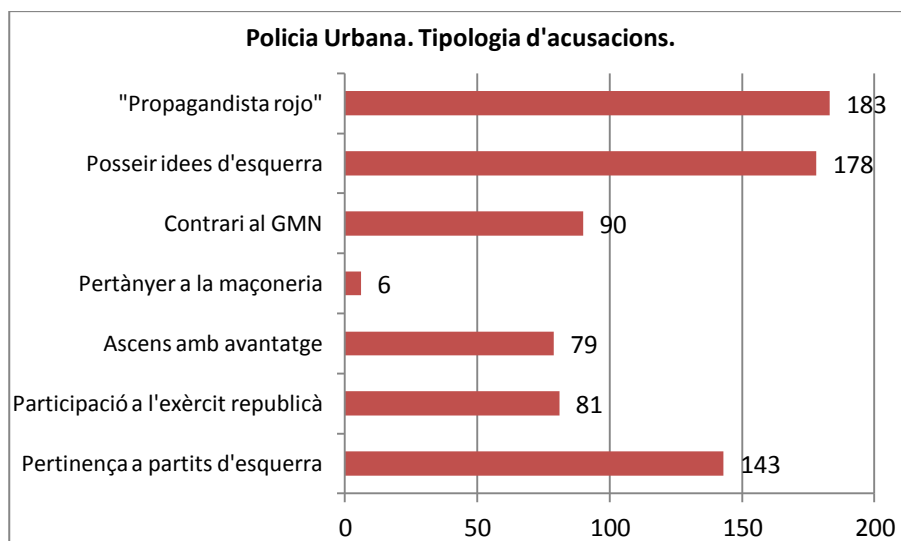

Comparant la distribució de sancions amb les dades generals de distribució de sancions pel conjunt del funcionariat, observem, que en el cas del col·lectiu de la Policia Urbana hi ha un major volum de funcionaris sancionats ja que només un 14% dels incoats son admesos sense sanció. Quasi el 50% dels policies incoats reben una sanció de suspensió de feina i sou de menys de 6 mesos, vint punts més que el que recullen les dades generals pel conjunt de funcionaris municipals. Per contra el percentatge de destituïts és sis punts inferior al que ofereixen els resultats generals pel conjunt de funcionaris.

Ara bé, si tenim en compte que pràcticament no hi ha funcionaris temporals incoats en el col·lectiu de la Policia Urbana, veurem que el percentatge de destitucions de funcionaris regulars en aquest cas, està molt per sobre del que s'observa en el conjunt del funcionariat, on només un 19,4% són destituïts. Finalment, posant en relació les dades resultants del procés de depuració en el cas de la Policia Urbana amb la plantilla existent el 1.936, veiem que els sancionats en aquest cas representarien un 34,2% d'aquella, i els destituïts, un 13,1%.

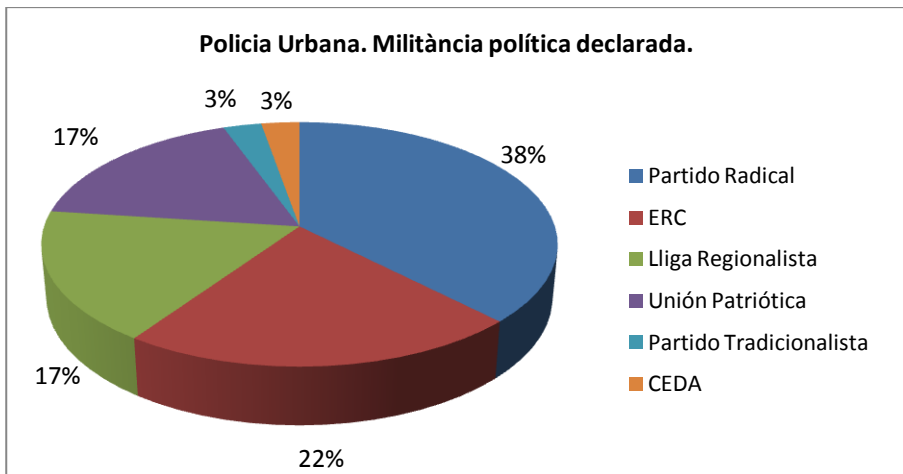
Per altra banda, és interessant observar que aquest col·lectiu rebé un volum de delacions extraordinari per part dels companys funcionaris. En concret, 221 dels funcionaris incoats foren delatats. Ara bé, només 67 dels funcionaris de la Policia Urbana delataren als seus companys. Això implica que un 74% dels incoats foren denunciats per membres de la Corporació municipal, mentre que només un 22% dels policies urbans incoats presentaren denúncies. La comparació amb les dades generals és aclaparador: el 30% de tots els funcionaris incoats delatats (732) són els policies urbans incoats, tot i que només representen menys del 10% de tots els funcionaris incoats (2.361). És ben probable que la naturalesa de l'activitat d'aquests funcionaris els fes més proclius a rebre denúncies o ser objecte de rumors o maledicències, ja que foren els executors de l'autoritat municipal durant el període de Guerra Civil i la seva actuació podia fàcilment aixecar suspicàcies o inspirar desitjos de venjança en aquells sobre els quals, les actuacions d'alguns policies municipals, podien haver estat percebudes com a lesives o bé com el braç executor d'un poder que consideraven il·legítim.

Finalment, és ressenyable els tipus d'acusacions que reberen els funcionaris del cos de Policia Urbana incoats, ja que més del 60% dels expedients recolliren l'acusació de "*propagandista rojo*" i de tenir "*ideas de izquierda*", i quasi el 50% l'acusació de haver militat en partits del Front Popular. El gràfic següent recull les acusacions abocades en els expedients de depuració d'aquests funcionaris municipals:

L'orientació i el volum d'aquests informes contrasta amb la militància política declarada per una mica més d'un terç dels funcionaris del servei de Policia Urbana. En concret 103 funcionaris ompliren l'espai de la declaració jurada destinat a declarar la militància política anterior a la instauració del règim franquista. En general els funcionaris declararen haver militat en un sol partit, tot i que varis d'ells declararen haver militat a més d'un partit. Sis partits concentren aquesta militància. El quadre següent mostra, en xifres agregades, la militància declarada pels policies urbans incoats:

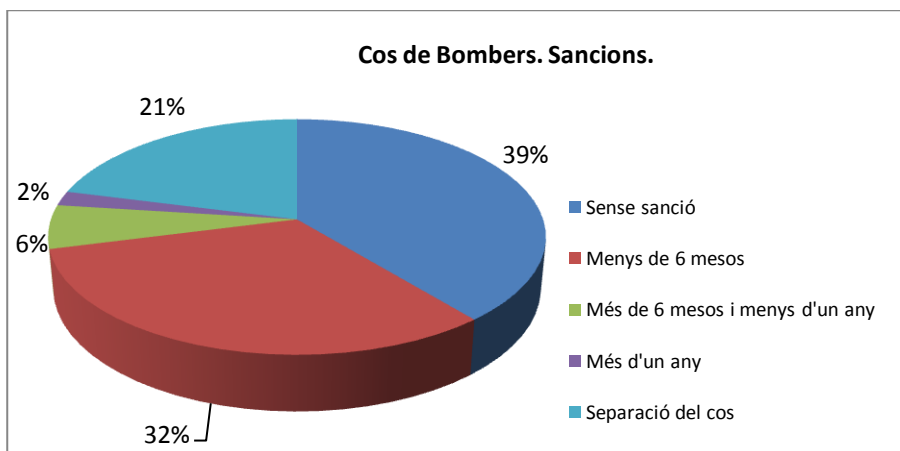
Com s'observa, la immensa majoria dels funcionaris municipals que declararen la seva militància política es situen a la dreta ideològica, en el clàssic eix esquerra dreta. El 83% declarà militar en partits conservadors, mentre que només un 17% declarà militar en un partit que es vinculà amb el Front Popular, Esquerra Republicana de Catalunya. Pel que fa a l'eix catalanisme-no catalanisme, la major part dels funcionaris es situen en una posició no catalanista. El 66% declarà formar part d'opcions polítiques no catalanistes, mentre que el conjunt Lliga-ERC només acull un 34% d'aquests funcionaris.

Tot i que desconeixem la militància política de la resta dels funcionaris incoats, l'escenari que dibuixa la declaració d'aquest centenar de policies urbans sembla força allunyat de la tendència que apunten les acusacions recollides als expedients de depuració. Les prevencions necessàries, apuntades més amunt, a l'hora de valorar aquests resultats no ens permeten més que apuntar que, donant per cert aquestes dades, sembla clar que, almenys una part important del personal de la Policia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona, mantenia una posició ideològica més aviat conservadora i poc catalanista.

Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvament

El Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments de l'Ajuntament de Barcelona comptava amb 247 funcionaris segons es recull en la plantilla municipal de 1936. Durant el procés de depuració impulsat pel règim franquista 100 funcionaris del cos de bombers foren incoats, xifra que representa el 40,4% del volum total del cos prenent com a referència les darreres dades del govern municipal republicà. En el cas d'aquest servei municipal, la totalitat dels funcionaris incoats eren funcionaris regulars, és a dir amb la plaça en propietat. No es registra cap funcionari temporal.

La depuració en el cos de bombers fou força més lleu que en el cas de la Policia Urbana, ja que es sancionaren el 61% dels funcionaris incoats, mentre que el 39% fou admès sense sanció. També fou més benèvola la distribució de sancions, ja que només un 21% dels funcionaris del cos de bombers reberen la sanció més greu, la destitució, mentre que un 32% reberen la sanció més lleu:

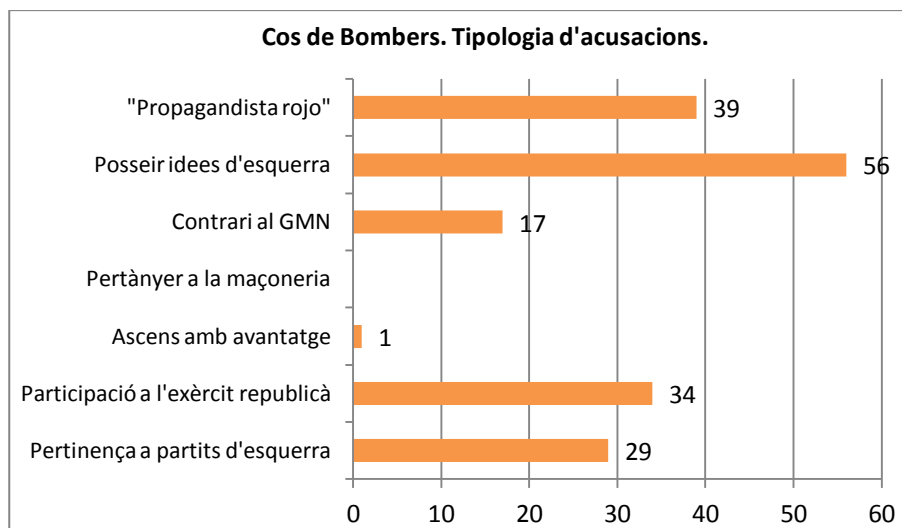

Els resultats del procés de depurador al cos de bombers ens situen a les antípodes del cas vist anteriorment. Menys funcionaris sancionats i amb sancions més lleus. També comparat amb les dades generals relatives al conjunt del funcionariat s'observa que el cas del cos de bombers presenta uns resultats més benèvols. Un percentatge superior en 10 punts d' admesos sense sanció i un percentatge de destituïts força per sota (18 punts percentuals per sota) que la distribució de sancions pel conjunt del funcionari. Només analitzant les sancions més greus trobem un percentatge un pel superior, només un punt percentual i mig, respecte al percentatge de destitucions de funcionaris regulars.

Comparativament, doncs, el cas del cos de bombers es força paradigmàtic, potser lleument més benèvol, del procés de depuració del conjunt del funcionariat municipals del Consistori barceloní. Per altra banda, comparant el resultat de les sancions en aquest cos amb el volum de plantilla que tenia el 1936, observem que els sancionats representarien un 24,6% i els destituïts representarien un 8,5% de la plantilla presa com a referència.

Més similar al cas anterior i més allunyat de les dades pel conjunt dels funcionaris municipals és la incidència de la delació. Com en el cas del cos de la Policia Urbana, els funcionaris incoats del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament foren àmpliament delatats. El 71% dels expedients compten amb alguna delació per part de companys funcionaris del Consistori. Per la seva banda, només 22 funcionaris incoats delataren a altres companys. Totes dues xifres, prou llunyanes de les que tenim pel conjunt del funcionariat, un 31,4% de delatats i un 16,5% de deladors. Com en el cas del cos de la Policia Urbana, el cos de bombers recull un volum de delacions molt superior al pes que representa poblacionalment en el conjunt del funcionariat municipal incoat. Recull una mica menys del 10% de les delacions representant únicament un 0,4% del conjunt de funcionaris.

Pel que fa a la tipologia d'acusacions, només una, la de tenir "*ideas de izquierda*" és present a més del 50% dels expedients, mentre que la resta d'acusacions està per sota del 40% i, alguna, com la de rebre algun ascens amb avantatge és pràcticament inexistent:

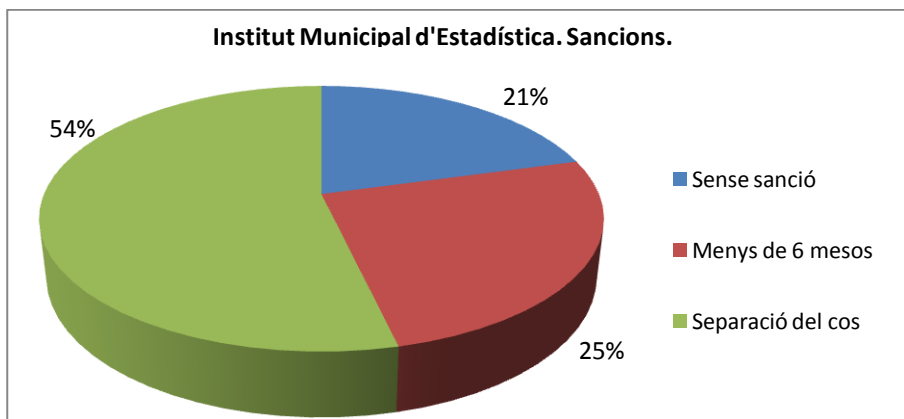

L'Institut Municipal d'Estadística

Una casuística una mica diferent presenta el cas dels funcionaris incoats del Institut Municipal d'Estadística (IME). Segons el cens de funcionaris municipals de 1936, l'IME acollia a 75 funcionaris. En el procés de depuració, però, s'incoen 83 expedients de funcionaris de l'IME, un volum de personal lleument superior al que hi havia abans de l'inici de la Guerra Civil. No podem saber si això significa que la totalitat de la plantilla d'aquest institut fou incoada o només una part. En qualsevol cas, és evident que, per algun motiu, la dotació de personal de l'IME fou augmentada durant aquest període. Segurament, una part de l'explicació la trobem

quan observem la relació laboral dels funcionaris incoats d'aquest Institut. En aquest cas, 41 dels 83 funcionaris incoats son treballadors temporals. És possible que l'IME patís de manera més greu que altres negociats la pèrdua de personal i es fes necessària la incorporació d'un volum major de funcionaris per tal de que el servei no se'n ressentís.

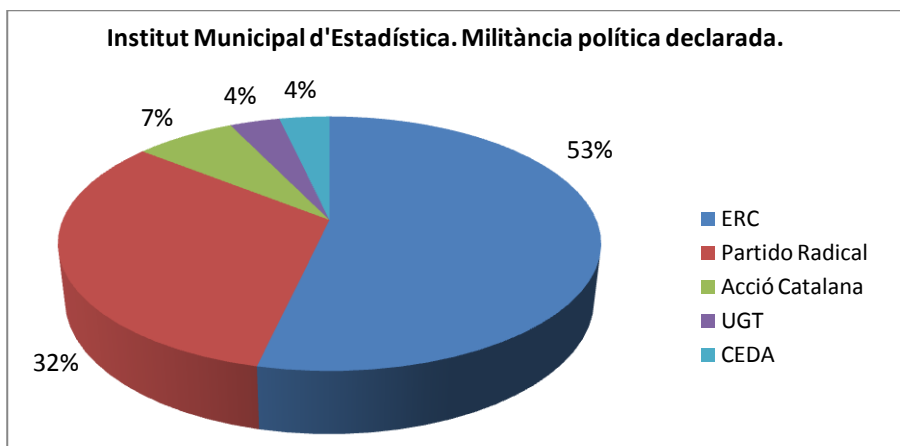
D'entre els funcionaris incoats de l'IME, el 79% foren sancionats, mentre que només 18 funcionaris superaren el procés de depuració sense sanció. En el cas dels sancionats, 44 funcionaris foren destituïts, xifra que representa més del 50% dels funcionaris incoats de l'IME. Aquest alt percentatge de destituïts te una estreta relació amb l'alt volum de funcionaris temporals que posseïa l'Institut, ja que 35 dels 44 funcionaris destituïts tenien aquesta relació laboral amb l'Ajuntament. Cinc dels sis funcionaris temporals que superen el procés de depuració i són admesos sense sanció, comptaren, per a assolir aquesta resolució judicial, amb l'aval del Tinent d'Alcalde ponent que aturà el procés i forçà la seva readmissió. Finalment, comparant el volum de sancions amb el de plantilla registrat al 1.936, veiem que els sancionats representarien el 86,6% d'aquella plantilla i els destituïts el 58,6%.

Pel que fa a les delacions, els resultats que es desprenen de l'anàlisi del procés de depuració patit pels funcionaris de l'IME s'ajusten bastant a les dades pel conjunt

del funcionariat. En aquest sentit, la incidència de la delació en aquest servei municipal es situaria molt propera a la mitjana general. Així, foren delatats 31 funcionaris de l'IME (11 temporals i 20 funcionaris regulars), és a dir un 36% dels funcionaris incoats, mentre que només delataren a companys de l'administració municipal 13 d'aquests funcionaris incoats, xifra que representa un 15%.

Com en el cas del cos de la Policia Urbana, un terç dels funcionaris de l'IME declararen la seva militància política. En concret, 28 funcionaris ompliren la pregunta realitzada a aquest efecte en la declaració jurada. A diferència, però, d'aquell cos, en l'IME la majoria declararen haver militat a Esquerra Republicana de Catalunya (15 funcionaris), una mica menys del doble que aquells que declararen haver format part del Partido Radical (9). La resta de funcionaris declararen haver militat a Acció Catalana (2 funcionaris), a la UGT (1 funcionari) i a la CEDA (1 funcionari).

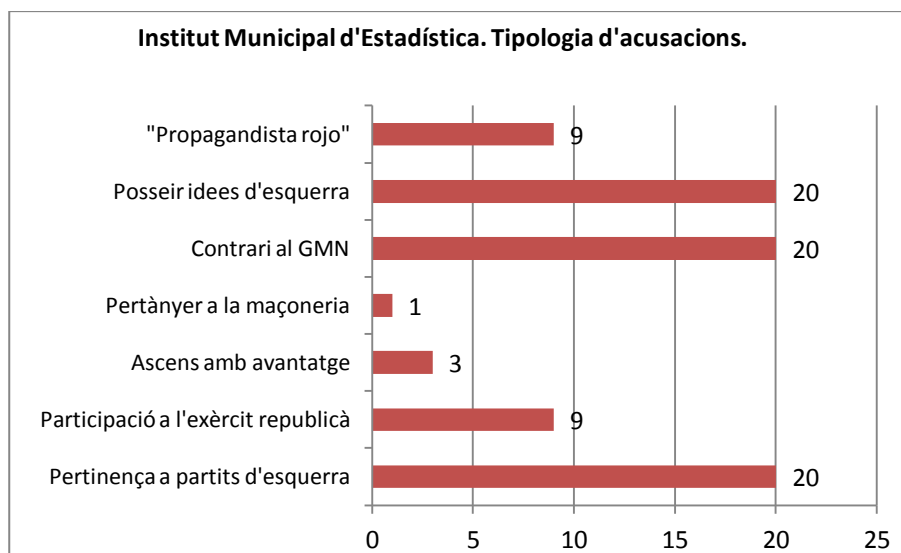
En contrast amb el cas analitzat pel cos de la Policia Urbana, a l'IME, l'escenari resultant de la declaració de militància política dels funcionaris adscrits a aquest servei ens mostra que eren majoria els funcionaris que s'identificaven en posicions ideològiques d'esquerres (un 64%) i decantades cap al catalanisme polític (un 60%

deixant la UGT al marge). Cal destacar, que 12 dels 15 funcionaris que declararen haver militat a ERC, i un dels dos que ho feren a Acció Catalana, eren funcionaris temporals. Només dos funcionaris temporals declararen haver militat al Partido Radical. La resta de declarants eren funcionaris regulars. Tots els funcionaris temporals que declararen militància política anterior foren destituïts.

Pel que respecta a la tipologia de les acusacions cap te una preeminència important, totes es troben amb una presència inferior al 25% d'expedients. Les més altes son la pertinença a partits d'esquerra (20, xifra molt propera al nombre de declaracions de militància política dels propis funcionaris) i les inaprehensibles "*contrario al GMN*" i "*poseer ideas de izquierda*" (totes dues presents en 20 expedients). La resta d'acusacions estan força per sota. És destacable que en un servei on sembla que hi hagué força moviment de personal, s'observen només tres acusacions d'ascens o trasllat amb avantatge. Finalment, també cal ressenyar una acusació de pertànyer a la maçoneria. Imputada a un funcionari regular, a qui també s'acusa de "*Asaltar el convento de la calle Consejo de Ciento*" i que fou destituït²⁰¹.

---

²⁰¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 5.922.

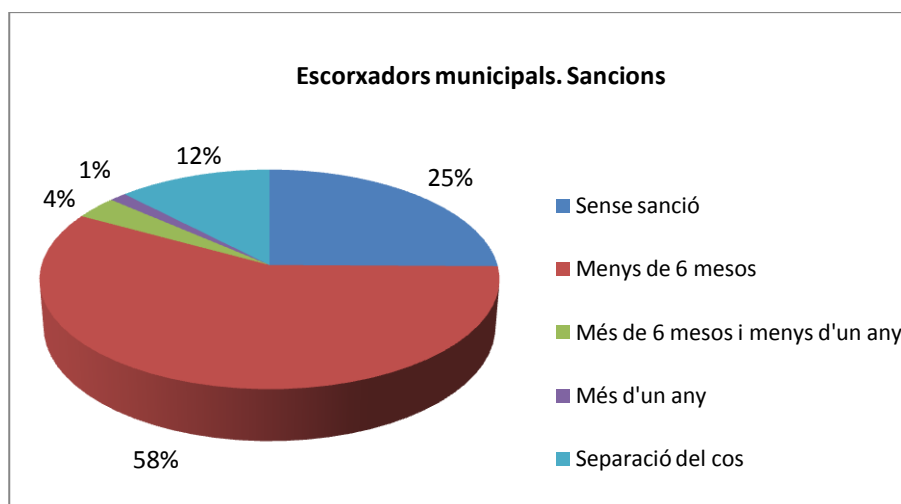
Escorxadors municipals

Segons la plantilla municipal de 1936, els Escorxadors municipals de Barcelona en el sí de la Secció d'Abastos de l'Ajuntament, ocupaven a 475 funcionaris. En el procés de depuració dels funcionaris municipals s'incoaren 147 expedients de treballadors dels Escorxadors. Tots ells eren en aquell moment funcionaris regulars. Aquesta xifra implica que s'incoaren pràcticament un 31% dels funcionaris de la plantilla original de 1936.

El cas de la depuració dels personal dels Escorxadors municipals és interessant perquè mostra que si bé es produí una extensa depuració, sancionant al 75% dels funcionaris incoats, la immensa majoria de les sancions que s'imposaren foren lleus. Una mica menys del 60% dels incoats (el 77% de tots els sancionats) reberen una sanció de suspensió de feina i sou inferior als sis mesos. De fet, només patiren la sanció més greu, la de la separació del servei o destitució, 18 funcionaris, això és

un 12% de la totalitat dels funcionaris incoats en aquest servei municipal. Comparant amb les dades generals pel conjunt del funcionariat municipal, el volum de sancionats amb la sanció més lleu dobla al del conjunt del funcionariat i el percentatge de sancions més greus és menys de la meitat.

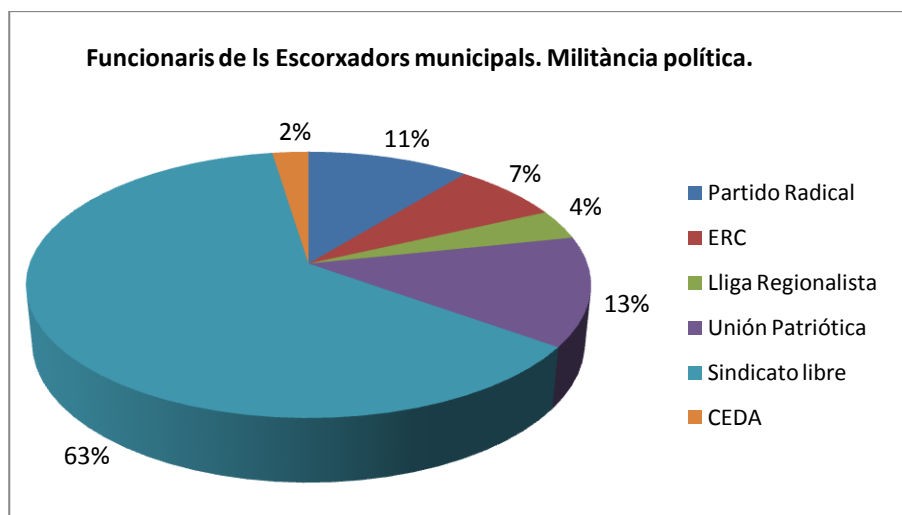

És evident que una part de l'explicació d'aquests resultats es troba en el fet que no apareguin funcionaris temporals entre els incoats. Però fins i tot tenint en compte la distorsió que suposen els funcionaris temporals en la distribució de les sancions, els funcionaris dels escorxadors municipals gaudiren d'una benevolència substancial, ja que el seu percentatge de sancions més greus es inferior en 6 punts del percentatge de destituïts entre els funcionaris regulars extret de l'anàlisi de la depuració al conjunt del funcionariat (19,4% contra 12%). Posant aquestes dades en relació amb el nombre de funcionaris que estaven adscrits a aquests serveis municipals el 1936, trobem que els sancionats representarien un 23% d'aquella plantilla i els destituïts un 3,7%.

Pel que fa a la delació, només una mica més del 10% dels funcionaris incoats (15) d'aquests serveis municipals delataren a companys de la Corporació. Mentre que

51 expedients reberen almenys una delació per part de funcionaris companys de la Corporació, xifra que representa un 34,4% dels incoats dels diversos escorxadors municipals. Comparat amb les dades generals, en termes relatius, això suposa un menor percentatge de deladors (sis punts i mig per sota), però un lleu major percentatge de delatats (tres punts percentuals per sobre).

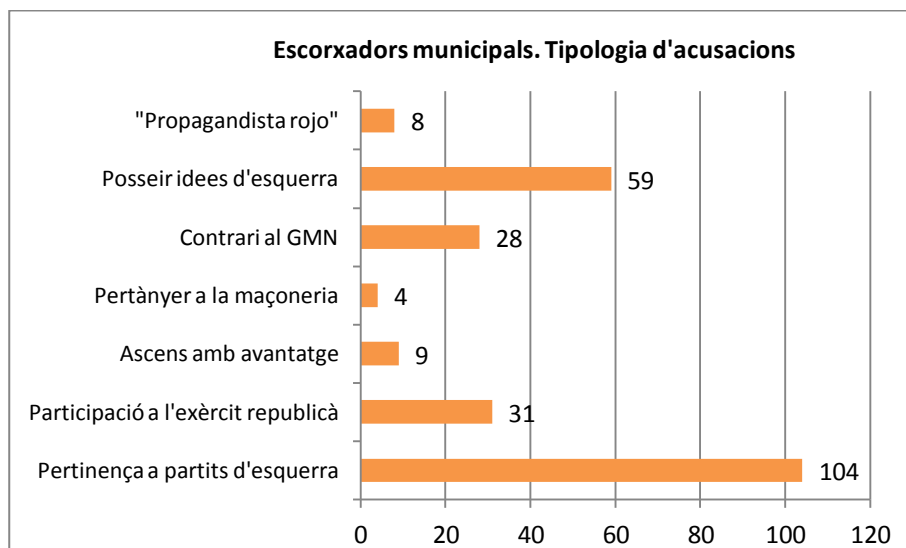
Gairebé la meitat dels funcionaris incoats en els escorxadors municipals de Barcelona declararen la seva militància política prèvia al 18 de juliol de 1936. Dels 72 funcionaris que ompliren l'espai destinat a aquest efecte a la declaració jurada, 62 declararen una sola militància passada, mentre que 12 declararen una militància múltiple. La immensa majoria dels funcionaris declararen haver format part del Sindicato libre (52 funcionaris), la major part com a única militància, i només sis funcionaris amb militància compartida amb els quatre partits que més adhesions polítiques assoliren en el període republicà (Partido Radical, Unión Patriótica, Lliga Regionalista i ERC). És curiós, en qualsevol cas, l'alta presència de militants del Sindicato Libre entre els funcionaris municipals de l'Escorxador. No coneixem cap altre negociat de l'Ajuntament de Barcelona on hi hagi funcionaris que compartiren aquesta militància. La resta de militàncies polítiques declarades queda molt per sota, com es pot observar a la següent gràfica:

Queda clar que en els escorxadors municipals l'adscripció ideològica en el eix dreta-esquerra, està fortament decantada cap a la dreta. Tot i que el Sindicato libre no es pot considerar un partit polític, els seus vincles amb els sectors més conservadors i els partits que els representaven, el col·loquen indubtablement en l'òrbita més a la dreta en el conjunt de l'espectre ideològic. En l'altre eix que hem analitzat, el vinculat a una consideració de l'organització de l'estat més regionalista o centralista, les dades ens mostren també una decantació clara cap a les postures més centralistes o, dit d'altra manera, refractaries a una distribució del poder territorial més descentralitzat o regionalitzat.

Aquest decantament conservador en la filiació política declarada contrasta amb els resultats que observem quan ens apropem a la tipologia d'acusacions que reberen els funcionaris incoats dels escorxadors barcelonins, ja que més del 70% d'aquests funcionaris reberen l'acusació d'haver militat en partits d'esquerra. La següent acusació més recurrent, la de tenir idees esquerranes, de fet, sovint, un annex a l'anterior (quasi una conseqüència lògica) només es troba present al 39% dels

expedients d'aquests funcionaris. La resta d'acusacions tenen una incidència en els expedients molt menor tal i com es pot veure al gràfic següent:

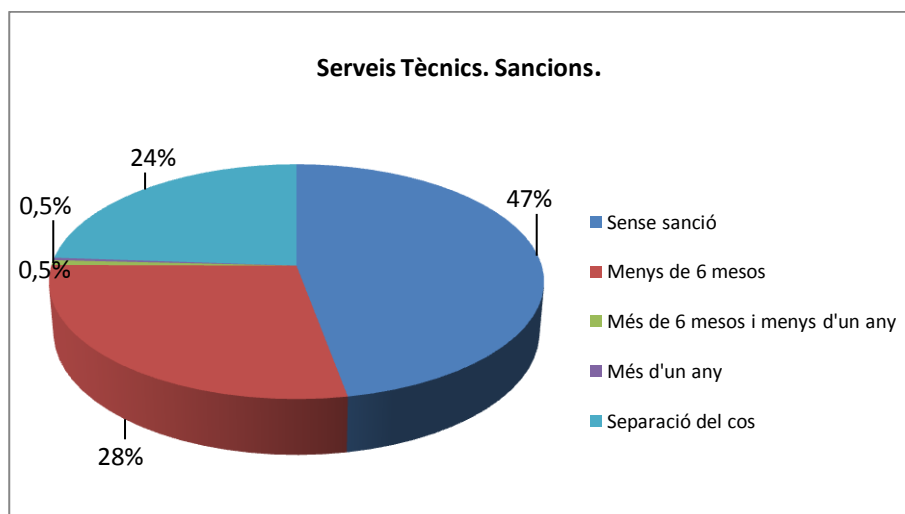

Serveis Tècnics

Segons la plantilla de funcionaris municipals publicada a la *Gasetta Municipal* de 1936, la secció de Serveis Tècnics de l'Ajuntament de Barcelona comptava amb 481 funcionaris. En el procés de depuració s'incoaren 293 funcionaris adscrits a aquesta secció, xifra que representaria el 60,9% d'aquella plantilla, una xifra molt alta, similar a la que s'ha observat pel cos de la Policia Urbana. D'entre aquests funcionaris incoats, 214 eren funcionaris regulars, això és amb la plaça en propietat, mentre que 81 (un 27,6% dels incoats en els Serveis Tècnics) ho eren amb contracte temporal. També cal esmentar, que entre els funcionaris regulars es compten 4 que foren cessats per desafecció amb el govern republicà, als quals el

règim franquista els incoà expedient però resolent-los en tots els casos, amb una admissió sense sanció.

De tots els casos analitzats, el de la secció de Serveis Tècnics és el que mostra un volum de sancions menors. De fet, poc més del 50% dels funcionaris incoats d'aquesta secció foren sancionats, mentre que un 47% foren admesos sense sanció. La tipologia de sancions imposades es distribueixen de manera força similar percentualment, encara que no en termes absoluts, entre les sancions de menys de sis mesos de suspensió de feina i sou (82 funcionaris, el 53% dels sancionats) i la destitució (70 funcionaris, el 45% dels sancionats). La resta de sancions són pràcticament marginals.

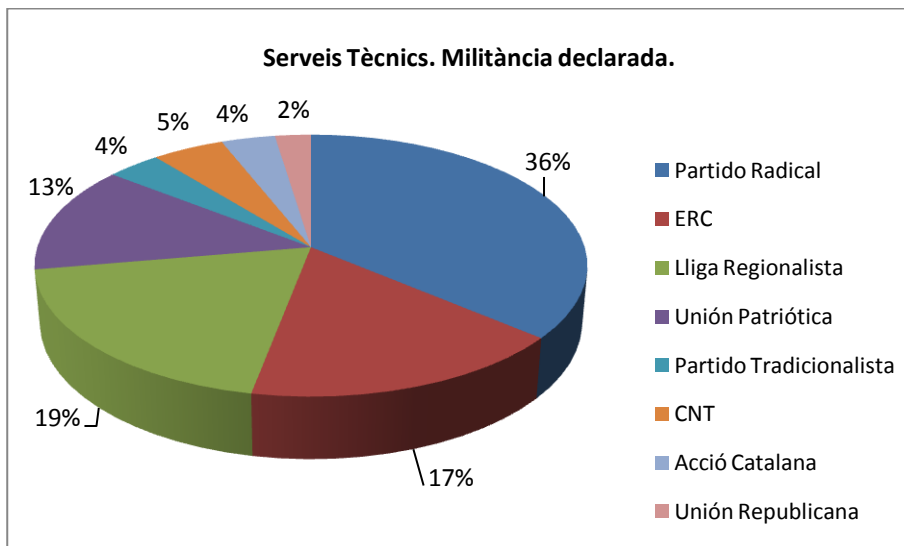
Com en el cas de l'Institut Municipal d'Estadística, una part substancial de les destitucions (una mica més de la meitat, 36) s'imposaren a funcionari temporals. Paradoxalment, la pràctica totalitat de la resta de funcionaris temporals foren admesos sense sanció (39), gràcies a l'aval del Tinent d'Alcalde de la secció o negociat on treballaven, el qual proposà a la Comissió Municipal l'aturada del procés depurador i l'admissió sense sanció d'aquests funcionaris. Sembla evident

que la Corporació es quedà amb aquells funcionaris temporals imprescindibles per al bon funcionament dels serveis i prescindí d'aquells que no feien falta i que podien ser destituïts sense un excessiu cost per a l'Ajuntament. Amb tot, i comparat amb les dades generals pel conjunt del funcionariat, el percentatge de destituïts, tant pel que fa a funcionaris temporals com regulars d'aquesta secció, es trobaria per sota dels percentatges generals. En aquest cas, els funcionaris regulars destituïts representen un 15,8% dels funcionaris regulars incoats en aquesta secció (3,5 punts percentuals menys que pel conjunt del funcionariat) i son destituïts un 46% dels funcionaris temporals incoats, molt lluny del 68% que ens mostren les dades pel conjunt dels funcionaris temporals. En definitiva, si prenem com a referència el volum de plantilla de 1.936, els sancionats representarien el 32,2% d'aquella plantilla i els destituïts el 14,5%.

Pel que fa a la delació en el sí d'aquesta secció, les dades que resulten de l'explotació estadística ens indiquen que si bé, el nombre de delators, un 15% entre els incoats, es molt similar a les dades que tenim pel conjunt del funcionariat, el nombre de delatats és substancialment inferior, només el 23% dels funcionaris incoats, força lluny del 31,4% vàlid pel conjunt del funcionariat incoat. És possible que aquesta baixa incidència de la delació pugui ajudar a explicar una part del menor, en termes relatius, volum de sancions que es produeix en aquesta secció.

També en aquest cas podem fer un esbós de la militància política dels funcionaris de la secció a partir de les declaracions jurades dels funcionaris incoats. Un total de 82 funcionaris declararen haver militat a partits polítics o sindicats amb anterioritat al 18 de juliol de 1.936, xifra que representa un 27,7% del total de funcionaris incoats a la secció de Serveis Tècnics. Com en la major part dels casos anteriors, els quatre partits que comptaren amb més declaracions de militància foren el Partido Radical, 30 funcionaris, la Lliga Regionalista, amb 16 funcionaris, ERC, amb 14 i la

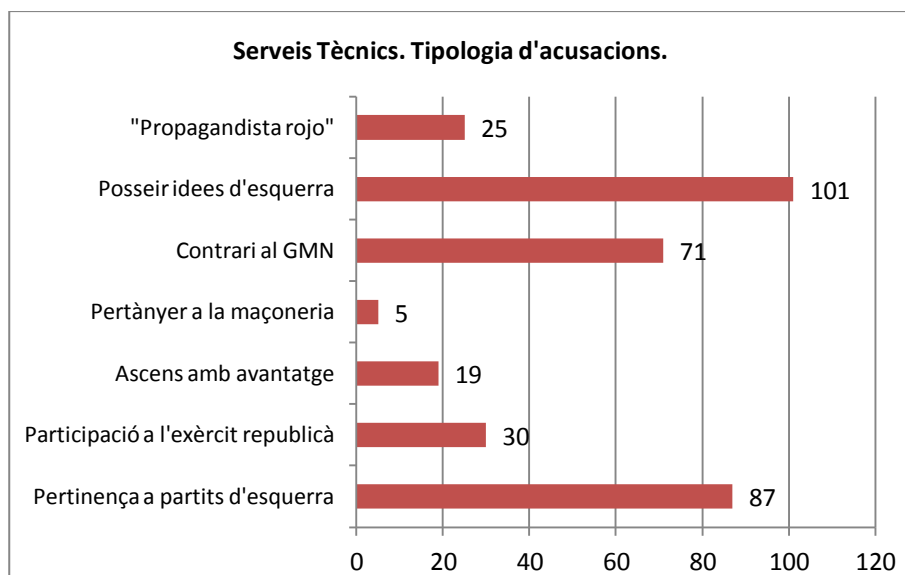
Unión Patriótica amb 12. La resta de partits o sindicats tenen una adscripció força més petita:

Com en els casos anteriors, la mostra recopilada per a aquesta secció, ens mostra la preeminència dels partits de dretes entre la militància declarada dels funcionaris municipals. En l'eix polític clàssic dreta-esquerra, els funcionaris dels Serveis Tècnics es situaven en posicions força conservadores: un 72% dels funcionaris hauria optat per militar en els partits d'ordre i conservadors (afegint aquí, també, a la Lliga Regionalista). En l'altre eix analitzat, centralisme-regionalisme, les posicions es mostren més equilibrades, encara que els partits clarament regionalistes tindrien una menor representació (un 40% dels funcionaris, incloent ERC, Lliga i Acció Catalana), per un 55% de les forces polítiques que abraçarien opcions ideològiques més centralistes, per que fa a l'organització del poder a l'Estat (deixem de banda, en aquest segon eix a la CNT).

Finalment, pel que fa a la tipologia de les acusacions, és interessant observar que la més present entre els expedients incoats als funcionaris de la secció de Serveis

tècnics és la de posseir idees d'esquerra, seguida de la de pertinença a partits d'esquerra i la de contraris al *Glorioso Movimiento Nacional*. Dos de les acusacions més recurrents són aquelles definides com a més genèriques i etèries, que sovint funcionaren com a annexes d'altres i que, si bé presentaven una major dificultat en la defensa, aparentment es mostraren menys nocives pels funcionaris que les reberen. Aquesta relativament baixa incidència de les acusacions més perseguides pel règim potser ens podria estar donant elements de judici per a ponderar el més baix nivell relatiu de sancions en els funcionaris d'aquesta secció. La resta d'acusacions tenen una presència molt inferior en el conjunt dels expedients incoats:

La depuració en femení

Com s'ha comentat més amunt, l'explotació estadística del procés de depuració de l'Ajuntament de Barcelona ens ha permès discriminar els funcionaris incoats per gènere. Aquesta discriminació ens permet analitzar el col·lectiu de funcionàries municipals per separat per tal d'observar si es produeixen algunes divergències o peculiaritats respecte al comportament general cap a la totalitat dels funcionaris. En el procés de depuració les funcionàries municipals hagueren de fer front, a més d'una revisió de la seva conducta polític-social, com la que hagueren de patir els seus companys funcionaris, a una revisió de la seva conducta moral, pràcticament inexistent en el col·lectiu de funcionaris²⁰².

Els valors morals del nou règim, profundament amarats d'un catolicisme ultraconservador, estaven a les antípodes de la incipient obertura moral i de conductes que havia suposat el període republicà, i foren aplicats al procés depurador essencialment per a valorar la conducta moral de les funcionàries. Com en la major part dels càrrecs imputats, les conductes morals que es censuraven no estaven tipificades ni com a delictives ni com a immorals en el règim anterior, però s'aplicaren amb zel sobre les dones, de quines el nou règim considerava que tenien una doble responsabilitat, com a ciutadanes i com a dones²⁰³. No només es

---

²⁰² Un exemple similar el trobem en l'anàlisi realitzat per Ramos Zamora sobre les acusacions a les mestres de la regió de Castella-La Mancha: Sara Ramos Zamora, "Maestras Represaliadas Por El Gobierno Franquista," *Arenal: Revista de Historia de Mujeres* 12, no. 1 (2005): 141-142.

²⁰³ Un bon exemple de la consideració que tenien els franquistes de la dona republicana es una part del discurs de Dionisio Ridruejo al III Congreso Nacional de la Sección Femenina: "La mujer, separada del hombre, mutilada de su tronco como una hidra sin objeto, irrumpe en la vida pública, desposeída de hermosura, de nobleza y de destino (...) La mujeres que alzaron las banderas del feminismo, pasean por las calles de Londres y París en alborotadas manifestaciones, semejando no ya brujas sobre escobas, sino escobas encarnadas en mujeres barriendo toda el alma de una sociedad que no las tomó nunca en serio (...) Y así habéis visto los desfiles militares de Rusia soviética, donde las mujeres llevan en la mano las mismas bayonetas hirientes que los hombres, y las habéis visto en las fabricas y en las falsas universidades populares, donde las mujeres compiten con el hombre sin alegría y sin posibilidades de éxito" citat a Sofía Rodríguez López, "La Falange Femenina Y Construcción de La Identidad de Género

revisaria el comportament de les funcionàries en l'àmbit públic, sinó també aquell que mostraren en l'àmbit privat. Com afirmen Fernández i Agulló, en relació a la depuració franquista de les mestres, *“La transgresión de las virtudes consideradas femeninas acordes con el modelo dominante, recibirá una sanción ejemplarizante a la que se quiere dotar de virtudes especialmente disuasorias”*²⁰⁴.

El nou règim clausuraria els avenços assolits en el període republicà y pretendria apartar a les dones dels àmbits públics i recloure-les a l'àmbit privat on hauria de desenvolupar la seva autèntica vocació, segons la visió franquista, de mestressa de casa i mare. On hauria de ser 'pal de pallar' de la família i responsable de la socialització, a través dels fills, dels valors del nou règim²⁰⁵. Com afirma Ortíz Heras: *“La dictadura franquista quiso imponer un modelo de sociedad orgánica con una política de género regulada por una legislación civil que negaba a las mujeres cualquier tipo de autonomía individual y las convertía en eje de la moralidad social. Las mujeres quedaron así relegadas a un papel de subordinación que las recluía en el ámbito doméstico. En contraste con las disposiciones crecientemente igualitaristas de los tiempos anteriores a la guerra civil, el régimen encabezado por Franco desarrolló una legislación que excluía a las mujeres de numerosas actividades en el intento de mantenerlas en roles muy tradicionales que poco tenían que ver con las tendencias que se estaban manifestando en Europa”*²⁰⁶.

Per altra banda, apropar-nos a la depuració de les funcionàries ens permetrà observar si és cert, com afirmen alguns autors, que el règim franquista mostrà un menor rigor amb les dones en el procés depurador, sovint explicat a través d'un

---

Durante El Franquismo,” *Actas Del IV Simposio de Historia Actual : Logroño, 17-19 de Octubre de 2002* Vol. 1 (2004): 488.

²⁰⁴ Fernández Soria and Agulló Díaz, “Depuración de maestras en el franquismo,” 265.

²⁰⁵ Per una extensa panoràmica de la visió del règim franquista sobre la dona, perfectament alineat amb les tesis feixistes, veure: Carme Molinero Ruiz, “Mujer, franquismo, fascismo: la clausura forzada en un ‘Mundo Pequeño,’” *Historia Social*, no. 30 (1998): 97–117.

²⁰⁶ Manuel Ortíz Heras, “Mujer y dictadura franquista,” *Aposta: Revista de Ciencias Sociales*, no. 28 (2006): 2.

cert paternalisme del règim que considerava les dones al mateix nivell legal que els menors d'edat o els incapacitats, poc formades o mancades de criteri i per tant mereixedores d'una benevolència no aplicable als homes²⁰⁷.

En definitiva, també podrem analitzar si s'observen característiques singulars en el col·lectiu de funcionàries municipals i comparar-los amb els resultats generals, força representatius del col·lectiu de funcionaris, donada l'extraordinària preponderància dels homes en l'administració municipal, en aquest sentit fidel reflex, per altra banda de la preponderància en totes les administracions de l'Estat.

Com s'ha afirmat més amunt, d'entre el total de funcionaris incoats, trobem la presència de 219 dones, xifra que representa el 9,7%. Coneixem el tipus de relació laboral de 173 funcionàries, mentre que de les restants 46 són funcionàries no tenim informació, més enlla que foren depurades i destituïdes de la Corporació municipal en "*Rebeldía*" o per "*Incomparecencia*" i per tant el seu expedient només consigna el nom i la sanció decretada. De les 173 funcionàries amb la conformació de l'expedient complet, 112 eren funcionàries amb plaça pròpia i 61 funcionàries temporals, nombre que representa el 35% del total de funcionàries incoades. Aquesta dada ens dona una ratio d'una mica més d'una funcionaria temporal per cada tres funcionàries amb plaça pròpia. Comparada amb la ratio temporals/regulars establerta pel conjunt del cos de funcionaris municipals és un 15% superior. I encara més, respecte el col·lectiu d'homes (detractant de les dades generals el col·lectiu de dones), la ratio funcionaris temporals/regulars és un 18% superior (35% a 17%).

Del total de funcionàries incoades 8 d'elles foren detingudes i hagueren de fer front a processos penals impulsats pels Tribunals militars, acusades de "*Rebelión*". Set d'elles foren absoltes i la restant fou condemnada a 10 anys "*de inhabilitación*

---

²⁰⁷ González Agapito and Marquès Sureda, *La Repressió del professorat a Catalunya sota el Franquisme (1939-1943)*; Rosario Ruíz Franco, *¿Eternas Menores?*; Ostolaza Esnal, *El Garrote de la depuración*.

*para cargo público, derecho de sufragio activo y pasivo, profesión u oficio, con las accesorias correspondientes*²⁰⁸. Amb tot, cinc d'aquestes detingudes (entre elles la que havia estat condemnada) foren destituïdes tot i que havien rebut els sobreseïment del cas per part dels jutges del Tribunal militar.

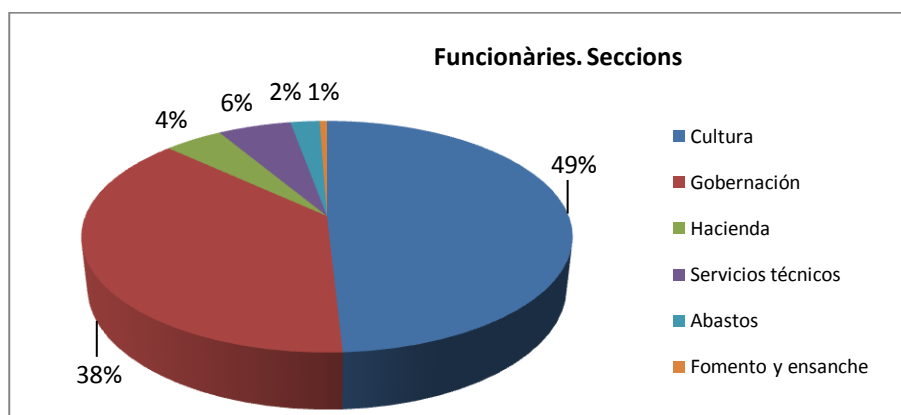
Pel que fa a la repercussió de les delacions als expedients de les funcionàries observem algunes diferències significatives. Per una banda, molt poques de les funcionàries incoades delaten a companyes de la Corporació. Només vuit funcionàries omplen l'apartat de la declaració jurada que obria l'expedient de depuració destinat a delatar o consignar els noms de les persones significades amb el règim republicà. Aquesta xifra representa un 4,6% de les funcionàries incoades (descomptant del còmput general aquelles que el seu expedient està incomplet). Un percentatge molt menor del que es desprèn de les dades generals, que rondarien al voltant del 20%. També es força menor el percentatge de funcionàries delatades. En total són 28 funcionàries les delatades pels seus companys de l'Administració municipal, xifra que representa un 12,7% del total de funcionàries incoades, molt lluny del 31,4% que mostraven les dades pel conjunt dels funcionaris de la Corporació.

Observant la distribució del col·lectiu de funcionàries municipals per les diverses seccions administratives de l'Ajuntament de Barcelona (sempre pels 187 expedients dels que tenim informació), veiem que el gruix de població es concentra en les seccions de Cultura (86 funcionàries) i Governación (66). La resta de negociats concentren 10 o menys funcionàries. Analitzat amb més detall, més del 85% de les funcionàries municipals de la Corporació barcelonina desenvolupen les seves tasques en l'àmbit de les institucions educatives (Grups escolars, cantines

---

²⁰⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 1000.

escolars, colònies escolars o escoles municipals o nacionals)²⁰⁹ o bé, en l'àmbit de les institucions socio-sanitàries (al Laboratori Municipal, la Casa de Maternologia, l'Institut Psiquiàtric, l'Hospital d'infecciosos, l'Hospital de Nostra Senyora de l'Esperança, a Beneficiencia o a l'Institut Neurològic Municipal), aquestes darreres depenents de la secció de Governació. En menor mesura, també trobem funcionàries en aquesta secció, realitzant tasques a l'Institut Municipal d'Estadística o a algunes Tinences d'Alcaldia.

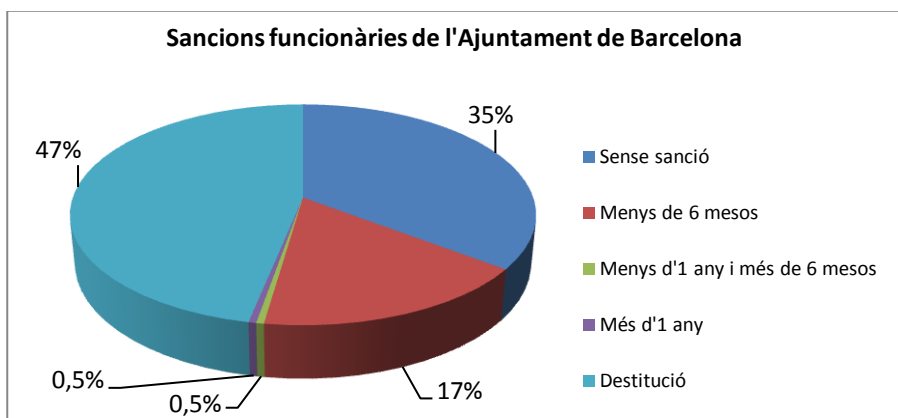
Com veiem per la distribució en les seccions de l'Ajuntament i les professions que desenvolupen s'observa que tot i els canvis que es promogueren durant la Segona República en benefici de la incorporació al món laboral de les dones, s'observa que aquestes s'incorporaven a aquelles tasques que tenien assignades tradicionalment: l'ensenyament, fonamentalment de menors, i la cura de malalts o persones amb dependència.

Observant el resultat del procés depurador sobre el col·lectiu de funcionàries de l'Ajuntament de Barcelona destaquen alguns elements dignes de consignar. Dels

---

²⁰⁹ No totes les funcionàries de la secció de cultura eren mestres. També trobem treballadores als menjadors escolars, membres dels serveis de neteja dels diversos grups escolars o administratius encarregades de la matriculació...

219 expedients incoats a les funcionàries municipals, només ens manca informació en un d'ells. De la resta coneixem la resolució final i la sanció imposada. Com es mostra en el gràfic següent la població es distribueix, en la seva immensa majoria, en el dos extrems de la relació de sancions seleccionades, això és, l'admissió sense sanció i la destitució. Aquests dos blocs, acullen el 82% de les funcionàries incoades.

En concret, 102 expedients reberen la sanció de destitució, 77 expedients foren admesos sense sanció i 37 reberen una sanció inferior als 6 mesos. La resta de sancions, només contenen un expedient.

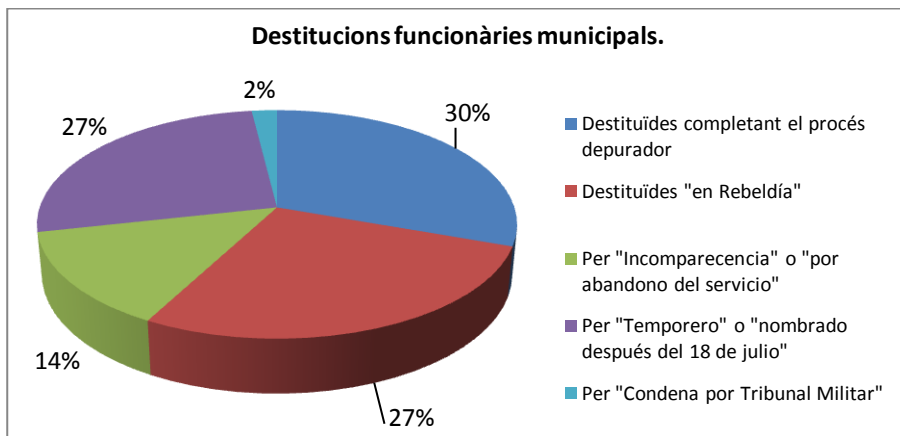
Observant els percentatges resultants, el quadre ens ofereix un fort contrast en els dos extrems comparat amb les dades generals del procés depurador. Si per una banda, veiem que el percentatge de funcionàries que foren admeses sense sanció supera en sis punts el del conjunt de funcionaris, fet que podria donar a entendre un menor rigor en el procés de depuració sobre les funcionàries municipals. Trobem per altra banda, que el percentatge de màximes sancions és significativament superior en el cas del col·lectiu de funcionàries respecte les dades derivades del conjunt de funcionaris municipals, en concret, vuit punts superior.

Així, si bé és cert que un percentatge major de funcionàries, respecte al col·lectiu de funcionaris, superà sense sanció la depuració administrativa, també és cert que entre els sancionats, les funcionàries reberen, percentualment, una sanció més severa que no pas els seus companys masculins. Comparant les poblacions sancionades tant en el col·lectiu de funcionàries com en el de funcionaris, els percentatges són encara més reveladors. El 72% de les funcionàries sancionades són destituïdes, mentre que només ho són el 55% dels homes (detractant de les dades generals les que fan referència a les dones). No sembla pas, que en la imposició de les sancions, el paternalisme inspirés els jutges instructors.

Tampoc sembla que a la Comissió Permanent la guiés una paternalisme especial per a esmenar la plana a les propostes de sanció dels jutges instructors del Tribunal de depuració dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. En la mateixa perspectiva comparadora, en el cas de la depuració al col·lectiu de funcionàries, la Comissió Permanent, només modificà el 13% de les propostes dels jutges instructors, quatre punts per sota del percentatge de expedients que modificà segons les dades pel conjunt del cos de funcionaris (17%).

Per a acabar de ponderar aquestes dades caldrà observar amb detall la tipologia de les destitucions, seguint el procediment realitzat més amunt pel conjunt de funcionaris, per tal d'analitzar si hi ha variacions significatives. Com es pot veure en la gràfica següent, del conjunt de destitucions de les funcionàries municipals, un 30% dels expedients reben la màxima sanció després de completar el procés depurador (31 expedients). El 70% restant es distribueix en percentatges iguals, entre les funcionàries temporals (28 expedients) que veuen finalitzat el seu expedient en qualsevol dels estadis del procés depurador i aquelles funcionàries depurades en "*Rebeldía*" (27 expedients); un 14% dels expedients son tancats per incompareixença o "*abandono del servicio*" de les funcionàries (14 expedients) i

dues funcionàries són expulsades de la Corporació municipal en concordància amb les penes imposades per Tribunals militars.

Comparativament amb les dades generals, la distribució de les funcionàries destituïdes és força similar a la que observem pel conjunt dels funcionariat municipal. Certament hi ha un percentatge menor de funcionàries destituïdes que completen el procés depurador, però també que hi ha un percentatge major de destituïdes per ser temporeres, just reflex de la major proporció de personal temporer entre les dones que entre els homes, com s'ha observat més amunt.

Per altra banda, és ressenyable, també, en aquesta comparació, una menor incidència en el col·lectiu de les dones de destitucions derivades de condemnes en d'altres tribunals (només dues funcionàries són condemnades), en correspondència, aquí també, a un menor volum de detencions entre el col·lectiu femení respecte el masculí. Finalment, es remarcable el fet que s'observa un percentatge major de funcionàries que decideixen no reincorporar-se a les seves funcions (14 funcionàries) amb el nou règim que no pas entre els homes.

L'Ajuntament de Barcelona enfront de la depuració dels funcionaris

Que la depuració de la totalitat de l'administració que configurava l'aparell burocràtic de l'Estat era una prioritat per les forces sollevades, ho demostra la diligència amb que els nous rectors de la vida municipal barcelonina començaren a bastir l'entramat judicial que havia de revisar l'actuació polític-social de tots els funcionaris municipals. Ja en l'acta constituent de la primera Corporació Municipal de la Barcelona franquista, del 27 de gener de 1939, s'adoptaven quant a *"la necesaria depuración a realizar en cuanto a los funcionarios municipales"*, i d'acord amb les lleis vigents emanades de la *Junta Técnica del Estado* amb seu a Burgos, tres principis generals bàsics que ja indicaven clarament l'orientació ideològica que tindria el procés depurador, establint la data del 18 de juliol com a principi de la legitimitat del nou règim i final de la legalitat i legitimitat de l'anterior.

En primer lloc, es decretava la readmissió immediata de tota aquells funcionaris que haguessin estat cessats *"indebidamente por el Ayuntamiento rojoseparatista que actuó a partir del 18 de julio de 1936"*; en segon lloc, es sol·licitava al *"señor General Gobernador de Barcelona"*, -el General Eliseo Álvarez Arenas, cap dels *Servicios de Ocupación de Barcelona*, qui detentava la màxima autoritat política i civil a la regió-, l'aplicació de l'article 2on del ban decretat per aquell el 27 de gener de 1939²¹⁰, per tal de cessar tots els funcionaris que haguessin ingressat a l'Ajuntament després del dia de l'*Alzamiento Nacional*. En tercer i últim lloc, per a la resta de funcionaris, és a dir, aquells que entraren a treballar en l'administració

---

²¹⁰ L'article segon del Ban decretat pel General Eliseo Álvarez Arenas, establia la concentració de poders en el general i la subordinació de totes les institucions, autoritats i persones a la seva Autoritat: "Art 2º. Queda sujeto a mi Autoridad el Orden público y el restablecimiento de la vida civil. En consecuencia, todas las demás autoridades, personas investidas de cargo oficial, funcionarios, corporaciones, empresas de todo orden y particulares, vienen obligados a acatar y cumplir mis órdenes directas y las que mis Agentes y delegados transmitan, a cooperar activamente al mantenimiento del orden público, a la seguridad de las personas y cosas y al restablecimiento de la vida económica y doméstica" (*Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, de 4 de febrero de 1939)

municipal abans del 18 de juliol i que no havien estat cessats pel règim republicà, es decretava “*proceder inmediatamente a instruir el expediente personal para depurar su actuación*”²¹¹. Com afirma Nicolás Marín, tot el funcionariat “*era considerado, en principio, ‘manchado’, ‘contagiado’ o ‘culpable’ por la gestión republicana*” i per tant, aquesta sospita només es podia resoldre amb una exhaustiva depuració²¹².

Aquestes primeres decisions marcaven clarament l'orientació ideològica del procés. Es distingien dos tipus de funcionaris diferents, que gaudirien de diversa consideració en el procés depurador que s'iniciava. Aquells que esdevingueren funcionaris durant la Guerra Civil espanyola, això és, des de l'*Alzamiento nacional* el 18 de juliol de 1936 i fins a 'l'alliberament' de la ciutat, i aquells que ja ho eren abans del 18 de juliol. Els primers serien cessats immediatament. I ho serien sense possibilitat de recórrer la decisió a cap instància administrativa o judicial²¹³. Als segons, aquells que eren funcionaris abans del 18 de juliol, se'ls atorgava el benefici del dubte tot esperant la resolució dels expedients de depuració que haurien de passar inexorablement.

El nou límit temporal que establia la nova i la vella legitimitat tindria conseqüències a tots nivells. Qualsevol actuació administrativa o política duta a terme pel règim republicà des de l'*Alzamiento Nacional* era considerada il·legal i espúria, inclosa la contractació de funcionaris, tal i com feia palès l'article segon del Ban que dictà el General en cap de l'Exèrcit del Nord, Fidel Dávila Arrondo, immediatament després

---

²¹¹ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*, pag. 2

²¹² María Encarna Nicolás Marín, “Los expedientes de depuración: una fuente para historiar la violencia política del franquismo,” *Areas: Revista Internacional de Ciencias Sociales*, no. 9 (1988): 106.

²¹³ El dia 29 de gener amb la resolució favorable del governador civil a la demanda de cessament del “personal de toda clase nombrado con posterioridad al 18 de julio de 1936 por los Comités rojos que han detentaron la Administración municipal” l'Ajuntament de Barcelona disposava que “cesen inmediatamente en sus cargos todos los funcionarios de cualquier clase y condición que hubieren ingresado a prestar sus servicios con posterioridad a la iniciación del Glorioso Movimiento Nacional”. *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*, pag. 5

de la presa de Barcelona: *“Declaro sin ningún valor ni efecto todas las disposiciones, nombramientos y resoluciones dictadas con posterioridad al 18 de julio de 1936 por los rebeldes que detentaron el poder”*²¹⁴.

En conseqüència, també a efectes administratius, el període de Guerra Civil era, pel règim franquista, un període d'excepció. En aquest sentit, qualsevol decisió presa pel règim republicà de la Corporació municipal seria suspesa o, en el millor dels casos, revisable per l'autoritat competent. Seguint aquesta lògica, tots aquells funcionaris cessats pel règim republicà després del 18 de juliol, eren restituïts en les seves funcions. Aquesta restitució, però, no els eximia de passar pel tribunal de depuració per tal d'escatir el seu comportament politico-social durant el període de Guerra Civil. Tot i que en la majoria dels casos aquella sanció fou un salconduit per superar fàcilment el procés, alguns individus foren sancionats fruit de les suspicàcies que despertaren en el jutge instructor les diligències que emprengueren en el seu moment contra les resolucions del consistori republicà²¹⁵.

Òbviament, la readmissió immediata dels funcionaris cessats per l'Ajuntament republicà no només cercava establir la il·legitimitat de les decisions del règim anterior, sinó també muscular el bàndol propi. No només es tractava d'arranjar una situació, percebuda com a injusta o espúria, sinó també de guanyar-se la lleialtat, si no és assolida de partida, dels beneficiaris de la restitució. Serà l'altra cara del procés de depuració. No només es tractarà de 'netejar' l'administració de l'Estat, sinó d'assegurar-se, sense cap mena de dubte, la seva lleialtat. De bastir una

---

²¹⁴ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*, pag. 13

²¹⁵ S'han detectat quasi 30 casos de funcionaris que foren expulsats de l'Ajuntament republicà i que tot i així els seus expedients foren incoats. Essencialment emprant com a proves de càrrec les diligències que els funcionaris realitzaren per a defensar la seva innocència en front les acusacions de pertinença al bandol sollevant de l'administració republicana. Són casos particularment interessants, ja que passaren dos processos depuradors que es retroalimentaren mútuament, ja que els arguments que s'empraren per evitar l'expulsió del consistori republicà foren utilitzats com a proves incriminatories en el procés depurador franquista.

administració inequívocament afí al nou règim i a la seva obra: la construcció del *Nuevo Estado*.

Del conjunt de funcionaris que ho eren abans del 18 de juliol de 1936 es distingia entre dues tipologies diferents: el personal en plantilla i el personal temporer. Els primers, tal i com els definí la *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona de 1939-1940*, són aquells que “*con nombramiento en propiedad, goza de todos los derechos anejos al cargo de funcionario municipal*”, mentre que el segon, el personal temporer era aquell que “*en diversas ocasiones y por distintos Ayuntamientos*” havia estat nomenat “*con caràcter temporal, para llevar a cabo cometidos determinados en momentos de exceso de trabajo*”, la pervivència d'aquest tipus de personal es justificava per una “*costumbre inveterada*” per la qual “*al terminarse el trabajo que se le había encomendado, continuaba en el Ayuntamiento como agregado a distintos servicios y negociados*”. Aquests dos tipus de funcionaris, sempre verificant “*haber ingresado con anterioridad al 18 de julio de 1936*”²¹⁶ serien objecte de la depuració administrativa.

El segon ple de l'Ajuntament, dos dies després, el 29 de gener de 1939, seguia l'estela del primer i acabava d'establir les bases per a iniciar el procés de depuració preceptiu. En primer lloc, demanava a l'autoritat competent, l'Auditor de l'Exèrcit d'Ocupació, que designés “*un Oficial jurídico*” que havia de fer-se càrrec de la instrucció dels expedients de depuració d'acord amb “*el Decreto nº 108 y demás disposiciones de aplicación a la totalidad de los funcionarios y empleados del Ayuntamiento*”. En segon lloc, afirmava la seva autoritat, tal i com establia aquell decret, reservant-se la darrera paraula en les resolucions dels expedients de depuració. I atorgava, finalment, també en consonància amb el decret, a la totalitat

---

²¹⁶ *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*, pgs. 14

dels funcionaris municipals, vuit dies naturals per a que *“puedan formular las instancias iniciales del expediente”*²¹⁷.

Un cop definit el marc d'actuació i sol·licitat l'instrument indispensable en forma de jutge instructor, a principis de febrer s'obren els primers expedients depuradors. La major part d'aquests primers expedients depuradors seran instruïts per qui seria nomenat com a Jutge Instructor *“para la depuración político-social de los funcionarios”*²¹⁸ del consistori barceloní, l'Oficial segon honorari del Cos Jurídic militar, Juan Bonell, el qual administraria el procés en solitari fins a principis de novembre d'aquell mateix any, quan la Comisió Permanent de l'Ajuntament de Barcelona, davant la necessitat d'accelerar el procés de depuració imposada des del ministeri de la Governació, designà 9 jutges instructors de reforç amb l'objectiu de *“poder terminar la depuración de funcionarios antes del 31 de diciembre próximo”*. Els jutges instructors designats serien: *“los capitanes honorarios don José Eduardo Acha González, don José Crespo Pérez y don Juan Herrera Reyes, los tenientes don Joaquín Vivó Soler, don Tomás Beltrán Montoya, don Miguel Peciña Fraga y don Facundo Brime Blanco, y los alféreces don Juan Martí Vilanova y don José Bourgon Alzugaray”*²¹⁹.

La preocupació pel ritme del procés depurador serà recurrent fins a la seva finalització. Una preocupació, per altra banda, comuna a totes les estructures de l'Estat immerses en processos de depuració. Les circulars del Governador civil de Barcelona, a tots els alcaldes de la província, conminant-los a accelerar el procés de depuració dels seus ajuntaments seran reiterades fins a finals de 1939.

---

²¹⁷ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*, pag. 5

²¹⁸ Juan Bonell és nomenat en el seu càrrec de jutge instructor per a la depuració de funcionaris el dia 21 de març de 1939 per la Comisió Municipal Permanent *“ratificando con este nombramiento la actuación que en igual cometido viene realizando”*. *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*, pag. 55

²¹⁹ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*, Comisió Municipal Permanent de 7 de novembre de 1939, pag. 442

El tribunal depurador

En aquest punt cal obrir un parèntesi en la narració per a apropar-nos a una de les singularitats del procés de depuració al Consistori barceloní. A diferència de la pràctica totalitat dels ens municipals del país que practicaren els preceptius processos de depuració de funcionaris, l'Ajuntament de Barcelona no seleccionà els jutges instructors que havien de tramitar els expedients depuradors d'entre els funcionaris de la Corporació municipal, tal i com s'establia a la legislació vigent²²⁰, sinó que demanaren, invariablement, tant el primer jutge instructor, Juan Bonell, com els 9 jutges que posteriorment reforçaren el Tribunal, a l'Auditor de la IV regió militar que seleccionés i designés, d'entre el personal del Cos Jurídic militar de l'Auditoria de Guerra, els individus que desenvoluparien aquella tasca.

Dels 10 jutges instructors que foren designats per l'Auditor de la IV regió militar, el Coronel Pereiro en primera instància, substituït posteriorment pel Coronel Ángel Manzanegue, hem aconseguit consultar a l'Arxiu General Militar de Segovia els fulls de serveis de 6 d'ells. En tots els casos s'ha pogut confirmar que eren oficials honorífics del Cos jurídic militar, això és personal amb formació jurídica que, donades les necessitats provocades per la dilació en el temps de la Guerra Civil, eren incorporats al règim militar per a dur a terme les més variades tasques

---

²²⁰ Recordem que tant la Ley de 10 de febrero de 1939 on es fixaven les normes per a la depuració de funcionaris públics, com la posterior Orden del 12 de marzo de 1939 sobre depuración de funcionarios de la Administración Local, establien que serien les pròpies institucions les que designarien els jutges instructors entre el personal dels ens que durien a terme la depuració. Així, la Ley del 10 de febrero en el seu article tercer establia que *“Los Ministerios designarán para cada uno de los Cuerpos que de él dependan uno o varios instructores encargados de investigar la conducta de los funcionarios. Podrán también designar uno o varios instructores para ejercer la misma función con respecto a aquellos funcionarios que, perteneciendo a su Ministerio, no formen parte de un Cuerpo determinado de los que de él dependen.”* Boletín Oficial del Estado de 14 de Febrer 1939. En un mateix sentit es pronunciava la Orden del 12 de marzo també en el seu article tercer: *“Cada Corporación designará uno o más instructores, que podrá ser un gestor de la misma o un funcionario incluso del Estado. En este caso será necesaria la autorización del Jefe de la Dependencia en que preste sus servicios”.* Boletín Oficial del Estado de 14 de Març de 1939.

jurídiques que la reraguarda reclamava. Així s'establia a la Orden de 25 de Maig de 1937:

"(...) se ha venido significando por algunos Auditores la necesidad de aumento de personal jurídico militar en las Auditorías, por la enorme acumulación, circunstancial, de asuntos en ellas, y solicitando que, a falta de jefes y Oficiales profesionales provenientes de oposición, se concediera a varios Letrados empleos honoríficos del indicado Cuerpo, concesión conveniente bajo todo punto de vista puesto que habrán de funcionar dentro de la jurisdicción castrense y sin ocasionar gasto alguno al Estado, desempeñando interinamente las funciones encomendadas en ciertos casos al antedicho personal profesional, haciéndose preciso concordar esta necesidad con la de que estos destinos resten en el menor número posible hombres al Ejército en Campaña, cosa de otro lado fácil de lograr por existir gran número de Abogados que exceden de la edad de los reemplazos llamados a filas, o que habiendo prestado ya servicios en éstas en el Frente puede pasar a prestar los profesionales en retaguardia."

A banda d'explicitar les necessitats de personal jurídic fruit de la Guerra Civil així com d'establir els criteris i els procediments per optar a la incorporació al Cos jurídic militar, la norma establia una classificació dels llocs de treball que s'oferien, dividida en tres categories que s'asimiliaven als graus militars de Capità, Tinent i Alferes, que s'assolien a partir del tipus d'activitat professional vinculada amb la justícia que havia dut a terme el personal que sol·licités la seva incorporació al Cos Jurídic militar:

"2º Los empleos honoríficos que se concederán, serán:

Oficial Primero, asimilado a Capitán, a Catedráticos de la Facultad de Derecho, personal de las carreras Judicial y Fiscal y Abogados del Estado.

Oficial Segundo, asimilado a Teniente, a los Notarios, Registradores de la Propiedad, Aspirantes con derecho a ingreso en las carreras judicial o fiscal (...), Auxiliares de la citada Facultad de Derecho por oposición, y, en general, a los que ostenten un cargo oficial, para desempeñar el cual se necesite ser Letrado y haber competido en un examen, o a los que sean

Abogados que lleven catorce o más años de ejercicio con pago de la contribución correspondiente.

Oficial Tercero, asimilado a Alférez, a los demas Abogados a quienes se conceptúe con méritos para nombrarles Oficiales Honorarios del Cuerpo Jurídico Militar.”²²¹

Com hem apuntat més amunt, dels 10 jutges instructors implicats en el procés de depuració només hem aconseguit informació de 6. De la resta, o bé no hi ha informació disponible a l'Arxiu General Militar de Segovia (tampoc a l'Arxiu General Militar d'Àvila), el cas de Juan Bonell, o bé és informació restringida, protegida per la Llei 16/85 del patrimoni històric i, per tant, no consultable sense autorització de l'individu en qüestió o dels familiars directes si aquest hagués traspassat. Amb tot, aquesta restricció ens està indicant que els tres individus dels quals no podem obtenir informació, això és, Facundo Brime Blanco, Tomás Beltrán Montoya i José Crespo Pérez, si bé foren oficials honorífics en el moment en que es dugué a terme el procés de depuració, posteriorment s'incorporaren a l'exèrcit nacional a tots els efectes. La llei de patrimoni històric només protegeix els militars de carrera, i sobretot a aquells dels que no hi ha constància que hagin abandonat les forces armades (sorprenentment, als arxius consultats no tenen constància de la mort dels individus de quins custodien els fulls de servei), ja que no hem tingut dificultat en accedir al full de serveis dels que, si bé en algun moment en formaren part, abandonaren l'exèrcit en els anys posteriors a la finalització de la Guerra Civil, per a retornar a la vida civil.

La informació disponible dels 6 jutges instructors restants és força desigual, però ens permet dibuixar un petit perfil biogràfic:

---

²²¹ *Boletín Oficial del Estado*, de 25 de Maig de 1937.

- **José Eduardo Acha González** tenia 40 anys quan va ser nomenat jutge instructor del Tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Notari de professió a la localitat santanderina de Villacriedo, s'incorporà al Cos Jurídic militar a principis de 1938 amb el rang de Capità honorari, essent destinat a l'Auditoria de la 6ª regió militar. A principis de 1939 fou trassladat a la plaça de Lleida, a les ordres de l'Auditor en cap de l'Auditoria de l'Exèrcit de Catalunya.
- **José Bourgon Alzugaray** tenia 29 anys quan fou designat jutge instructor del Tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Natural de Madrid i de professió advocat i professor de dret mercantil. El 23 de juliol s'allistava com a voluntari a la "Bandera Girón" de FET-JONS de Valladolid, entrant en combat en els fronts de Guadarrama i de Madrid al 1936 i en els fronts de Madrid i d'Aragó durant el 1937 on fou ferit a l'hemitorax dret. Encara el 1938 participà en el front de Casp. A finals de 1938 s'incorporà al Cos Jurídic militar a l'Auditoria de la 5ª amb el rang d'Alferes. El 1939 fou destinat a l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió militar, on fou ascendit, a mitjans de 1940, al rang de tinent honorari per mèrits de guerra i en compensació als serveis prestats. A finals de 1940 demanava la desmilitarització per a retornar a la vida civil a Madrid.
- **Juan Martí Vilanova** tenia 29 anys quan fou nomenat jutge instructor del Tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Natural de Barcelona, on es llicencià en Dret a la Universitat de Barcelona, exercia d'advocat des de 1931, éssent assessor jurídic de les companyies Fomento de Construcciones Urbanas S.A. i a la Hispano Francesa de Crédito y Obras S.A. Membre de l'Il.lustre Col.legi d'Advocats de Barcelona. Afiliat a Acció Popular (CEDA), fou perseguit i empresonat després del cop d'estat de l'exèrcit sollevant. Al 1938 aconsegueix arribar a Burgos i s'incorpora al Departament de Informació i Investigació de FET-

JONS (Territorial Catalunya). A finals de 1938 s'incorpora al Cos Jurídic militar amb el rang d'Alferes essent destinat a l'equip de *"Restablecimiento de la Vida Civil del Cuerpo del Ejército Legionario"*, per a, posteriorment, a principis de 1939, ser traslladat a l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió militar, on exercí el càrrec de jutge militar n° 8 a la província de Girona. A mitjans novembre era traslladat al negociat d'indults de la mateixa Auditoria de guerra amb residència a Barcelona on seria ascendit per mèrits, amb posterioritat a la seva designació com a jutge instructor, al rang de tinent.

- **Joaquín Vivó Soler** comptava amb 57 anys quan fou designat jutge instructor al Tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Original de Barcelona, exercí d'advocat en aquesta ciutat des de 1904. Membre de l'Il.lustre Col.legi d'Advocats de Barcelona. *Perseguit per "sus ideas Españolistas y derechistas"* fugí de la ciutat aconseguint arribar a Saragossa on pogué ocultar-se. Durant el 1937 prestà els seus serveis voluntàriament com a lletrat en la *"Comisión Clasificadora de Prisioneros y Presentados"*. S'incorporà al Cos Jurídic militar a principis de 1938 amb el rang de Tinent i fou destinat a l'Auditoria de Guerra de la 5ª Regió militar. A partir de mitjans de 1938 desenvoluparia el càrrec de jutge instructor del jutjat n^o10 de la plaça de Saragossa. Al Maig de 1939 era traslladat a l'Auditoria de la 4ª Regió militar amb comandament a Barcelona.
- **Juan Herrera Reyes** tenia 39 anys quan fou nomenat jutge instructor del Tribunal per a la depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Jutge instructor de 1ª instància abans de la guerra s'incorporà al Cos jurídic militar el 10 de febrer de 1939 essent destinat a l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió militar, que seria el seu únic destí. Provenia de

l'exèrcit rebel, on havia estat allistat a la Infanteria per a correspondre-li el seu reemplaç.

- **Miguel Peciña Fraga** comptava amb 29 anys quan fou designat jutge instructor del Tribunal de depuració de funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. Nascut a Logroño es llicencia en dret a la Universitat de Valladolid. Rebel de primera hora, s'allistà a l'exèrcit sollevant el 19 de juliol de 1936 a Logroño. Ben aviat, però, entrà al Cos jurídic militar i donada la seva formació en dret fou destinat com a Secretari a un dels jutjats militars permanents establerts a Logroño, depenents de l'Auditoria de Guerra de la 6ª Regió militar. Aquesta tasca la combinà amb la d'Assessor jurídic del Govern militar de la Plaça de Logroño i encarregat del Negociat de justícia del mateix Govern militar. Els seus serveis serien recompensats en poc més d'un any amb la seva assimilació a Oficial Tercer Honorífic i, posteriorment, amb l'ascens a Oficial Segon Honorífic. El 14 de febrer, la Subsecretaria de l'Exèrcit decideix enviar-lo a l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió militar amb plaça a Barcelona. A principis de 1940, a punt de finalitzar la depuració de funcionaris, demanà poder completar les seves pràctiques militars a la seva localitat natal.

Com es pot observar, tots els jutges instructors designats tenien formació jurídica (com era preceptiu per optar al Cos jurídic militar) i exercien abans de la guerra com a tals. També es pot veure que tots ells (menys en Juan Herrera) tenien una dilatada experiència, d'un any pel cap baix, en l'administració de justícia del règim franquista en la part del territori que anava caient sota el seu control. Ara bé, de cap d'ells tenim constància de que tinguin experiència prèvia en processos de depuració de funcionaris, per bé que alguns en tenien en altres processos repressius. És, també, interessant observar que la meitat dels jutges instructors del procés de depuració, dels quals hem aconseguit informació, tenien en el moment de ser designats menys de 30 anys.

No hem pogut trobar documentació que expliqui els motius pels quals es decidí que la depuració de funcionaris municipals de l'Ajuntament de Barcelona fos duta a terme per personal militar designat per l'Auditoria de Guerra de la IV^a Regió militar. Pensem, però, que aquesta singularitat només pot ser explicada per la rellevància de la institució a depurar. I això, no només pel volum de personal a depurar, extraordinàriament superior a qualsevol altre ajuntament que no fos el de la capital de l'Estat, sinó també per la seva rellevància com a institució, probablement la més important en la gestió de la ciutat més complexa de l'Estat espanyol, fruit, entre d'altres, del procés d'industrialització i la forta presència de classe obrera, de la potència econòmica de la ciutat i per ser la capital política i social de una de les regions que més discutiren la dinàmica uniformitzadora i centralista de l'Estat espanyol. Es ben probable que tots aquests elements aconsellessin als dirigents del *Nuevo Estado* actuar amb cautela i reservar el protagonisme depurador a la branca del règim amb qui més confiança tenien, l'exèrcit. Sembla raonable pensar, per altra banda, que aquesta decisió fou presa, com en el cas de la designació de la màxima autoritat del Consistori, per les més altes instàncies del règim, això és, decidida entre el Ministre de la Governación i el propi cap d'Estat.

El procés depurador en marxa

Un cop engegat el procés depurador, ben aviat es produïren les primeres destitucions d'alguns dels funcionaris més significats amb el règim anterior. El 14 de març la Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament de Barcelona, decretava la destitució "*con pérdida de todos sus derechos y haberes activos y pasivos, desde el 18 de julio de 1936*" de tots aquells funcionaris que "*no habiendo hecho su*

*presentación al servicio ostentaron cargos de confianza del Frente Popular*²²² o bé havien fugit de la ciutat feia temps i no havien aprofitat la sortida del país per a retornar a territori controlat pels sollevats. En total 32 funcionaris foren destituïts, en general en rebel·lia:

*“Médicos señores Tomás Pumarola Julià, Jaime Aguadé Miró, Juan Cordoní Pujolar, Francisco Carbonell Vila, Tomás Tusó Temprado; el profesor de la Escuela de Artes y Oficios, Carlos Pi y Suñer; los Jefes de los negociados de Plusvalía y Beneficiencia, José Listosellas Daltabuit y Roque Boronat Font; el Oficial segundo de Plusvalía, Sigfrido Pena Cardenal; el Auxiliar técnico, Manuel Molina Sans; el peón de la Brigada de Limpieza y Riego, en funciones de Escribiente, Jaime Rosquillas Magriñá, y el Escribiente Amadeo Aragay Davi; el Escribiente Miguel Oliván Sancho; el Mozo de Mercado Francisco Imbern Cutchet; el Escribiente Antonio Marco y Pellicer; el fogonero Antonio Ballabrigas Royo; el Auxiliar técnico Pedro Mauri Inglés; el Director de la Escuela de Artes y Oficios del Distrito VIII, Mateo Fernández de Soto; el Demógrafo Gil Boixedos Felip; el Agente de arbitrios Joaquín Molina Sans; el Jefe de la Sección de Hacienda, Federico Culí Verdaguer; el Jefe de los Servicios de Abastos, Juan Luís Pujol y Font; el Jefe de los Servicios de Policía Urbana, José Fernández Puig; los Jefes de Negociado Anselmo Batalla y Ferret, Francisco Duelo y Font y Antonio Moles Caubet; el Asesor técnico y el Inspector de Circulación, Salvador Plans Ramiño y Miguel Falcó Costa; el Arquitecto del Servicio de Parque y Arbolados, Nicolás Mª Rubió y Tudurí; el Colaborador de la Sección Pedagógica, Ventura Gassol y Rovira; la Inspectora de ruidos, Dolores Bargalló Serra, y la Oficial segundo, Ester Antich y Sariol.”*²²³

Òbviament, la no presentació dels funcionaris en temps i forma fou una excusa que serví a l'Ajuntament per a establir l'aparença de cenyir-se al compliment de la llei en la seva decisió de destituir els funcionaris anteriorment citats. El termini de vuit dies que la llei de depuració i els decrets de l'Ajuntament estableixen, cercaven intentar escurçar al màxim el temps del procés de depuració per tal de restablir quan abans la totalitat de la capacitat administrativa de la institució. Però aviat fou

---

²²² *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939* (14 de març de 1939) pag. 36.

²²³ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939* (14 de març de 1939) pag. 36.

evident que, donada la situació d'extrema complexitat en que havia quedat el país després de la fratricida confrontació, era poc realista pretendre que tots els funcionaris poguessin presentar-se al servei vuit dies després de la presa de la ciutat.

Prova d'això és que la Comissió Municipal Permanent adequava, el 30 d'octubre de 1939, les normes per a la presentació dels funcionaris al servei més enllà de les dates indicades per la llei de depuració, disposant que *"en lo sucesivo, el personal municipal que se presente a prestar servicio y no lo hubiere hecho desde la liberación de Barcelona, presente al Juzgado de Depuración de funcionarios la declaración jurada"* per tal d'iniciar el procés de depuració. Aquests funcionaris de tardana incorporació quedarien, com els primers, suspesos del servei fins a que es resolgués l'expedient administratiu *"con la sola excepción de los movilizados por el Ejército Nacional"*²²⁴, ja que el fet de provenir de l'exèrcit nacional atorgava al funcionari un inequívoc posicionament a favor de la *Causa Nacional*. Aquesta exempció, facilitava la incorporació immediata d'un gruix de personal que podia mitigar, lleument, les minses dotacions de personal que patien alguns serveis municipals a causa del procés depurador.

L'argument fonamental per a la destitució dels funcionaris esmentats més amunt era el de col·laboració amb el Front Popular. Es volia demostrar a la població que el nou règim no vacil·laria en mostrar-se implacable amb tots aquells que, en major o menor mesura, haguessin col·laborat amb el règim republicà. L'objectiu, però, no era només castigar als desafectes al nou règim, sinó també intimidar tots aquells que es mostressin 'tebis' davant del nou poder, als indecisos o als indiferents, primer pas per a assolir l'objectiu final: l'adhesió entusiasta del funcionari que havia de contribuir a la construcció del *Nuevo Estado*. En aquest sentit s'entén que Valero Morente considerés les depuracions com una de les *"formas preferidas del*

---

²²⁴ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939* (9 d'octubre de 1939) pag. 375.

Nuevo estado para ajustar las cuentas a los vencidos en la guerra". En paraules de José M. Pemán, en aquell moment president de la *Comisión de Cultura y Enseñanza*: "el caràcter de la depuración que hoy se persigue no es solo punitivo, sino también preventivo"²²⁵. No només es tractava d'eliminar els contraris, sinó de quadrar els indecisos, d'intimidat els indiferents i de promocionar els afectes. Als primers se'ls destituïria, als segons i tercers se'ls depuraria i els quarts gaudirien de la generositat del nou règim.

A partir d'aquest moment, engegat el procés depurador, serà recurrent trobar a les actes de les reunions de la Comissió Municipal Permanent o del Ple de l'Ajuntament, durant tot l'any 1939 i principis del 1940, fórmules del tipus "*Dar curso correspondiente a las propuestas formuladas por el juez instructor de depuración de funcionarios municipales*", darrer estadi del procés depurador, tal i com indicava la llei, per al tancament definitiu de l'expedient de depuració obert al funcionari.

De fet, un cop el procés de depuració s'institucionalitzà, el centre de gravetat de les preocupacions de la Corporació municipal es traslladà a la durada del procés i als problemes de personal derivats de la preceptiva suspensió de feina i sou per a tot funcionari que mantingués obert el seu expedient de depuració, tal i com establia la llei de depuració de funcionaris. Aquesta preocupació era compartida pel *Ministerio de la Gobernación*, que ja al juliol de 1939 en una circular "*sobre duración de las informaciones de los expedientes de depuración de funcionarios*" aclaria que si bé no es contemplaven limitacions temporals per a resoldre els expedients de depuració (rebutjant que fossin d'aplicació en l'actual procés de depuració els terminis màxims establerts en la Llei Municipal de 1935) "*ello no es obstáculo para que se encarezca la mayor rapidez posible en la tramitación de*

---

²²⁵ Citat a: Riquer, Culla i Clarà, and Vilar, *El franquisme i la transició democràtica, 1939-1988*, 92.

*dichas actuaciones, de suerte que los instructores y las Corporaciones que han de resolver deberán actuar con la máxima diligencia*²²⁶.

A mitjans de 1939, completada la victòria del règim franquista en la Guerra Civil, la lògica de guerra havia de compartir el seu espai amb la lògica de l'Administració. Un cop assolits els objectius militars, assegurat el domini territorial, calia construir el nou Estat franquista i el temps esdevenia novament en un element a considerar. La dilació temporal, que durant la Guerra havia afavorit la consolidació del bàndol rebel i la preparació del terreny per a la virulenta implantació del *Nuevo Estado* franquista²²⁷, ara podia tornar-se en contra seva si la consolidació del règim es demorava en excés i no era capaç d'assegurar, en un breu espai de temps, el normal funcionament de les institucions de l'Estat, i a través d'elles incidir en el control i l'enquadrament de la societat. La necessària depuració de funcionaris públics havia de conciliar-se amb una altra necessitat que esdevenia paulatinament peremptòria, la de fer funcionar amb la màxima eficiència possible els diversos serveis de l'administració de l'Estat.

Tres mesos més tard, l'octubre de 1939, el *Ministerio de la Gobernación* insistia en la seva exhortació a accelerar el procés de depuració. La *Dirección General de la Administración Local*, emetia una nova circular "*encareciendo a los Gobernadores civiles exciten el celo de las Corporaciones locales de sus provincias para que impriman la mayor actividad a los expedientes de depuración de sus funcionarios*", i

---

²²⁶ Circular de 22 de julio de 1939 sobre duración de las informaciones de los expedientes de depuración de funcionarios. *Boletín Oficial del Estado* de 24 de juliol de 1939.

²²⁷ "Ésta fue una de las razones por las que Francisco Franco, ante el desconcierto de italianos, alemanes e incluso algunos compañeros de armas, se obstinó en prolongar continuamente el desarrollo de la guerra. La guerra fue concebida también como una guerra espiritual, redentora. Es cierto que la *guerra larga* facilitaba la eliminación física de muchos enemigos tanto en el frente como en la retaguardia, pero al mismo tiempo permitía la construcción de un amplio sistema organizado para la clasificación y la gestión de la violencia después de la victoria" Gutmaro Gómez Bravo i Jorge Marco, *La obra del miedo: violencia y sociedad en la España franquista (1936-1950)* (Barcelona: Ediciones Península, 2011), 323. Paul Preston, *Franco: caudillo de España* (Barcelona: Debolsillo, 2006); Paul Preston, *La Política de la venganza: el fascismo y el militarismo en la España del siglo XX* (Barcelona: Península, 2004).

en la qual, després de diverses consideracions comprensives al voltant de les complexitats del procés i de consideracions magnànimes entorn la necessària cura en el procés depurador per assegurar sancions justes, i amb la voluntat de *“aunar la justicia de las sanciones con la rapidez de la tramitación”* fixava un termini per a la finalització del procés i exhortava els Governadors Civils a que imprimessin *“la mayor actividad a los expedientes de depuración de sus funcionarios [de las Corporaciones Locales] de forma que el día 31 de diciembre próximo estén todos terminados”*.

La circular era explícita en mostrar les preocupacions del *Ministerio* que impulsaven a establir un límit temporal en el procés depurador quan afirmava que *“El tiempo transcurrido desde que las respectivas Corporaciones iniciaron o pudieron iniciar sus expedientes de depuración”*, fins i tot aquelles que foren incorporades a la *Causa Nacional* més tardanament, *“y la necesidad de normalizar sus servicios y la del personal que los atiende”* eren els factors essencials que *“aconsejan señalar un plazo para la terminación de estos expedientes de depuración”*. La nova disposició només permetia ultrapassar el calendari previst en aquells casos *“verdaderamente excepcional(es)”* que, prèvia notificació al Governador Civil, haurien de resoldre's *“en la primera decena del mes de enero”*. En aquests casos, la circular també exhortava els Governadors a que *“desde ahora, remuevan los obstáculos que dificulten la pronta ultimación de estos expedientes”*²²⁸.

A partir d'aquestes noves disposicions emanades del *Ministerio de la Gobernación*, no es feu esperar la resposta de l'Ajuntament de Barcelona per mirar d'accelerar el procés de depuració. Tres dies després de la publicació de la circular al *Boletín Oficial del Estado*, la Corporació barcelonina posava a *“disposición del ilustre señor juez instructor de depuración de funcionarios”* una dotació econòmica

---

²²⁸ Circular de 19 de octubre de 1939 encareciendo a los Gobernadores civiles exciten el celo de las Corporaciones locales de sus provincias para impriman la mayor actividad a los expedientes de depuración de sus funcionarios (*Boletín Oficial del Estado* de 21 d'octubre de 1939)

extraordinària de 7.500 pessetes destinada a *“gratificar, en la medida prudencial que crea conveniente”* a tot el personal auxiliar a la seva disposició a *“los efectos que pueda imprimirse la màxima celeridad en la depuración de funcionarios municipales”*²²⁹. Dues setmanes després, el 7 de novembre de 1939, s'ampliava el tribunal de depuració amb la incorporació de 8 jutges instructors, tots ells recomenats per l'Auditoria militar, ja apuntada més amunt.

Com ens mostren les dades, analitzades en el capítol anterior, fins a la incorporació dels nous vuit jutges instructors, només s'havien iniciat el 70% de la totalitat del expedients depuradors que es gestionarien i, el que era més greu des de l'òptica del règim franquista, només s'havien resolt el 20% dels mateixos, fet que provocava que un gruix força important de treballadors municipals estiguessin apartats de les seves tasques administratives a la espera de la resolució final i del compliment de les eventuais sancions que s'establissin. Tenint en compte que es tractava d'un cada tres funcionaris municipals, les tensions de personal al sí de l'Ajuntament de Barcelona semblen evidents.

A finals de novembre el règim franquista encara establia una nova disposició orientada a no ajornar més el procés de depuració. El *Ministerio de Trabajo* publicava al *Boletín Oficial del Estado* un edicte que fixava *“la fecha en que quedará cerrado el plazo para la presentación de declaraciones juradas en expedientes de depuración de los funcionarios”*. L'edicte recollia l'acord de la *Presidencia del Gobierno* per a la *“rapida tramitación de los expedientes de depuración”* i establia com a data límit per a la presentació de la preceptiva, segons la llei del 10 de febrer sobre depuració de funcionaris, declaració jurada de reincorporació, *“el día primero de diciembre próximo”*. La publicació de l'edicte, el dia 24 de novembre, deixava poc marge de temps als funcionaris que encara no haguessin demanat la incorporació, i amb ella l'inici de l'expedient depurador, i marcava el punt final del

---

²²⁹ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939* (24 de octubre de 1939) pag. 418.

procés, ja que, s'advertia, que des de aquella data *“se entenderá que quien no haya cumplido tal requisito ha perdido el derecho de solicitar su reposición en el cargo que anteriormente ocupaba”*²³⁰. Amb tot, abans d'acabar l'any, entre el 5 i el 16 de desembre, encara s'inicien 89 expedients de depuració, tot i que, certament, són els darrer grup important de funcionaris que inicien les diligències depuradores.

Un informe de la *Delegació provincial de Falange Española Tradicionalista y de las JONS* de mitjans de 1940 recollia descarnadament els efectes sobre la població d'una administració sobrepassada per les conseqüències de la Guerra Civil i la dificultat de normalitzar els seus serveis, soscavada pels efectes del procés de depuració administratiu. L'informe era implacable en la seva denúncia de la persistent lentitud i la ineficiència de les Administracions de l'Estat, en especial a la ciutat de Barcelona, i clamava per una ràpida solució *“si queremos hacer pronto una España Grande”*. L'informe mostrava el problema com una evidència palpable *“No es un misterio para nadie la lentitud que predomina en todas las administraciones de esta provincia”*. La conseqüència més visible d'aquesta lentitud fou el que la delegació provincial de FET-JONS definí com *“la epidemia de las ‘colas’ que padece Barcelona”*, una flagell que s'estenia arreu, *“En todas las Administraciones hay colas y se han visto de interminables durante varios meses seguidos, para el mismo asunto”*²³¹. El col·lapse de l'aparell burocràtic a tots nivells era absolut fins i tot per a aquelles gestions més elementals, *“En Barcelona, por ejemplo en Correos”*²³², *hay varias colas permanentes. Hay cola incluso para comprar sellos... Hay colas interminables para cursar telegramas... Hay colas impresionantes*

---

²³⁰ Edicto de 21 de noviembre de 1939 fijando la fecha en que quedará cerrado el plazo para la presentación de declaraciones juradas en expedientes de depuración de funcionarios (*Boletín Oficial del Estado* de 24 de noviembre de 1939)

²³¹ AGA. Informe de la Delegación provincial de FET-JONS de 26 de Agosto de 1940. (9) 51/20524

²³² Per a un anàlisi de la preocupació en el col·lapse del servei de Correus, compartit pel conjunt de l'Administració es pot consultar: Juan Carlos Bordes Muñoz, *El Servicio de Correos durante el régimen franquista (1936-1975): Depuración de funcionarios y reorganización de los servicios postales*, 1. ed, Colección Biblioteca de Historia Social, no. 2 (Madrid: Fundación F. Largo Caballero : Ediciones CINCA, 2009), 208 i ss.

*para los giros telegráficos. Hace unos días un ciudadano intentó cursar un giro telegráfico y le dieron un número para volver el día siguiente.”*²³³

La preocupació per la durada en la tramitació dels expedients de depuració era el resultat de l'evidència que els seus efectes tenien sobre la manca d'eficiència en la provisió dels serveis públics a la ciutadania. Però la forçada acceleració del procés depurador, lluny de solucionar el problema a curt termini, afegí tensió a un procés complex i problemàtic, no només per la quantitat de personal administratiu implicat (també pel volum també extraordinari de testimonis que obligà a mobilitzar) o per una legislació depuradora gens garantista i on es capgirava la càrrega de culpa, sinó també pels nivells d'arbitrarietat i discrecionalitat atorgada als jutges en les seves decisions i pels mecanismes establerts per a la recopilació d'informacions que havien de farcir els expedients depuradors, que dificultaven l'agilitat en la tramitació d'expedients i la uniformitat de criteris en els moments d'acusació i sentència que endarrerien el tancament dels expedients i, en alguns casos, eren a la base de les reclamacions i recursos posteriors.

La pressió del *Ministerio de la Gobernación* a través dels Governadors Civils topava amb les dificultats que les Corporacions municipals tenien per a agilitzar el procés de depuració, derivat en essència de la pròpia normativa depuradora i del volum d'expedients a tramitar. Fonamentalment, les administracions municipals excusaven la seva dilació en el temps en les dificultats de conformar els informes personals, respectant el peculiar rigor d'aparença garantista que exigia la normativa depuradora, que havien de sostenir els expedients de depuració dels funcionaris. La manca d'informacions dels antecedents socio-polítics i morals del personal municipal i el volum de població a la qual s'havia d'expedientar, superaven en molt el voluntarisme i la dotació dels cossos informadors (essencialment la policia i la Falange, tot i que també la propia institució a través

---

²³³ AGA. Informe de la Delegación provincial de FET-JONS de 26 de Agosto de 1940. (9) 51/20524

dels informes que s'enviaven des del Negociat de personal) fet que, per una banda, alentia el procés depurador i, per l'altra, contribuïa a afegir arbitrietat i discrecionalitat en la tramitació dels expedients.

Un bon exemple de les dificultats amb que es trobaven les Corporacions locals és l'escrit que hagué de fer l'Ajuntament de Terrassa enfront les exhortacions del Governador Civil a accelerar el procés de depuració. L'Alcalde de Terrassa, després de reafirmar que *“este Ayuntamiento, pone el máximo interés para que la depuración de los funcionarios que tiene a su servicio, sea llevada a cabo a la menor brevedad posible, a cuyo efecto, se está activando con el mayor celo y diligencia la tramitación de los expedientes para cada caso”* i assegurar que la Corporació Municipal havia estat molt diligent en la selecció del jutge instructor així com en l'emissió de *“las ordenes oportunas para que (...) llenaran los funcionarios municipales la respectiva Declaración jurada”*, s'exclamava que *“las dificultades para el cumplimiento de su cometido han resultado excesivas”* derivades essencialment de la *“falta de antecedentes e información, que ha sido preciso indagar por todos los conductos”*.

L'alcalde apel·laria a la comprensió del governador civil per a guanyar temps per a finalitzar el procés depurador, tot justificant el seu endarreriment per la duresa de la *“dominación roja”* a la localitat i per la gran quantitat d'expedients, *“esta Corporación cuenta con cerca de 300 funcionarios”*, a gestionar. El volum de personal a depurar i la dificultat en l'elaboració dels informes personals que havien de cimentar les acusacions del jutge instructor estaven a la base del endarreriment del procés depurador. Per aquests motius, l'alcalde de Terrassa suplicava al governador civil *“se digne a conceder a éste Ayuntamiento una prórroga prudencial para la ultimación de los referidos expedientes, lo que hará posible que la*

depuración de funcionarios de este municipio, sea realizada con la debida escrupulosidad y las máximas garantías de equidad y justicia”²³⁴.

Sembla obvi, resseguint l'escrit de l'alcalde de Terrassa que les estructures repressives del nou règim, almenys a Catalunya, no estaven preparades per tan magna obra. Els serveis d'informació que havien de proporcionar antecedents punibles els jutges instructors de depuració estaven desbordats. Tot i que Falange es vanaglorià en dos informes sobre les delegacions provincials de FET-JONS a les quatre províncies de Catalunya, de posseir *“ficheros de Información con 30.000 fichas de elementos rojos”²³⁵* o bé d'haver elaborat un *“fichero de más de 22.000 fichas de Barcelona y unas 8.000 de pueblos de Cataluña”* que podria fàcilment duplicar-se amb les proves gràfiques recollides i divers *“material preparado entre el cual figura colección casi completa del Boletín Oficial de la Generalidad de Cataluña (BOGC) a partir de primeros del año 1936”*, sembla clar que aquests fitxers recopilats durant la Guerra Civil no eren prous per a la ingent tasca que la repressió franquista exigia.

El mateix informe ja mostrava, tot i el seu voluntarisme optimista, les limitacions de les estructures de Falange quan afirmava que una part de la informació recopilada, aquella que no procedia de la que es podia extreure de la *“Prensa roja que se recibe en numero variable”* o del BOGC, era recollida per *“Camaradas que se dedican al servicio de información, sin remuneración y satisfaciéndose sus gastos”²³⁶*, molt lloable a ulls del partit feixista però, probablement, d'un limitat abast. Certament, la victòria franquista engreixaria les files de les FET-JONS, però l'extraordinària extensió de la repressió franquista també multiplicava aritmèticament la tasca informadora a realitzar. En aquest context l'acceleració del

---

²³⁴ AGC. Escrit de l'Alcaldia de Terrassa dirigit al Governador Civil de la provincia de Barcelona, 23 de desembre de 1939. H-02 Caixa 18

²³⁵ AGA. Informe de Falange Española Tradicionalista y de las JONS sobre las delegaciones provinciales de Barcelona Tarragona, Lérida y Gerona, 1938. (9) 51/20525

²³⁶ AGA. Informe acerca de las FET de las JONS en Cataluña, 1937. (9) 51/20525

procés depurador impulsada des del *Ministerio de la Gobernación* no feu més que afegir tensió a unes migrades estructures. En el mateix cas es trobarien les forces de l'ordre a Catalunya, les quals es veurien incapaces de realitzar unes tasques d'informació de tan ampli abast al temps que s'ocupaven de les tasques pròpies d'unes forces de seguretat.

La difícil conciliació entre dues necessitats que s'obstaculitzaven, com eren la necessària depuració de funcionaris i la necessària normalització dels serveis administratius de l'estat a tots nivells, posà en alerta el sector més ideologitzat del franquisme que percebia que les necessitats de l'Administració s'imposaven a una depuració que, com a part de la repressió franquista, era l'epíleg de la Guerra Civil, el darrer estadi per a la imposició de la victòria total contra la "*anti-españa*".

Sectors de l'exèrcit i de FET-JONS elevaren denúncies a la *Dirección General de Seguridad* i al *Ministerio de la Gobernación* exposant múltiples irregularitats en el procés de depuració de funcionaris, fonamentalment derivades de les mancances processals, fruit de la deficient elaboració dels informes personals que havien de sustentar les sancions judicials així com de maniobres polítiques d'alguns elements de l'administració, que pretengueren condicionar o manipular el procés depurador en benefici de nombrosos funcionaris que d'altra manera haurien estat depurats amb major rigor o amb més contundència. Altres denúncies també apuntaven a la manca de compromís amb el procés de molts funcionaris que haurien estat tous o benvolents amb els seus companys, distorsionant, amb la seva escassa col·laboració, el resultat final del procés.

La *Delegació de Falange Española Tradicionalista y de las JONS* de la província de Barcelona, emetia un informe a l'agost de 1940 on explícitament manifestava la seva decepció amb el procés de depuració dut a terme al conjunt de la província. Per FET-JONS, "*La depuración del personal en los Centros Oficiales se ha practicado*

muy deficientemente. El personal se muestra disciplinado y adicto solo en apariencia". L'informe denunciava que tot i el procés de depuració, l'administració es trobava farcida de personal contrari al nou règim, "rojos" que sabien "disimular solo por instinto de conservación y hasta cumplir su deber". Per a la Delegació provincial, les causes que explicaven aquesta deficient depuració només es podien entendre per "la falta de un valor cívico sin precedentes de sus compañeros de trabajo, quienes por olvido, temor, compasión inexplicable o amistad, dan referencias inmejorables". L'informe asseverava que els casos en que s'havien enregistrat irregularitats eren "innumerables" i es lamentava de que si bé, en els casos de depuració a les empreses privades, aquestes deficiències podien tenir alguna explicació, considerava intolerable que ocorregués a les "Dependencias del Estado", sobretot tenint en compte que "existen tantos y tantos buenos españoles que viven en la indigencia"²³⁷.

Encara que molt genèricament i sense aportar proves fefaents, l'informe de FET-JONS, apuntava deficiències generalitzades en el procés depurador a tota la província de Barcelona. Amb tot, la delegació provincial lluny d'apuntar a les estructures repressives del nou estat franquista o a les característiques del procés depurador, culpava el personal de l'administració o de les empreses privades depurades, per no mostrar-se més rigorosos i implacables amb aquells dels seus companys que havien col·laborat amb el règim republicà. En comptes de valorar les mancances i dificultats del procés depurador o d'analitzar amb més precisió els motius pels quals, als seus ulls, el procés s'havia desvirtuat, optava per responsabilitzar d'obstaculitzar la puresa de la depuració a aquells sobre els quals es dugué a terme, acusant-los de tebis i irresponsables.

---

²³⁷ AGA. Informe sobre la Província de Barcelona de la Delegació provincial de FET- JONS. 20 d'Agost de 1940. (9) 51/20524

Certament, les dades recopilades en l'exploració estadística del procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona, vindrien a recolzar les queixes que recollia l'informe de la Delegació de FET-JONS de la Província de Barcelona. Com hem vist, el volum de delacions al sí de la Corporació municipal, fou relativament baix, de l'ordre d'un 20% dels funcionaris incoats denunciaren a companys funcionaris²³⁸. Diem relativament baix, en relació amb la intensa campanya que el règim franquista desenvolupava per a forçar, a tots els nivells, la denúncia i la delació. Les activitats dels diversos tribunals repressius anaven acompanyades, als mitjans de comunicació, de exhortacions a la població per a efectuar tota denúncia que desenmascarés els enemics de la *Causa Nacional*. La reconciliació no era una opció pel nou règim i, aquest, posà, ben aviat, els màxims mitjans per a que la població pogués contribuir a la massiva repressió²³⁹:

“Para general conocimiento se advierte que desde esta fecha han comenzado a funcionar los Juzgados Militares en el ala izquierda del edificio del Palacio de Justicia, locales donde se presentarán exclusivamente aquellas personas que sean citadas por los respectivos jueces, absteniéndose de hacerlo las que únicamente deseen información o instrucciones, las cuales deberán solicitarlo de la correspondiente sección de Información, montada en la Auditoría, y en cuanto a los particulares que deseen formular denuncias lo harán por escrito verbalmente ante la Delegación o secciones dependientes de Orden Público, comisarías, puesto de la Guardia Civil, y ante el Juzgado de Guardia, instalado éste en la planta baja, ala izquierda del edificio del Palacio de Justicia”²⁴⁰

L'objectiu fou que res escapés a *“la acción vigilante del Estado”* i per això es requería la implicació de tota la societat en la denuncia i la delació. El règim

---

²³⁸ Més alt fou el volum de delatats, un de cada tres dels funcionaris incoats, en molts casos fruit d'una extraordinària locucitat dels delators, però també és una xifra més gran perquè inclou la delació de la totalitat dels funcionaris, no només dels incoats.

²³⁹ Angela Cenarro Lagunas, “Matar, vigilar y delatar: La quiebra de la sociedad civil durante la Guerra y la posguerra en España (1936-1948),” *Historia Social*, no. 44 (2002): 82.

²⁴⁰ *La Vanguardia Española*. 3 de febrero de 1939, pag. 9

convertiria aquesta col·laboració ciutadana en un acte del més alt patriotisme. Com afirmà el coronel Ungría, *Jefe Nacional de Seguridad*:

“Llegará un día en que nada escapará a la acción informativa y vigilante de los órganos adecuados del Estado [il·legible] contará con el apoyo de los buenos y el arrepentimiento de los que quieran volver a serlo.

La delación policíaca subirá el prestigio del aviso patriótico, y entonces podrá lucharse con ventaja contra el egoísmo, ocultaciones de fortuna y beneficios, la murmuración sistemática sin concreción de hechos, lugares ni personas que trasciende a sabotaje político y social, y los disfraces de españolismo con derecho de crítica, sobre viejos historiales de separatismo productivo de los que Barcelona ha sido triste escenario, y España entera su víctima.

Estas ideas (...) accionan ya la faena constructiva de los órganos adecuados puestos en manos de personas cuyop amor a España y cuya competencia garanticen que nunca más Barcelona (...) volverá a ser quitasueños de gobernantes ni mercado de claudicaciones.”²⁴¹

Com afirma Julián Casanova, el nou règim, comminava a la població a posar en coneixement de les autoritats “*a toda persona a quien pueda imputarse delito alguno, advirtiéndole que de no hacerlo se hace culpable de encubrimiento*”, cercant el compromís i la complicitat de totes les persones del bàndol vencedor, en una sort de ‘pacte de sang’ incitatori, com a primera baula de la justícia de Franco²⁴².

Amb tot, el redactor de l’informe de FET-JONS apuntava amb intenció, conscient com era de l’enorme contribució que les denúncies de la població produïen en la repressió franquista. Les dades en aquest sentit també són esclaridores. Més del 80% dels funcionaris sancionats comptaven en els seus expedients amb denúncies

---

²⁴¹ *Solidaridad Nacional*. 26 de febrero de 1939, pag. 1

²⁴² Julián Casanova, *Morir, matar, sobrevivir: La violencia en la dictadura de Franco*, 1. ed. en Biblioteca de bolsillo. (Barcelona: Crítica, 2004), 29.

de companys de l'administració municipal. D'entre aquests, el 44,7% reberen la sanció més greu, la destitució. Com va explicar Dionisio Ridruejo:

*“En todas las esferas profesionales, en efecto, hubo minorías de celantes, dispuestos a ir más lejos de lo que las mismas normas oficiales exigían, para aprovechar el río revuelto eliminando competidores ilustres o afortunados, enemigos personales o miembros de capillas rivales. La envidia, el resentimiento, la pequeñez, el arribismo, mostraron el poder que ejercían.”*²⁴³

Més concret en les acusacions d'irregularitats en el procés depurador, tant en la institució objecte de crítica com en la precisió de les mateixes, i apuntant a unes causes ben diferents, fou una denúncia anònima enviada a la *Dirección General de Seguridad* el 26 de gener de 1940, en la qual el denunciant era contundent en el seu clam contra el procés depurador a la Corporació municipal barcelonina: *“Es público y notorio que la depuración político-social de los funcionarios del Ayuntamiento ha sido una verdadera comedia”*. L'escrit apuntava a dues causes fonamentals com a explicació de les irregularitats comeses en el procés de depuració: per una banda l'acceleració del procés que havien forçat les diverses disposicions ministerials apuntades més amunt que provocaren l'acumulació de resolucions injustes i de procediments defectuosos. Si bé el denunciant reconeixia que *“Durante los meses de Marzo a Julio del proximo pasado año [1939], se llevó la depuración un tanto lenta pero con justicia”*, a partir d'octubre del 1939, amb l'entrada en vigor de la normativa que obligava a finalitzar el procés el 31 de desembre d'aquell any, el procés depurador s'hauria dut a terme *“a través de una información completamente defectuosa”* fonamentada en la incapacitat dels serveis d'informació de fer front, com en el cas de Terrassa, a la ingent tasca encomanada: *“Falange ha tenido que diligenciar 130 informes diarios con solo 15*

---

²⁴³ Citat a Marc Baldó Lacomba, “Represión franquista del profesorado universitario,” *CIAN-Revista de Historia de las Universidades* 14, no. 1 (June 29, 2011): 33.

agentes, todos ellos desconocedores del personal municipal y por lo tanto los informes contestados, la mayoría de ellos no se ajustan a la verdad”.

Per altra banda, la denúncia també apuntava a alguns estaments administratius, en concret a la Secretaria de l'Ajuntament de Barcelona i a la Comissió Municipal Permanent del Consistori, als que acusava de maniobrar per interessos obscurs que desvirtuaven el sentit i el rigor del procés depurador, tot manipulant el procés i el resultat del mateix. L'escrit de denúncia acusava directament el Secretari interí de l'Ajuntament de Barcelona, el Sr. Enrique de Janer i Durán, d'haver *“seguido una política caciquil de coacción entre los funcionarios adictos y sobre todo entre los ex-cautivos”* als quals els amenaçava *“con tomar represalias si no cesaban en su labor de denuncias”*. Aquestes pressions cap als sectors més col·laboracionistes amb el procés depurador d'entre els treballadors de l'Ajuntament tenien l'objectiu, segons el denunciant, d'evitar una major desorganització dels serveis municipals *“al verse privado del trabajo de los denunciados”*. A ulls del denunciant la Secretaria de l'Ajuntament prioritzava, sense cap mena de dubtes, la normalització dels serveis municipals, protegint-la d'una eventual infradotació de personal, per sobre del peculiar rigor i justícia que inspirava el procés depurador.

Una similar consideració li mereixia al denunciant la Comisión Municipal Permanente de l'Ajuntament de Barcelona, a la qual acusava d'haver procedit *“de forma completamente injusta”*, ja que, abusant de les prerrogatives que li atorgava la llei de depuració de funcionaris -per la qual la institució depuradora tenia la darrera paraula en la fixació de la sanció final a imposar al funcionari-, modificava les sancions proposades pel jutge instructor en un sentit profundament distorsionador. En paraules del denunciant: *“Mientras el juzgado Militar proponía una sentencia determinada , ésta ha sido completamente alterada por el acuerdo de la Comisión”*. Com en les acusacions abocades sobre el Secretari interí, s'acusava

a la Comissió, també, de subordinar l'esperit i l'orientació del procés depurador als interessos corporatius del Consistori municipal.

L'escrit anònim imputava al conjunt d'aquestes irregularitats l'ambient de pessimisme i decepció que s'hauria instal·lat entre els funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona i que s'hauria traduït *"en un acendrado escepticismo y falta de fe en la justicia del Nuevo Estado"* i tancava el seu escrit reclamant, com a *"absolutamente necesario"*, una *"nueva depuración de los funcionarios desafectos que no han sido sancionados o que lo han sido de manera ridícula"*, com a única via possible per a *"dejar bien sentado el prestigio de la Justicia"* y compensar en la seva justa mesura tots aquells funcionaris afectes al nou règim per a *"que no se vean vejados y perseguidos por los elementos desafectos"*²⁴⁴.

Enfront la gravetat de les denúncies d'irregularitats, la resposta de l'Ajuntament no es feu esperar i, el dia 2 de febrer de 1940, s'enviava una carta de resposta a l'atenció del Sr. Antonio Correa de la *Dirección General de Seguridad* on es tractava de desmuntar el gruix de les acusacions abocades pel denunciant al temps que es pretenia justificar la dilació del procés i refermar el compromís i rigor del Consistori amb l'esperit i la lletra del procés depurador. El Consistori barceloní negava que pogués parlar-se d'una depuració irregular massiva, i si bé acceptava que *"es posible [que se] hayan dado un tanto por ciento de errores"* afirmava que, donat el volum d'expedients tramitats, aquests errors representarien una ínfima part del gruix de personal depurat: *"de los 7.000 expedientes no creo lleguen a un 50 los casos de revisión que tengan que proponerse"*.

L'escrit de l'Ajuntament imputava aquests errors a la necessitat d'accelerar el procés de depuració, derivats de les disposicions ministerials, per a finalitzar la depuració el 31 de desembre de 1939. Acceleració que hauria afegit complicacions

---

²⁴⁴ AMM. Denúncia sobre el procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona. 26 de gener de 1940. Apartat política, carpeta nº 59.

a un procés força complex, essencialment, com en el cas exposat per l'Alcalde de Terrassa, a causa de la dificultat en assolir, en la seva deguda forma, els informes personals que havien de sustentar els càrrecs que imputaria el jutge instructor dels diversos serveis d'informació. L'Ajuntament de Barcelona assegurava que els serveis d'informació es veieren desbordats per l'augment en el volum de feina que suposava l'acceleració del procés forçat per les disposicions ministerials, fins al punt que *"precisó gratificar al Servicio de Información de Falange, pues decían que no disponían de personal ni tiempo para ello y precisaban un servicio extraordinario"*. En un mateix sentit, l'Ajuntament també es veié obligat a *"improvisar un servicio de policía, pues la Jefatura Superior no respondía tampoco a las demandas de informe"*, servei que s'organitzà *"a base de dos Agentes facilitados por la misma y personal de confianza municipal"* que haurien d'elaborar els informes de la conducta político-social dels funcionaris expedientats que empraria el jutge instructor per a decidir la incoació d'expedients.

La resposta de l'Ajuntament de Barcelona també abordava les acusacions proferides sobre el paper de la Comissió Municipal en la revisió de les sancions proposades pels jutges instructors. El consistori rebutjava, també, les acusacions d'irregularitats, argüint que la instrucció dels expedients era feta per jutges instructors militars designats per l'Auditor militar²⁴⁵, restringint el paper de la Comissió Municipal a un de caràcter eminentment tècnic sancionant els expedients *"de acuerdo, en su casi totalidad, con las propuestasa de los Instructores"* i circumscriuint les escasses, a parer de l'Ajuntament, intervencions que modificaven les sancions proposades a *"dar unidad de criterio a las resoluciones, ya que siendo varios los jueces a veces no existía esa unidad necesaria para la justicia"*²⁴⁶.

---

²⁴⁵ Els Auditors militars als quals es fa esment, foren el Coronel Pereiro i, posteriorment, el Coronel Manzanegue.

²⁴⁶ AMM. Resposta de l'Ajuntament de Barcelona a la Denúncia sobre el procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona. 2 de febrer de 1940. Fitxes.

De fet, les dades recopilades en els expedients de depuració abonen les postures defensades tant per l'administració municipal com les del denunciador anònim. Com s'ha vist amb més detall en l'apartat en que s'exposen els resultats de la depuració a l'Ajuntament de Barcelona, en general les acusacions consignades en els informes personals són molt poc sòlides i fonamentades, s'observen múltiples contradiccions confrontant els informes elaborats per diversos serveis d'informació i les resolucions judicials sovint no guarden unitat de criteri entre els diversos expedients amb les mateixes imputacions. Per altra banda, l'explotació de les dades resultants de l'anàlisi dels resultats del procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona, confirmen un substancial intervencionisme corrector o moderador, si bé que amb matisos, de la Comissió Municipal Permanent sobre les propostes de sanció dels jutges instructors, de la mateixa manera que s'observa que el volum de revisions d'expedients, posteriors a la seva resolució és baix.

Les dades confirmen que la Comissió Municipal intervingué en el procés depurador modificant la proposta de sanció establerta pel jutge instructor, però no ho feu d'una manera massiva, ja que en el 83% dels casos s'admeté la sanció proposta. Pel que fa a les modificacions del 17% restant, la major part d'aquestes es produeixen sobre aquells expedients sancionats amb les sancions més lleus (les menors de 6 mesos), mentre que la incidència de la Comissió Municipal modificant les sancions més greus és molt més reduïda. Les dades confirmarien els extrems dels dos escrits: existí un intervencionisme de la Comissió Municipal, però no es pot considerar que fos massiu. Es modificaren sancions, però fonamentalment sobre aquells funcionaris que reberen una proposta de sanció lleu, la intervenció sobre la sanció de destitució fou molt marginal.

Finalment, és interessant esmentar que l'escrit de descàrrec de l'Ajuntament no es limitava a fer una defensa de la seva actuació sinó que, en la seva part final, posava en dubte el desinterès i la honestat del denunciador, asseverant que "Las

*interioridades del asunto que demuestra conocer el que redactó la nota informativa que se contesta, hace sospechar que se trata de uno de esos Jueces que el Coronel Manzaneque creyó deber relevar del cargo y destinó a Lérida, por lo que es de temer que la información sea apasionada*²⁴⁷. L'Ajuntament sospitava que la denúncia era animada per fortes desavinences entre un dels jutges instructors que fou seleccionat per instruir el procés depurador i l'Auditoria de Guerra que l'havia escollit i no pas per la veracitat de les acusacions abocades. En opinió de l'Ajuntament el jutge instructor 'desterrat' hauria volgut ajustar comptes amb l'Auditoria emprant el procés de depuració a la Corporació municipal barcelonina com a prova de càrrec.

En qualsevol cas, més enllà de la versemblança de les acusacions o de l'escrit de descàrrega de l'Ajuntament de Barcelona, el que mostren clarament els dos escrits són els amplis espais de discrecionalitat que el procés de depuració oferí, tant en la construcció dels expedients de depuració com en la seva resolució. Hi ha moltes evidències que constaten la deficiència en l'elaboració dels informes político-socials dels funcionaris a depurar, una deficiència perceptible tan en excés com en defecte, com mostren la manca de proves documentals, les contradiccions manifestes entre els diversos serveis d'informació o en la contraposició de les informacions vessades en els informes amb els testimonis de descàrrec. També sembla clar que la complexitat del procés oferia alguns espais de discrecionalitat a l'administració municipal per a intervenir, en un sentit moderador o conservacionista, respecte els desitjos dels sectors més ideologitzats, encara inspirats per la lògica de guerra i venjança, que pretenien una intervenció més radical i inequívoca sobre tots aquells sectors de població que no mostressin una adhesió absoluta o que fossin sospitosos de tebior amb el nou règim.

---

²⁴⁷ AMM. Resposta de l'Ajuntament de Barcelona a la Denúncia sobre el procés depurador a l'Ajuntament de Barcelona. 2 de febrer de 1940. Apartat política, carpeta nº 60.

Tornant a la resposta de l'Ajuntament de Barcelona, és ressenyable que en l'escrit de descàrrecs del consistori no es fes esment a les acusacions abocades sobre l'actuació del Secretari municipal, que segons l'acusador anònim va participar de manera activa en el bloqueig de les denúncies que haurien d'emanar dels funcionaris municipals més significats amb la *Causa Nacional* i va maniobrar per a preservar una part del funcionariat en vies de depuració amb l'objectiu, segons el denunciant, d'assegurar-se de no reduir més la sagnia de personal que estaria patint l'Ajuntament de Barcelona o de beneficiar amb la seva protecció a funcionaris mereixedors de sancions administratives derivades de la seva actuació contrària al *Glorioso Movimiento Nacional* durant el període de Guerra Civil.

Certament, l'actuació del Secretari interí del Consistori municipal barceloní era més controvertida i, en darrera instància, més substanciable que les genèriques acusacions del paper de la Comissió Municipal Permanent en la revisió de les sancions proposades pels jutges instructors. Tant és així que altres acusacions, en un mateix sentit, arribaren a les altes instàncies franquistes, obligant al Governador Civil de la província i al Ministerio de la Gobernación a prendre posició en l'assumpte.

El Maig de 1940 el *Ministerio de la Gobernación* rebia una denúncia doble, també anònima, a través de la *Dirección General de la Seguridad*, que refermaven algunes de les acusacions que hem vist més amunt. Les dues denúncies tornaven a alertar a les autoritats sobre les irregularitats que s'havien comés en el procés de depuració i acusaven directament a la Secretaria Municipal d'afavorir funcionaris de filiació contrària al nou règim amb la seva reincorporació al cos de funcionaris i beneficiar-los amb ascensos i avantatges laborals. En aquest cas, les denúncies feien un pas més, no només plantejaven irregularitats en el procés de depuració, sinó també en la posterior configuració de l'estructura administrativa resultant, amb modificacions anòmales en els escalafons funcionaris i en l'assignació de beneficis

laborals. Segons els denunciants, l'administració municipal no només era laxa en el seu rigor amb el procés depurador, sinó que afavoria l'ascens i la consolidació de certs funcionaris en l'estructura administrativa municipal.

En la primera de la doble denúncia, el seu autor, asseverava que a les oficines de l'Ajuntament de Barcelona *“se respira una atmósfera molesta”* produïda per la *“desmoralización que cunde entre los funcionarios de señalada matiz nacional, al contemplar como individuos de actuación marxista o separatista tienen que convivir con ellos y en muchos casos están a sus órdenes”*. El denunciant, però, anava més lluny, tot afirmant que *“ya son varios los casos de depurados con sanción que han obtenido mejoras y ascensos al poco tiempo de reintegrarse en sus funciones”*. L'escrit era inequívoc: l'Ajuntament de Barcelona no només no havia depurat a una part d'aquells funcionaris que haurien col·laborat activament amb l'anterior règim, sinó que, a més, els hauria promocionat en detriment d'altres funcionaris indiscutiblement addictes. Per refermar encara més la seva denúncia, l'autor anònim, oferia una demostració indiscutible, tot ressenyant que *“Ya es del dominio público la testarudez que anima a un gran porcentaje de dichos funcionarios en lo referente al catalán. EN TODOS LOS NEGOCIADOS SE HABLA DICHA LENGUA REGIONALISTA”*²⁴⁸. La denúncia, formulada en aquests termes, era demolidora, la Corporació Municipal no només havia estat laxa durant el procés depurador, sinó que, un cop finalitzat, hauria beneficiat i tolerat comportaments de funcionaris contraris al *Glorioso Movimiento Nacional* i els seus principis.

En opinió del denunciant, aquesta situació es produïa *“como consecuencia de las anomalías registradas en la depuración del personal del Ayuntamiento de Barcelona”*. Les causes que explicaven aquestes anomalies, segons el denunciant, eren les recurrents deficiències en l'elaboració dels informes personals que havien de sustentar els càrrecs imputats pels jutges instructors, així com el fet de no

---

²⁴⁸ En majúscules en l'original

“llamar para ampliación, ratificación o rectificación, antes de los fallos de diversos expedientes a los testigos de cargo”, els quals, a més, es trobaven “en el caso de ser conocidos como denunciantes por los propios denunciados, sin que se sepa cómo y de qué manera el secreto se violaba”.

Com en els casos anteriors, el denunciant posava l'accent en la part del procediment depurador més crítica, aquella que havia de recopilar totes aquelles informacions que sostinguessin l'actuació dels jutges instructors. La manca de rigor o escrupolositat en aquesta part de l'expedient depurador provocà, a ulls de tots els denunciants, que l'administració es fes permeable a tot un seguit de funcionaris que, per la seva actuació durant la Guerra Civil, no s'ho mereixien. A més, el denunciant cridava l'atenció sobre la possible coartació que suposava per molts delators el fet que els seus denunciats coneguessin l'origen de les denúncies, distorsionant d'aquesta manera, també, l'assoliment d'uns objectius depuradors que es recolzaven de manera inequívoca sobre la delació i la denúncia.

Finalment, l'autor anònim de la denúncia apuntava a la Secretaria Municipal com a principal responsable d'aquestes anomalies en el procés de recopilació de dades, almenys per aquelles informacions que poguessin sorgir del personal de la institució municipal. L'escrit assegurava que *“Es indudable que el Secretario del Ayuntamiento ha tenido una actuación directa en la depuración de funcionarios”*. En concret, es denunciava el bloqueig per part del Secretari municipal de la delació interna a través de la *“Circular num. 21 de 7 de junio de 1939”,* per la qual *“dio orden prohibiendo dar informes o referencias a los empleados”*²⁴⁹. Com a fonament de la greu acusació abocada sobre el Secretari de l'Ajuntament de Barcelona, el denunciant adjuntava còpia de l'esmentada Circular.

---

²⁴⁹ AGA. Denúncia sobre l'Ajuntament de Barcelona dirigit al Ministerio de la Gobernación a través de la Dirección General de Seguridad. (8) 44/2605.

Certament, a través de la Circular numero 21 de 7 de juny de 1939, el Secretari Municipal s'atorgava un peculiar paper d'intermediari entre els treballadors del Consistori i les autoritats depuradores. Justificant les ordres davant la necessitat de respondre a un allau de "*peticiones de antecedentes del personal*" que havien de emetre's "*libres y exentos de prejuicios y apasionamientos personas (sic) para evitar notorias injusticias al facilitar tales informes o referencias*" i amb la intenció "*de evitar anomalias y maledicencias [y] de dar una unidad de criterio en tales apreciaciones*", la Secretaria Municipal disposava la següent normativa:

1º Los Jefes de Sección, Negociados y encargados de cualquier dependencia se abstendrán de dar informes o referencia del personal a sus ordenes, así como todos los funcionarios en general de los que sean o hayan podido ser sus compañeros.

2º Todas las peticiones de tal naturaleza que sean formuladas a cualquier funcionario de la clase que fuere, ya sea por escrito ya verbalmente, tanto si las peticiones tienen un carácter oficial como oficioso y aún contando sea confidencial, deberán ser dirigidas directamente a esta Secretaría haciendo exhibición de la presente circular a los Agentes de la Autoridad o personas de cualquier naturaleza que interesen tales informaciones.

3º Viniendo los funcionarios como todos los vecinos, obligados bajo su propia responsabilidad a poner en conocimiento de las Autoridades competentes los hechos delictivos de que puedan tener conocimiento, se abstendrán de propagarlos, darlos a conocer o comentarlos en las oficinas o dependencias municipales, sin que hayan tenido previamente el valor cívico de denunciarlos."

La Secretaria Municipal tancava la circular asseverant que s'exigiria "*el cumplimiento de tales normas de disciplina y Jerarquía*" sota amenaça de proposar a l'Alcaldia "*las sanciones pertinentes para las infracciones que se puedan cometer en lo dispuesto en la presente circular*", i apel·lant al zel professional dels funcionaris per a que "*cesen en su actuación contraria a la seriedad y prestigio que*

deben ser los funcionarios Municipales los pocos que aún pueden ser una norma sana de prestigiar a los compañeros y al Cuerpo de funcionarios Municipales”.

La Circular era a totes llums ambigua, si bé sembla evident que el Secretari Municipal pretenia mostrar l'ànim de protegir el bon nom de la institució i limitar, en la mesura del possible, rumors, persecucions interessades i falsedats lesives entre el personal al sí de la Corporació, també és cert que el paper que s'atorgava com a centralitzador de les denúncies, les delacions o les informacions de tot tipus relacionades amb el personal municipal abonava el terreny per a despertar les sospites d'aquells elements més ideologitzats que fàcilment veien en aquesta normativa interessos ocults del Secretari Municipal, contraris a l'esperit i la lletra que, al seu parer, inspirava el procés depurador, i una de les causes principals dels anòmals resultats que aquest procés hauria produït en els negocis municipals.

El segon escrit de la denúncia doble rebuda al *Ministerio de la Gobernación* no era menys explícit en les seves acusacions que l'anterior, tot i que apuntava en una direcció una mica diferent, ja que centrava les seves denúncies en la política d'ascensos i de col·locacions laborals, altre cop amb el Secretari Municipal com a figura controvertida. L'autor de l'escrit sostenia que *“Es de mal ver, para los españoles, la constitución del Ayuntamiento de Barcelona en cuanto que no han sufrido modificación los altos cargos, continuando en manos de los separatistas, masones, etc...”*, i com a resultat d'aquestes anomalies es produïa un fort impacte en l'acció municipal donat que *“Los concejales, para resolver los problemas de la vida municipal tienen que asesorarse de ese conglomerado de anti-españoles”*. Pel denunciant la situació era enutjosa i decebedora ja que el fet que les autoritats municipals permetessin a *“individuos separtistas”* haver *“escalado puestos superiores”* estava *“burlando el deseo del Generalísimo de que tales puestos sean ocupados por ex-combatientes o ex-cautivos”*. Les anomalies depuradores estarien fomentant, a ulls del denunciant, la permanència a les institucions de l'Estat de

funcionaris contraris al *Movimiento Nacional* al temps que limitant la possibilitat d'incorporar sàvia nova de vertaders addicts al règim, corrompent l'esperit de l'*Alzamiento* i la puresa del *Nuevo Estado*.

L'escrit continuava amb acusacions més directes, dirigides al Secretari i a l'Interventor municipals, els quals haurien aprofitat els seus càrrecs per a col·locar a familiars o per protegir i/o beneficiar a determinats funcionaris per motius obscurs. El denunciant assegurava que hi havia clars exemples de nepotisme, com era el cas del departament de Circulació on s'hauria "*instalado de jefe un separatista que nunca habla español y que es pariente del Secretario interino ENRIQUE JANER*"²⁵⁰ o bé el cas del Cap dels Inspectors privats municipals on s'hauria "*instalado un señor llamado CASAS quien, a su vez, ha colocado de Jefe de los guarda-coches a un hijo suyo que era simple empleado del Departamento de Estadística*". Més greu era l'acusació abocada sobre la Intervenció Municipal, donat que no es tractava de beneficis puntuals o relacionats amb la col·locació de parents o persones properes, sinó d'una estructura municipal emprada de manera arbitrària per l'Interventor de l'Ajuntament: "*En Intervención Municipal desde el año 1925 existe un escalafón especial, separado del general de empleados, para la corrida de escalas de los funcionarios de dicho Departamento, pero el interventor DON VICTOR VALLS no lo entiende así, manejando a su capricho los ascensos y mejoras en el personal, perjudicando casi siempre a los elementos nacionalistas*"²⁵¹.

La gravetat de les acusacions i el peculiar comportament denunciat fonamentalment del Secretari Municipal, però també de l'Interventor Municipal, forçaren la intervenció de la *Dirección General de la Administración Local* del *Ministerio de la Gobernación*, la qual envià, el 6 de juliol de 1940, un ofici al *Gobernador Civil de la Provincia de Barcelona*, Wenceslao González Oliveros, tot

---

²⁵⁰ En majúscules a l'original

²⁵¹ AGA. Denúncia sobre l'Ajuntament de Barcelona dirigit al Ministerio de la Gobernación a través de la Dirección General de Seguridad. (8) 44/2605.

exhortant-lo a dur a terme una investigació “*respecto a las anomalías llevadas a cabo por el Ayuntamiento de esta capital en relación a la depuración de funcionarios*”, i un cop practicades les investigacions oportunes, “*de cuenta de los resultados con propuesta de las medidas que procedan*”.

En resposta, el Governador civil actuà en una doble direcció. En primer lloc, seguint les ordres de la *Dirección General de la Administración Local*, considerà “*lo más congruente encomendar a la Asesoría Jurídica*” les investigacions per tal d'escatir l'abast i la gravetat de les denúncies recollides i, eventualment, formular les recomanacions pertinents per a la seva resolució, tot encarregant les indagacions a dos advocats de l'Estat de la Delegación de Hacienda, Tomás Gonalons i R. Morales de Vargas, un per a cadascuna de les denúncies enviades a la Dirección Nacional de Seguridad. En segon lloc, en una demostració inequívoca que donava una alta credibilitat a les denúncies enviades a la *Dirección General de Seguridad*, prenia la iniciativa, abans i tot de rebre les conclusions de les investigacions encarregades, de decretar unes dures disposicions administratives per a assegurar l'ús del “*idioma oficial en todos los servicios públicos*”.

La circular del Governador civil emesa el 28 de juliol i reproduïda públicament, el 31 de juliol de 1940, a una de les capçaleres del règim franquista, la *Solidaridad Nacional*, tractava de tallar de soca-rel qualsevol pervivència de “*las formas lingüísticas peculiares de las regiones o las comarcas*” en les diverses institucions de l'Estat²⁵². Les disposicions del Governador apareixien precedides d'un preàmbul en el qual, González Oliveros, s'esplaiava en mostrar la seva contrarietat per haver de regular una conducta, l'ús de l'idioma oficial, que ell entenia que s'havia d'assumir com a natural:

---

²⁵² Tot i que dirigida al conjunt dels serveis públics, la coincidència en el temps, i la confirmació que ens ofereix un dels advocats de l'estat encarregats d'investigar una de les denúncies presentades en el seu informe, evidencia que la circular anava dirigida a donar resposta a les manifestacions denunciades anònimament a la Dirección General de Seguridad.

“Si es una exigencia lógica, inexcusable –observada de hecho, en general-, que los naturales de todo país organizado políticamente –sobre todo los que habitan en el territorio metropolitano- conozcan y usen el idioma oficial de su Estado respectivo (...), es asimismo una condición sine qua non, también cumplida de hecho, pero éste universal y sin excepciones, que los funcionarios de cualquier Estado conozcan y deban conocer y usar en el servicio del mismo, el idioma llamado oficial o común que, además de ser nexa unitiva y medio de comunicación coordinante de los nacionales entre sí, y entre el conjunto orgánico de todos ellos y el Estado, sirve a éste de inequívoca, precisa y categórica expresión de su soberanía en el ejercicio de las funciones normativas y jurisdiccionales que le son propias”.

Partint d'aquesta obvietat, per la qual es donava per descomptat que tot funcionari públic coneixia l'idioma oficial, el Governador continuava, en una nova derivada lògica, considerant que *“el desconocimiento o el habitual desuso del idioma oficial por parte de los servidores del Estado en actos de servicio, debe ser causa justificada bastante para invalidar en absoluto su condición de funcionarios estatales”.* Aquestes premisses però, *“irrebatibles en el orden político-administrativo”*, havien estat sistemàticament ignorades, a parer del Governador civil, *“no obstante las reiteradas y discretas admoniciones de la autoridad”.*

González Oliveros no deixava passar l'oportunitat per a vincular la marginació, en el passat, de la llengua castellana en benefici de les llengües regionals com una de les causes que *“trajo la ofensa para todo el resto de España y desembocó trágicamente, como no podía menos que ocurrir, en la guerra civil y en la victoria rotunda de las armas españolas”.* En prevenció, i per tal d'evitar que *“las viciosas prácticas típicas de anteguerra, en lo que se refiere al desplazamiento y desuso del idioma oficial”* poguessin contaminar, per representar un mal exemple, a *“los buenos catalanes”*, el Governador civil estava decidit a *“atajar esta perniciosa corruptela y restablecer el orden en la vida pública”* amb una dura normativa que

no deixava lloc a l'ambigüitat interpretativa i que recollia la clàssica implacabilitat de la legislació franquista per a imposar l'objectiu perseguit.

Per les noves disposicions sobre l'ús de la llengua oficial en totes les institucions de l'estat decretades pel Governador civil de la província de Barcelona, s'establia que, a partir de l'1 d'agost de 1940, tots aquells funcionaris que *"en acto de servicio, dentro o fuero de los edificios oficiales, se expresen en otro idioma que no sea el oficial del Estado quedarán ipso facto, destituidos, sin ulterior recurso"*. Les disposicions no s'aturaven aquí, sinó que el Governador civil elevava l'ús de l'idioma no oficial a falta prou greu per a concloure amb la sanció de destitució immediata els eventuals expedients de depuració encara en curs i com a falta suficient per a reobrir aquells expedients ja tancats *"puesto que toda depuración hasta ahora realizada es reversible"* per a proposar nova sanció o augmentar aquella decidida, arribant si es considerés necessari, també, a la destitució. Per acabar de reblar el clau, González Oliveros, exigia que cap expedient de depuració que contingués algun indici d'un ús fraudulent de les llengües no oficials *"será sobreseído por falta de pruebas"*. Finalment, el Governador, ordenava a totes les forces de l'ordre i als agents d'Inspección y Vigilancia a extremar *"el celo y la vigilancia para el más exacto cumplimiento de esta disposición"* animant-los a denunciar tot funcionari que incorregués en alguna falta d'aquestes característiques. L'escrit es tancava amb l'habitual petició de *"la más asidua, abnegada y patriótica colaboración"* a les autoritats depenents del *Gobierno Civil de la Provincia* per a assolir *"el restablecimiento del uso exclusivo del idioma nacional en todos los actos y relaciones de la vida pública en esta provincia"*²⁵³.

Pocs dies després d'aquestes disposicions, a finals de juliol i principis d'agost de 1940, el Governador civil rebia els dos informes encarregats als advocats de l'Estat citats anteriorment, amb els resultats de les diligències practicades a l'Ajuntament

---

²⁵³ *Solidaridad Nacional*, 31 de juliol de 1940, pàg. 2.

de Barcelona. Tots dos informes, força ponderats en les seves conclusions, recomanaven algunes accions a realitzar des del Govern Civil de Barcelona, per tal d'acabar d'escatir amb major detall el volum real de les anomalies produïdes. Cap dels dos informes es mostra taxatiu en la confirmació de les denúncies, però tampoc negava amb rotunditat l'existència d'irregularitats. Es realitzaven algunes valoracions sobre la peculiaritat de les disposicions de la *Secretaría Municipal* i coincidien a recomanar l'obertura d'un període excepcional de revisió d'expedients, encarregat a un funcionari del Govern Civil, per a tots aquells funcionaris que ho reclamessin, amb l'objectiu d'analitzar, cas per cas, la pertinència de la sanció imposada així com de l'ascens o manca del mateix decidida per la Corporació municipal. Vegem-los en detall.

El primer informe, el més interessant dels dos, redactat per l'advocat de l'Estat R. Morales de Vargas, pretenia oferir llum a la primera de la doble denúncia que hem vist més amunt. En el seu informe, l'advocat exposava que va procedí a reclamar a l'Ajuntament *"diversos datos, tales como el escalafón y reglamento de personal, una relación de los ascensos realizados a partir de la liberación de la ciudad , y certificaciones de actas en las que se acordaron determinados nombramientos"*. Donat el volum d'ascensos i nomenaments detectats i la dificultat per manca de temps d'examinar-los en detall per a escatir la seva legalitat, Morales de Vargas recomanava la salomònica mesura, *"como medio más rápido y eficaz"*, d'habilitar un breu espai de temps per a que *"se admitan las reclamaciones de los funcionarios que se consideren postergados, con alegación de las causas en que funden sus quejas"* amb l'objectiu d'evitar allargar més el procés de consolidació de les plantilles municipals i evitar paralitzar o alentir, novament, el normal funcionament dels serveis municipals i, així, només examinar *"los casos de ascensos discutidos y no todos los realizados"*.

L'informe també es mostrava caut respecte l'actuació del Secretari Municipal, si bé titllava de *“extraña”* la Circular de la Secretaria de l'Ajuntament de Barcelona i entenia que el fet que la Secretaria s'atorgués *“exclusivamente la facultad de informar sobre la actuación de todos los funcionarios”* es podia interpretar com una *“manifiesta obstrucción a la actuación de la Justicia, a más de una posible merma de las garantías de los funcionarios”*, també admetia que aquesta actuació, pública i notòria al sí de la Corporació municipal, no fou discutida per cap dels jutges instructors que *“sin reparo alguno”* la varen admetre. L'advocat de l'Estat dedueix que si cap dels jutges es revoltà contra aquesta *“fuente anormal de información”* hauria de concloure's que *“sería porque juzgasen fidedignos”* els informes que lliurava la *Secretaría Municipal*. Els jutges instructors, tots ells, com hem vits, provinents de l'*Auditoría de Guerra* i amb àmplia formació jurídica, no semblaven sospitosos de passar per alt aquesta singular actuació. Aquesta deducció lògica duia a Morales de Vargas, també, pel que es referia als expedients de depuració, a la mateixa recomanació que pels casos d'ascensos discutits, això és *“abrir un corto período de revisión durante el cual se admitiesen las denuncias sobre los casos en que el informe favorable del Secretario hubiese ocasionado una depuración no merecida”*, revisió que s'hauria de fer extensible a tots aquells casos en els quals els funcionaris *“se estimasen arbitrariamente perseguidos por la Secretaría”*²⁵⁴.

El segon informe, que s'encarregà de comprovar les denúncies manifestades en la segona de la doble denúncia lliurada a la *Dirección General de Seguridad*, seguia una línia similar a l'informe anterior, tant en la precaució a l'hora d'arribar a conclusions taxatives sobre les denúncies abocades, com en la ponderació en les propostes de solució. Per a Tomás Gonalons *“la falta de concreción por el informante de casos conocidos en que se observaran anomalías en la depuración”*,

---

²⁵⁴ AGA. Informe adjunt (Copia 2) a l'escrit del Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona al Ministerio de la Gobernación sobre irregularitats en el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, de 12 d'Agost de 1940. (8) 53/2429

junt amb el fet evident de l'extraordinari volum d'expedients de depuració tramitats el duia a recomanar *“cautela en ordenar una revisió general d'expedientes”*. Pel que fa a la qüestió de les irregularitats denunciades respecte als ascensos de personal practicats, l'advocat de l'Estat recomanava actuar amb prudència i, en el mateix sentit que ho havia fet el seu col·lega, proposava escollir un funcionari de confiança del Governador civil per tal que avalués cas per cas els ascensos practicats i *“en su vista hacer la propuesta que corresponda a la infracción que pueda haberse cometido”*. Gonalons proposava en paral·lel, que aquest funcionari fos facultat per a revisar, també, *“las denuncias que se presentaran sobre otros funcionarios del Ayuntamiento”*, convertint, de fet, a aquest funcionari, en un nou instructor, ja que d'aquesta manera *“se aliviaría la función de los instructores y no se produciría la general molestia a todos los empleados, que una total revisión llevaría aneja”*²⁵⁵.

En referència a les denúncies sobre l'extens ús del català a diverses dependències municipals, que Gonalons considerava com *“uno de los principales extremos de la denuncia”*, l'advocat de l'estat entenia que havia *“sido atajado por la Circular de V.E.”* i, per tant, havia quedat resolt el problema. Ara bé, es permetia recomanar la pertinència d'anular la Circular de la *Secretaría Municipal*, ja que entenia que, eventualment, podria *“suponer interferencia a la Circular de V. E.”*, donat que podria coartar possibles denúncies de funcionaris sobre els incompliments de les recents disposicions decretades pel governador civil.

Les reserves i la prudència dels advocats de l'Estat encarregats d'investigar les denúncies recollides tenien motius de pes. Certament, com afirmaven els dos informes, les denúncies sobre el procés de depuració eren molt genèriques, no s'aportaven casos concrets i només es sustentaven en l'opinió dels denunciants

---

²⁵⁵ AGA. Informe adjunt (Copia 1) a l'escrit del Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona dirigit al Ministerio de la Gobernación sobre irregularitats en el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, de 12 d'Agost de 1940. (8) 53/2429

que acusaven a funcionaris sense identificar de ser separatistes o contraris al règim franquista. Els denunciants descrivien una mena d'atmosfera plena d'irregularitats en el procés de depuració, però no substanciaven les seves acusacions amb proves comprovables. Enfront d'aquestes acusacions hi havia l'aparell repressor, amb 9 jutges militars seleccionats per l'autoritat militar de la regió i un Consistori municipal dirigit per un alcalde i uns regidors perfectament seleccionats pel *Ministerio de la Gobernación*. Res feia pensar als advocats de l'Estat, i menys sense proves fefaents, que es pogués dubtar del compromís i el rigor de tots aquells implicats en el procés de depuració.

El mateix es podria afirmar sobre les acusacions abocades sobre el secretari municipal i l'interventor de l'Ajuntament de Barcelona. Des del punt de vista ideològic eren dues persones de provada solvència que havien passat el procés depurador ben aviat²⁵⁶, amb informes favorables de la Guàrdia Civil, Falange y Ordre Públic. Per a més credencials, havien estat cessats per desafecció pel govern municipal republicà. Des dels inicis del nou Ajuntament franquista, passaren, tots dos, a formar part del nucli dur del govern municipal, abans i tot de superar formalment el procés de depuració.

“A propuesta del excelentísimo señor Alcalde y teniendo en cuenta la ausencia del que venía siendo titular de la Secretaría del Ayuntamiento, que plantea la cuestión del desempeño actual de las funciones administrativas de tal cargo, sin perjuicio de lo que se resuelva en su día acerca de la continuación o no de dicho titular y, en su caso, de la provisión definitiva de dicha plaza, y teniendo asimismo en cuenta la situación insostenible en que se hallan los servicios y oficinas municipales, que impone la urgentísima necesidad de nombrar inmediatamente persona que desempeñe el cargo de Secretario, y que la misma anomalía aconseja que para dichas funciones se designe persona que, además de

---

²⁵⁶ Expedients de depuració nº 44 i 49, respectivament pel que seria el nou secretari municipal i pel que tornaria a ser l'interventor municipal. El primer s'inicia el 23 de febrer de 1939 i es finalitza amb l'admissió sense sanció el 4 d'abril del mateix any. El segon, s'inicia el 18 de febrero de 1939 i es finalitza, també admetent el funcionari sense sanció el 12 d'abril del mateix any.

apta, sea de plena confianza de la Corporación y manifiestamente afecta al Glorioso Movimiento Nacional, condiciones que, a juicio del Ayuntamiento, reúne don Enrique de Janer y de Durán, sin que ello signifique negarles a otros empleados municipales, a quienes en su día pueda reconocérseles cuando se proceda a la provisión definitiva de dicha Secretaría, nombrar Secretario interino de este Ayuntamiento al referido señor don Enrique de Janer y de Durán, con los haberes y derechos correspondientes”²⁵⁷

La rellevància dels carrecs que detentaren els dos funcionaris en l'estructura administrativa de l'Ajuntament de Barcelona implicava, necessàriament, que gaudien de la plena confiança del ple del govern municipal. La seva trajectòria personal durant la Guerra Civil els avalava. Els mateixos expedients de depuració ens permeten elaborar un perfil biogràfic prou conclouent:

El Secretari municipal, **Enrique de Janer y de Duran** tenia 37 anys quan inicià el seu procés de depuració el 1939. Ingressà a l'Ajuntament per oposició lliure el 1927 i el 1932 ascendí a Cap del Negociat de Pressupostos, lloc que ocupava abans de l'inici de la Guerra Civil. Entre 1929 i 1931 fou membre de la Unión Monàrquica i, posteriorment, de la Comunió Tradicionalista, sense ocupar càrrec directiu en cap de les dues organitzacions. Declarava, també, pertànyer al *Círculo Ecuestre* i a la *Real Sociedad Colombófila* de Catalunya. A finals de març de 1937 s'evadeix de Barcelona, sembla que per via marítima, ja que presta la seva adhesió al *Glorioso Movimiento Nacional* a la oficina de Informació de Marsella el 28 de Març de 1937, i el 2 d'Abril ingressa a zona Nacional, després de travessar el sud de França. Donada la seva evasió, el Govern republicà el cessà el 25 de Març de 1937. Es presentà com a voluntari a l'exèrcit franquista amb el rang de sergent de complement, essent destinat a l'*Auditoria d'Ocupación* a Talavera de la Reina. Poc després, habilitat com a

---

²⁵⁷ *Gasetta Municipal de 1939*. Sessió del Ple de l'Ajuntament del dia 28 de gener de 1939, Pàg. 3.

Tinent jurídic honorari, fou destinat com a *Juez Militar de Vanguardia* a la 107 División y com a *Asesor del Gobierno militar de Toledo* el setembre de 1937. Al Maig de 1938 era enviat com a *Asesor de la Delegación Nacional de Asistencia a Frentes y Hospitales de FET y de las JONS* fins a l'alliberament de la ciutat de Barcelona. Fou, també, durant un any, el Secretari de la Diputació Provincial de Toledo. Exercí com a Secretari Municipal Interí de l'Ajuntament de Barcelona des del 28 de gener de 1939, un dia després de la constitució del nou Ajuntament franquista. Les seves credencials es completaven amb els seus vincles familiars: nebot “carnal” de María del Pilar de Durán y de Brichfeus²⁵⁸, que era, el 1939, vidua de l'anterior Baró d'Albí, Mariano de Montoliu y de Rocabrana (tots dos pares de Carlos Montoliu Durán, Baró d'Albí el 1939 i tinent d'alcalde amb Mateu al primer Ajuntament franquista) i el ‘mèrit’ afegit de ser germà de un *caído por Dios y por España*, que el dugueren a ser, també, prou fiable per a ser designat tresorer de *l'Ilustre Colegio de Abogados de Barcelona* i assessor jurídic de la *Delegación Nacional de Frentes y Hospitales*²⁵⁹. Com a epíleg d'aquesta breu biografia, caldria ressenyar que Enrique de janer es manté com a secretari municipal de la Corporació barcelonina fins a 1970.

Per la seva banda, l'Interventor Municipal, **Víctor Valls Vago**, comptava amb 67 anys quan s'inicia el procés depurador. Funcionari per oposició lliure des de 1908 va ascendir a Interventor l'1 de setembre de 1928. Fou membre de Renovación Española des de 1923 sense càrrec directiu. El 31 de juliol de 1936 fugia de Barcelona via França, per entrar a zona nacional el febrer de 1937. S'adherí al GMN el 3 de novembre de 1936 a través

---

²⁵⁸ *La Vanguardia*, 18 de juny de 1939, pag. 5.

²⁵⁹ Aram Monfort i Coll, “La depuració franquista dels advocats de Barcelona (1939–1945). Una Aproximació a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona de la postguerra,” *Franquisme & Transició. Revista d'Història i de Cultura*, no. 1 (January 29, 2014): 139.

d'una instància cursada a la Junta de Defensa Nacional i posteriorment es presenta a la secció de Administración Local de Valladolid quan s'incorpora a zona nacional. A l'octubre de 1938 obté una plaça de Jefe de la Sección Provincial de l'Administración Local de Santander, on exerceix fins a la presa de la ciutat de Barcelona.

En un ambient de rumorologia, maldiciences i denúncies generalitzades era imprescindible actuar amb prudència en casos de solvència ideològica contrastada. Amb tot, i a pesar del bon currículum dels denunciats, els advocats de l'Estat no negaven la possible existència d'irregularitats i recomanaven la pertinència d'obrir diligències parcials i acotades per a comprovar de manera fefaent el seu abast i prendre mesures, només, en aquells casos que es demostrés l'existència real d'anomalies.

Tot i els mesurats informes dels dos advocats de l'Estat, el governador civil, en el seu informe dirigit al *Ministerio de la Gobernación* el 12 d'Agost de 1940, optà per mostrar una postura més extrema i recomanà al Ministerio una actuació més radical. Atès que per González Oliveros estava *"afectada toda la depuración por la grave anomalía oficialmente comprobada"* i en atenció *"de las múltiples quejas que la depuración indicada viene produciendo"* aconsellava al Minsiterio que designés una Comissió especial *"lo suficientemente numerosa, por pasar de cinco mil los funcionarios"* per a fer una *"rápida y segura"* revisió de la totalitat de les depuracions realitzades *"proponiéndose que la misma se recomience por donde este Ayuntamiento debió empezar, o sea, por declarar el cese de todos los funcionarios"* i reobrir, altre cop, un període de sol·licituds de reingrés que engegaria el procés depurador. En front les òbvies conseqüències de paralització de l'administració municipal que una mesura així suposaria, el Governador civil afegia la variant de mantenir tots els funcionaris en els seus càrrecs *"en concepto de temporeros o interinos"*. Aquest nou procés depurador, en opinió de González

Oliveros, hauria d'acompanyar-seper a garantir la puresa y la seguretat del nou procés depurador, *“con la adopción por la Superioridad de nuevos criterios adicionales –por las irregularidades del caso- de los que actualmente han regido aquí como en toda España”*²⁶⁰.

L'escrit del governador civil és digne d'analitzar en detall. En primer lloc, destil·la un to molt més alarmista i contundent que no pas el dels informes dels dos advocats de l'Estat a qui s'encarrega investigar les denúncies presentades. Mentre que els informes dels investigadors emeten uns judicis de valor força moderats i recomanen una actuació acotada i puntual -no descarten anomalies però tampoc les consideren la norma-, el Governador civil dóna per demostrades extenses irregularitats en el procés de depuració. Aquest convenciment, sembla basar-se més en una argüida multiplicitat de queixes i denúncies que no pas en irregularitats fefaentment demostrades.

Aquest és un punt crític, ja que el governador civil sembla fonamentar la seva posició en un allau de denúncies que, aparentment, no s'han conservat. No hem estat capaços de trobar enlloc més denúncies sobre el procés depurador de les que hem presentat aquí. O bé no s'han conservat, o bé González Oliveros tenia més informació de la que explicita en els seus escrits, ja sigui coneixent les persones que redactaren les denúncies anònimes, atorgant un afegit de credibilitat a la denúncia, ja sigui havent recopilat altres queixes o reclamacions per unes vies més informals i que no deixaren rastre documental.

En segon lloc, i també allunyant-se de les recomanacions dels seus investigadors, González Oliveros elevà a la *Dirección General de Administración Local* una proposta de solució que de fet significà tornar a iniciar el procés depurador, però

---

²⁶⁰ AGA. Escrit del Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona dirigit al Ministerio de la Gobernación sobre irregularitats en el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, de 12 d'agost de 1940. (8) 53/2429

aquest cop no pas sota la supervisió de la Corporació municipal, sinó sota la d'una Comissió seleccionada *ex profeso*. Aquesta recomanació, no només deslegitimava tot el procés depurador, sinó també tots els components judicials i administratius que l'havien pilotat. Finalment, la demanda d'uns criteris addicionals per la nova depuració proposada, significava, també, considerar com a insuficients o poc operatius els criteris que havien aplicat al conjunt de les institucions de l'Estat com a base de la depuració administrativa.

En definitiva, l'ofici del governador, posava en dubte el resultat del procés depurador, deslegitimava l'articulació del mateix i desautoritzava, de manera tàcita, els jutges instructors i els membres de la Comissió municipal. Tot proposant una esmena a la totalitat del procés depurador, defensava la necessitat de començar de bell nou, sobre bases, s'entén, més endurides, que possibilitessin, aquest cop sí, una veritable i rigorosa depuració de l'administració local barcelonina. No és descartable que el zel depurador demostrat per González Oliveros, així com el seu rigorisme en l'aplicació de les normes (demostrat, també i entre d'altres, en les seves disposicions sobre l'ús de l'idioma oficial en les institucions de l'Estat vist més amunt) el catapultessin a la Presidència del Tribunal de Responsabilitats Polítiques uns mesos després.

La deslegitimació *de facto* de tots els participants del procés depurador no deixa de sorprendre. En un règim on la selecció de totes les persones que actuaren en aquest procés seguí la pauta habitual de cooptació vertical i jeràrquica, posar en dubte la lleialtat o la honradesa en l'execució del procés de depuració, significava, en darrera instància, posar en dubte, també, aquells qui havien escollit o seleccionat els jutges instructors o les autoritats que regien els destins de l'Ajuntament de Barcelona. En el cas dels primers, el Coronel Ángel Manzaneque, auditor militar de la regió; en el cas dels membres de la Corporació municipal,

significava apuntar a les més altes autoritats de l'Estat: Ramón Serrano Suñer i Francisco Franco.

La mateixa reflexió apuntada val pel secretari i l'interventor municipals, que foren escollits directament per l'alcaldia. I, encara més, el sistema jeràrquic de selecció, generava una línia d'actuació i d'obediència cap a l'autoritat superior que feia molt difícil dur a terme activitats, perllongades en el temps, d'esquenes o en poca sintonia amb el superior jeràrquic. Fer-ho, implicava el risc de ser destituït i canviat per algú més obediència o més aliniat amb les pràctiques que disposava la superioritat. En altres paraules, les actuacions del secretari i l'interventor municipals havien de comptar, necessàriament, amb l'aquiescència, sinó el recolzament explícit, de les autoritats municipals. En aquest sentit, la felicitació que rebé el secretari municipal per la tasca realitzada de la plana major de l'Ajuntament de Barcelona, tal i com recollí *La Vanguardia* el dia 20 de novembre de 1941, confirma aquest aliniament:

“En la mañana de ayer en el despacho de la Alcaldía se celebró un sencillo e íntimo acto de adhesión al secretario del Ayuntamiento, don Enrique de Janer y de Duran, haciéndosele entrega de un obsequio consistente en la Enciclopedia Espasa primorosamente encuadernada, figurando en las tapas interiores de los tomos el «Ex Libris» del señor de Janer, ostentando el escudo de armas correspondiente a su casa. Se hallaban presentes el señor alcalde; los tenientes de alcalde señores Ribas, Azcoitia, marqués de Sagnier, Bassols, barón de Quadras, barón de Albi y García Tornel; con los concejales señores Castalia y Soler Urgell. Hizo entrega del obsequio, pronunciando sentidas palabras, el Jefe de la sección de Abastos y Transportes, señor Serrallonga, a las que contestó el señor Janer agradeciéndolo y felicitándoles a todos por la colaboración que en todo momento le han prestado los funcionarios para la buena marcha de los asuntos municipales. Terminó el acto con unas palabras del señor alcalde encomiando la labor llevada a cabo por el señor Janer y exhortando a todos al cumplimiento del deber en bien de la ciudad y de España”²⁶¹.

---

²⁶¹ *La Vanguardia*, 20 de novembre de 1941, pag. 9

L'esmena a la totalitat del procés depurador de González Oliveros, implicava, en essència, posar en dubte tots els estaments polítics, administratius i judicials que actuaven en la Corporació municipal, posar en dubte la cadena de comandament vertical que els havia designat que, en última instància, depenia del propi governador civil, màxima autoritat de l'Estat en la província. La conclusió lògica d'aquesta esmena hauria d'haver implicat la destitució de tots, o una part, dels implicats en el procés depurador i la seva substitució per altres responsables que hauria d'haver escollit el Governador civil. Això és el que passarà en la pràctica totalitat dels ajuntaments de la província de Barcelona que, en un breu espai de temps, veieren com les primeres gestores municipals, seleccionades pels comandaments militars que dirigien les operacions de conquesta, sovint a corre-cuita, d'entre els més significats adictes al règim però sense experiència en la gestió municipal, foren substituïdes progressivament pel governador civil. Com afirma Marín: *"podríem dir que a l'alçada de 1942 pràcticament no en queda cap [consistori] que no hagi modificat la seva composició, i en molts casos en profunditat, alcalde inclòs"*²⁶². Proposar, però, la destitució del consistori barceloní, per la seva rellevància i significació, així com pels suports de que gaudien les seves autoritats, excedia, probablement, les competències de González Oliveros.

Caldria, també, per a entendre la posició tan beligerant del Governador, no descartar algun component de malvolença personal del governador civil amb l'administració municipal, en especial amb el seu Alcalde amb qui tingué algun enfrontament, tal i com suggereix Tébar Hurtado²⁶³, que podria haver-lo animat o contribuït a realitzar un cop de força d'aquesta magnitud. Aurelio Joaniquet, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, s'arribà a queixar per carta al *Vicesecretario*

---

²⁶² Marín i Corbera, *Els ajuntaments franquistes a Catalunya*, 81.

²⁶³ Javier Tébar Hurtado, *Barcelona, anys blaus: el governador Correa Veglison: poder i política franquistes (1940-1945)* (Barcelona: Flor del Vent, 2011), 189. També, Javier Tébar Hurtado et al., *Gobernadores: Barcelona en la España franquista (1939-1977)*, Comares historia (Granada: Editorial Comares, 2015), 16.

General del Movimiento, a finals de 1940, de l'actitud erràtica i contraproductent de González Oliveros: “*Actualmente el gobernador de Barcelona legisla por su cuenta y a veces en pugna con la obra del Caudillo*”²⁶⁴. Les relacions de les institucions i de la societat civil de la ciutat amb el governador civil de Barcelona no semblava que fossin gaire fluides. Fins i tot la *Delegación Provincial de Falange* advertia de l'estrany comportament del governador civil en un dels seus informes sobre la situació a Catalunya:

“Poco a poco sus animadversión contra los comerciantes e industriales se ha ido dulcificando hasta un punto verdaderamente chocante. El mismo que hace tres meses arremetía contra determinados fabricantes, hoylos tiene por consejeros y confidentes. (...) el Gobernador hace una vida muy retirada y no acude a ninguna reunión de sociedad (...) No conoce a ninguna persona interesante del país ni es conocida por ella”²⁶⁵

Tampoc caldria obviar, finalment, la posició ideològica de González Oliveros, un reaccionari nacionalcatòlic, amb diversos i destacats càrrecs polítics en el sí de la Dictadura de Primo de Rivera, membre del grup dirigent d'*Unión Monàrquica* durant la restauració s'exilià a París amb la proclamació de la República, des d'on s'aproximà a l'ideari d'*Acción Española*. Amb el franquisme consolidat, ocupà el *Gobierno Civil de Barcelona* fins desembre de 1940, quan fou nomenat president del *Tribunal de Responsabilidades Políticas* i vicepresident del *Tribunal de Represión de la Masonería y el Comunismo*, convertint-se, com afirma Álvaro Dueñas, en un dels màxims executors de la política represiva del règim franquista. El seu integrisme catòlic i nacionalista dugué a Serrano Suñer a calificar-lo de “*muy beato*” i “*más que creyente*” i en relació a la seva actuació com a president del Tribunal de

---

²⁶⁴ Citat a Marín i Corbera, *Els ajuntaments franquistes a Catalunya*, 87.

²⁶⁵ AGA. Breve informe sobre la vida catalana de estos días. Delegación provincial de FET-JONS, 1940. (9) 51/20524

Responsabilidades Políticas considerava “que era muy fanática” i el seu comportament “más que fanático, muy arbitrario”²⁶⁶.

Amb aquest perfil ideològic no és estrany que davant les denúncies presentades optés per la posició més extrema i exigís una nova depuració completa per tot el funcionariat. Ja en la seva presentació com a Governador civil de Barcelona es mostrà absolutament intransigent amb els vençuts i partidari de negar qualsevol mena de perdó a tots aquells que no haguessin abraçat la fe del *Glorioso Movimiento Nacional*, al temps que advertia que el nou règim seria implacable contra aquells que encara volguessin oposar-s’hi:

“Finalmente, una palabra para los enemigos de todo linaje, que, sin duda, en el aturdimiento de su fulminante derrota no se dan clara cuenta de que han perdido una guerra, toda una guerra, o, más exactamente, su guerra. La Autoridad, cuando quiere hacerse digna de este nombre, conoce todo lo que le interesa. Al que en cualquier grado o forma permanezca todavía enemigo, tanto en la esfera demagógica como en la burguesa, le exhorto a que no se obstine en sobrevivirse grotescamente. El que aún se sienta enemigo piense que es un vencido al amparo de la Misericordia y la Justicia del Vencedor, pero también a merced suya si equivocadamente interpretase su piedad por vacilación o su tolerancia por desconocimiento.

Nuestro formidable Ejército, creación asombrosa del Caudillo, vino aquí en marcha triunfal a salvar a los buenos españoles y a vencer, pero no a convencer, a los enemigos de España. Que no se imaginen, pues, que nos urja adoptar una actitud deprecatoria para tratar de convencerlos. Carecen aún de la disposición espiritual necesaria para ello. Al dar término con la victoria a esta guerra terrible, el que se obstine en permanecer por su gustoprocesalmente convicto, sepa que renuncia a todos los títulos para ser convencible. No tenemos nada que hacernos perdonar de nadie (...)

Es un aviso leal para que ellos mismos se convenzan de que les interesa convencerse. Hay que abandonar toda esperanza que no sea la de arrepentirse y servir con lealtad al Nuevo Estado, por quienes puedan

---

²⁶⁶ Per a una extensa exposició de l’ideari i la trajectòria política de González Oliveros veure, d’on s’extreuen les cites emprades: Manuel Álvaro Dueñas, “‘El decoro de nuestro aire de familia’: Perfil político e ideológico de los presidentes del Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas,” *Revista de Estudios Políticos*, no. 105 (1999): 147–73.

*conservar un resto de normalidad mental y un alma susceptible de redención.*²⁶⁷

Amb tot, la *Dirección General de Administración Local*, no compartí el diagnòstic i la solució proposada per González Oliveros, tot i que acceptava *“como indudable que en bastantes casos parece procedente la revisión”* i, en una decisió més propera a les recomanacions proposades pels advocats de l'Estat, disposà que *“procede que por el Gobernador directamente en los casos en que estime procedentes y con los informes debidos proponga a éste Centro la revisión de cada expediente en su caso, a fin de que pueda ser concedida la autorización precisa para ello”*. La *Dirección General* desestimava la pertinència d'iniciar un nou procés depurador, però atorgava la facultat al *Gobernador Civil* de dirimir aquells casos que considerés procedents de ser revisats *“tanto cuando estime que la sanción impuesta ha sido excesiva, como en el contrario, e igualmente cuando habiendo sido admitidos sin sanción, crea que deban ser objeto de alguna”*.

D'aquesta manera, i per fortuna dels interessos de la Corporació municipal i del conjunt dels seus funcionaris -donat que un nou procés general hagués pogut implicar una nova paràlització dels serveis municipals i noves incerteses pel conjunt de funcionaris municipals-, triomfava el procediment d'analitzar només aquells casos que oferissin dubtes i mantenir el conjunt del procés tal i com havia estat sancionat. Aquesta solució també s'aplicaria als casos dubtosos sobre ascensos en el sí de l'administració municipal, però *“formulándose aparte”*, ja que en relació a aquests casos *“es distinto el procedimiento a seguir”*²⁶⁸ donat que no implicava sancions, sinó simplement la pèrdua de l'ascens atorgat en l'escalafó o bé la revisió d'un ascens no assolit.

---

²⁶⁷ *Solidaridad Nacional*. 3 d'agost de 1939, pag. 5

²⁶⁸ AGA. Resposta de la *Dirección General de Administración Local* a l'ofici del *Gobernador Civil* de la Província de Barcelona sobre irregularitats en el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, de 11 de Setembre de 1940. (8) 53/2429

Malauradament, no disposem de dades per establir l'abast d'aquesta revisió parcial i acotada decretada per la *Dirección General de Administración Local*. No hem trobat expedients d'aquests tipus ni a l'Arxiu del Govern Civil ni a l'Arxiu Municipal Contemporani, així com tampoc a l'*Archivo General de la Administración*. Tampoc podem saber si González Oliveros disposà de prou temps per implementar el procés de revisió d'expedients, donat que fou substituït al capdavant del Govern civil de la Província de Barcelona al desembre de 1940 per Antonio Correa Veglison.

En qualsevol cas, sembla clar que les denúncies presentades i el curs que li donaren les diverses instàncies administratives de l'Estat, així com la resolució adoptada, ens ofereixen una dimensió del procés depurador poc conegut fins ara. El procés de depuració dels funcionaris es presenta així una mica menys monolític del que s'acostuma a considerar i ens obliga a tenir present altres variables explicatives que ens ofereixin llum sobre un procés depurador que alertà a alguns sectors del règim franquista. Certament, com s'ha vist, el procediment adoptat per a la depuració de funcionaris tenia algunes característiques que el feien molt permeable a interpretacions subjectives, la discrecionalitat interpretativa era intrínseca i no era menor la influència que els testimonis aportats podien atorgar a l'orientació dels expedients depuradors, fins i tot en aquells que presentaven, en primera instància, més ombres de dubte. Aquestes zones grises en els procediments del procés depurador podrien haver abocat alguns resultats que, des de l'òptica dels sectors del funcionariat més ideologitzats o compromesos amb la depuració del funcionariat, podien ser llegits com a traïció a la lletra i l'esperit del procés.

La mateixa construcció dels expedients, en especial els informes personals elaborats pels diversos cossos informatius, com hem vist, presentaven molts problemes. No només pel que feia a la recopilació de les dades que havien de furnir-los, sinó perquè, en el cas de la depuració a l'Ajuntament de Barcelona, el volum d'expedients sobrepassava les capacitats dels serveis d'informació. Això,

òbviament, afectava al rigor de les investigacions, tant per excés com per defecte. I si, per una banda, és perfectament comprovable que en molts casos aquest poc rigor perjudicà a molts funcionaris, que hagueren de fer mans i mànigues per a rebatre les acusacions abocades pels informadors (agreguat pel fet que no s'exigien proves documentals o de qualsevol mena que sustentessin aquelles acusacions). No és gens descartable, per altra banda, que aquest poc rigor afavorís, també, a alguns funcionaris, que pogueren superar el procés sense rebre acusació de cap mena i que, a ulls d'alguns companys, meressuessin una major sanció. Alguns d'aquests darrers es convertiren en proves palpables d'un procés depurador que no funcionava correctament, en la delirant orientació en que l'havia dissenyat el règim franquista.

És possible, també, que la relativa poca incidència de les delacions sorgides en el sí de la Corporació municipal -més enllà de la incidència real i pràctica que tingués la Circular de la Secretaria municipal vista més amunt-, produís en els delators, això és, entre aquells funcionaris més actius i compromesos amb un procés que els permetia un alt nivell de revenja personal, una sensació de injustícia o manipulació per no assolir els seus objectius que, òbviament, eren aconseguir fortes sancions pels seus delatats. I que aquestes 'injustícies' els aboquessin a considerar la totalitat del procés com a irregular o espúria. Dit d'altra manera, no és descartable que hi hagués certa tendència, per part d'alguns, a elevar l'anècdota a categoria.

Ara bé, les denúncies presentades, més enllà de les acusacions més aviat genèriques de generalitzades irregularitats, apunten a estaments concrets de la Corporació municipal que, per la seva rellevància al sí de l'Administració local o en el procés depurador, representen un salt qualitatiu en la gravetat de les acusacions. Com és sabut, el secretari municipal i l'interventor són els funcionaris de major rellevància en les administracions locals, el primer, responsable dels aspectes jurídics i d'organització administrativa de la Corporació municipal així com de

certificar la totalitat dels acords municipals, i el segon, el responsable del control intern de la gestió econòmico-financera de l'Ajuntament. Per la seva banda, la Comissió Municipal, com hem vist, era l'ens que sancionava la proposta del jutge instructor en el procés de depuració i tancava, imposant la sanció definitiva, l'expedient depurador. Posar en dubte el compromís d'aquests estaments amb la depuració engegada o el seu rigor en l'aplicació de la norma, o acusar-los de pràctiques irregulars, contràries o destinades a manipular la normal dinàmica del procés depurador implicava no només denunciar personalitats d'alta significació política o administrativa, sinó definir les anomalies denunciades com a estructurals i no com a puntuals irregularitats, raonablement justificables en un procés depurador d'aquesta magnitud.

És aquesta orientació de les denúncies, junt amb algunes conclusions resultants de l'explotació estadística dels resultats del procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona, el que ens inclina a pensar que els denunciants estarien detectant anomalies reals, s'entén sobre la norma establerta, però equivocant el seu diagnòstic. Les actuacions dels estaments denunciats no estarien impulsades per una manca de rigor ideològic o de compromís amb el procés depurador, ni orientades a boicotejar-lo o fer-lo menys sever, sinó que estarien responnent a uns interessos corporatius, a unes necessitats concretes de l'administració municipal, i amb l'objectiu d'assegurar-ne la seva viabilitat i eficiència.

La dilatada durada del procés depurador, així com els preceptes normatius que la condicionaven, especialment la suspensió de feina i sou dels funcionaris mentre no es resolgués l'expedient depurador, tensionà molt la dotació de personal dels serveis municipals i, en conseqüència, la possibilitat d'afrontar les tasques pròpies de l'administració municipal amb una mínima eficiència administrativa. Per altra banda, el procés de depuració, a més de buidar, en termes quantitativs, els serveis municipals, produïa un efecte en termes qualitativs evident, donat que la

Corporació Municipal podia perdre una part del personal tècnic i directiu més preparat i amb major experiència en les tasques municipals.

És probable que les pràctiques dels estaments municipals denunciats, percebudes com a anòmales pels denunciants anònims, estiguessin responnent als interessos corporatius de l'administració local d'alleugerir al màxim les tensions de personal que la depuració provocava. D'aquesta manera la Corporació actuà en els estrets marges que ofería el procés depurador, per tal de mirar de reduir en la mesura del possible l'impacte que la depuració produïa sobre el volum tan quantitatiu com qualitatiu del personal funcionari de la Corporació municipal. Els estrets marges que ofería el procés depurador per a una intervenció que evités la sanció d'alguns funcionaris que s'han detectat, i que recullen les denúncies que s'han analitzat més amunt, eren, essencialment, dos: avalar al funcionari, fins i tot un cop incoat el seu expedient per aturar el procediment administratiu; o bé revisar la sanció proposada pel jutge tot reduint-la o anul·lant-la. Evidentment no es discuteix ni l'orientació ni l'abast del procés, només s'intervé moderadament en la seva resolució.

Un magnífic exemple d'aquest tipus d'intervenció, i que mostra com la Corporació maniobrà en paral·lel al procés depurador (amb intervenció destacada del secretari municipal), ens l'ofereix l'expedient de depuració nº 370, en el qual el funcionari Francisco Oriol Salellas fou incoat sota l'acusació d'haver obtingut un ascens amb avantatge durant el període republicà així com de *"tener ideas de izquierda"*. Aquestes acusacions provenien, essencialment, de l'informe presentat per Enrique de Janer, secretari municipal de la corporació, escrit en termes força durs contra el funcionari a qui se l'acusava inequívocament de conduir-se de manera contrària als postulats del règim franquista (l'altre informe polític-social present a l'expedient de depuració, el de FET-JONS, no presenta cap mena d'acusació):

"Francisco Oriol Salellas.

Oficial de 2º.- Ingresó en el Ayuntamiento en el año 1925, en calidad de escribiente temporero, ejerciéndolo en el Negociado de Cementerios, no distinguiéndose precisamente por su puntualidad y laboriosidad en la Oficina.

Cuando el advenimiento de la República, el entonces delegado de Cementerios, republicano de izquierda dentro del partido radical Sr. Santamaria, pidió al Jefe de Negociado un funcionario de confianza para encomendarle la misión de Secretario particular, siendo designado el Sr. Oriol para el mencionado cargo.

Con la relación y contacto personal propio del cargo de Secretario particular, el Sr. Oriol conoció a una ahijada del Sr. Santamaria, con la cual terminó contrayendo matrimonio verificándose en acto civil con toda pompa en el Ayuntamiento, inaugurando el Sr. Oriol el ciclo de mojigangas laicas que se presenciaron en el Ayuntamiento durante la "república".

El hecho es conocido de la mayoría de los funcionarios del Ayuntamiento y si se consulta la prensa local de aquella fecha, podrá comprobarse con detalle.

El Teniente de Alcalde Sr. Santamaria ascendió al Sr. Oriol a Oficial 2º en el Negociado de Solares, donde apenas ha prestado servicio.

Se sabe que el Sr. Oriol durante la "república" hizo pública ostentación de laicismo y fé republicana y durante la dominación roja siguió al servicio del Ayuntamiento, no siendo objeto de vejámenes ni persecución personal, no distinguiéndose en nada.

*Desempeña en la actualidad la Secretaria particular del Il. Sr. Teniente de Alcalde delegado de Abastos, de procedencia monárquica.*²⁶⁹

Aquest escrit, enviat el 19 de juliol de 1.939 al jutge instructor en resposta a la seva demanda d'informes polític-socials sobre el funcionari encausat, era inequívocament acusatori i posava en evidència la conducta 'censurable' del funcionari durant el període republicà, així com apuntava que el seu ascens es

---

²⁶⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 307, Informe polític-social emés pel secretari municipal de l'Ajuntament de Barcelona.

debia no a motius meritocràtics o professionals, sinó fruit de la confiança dipositada en el funcionari per part d'alguns dels dirigents republicans del moment. Sorprenentment, al final del text apuntava que, en el moment d'escriure l'informe, el funcionari Oriol Salellas treballava a la Secretaria particular de l'II.llustre tinent d'alcalde de Abastos, en aquell moment acupada per Aurelio Joaniquet, de qui el secretari municipal es veia amb l'obligació d'adjectivar-lo amb un *“de procedencia monárquica”*.

No deuria caure gaire bé a la gestora municipal aquest informe -i probablement menys a Aurelio Joaniquet que devia haver seleccionat el funcionari per a la seva secretaria particular, a qui acabaria avalant per aturar el procés de depuració-, ja que pocs dies després, el 8 d'agost, el secretari municipal es veia obligat a escriure un altre informe en el que, seguint la mateixa estructura discursiva i copiant alguns paràgrafs, modulava el to i endolcia les acusacions abocades. Allí on havia deixat anar el seu lirisme franquista criticant les noces celebrades a l'Ajuntament ho modulava amb un *“verificándose el acto civil en las Casas Consistoriales con alguna ostentación”*, i allí on havia insinuat la protecció del funcionari per part del règim republicà ho endolcís afegint un *“tampoco se mostró adicto ni partidario de la subversión marxista”*. Per acabar tancant el text amb unes línies que obrien la porta al sobreseïment de l'expedient depurador del funcionari, articulaven una mena de disculpa personal cap a les autoritats municipals i salvaven la cara al tinent d'alcalde d'Abastos que acabaria patrocinant el funcionari expedientat:

“A raíz de la liberación de Barcelona, y sin que su designación tuviera parte el Il. Sr. Teniente de Alcalde de Abastos, viene actuando en su Secretaría particular con el carácter de técnico, habiéndose distinguido, no solo por su celo y laboriosidad, si no también por su adhesión a la labor del expresado Sr. Teniente de Alcalde.

Lo que, como aclaración e interpretación del anterior informe de esta secretaria que, por haber sido tomado de distintas notas sueltas, pudiera

*prestarse a transgiversaciones (sic) malévolas, traslado a V.S para su constancia en el expediente*²⁷⁰

Com en el cas que hem vist, alguns expedients de depuració quedaren aturats a mig procés gràcies a un aval poderós, sovint d'algun membre del govern de la Corporació municipal que, atorgant la seva credibilitat personal, bloquejava la continuació del procés, admetent-se el funcionari sense sanció. Pel que fa a la revisió de la sanció proposada pel jutge instructor, la Corporació municipal, a través de la Comissió Municipal permanent, tenia la darrera paraula, tal i com s'indicava a la llei per a la depuració de funcionaris, per a imposar la sanció definitiva. En general, la Comissió Municipal acceptava sense modificar-les les propostes de sanció dels jutges instructors del procés, però en no poques vegades variava la proposta, decretant pel funcionari una sanció definitiva. En un nombre no negligible de vegades aquesta revisió de la Comissió Municipal es feu en un sentit atenuador, ja fos reduint la sanció o anul·lant-la.

Com hem analitzat al capítol dedicat als resultats de la depuració, la Comissió Municipal intervingué modificant la resolució final de l'expedient en un 17% dels casos incoats. En concret s'aplica una modificació de sanció en quasi 400 expedients. Pràcticament en el 90% dels casos, aquesta modificació implica una reducció de la sanció proposada (56%) o l'anul·lació del procés (33%) i la immediata admisió sense sanció del funcionari incoat. Només en un 10% dels expedients incoats, la Comissió Municipal imposa un augment de la sanció proposada pel jutge instructor.

El resultat de la intervenció de la Comissió Municipal deixa uns resultats finals on hi ha menys funcionaris sancionats i més funcionaris amb sancions més lleus. Es

---

²⁷⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona F193 Represalia Política, expedient nº 307, Informe político-social d'aclariment emès pel secretari municipal de l'Ajuntament de Barcelona.

produeix un desplaçament general cap a sancions més lleus. Aquest desplaçament tingué unes conseqüències immediates en els serveis municipals, ja que permetia la incorporació immediata de tots aquells funcionaris a qui se'ls anul·là l'expedient, i d'aquells a qui se'ls reduí la sanció i que passaren a engreixar les files d'aquells admesos sense sanció. Per altra banda, les reduccions de sancions implicaven una reducció del temps d'espera per a reincorporar-se a la plaça de funcionari. Reduir el temps de sanció, implicava escurçar el temps que es requeriria per a assolir la normalització dels serveis municipals. Deixant de banda els funcionaris destituïts, el 93% dels funcionaris sancionats hauran de complir un període de sanció i, en conseqüència, mantenir-se apartats dels seus llocs de treball, menor de 6 mesos. Tenint en compte que el procés de depuració finalitzà, en la seva pràctica totalitat, a finals de 1939, això implicava que a mitjans de 1940 les plantilles municipals podien tornar a estar operatives amb el conjunt del personal que havia superat el procés depurador sense ser destituït.

Unes actuacions diferents foren la qüestió dels ascensos i promocions laborals. Malauradament són pràcticament impossibles de resseguir, ja que no ha estat possible trobar fonts documentals que les recollissin en la seva extensió. Amb tot, el ressó que se'n feren les denúncies, i alguns criteris que impulsà la secretaria municipal per a la configuració final de la plantilla de la Corporació ens estarien indicant una pràctica orientada a promocionar la plantilla resultant del procés depurador amb l'objectiu de reduir al màxim les places buides que haurien de sortir a concurs, en la seva doble variant de restringit i lliure.

D'aquesta manera, l'Ajuntament de Barcelona maniobraria per a consolidar el màxim de plantilla amb experiència en els afers municipals, deixant el gruix de les places a ofertar en els escalafons més baixos de l'administració municipal, que serien als que optarien aquells candidats que, en un percentatge molt alt, tal i com decretava la norma per a la provisió de places a l'Administració, només podien

acreditar experiència en el camp de batalla. En aquest sentit, la Corporació barcelonina pretenia, en la mesura del possible, que el 'botí de guerra' que suposava l'ocupació dels lleials de l'Administració es restringís a aquelles tasques menys qualificades o que no requerissin d'una experiència dilatada per a dur-les a terme; tasques, aquestes, més aptes per tots aquells que només podien mostrar 'mèrits polítics' derivats de l'enfrontament bèl·lic, i no pas d'una trajectòria professional que els capacités per les places que haurien d'ocupar. Ho veurem amb més detall en un apartat posterior.

En qualsevol dels casos, aquestes pràctiques no foren impulsades per tebior ideològica o per una voluntat de boicotejar o manipular el procés de depuració, sinó més aviat tenien l'objectiu de conciliar dos interessos en certa mesura contraposats. Les autoritats de l'Ajuntament de Barcelona estaven perfectament compromeses amb el procés de depuració, però també eren sensibles a les necessitats de la pròpia Corporació. La provisió de serveis municipals requeria d'unes dotacions de personal i d'un nivell de competència professional mínims, indispensables per a assegurar certs nivells d'eficiència en el servei.

Certament els estàndards de qualitat dels serveis municipals franquistes eren molt baixos, però una infradotació de personal competent els duria, probablement, a nivells insostenibles fins i tot per la pròpia administració local. A més, com ja s'ha esmentat més amunt, la fi de la guerra i el control total del territori atenuà la lògica bèl·lica que havia impregnat el règim durant la confrontació civil, deixant espai en la preeminència de les decisions polítiques a altres lògiques, especialment la d'una Administració que havia de construir un estat sobre unes noves bases. Pel règim franquista, un cop guanyada la guerra, es feia peremptori consolidar un *Nuevo Estado* prou eficient per a ajudar a consolidar i legitimar el propi règim, a més de contribuir a implementar el seu nou imaginari polític.

L'altre cara de la depuració: la generositat amb els addicts

En paral·lel a la implacabilitat que, des de les primeres hores, mostrà el règim triomfant enfront els vençuts, a través d'un procés depurador sistemàtic que abraçaria la totalitat dels funcionaris municipals, l'administració municipal, seguint les línies marcades pel nou règim franquista, articulà tota una sèrie de mesures destinades a aixopugar amb generositat a tots aquells que havien lluitat al bàndol dels vencedors, així com a aquells que patiren les conseqüències d'aquella lluita i que mostraren des de les primeres hores l'adhesió al nou règim.

El règim franquista que perseguiria sense descans els vençuts empraria multitud de mecanismes per a recompensar els afectes, no només amb l'objectiu de reforçar la seva adhesió, sinó també com a missatge dirigit a aquells sectors de la població que no s'havien posicionat durant la Guerra Civil. Les noves autoritats volien mostrar que el *Nuevo Estado* seria capaç de cobrir les necessitats d'aquella població que s'identifiqués amb el nou projecte, al temps que deixava a la intempèrie política, econòmica i social a aquells que s'hi havien oposat.

En aquest sentit, són significatives les mesures que impulsaria la Corporació municipal per a compensar els funcionaris municipals que havien patit, a ulls del nou règim, la persecució dels dirigents municipals republicans, així com a les famílies dels funcionaris municipals que havien perdut la vida durant la Guerra Civil. A través de diversos mecanismes, tots aquells col·lectius socials que la nova administració municipal entenia que havien estat especialment perjudicats per l'enfrontament fratricida, serien compensats econòmicament i se'ls els oferiria preferència en l'ocupació de places a l'administració civil o en tots aquells sectors

econòmics on l'Ajuntament de Barcelona gaudia d'una alta influència o incidència per a col·locar personal.

Un bon exemple d'aquestes polítiques és la que s'impulsa a principis de febrer de 1939, per la qual l'Ajuntament de Barcelona encarregà al teniente de alcalde delegado de Abastos una atenció especial sobre *“los funcionarios de este Ayuntamiento condenados a muerte por los rojos y que fueron salvados al liberarse esa ciudad”* per a que *“los atienda en cuanto precisen”*, no tant en premi a la seva *“meritoria actuación”*, sinó donada la situació a la que foren sotmesos per part del règim republicà. El nou règim s'imposava una obligació moral d'assegurar la cura i sosteniment d'aquests funcionaris i les seves famílies, no només per *“necesitarlo físicamente”*, sinó també *“por haber estado desatendidos sus familiares durante el tiempo de su cautiverio”*²⁷¹.

Aquest ajut fou complementat uns mesos més tard, el 21 d'octubre de 1939, quan un decret del *Ministerio de la Gobernación* estenia els beneficis atorgats amb anterioritat (el 25 d'Agost d'aquell mateix any) als funcionaris de l'Estat a tots els funcionaris de l'Administració Local. Per aquest Decret, tots aquells funcionaris *“en propiedad”* de les *“Diputaciones Provinciales, Ayuntamientos, Cabildos Insulares y Entidades locales menores”* que haguessin estat separats del servei després del 18 de juliol de 1936 per les autoritats republicanes *“a causa de su desafección al régimen”* i que no haguessin estat readmesos o compensats econòmicament per la seva expulsió, tenien dret a rebre *“los sueldos y, en su caso, las remuneraciones únicas que hubieran dejado de abonárseles por dichos motivos”*. Tots els funcionaris locals en aquesta situació, podien demanar la devolució de les remuneracions no pagades a les Corporacions a les que pertanyien, sempre i quan s'haguessin incorporat a les mateixes superant el preceptiu procés de depuració. Per optar a aquests beneficis, caldria aportar proves que *“puedan acreditar la*

---

²⁷¹ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 3 de febrer de 1939, pag. 8

*veracidad de sus afirmaciones*²⁷². Les Corporacions locals haurien de supervisar la veracitat de les peticions i decidir la remuneració a percebre, sempre amb la data de l'alliberament de la població com a limit temporal en el càlcul dels havers a rebre.

En un mateixa sentit, el nou Ajuntament també s'ocupà de les famílies dels funcionaris desapareguts en combat o de *“las familias de los funcionarios asesinados por los rojos”* atorgant-los ajuts i pensions extraordinàries. Aquests ajuts extraordinaris es percebrien *“sin perjuicio que perciban las pensiones ordinarias o extraordinarias que en derecho les corresponden”*. Sempre i quan els familiars que havien de rebre l'ajut poguessin demostrar que havien conviscut amb el funcionari difunt, i que la mort d'aquest *“fué precisamente como consecuencia de su adhesión a la Causa Nacional”*²⁷³. La mort del funcionari per les causes pertinents, *“en defecto de prueba documental”*, i la confirmació de les necessitats familiars haurien de ser corroborades amb l'aportació d'una *“declaración de dos personas de solvencia suficiente”*²⁷⁴.

Amb tot, i com seria preceptiu en endavant per a qualsevol relació amb el nou règim, el *“familiar que se crea en el caso de ser auxiliado”*²⁷⁵ hauria d'acreditar que *“han venido siendo completamente afectos al Movimiento Nacional”*. Les disposicions municipals finalitzaven amb una darrera concessió: els familiars dels funcionaris víctimes de *“la horda roja”*, i sempre que convisquessin amb aquells, podrien gaudir *“de un derecho preferente para ocupar las plazas que queden vacantes”*²⁷⁶ sense que aquesta concessió afectés a aquelles previstes per el *Benemérito Cuerpo de Mutilados* i pels *ex-combatientes*. Pel règim franquista la

---

²⁷² *Boletín Oficial del Estado* de 27 d'octubre de 1939. Decreto de 21 de octubre extendiendo a los funcionarios de la Administración Local los beneficios que a los del Estado otorga el Decreto de la Presidencia del Consejo de Ministros de 25 de agosto último.

²⁷³ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 21 de març de 1939, pag. 54

²⁷⁴ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 10 de febrero de 1939, pag. 11

²⁷⁵ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 10 de febrer de 1939, pag. 10

²⁷⁶ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 21 de març de 1939, pag. 54

consaguinitat no era suficient, calia que els eventuals hereus poguessin demostrar que havien viscut amb els beneficiaris, a més, és clar, de poder demostrar la mateixa adhesió al règim que havia mostrat, o es suposava que havia detestat el familiar finat. Per a ser beneficiari el currículum personal havia d'agregar diverses lleialtats: a l'afecte, a la família i al règim.

Més tard, el 29 d'agost, l'Ajuntament refermava aquests beneficis concedint preferència "*a los hijos o familiares*" que haguessin conviscut amb els funcionaris assassinats durant la "*dominación roja*" per a ocupar aquelles places vacants "*en las escuelas municipales de toda clase y en las subastas de puestos de mercados públicos*"²⁷⁷. L'Ajuntament de Barcelona situava els familiars dels funcionaris morts durant la Guerra Civil a un nivell similar d'aquells col·lectius que, per la seva contribució a la victòria del *Movimiento Nacional*, gaudirien de prioritat absoluta per a ocupar els buits que la guerra i la depuració havien produït en l'administració, així com en aquells sectors econòmics on l'Administració, en aquest cas la municipal, disposava d'una influència determinant en la decisió dels llocs a atorgar.

Una orientació similar presenta l'acord municipal per a acollir i reintegrar al servei a tots aquells funcionaris que durant el període republicà foren "*jubilados antirreglamentariamente*", concretament, aquells que haurien patit les represàlies republicanes durant el període d'excepció que impregna tota la legislació i les diverses normatives franquistes, això és, "*desde el 18 de julio de 1936 al 25 de enero de 1939*", sempre i quan en el termini de 15 dies sol·licitessin "*su reingreso y sean admitidos*". També aquells jubilats que ho foren amb anterioritat al 18 de juliol de 1936, podien presentar instància de revisió de la jubilació "*tanto en la procedencia de la misma, si les hubiera sido impuesta por enfermedad o coaccionamiento, como en la cuantía que les hubiera sido señalada*". La Comissió Municipal Permanent resoldria els expedients emanats d'aquests casos.

---

²⁷⁷ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 29 de agosto de 1939, pag. 296

Com en la major part de la normativa municipal dels primers anys del franquisme, la voluntat de reparar amb generositat les suposades injustícies comeses per l'administració municipal republicana, sempre abocades sobre els addictes de primera hora al nou règim, anava acompanyada, indefectiblement, per una voluntat fiscalitzadora sobre la totalitat dels processos de jubilació municipals, com de costum amb caràcter retroactiu, donada la il·legitimitat del règim republicà. Així es concretava al últim punt de l'esmentat acord municipal on es facultava al Tinent d'Alcalde delegat de Governació, per a revisar *“de oficio todas aquellas jubilaciones cuya revisión no hubiera sido interesada”*²⁷⁸. No es tractava, altre cop, només de premiar als addictes sancionats o penalitzats pels republicans, sinó revisar totes les jubilacions a la caça de jubilats irregulars o, a ulls del nou règim, premiats espúriament pel règim republicà.

Amb tot, la generositat del nou règim no anava dirigida, només, cap a els funcionaris existents i els seus familiars, o cap a els familiars de funcionaris víctimes de la Guerra Civil. També s'articulà una vasta legislació orientada a compensar els addictes, en especial a aquells a que havien combatut en el bàndol insurgent, amb les vacants que generaria el procés de depuració que patí tota l'administració estatal. L'objectiu era evident i es dirigia en tres direccions complementaries: gratificar aquells que havien suportat l'esforç bèl·lic, donar sortida laboral al contingent de població que la fi de la guerra desmobilitzava i assegurar que l'administració resultant seria indubtablement addicte al nou règim franquista.

La llei de 25 d'agost de 1939²⁷⁹ sobre *“provisión de plazas de la Administración del Estado con mutilados, ex combatientes y ex cautivos”*, recollia l'esperit del Decret número 246 de 16 de març de 1937 que ja establia el deure de l'Estat de gratificar a aquells que havien *“puesto todo al más supremo de los ideales”*, en especial a

---

²⁷⁸ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 15 de marzo de 1939, pag. 74

²⁷⁹ *Boletín Oficial del Estado* d'1 de setembre de 1939.

“la juventud española que, con noble desinterés, toma las armas en defensa de la Patria”, l'entusiasme dels quals serà la *“savía de que ha de nutrirse la sociedad que se organiza”*. Una recompensa que es planteja com a *“garantía de seguridad”* pel *Nuevo Estado* i de justícia distributiva *“ya que de lo contrario quedarían en situación de privilegio los que no sintieron las inquietudes de la Patria mientras otros despejaron con su propia sangre los peligros de la Nación”*²⁸⁰. La nova llei de 1939 augmentava el nombre de places que el conjunt de l'administració havia de reservar per als ex-combatents, al temps que afegia com a beneficiaris d'aquestes provisions a *“los que con el ideal de la Causa sufrieron por ella prisión y aún martirio”* i *“a los huérfanos de los muertos en defensa de la Patria o asesinados por nuestros enemigos”* que havien quedat marginats d'aquests beneficis en els decrets anteriors.

A partir d'agost de 1939 fou preceptiu reservar, al conjunt de l'administració del *Nuevo Estado*, el 80 % de les vacants existents o que s'haguessin produït *“en las categorías inferiores de las plantillas”* des del 18 de juliol de 1936. També es decretava la reserva de places en les escales funcionàries superiors, a les quals només podrien optar aquells que a més de formar part dels contingents citats de ex-combatents, mutilats i ex-cautius, estiguessin en possessió de *“los títulos facultativos o universitarios”* preceptius per a l'ocupació de les vacants existents.

El 80% de les vacants reservades es distribuïen asimètricament, beneficiant en major mesura als ex-combatents (distingint aquí entre oficials provisionals i de complement i aquells ex-combatents sense rang), i entre aquests, també els mutilats, a qui se'ls reservava un 20 % per a cada col·lectiu. Als col·lectius d'ex-cautius i de *“huérfanos y otras personas económicamente dependientes de las víctimas nacionales de guerra y de los asesinados por los rojos”*²⁸¹ només se'ls

---

²⁸⁰ Boletín Oficial del Estado del 16 de març de 1937

²⁸¹ Boletín Oficial del Estado d'1 de Setembre de 1939

reservaria un 10% de les vacants existents. Una gradació en la distribució de les vacants que apunta cap a una consideració major de confiabilitat cap als primers respecte els segons, si bé es cert que el nombre de membres dels ex-combatents era substancialment superior als dels altres dos col·lectius. El 20% restant de places vacants quedarien segons establia la llei *“para la oposición o concurso no restringido”*. Com veurem més endavant, en el cas de l'Ajuntament de Barcelona, almenys en els primers anys, aquest 20% restant també es restringiria, oferint la totalitat de les places vacants als col·lectius esmentats.

Dos mesos més tard el *Ministerio de la Gobernación* publicava la *“Orden del 30 de octubre sobre provisión de plazas vacantes en las Corporaciones Locales”* reblant el clau de la llei de 25 d'agost tot dictant normes d'aplicació complementaria per a que les Corporacions locals poguessin *“con las garantías necesarias”* cobrir de manera definitiva *“las vacantes de toda clase que existan en sus dependencias y juzguen preciso proveer para el buen funcionamiento de los servicios públicos a su cargo”*. L'Ordre establirà el procés a seguir per a *“las Diputaciones Provinciales, Cabildos insulares, Ayuntamientos, Juntas de Mancomunidades, Comisiones Intermunicipales y Juntas Administrativas de Entidades locales menores”*. En primer lloc cada ens hauria de *“formar y aprobar”* les plantilles del personal indispensable *“para el desenvolvimiento de los distintos servicios propios de los mismos”*²⁸².

Aquestes plantilles haurien d'adequar-se a les disposicions vigents des de la Ordre del 7 d'octubre de 1937, en les que es decretava una ampliació de la jornada laboral en el conjunt de l'administració de l'estat, via a través de la qual es facilitarà l'amortització d'una part de les places alliberades per la depuració del funcionariat. Les noves plantilles, configurades després de la depuració i l'amortització, haurien de ser publicades al *Boletín Oficial de la Provincia*, remetent una còpia a la *Dirección General de la Administración Local* junt amb les plantilles antigues *“a los*

---

²⁸² *Boletín Oficial del Estado* del 9 de Novembre de 1939

efectos de su estudio comparativo". D'aquesta manera el *Ministerio de la Gobernación* controlava el procés i es reservava la darrera paraula en la reconfiguració de les plantilles de tota l'administració de l'Estat.

Un cop aprovades les noves plantilles, les Corporacions "*declararán vacantes las plazas de las categorías inferiores que realmente lo estuvieran el 18 de julio de 1936, más las producidas desde esa fecha hasta en la que se acuerde la provisión definitiva*". En aquesta reconfiguració, totes aquelles places ocupades en règim d'interinitat havien de ser considerades, a efectes del càlcul de plantilles, com a vacants. L'ordre desposseïa de qualsevol dret als ocupants de les places interines per a "su provisión definitiva".

Seguint la senda marcada per la Llei de 25 d'Agost de 1939, l'Ordre del *Ministerio de la Gobernación* reservava el 80% de les places vacants "*a proveer por concurso u oposición con carácter restringido*". Distribuïa el mateix percentatge de places vacants entre els diversos col·lectius beneficiaris que establia l'esmentada llei i calcava les disposicions per dirimir els casos que poguessin sorgir d'eventuals empats en el procés de provisió de les places, establint una jerarquia de mèrits en el sí dels col·lectius, en funció dels serveis prestats (o dels patiments soferts) durant la Guerra Civil:

"d) Dentro de los cupos citados en el apartado b) a los Caballeros Mutilados, Oficiales Provisionales o de Complemento, ex combatientes, ex cautivos y personas de la familia de las víctimas, para resolver los empates que surjan en las calificaciones definitivas de los ejercicios y determinar en orden de preferencia entre los concursantes, se tendrá presente la siguiente escala:

I. Los Caballeros de la Cruz de San Fernando o Medalla Militar

II. Haber obtenido mayores recompensas militares

III. La mayor permanencia en unidades de combate destinadas en primera línea

IV. En igualdad de condiciones, el que ostente mayor empleo o categoría militar, y, en su defecto, la mayor edad

V. Entre los ex cautivos, el mayor tiempo en prisión

VI. Entre los huérfanos y familias de muertos por la Causa, serán preferidos los que tengan a su cargo mayor número de personas

Con carácter subsiguiente, o sea, salvando las preferencias de los méritos establecidos en la precedente escala, las Corporaciones locales podrán acordar, para la decisión de empates, un orden de méritos profesionales.”

283

La norma no deixava marge a l'error en l'objectiu d'assegurar-se que el 80% de les places vacants de tota l'administració s'ocupessin amb els col·lectius afins, ja que explicitava que en el cas que en la distribució de les places pels diversos col·lectius *“no se presentase número suficiente de aspirantes clasificados o no se cubriesen los cupos asignados”* aquelles places sobrants *“se traspasarán de unos cupos a otros”*. L'objectiu darrer era no destinar més places a l'oposició lliure que el 20% previst per la Llei. Com no podia ser d'altra manera, el 20% de places vacants restant, no reservat per els col·lectius a recompensar i previstos en principi de lliure accés en oposició lliure, tampoc escaparien al zel legislador franquista, per tal d'assegurar-se la perfecta adhesió del personal que volgués accedir a l'administració per aquesta via, exigint, *“siempre”*, per a tots aquells que optessin a ocupar-les, *“inmejorables antecedentes politicos sociales y adhesión entusiasta al Movimiento Nacional”*²⁸⁴. Els termes *“inmejorables”* i *“entusiasta”* tancaven les portes als tebis o als neutrals, calia una addicció incontrovertible al règim per poder accedir a la carrera funcional.

---

²⁸³ *Boletín Oficial del Estado* de 9 de Noviembre de 1939. Orden del 30 de octubre sobre provisión de plazas vacantes en las Corporaciones Locales, a

²⁸⁴ *Boletín Oficial del Estado* del 9 de Noviembre de 1939.

L'Ajuntament de Barcelona aplicaria amb zel fervorós la nova legislació franquista sobre provisió de places vacants a l'administració. De fet, la Corporació municipal barcelonina s'anticipà a la legislació i, d'alguna manera, la prefigurà, fent més extensos els beneficis sobre els col·lectius a premiar, abans i després de la publicació de la llei, sobretot, en els primers anys del nou règim a la capital catalana. Així, abans de la publicació de la llei de 25 d'agost, l'Ajuntament de Barcelona convocava, al juny de 1939, unes oposicions restringides per a la provisió de 100 places de guàrdies urbans, recollint l'esperit del Decret de 1937 i prefigurant l'ampliació de les places reservades pels diversos col·lectius beneficiats que sancionaria la llei del 1939. De fet, la Corporació barcelonina aniria, 'avant la lettre', més enllà, reservant als dos col·lectius la totalitat de les 100 places convocades: el de Mutilats, als quals es reservaria el 30% tal i com preveia el "*Reglamento Provisional del Benemérito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria*" de 5 d'abril de 1938, i als ex-combatents que gaudirien del 70% restant²⁸⁵. Per evitar infiltracions, les bases del concurs-oposició establien clarament que els aspirants haurien d'haver estat "*combatientes en Unidades de primera línea del Ejército Nacional o Milicias*" i calia demostrar la pertinença a aquests cossos "*presentando certificado librado por el Jefe de la Unidad*" o bé "*la correspondiente declaración jurada de los servicios prestados, especificando claramente las Unidades y residencia de la Plana Mayor de las mismas, para las oportunas comprobaciones*"²⁸⁶.

Uns mesos mes tard, a l'octubre de 1939, ja sota el paraigües de la llei de 25 d'agost, l'Ajuntament de Barcelona convocava concurs-oposició per a diverses places "*de los Servicios de Recaudación de este Ayuntamiento*". En aquest cas,

---

²⁸⁵ Tot i que les bases de la convocatòria de places es preveia que "Si en los exámenes alcanzara el mínimo de aptitud un mayor número de Caballeros Mutilados, podrán ser, asimismo, nombrados, teniéndose ello en cuenta para determinar el porcentaje que en posteriores convocatorias deba reservarse a los mutilados" *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 8 d'agost de 1939, pag. 255

²⁸⁶ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 8 d'agost de 1939, pag. 256

l'Ajuntament es cenyia, en primera instància, a la normativa recent reservant el 80% de les vacants per a un concurs restringit dirigit als col·lectius a beneficiar. Assegurant per tots els mitjans la totalitat d'aquestes places a aquells col·lectius, ja que, com era preceptiu *“Cuando no se presente número suficiente de aspirantes clasificados, o no se cubran los cupos asignados, se traspasarán las vacantes de unos cupos a otros”*. El 20% restant quedava com a places de provisió en concurs lliure, no restringit.

Amb tot, els candidats per a les places de concurs lliure, previ a la seva incorporació, havien d'acreditar *“su adhesión al Glorioso Movimiento Nacional, mediante aval expedido por jefes del Ejército o jerarquías del Movimiento”* i en el cas que provinguessin d'altres administracions locals fer constar *“el resultado de su depuración en las mismas”*²⁸⁷. La fidelitat al règim i la correcte aliniació ideològica havien d'estar estrictament certificades. Un mes després, però, el novembre de 1939, l'Ajuntament de Barcelona rectificava aquesta distribució percentual de vacants i decidia que el 20% d'oposició lliure, això és 34 places d'agents d'arbitris, s'incorporessin a aquelles places d'oposició restringida, fent que la totalitat de les places vacants del servei de Recaptació es reservessin per als col·lectius de combatents, mutilats i víctimes de la Guerra Civil.

En la mateixa direcció es convocava un nou concurs per a la provisió de vacants a la guàrdia urbana, al gener de 1940. De les 92 places a cobrir el 80% es reservava als col·lectius de ex-combatents, a quins correspondria un 60% de les places, als *“ex cautivos por la Causa Nacional”*, a qui que es reservava un 10%; el mateix percentatge que es reservava a *“los huérfanos y otras personas económicamente dependientes de las víctimas nacionales de la guerra y de los asesinados por los rojos”*. En aquest cas el col·lectiu de Mutilats quedava al marge d'aquest concurs ja que *“no pueden optar a tales plazas”* o *“no les son apropiadas tales plazas”*, i el

---

²⁸⁷ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 24 octubre de 1939, pag. 423

percentatge que hauria de reservar-se per a aquest col·lectiu havia de, tal i com indicava la norma, *“traspasarse al cupo inmediato”*, en aquest cas al *“cupo”* de ex-combatents. Pel que fa al 20% de provisió lliure, *“que corresponde nombrar al Ayuntamiento”*, la Corporació municipal barcelonina, decidia, altre cop, que *“se proveerá entre ex-combatientes que reúnan las condiciones antes mencionadas”*²⁸⁸.

Unes disposicions similars trobem en la convocatòria de concurs-oposició per a la provisió de 50 places *“de aspirantes a bomberos del Servicio de Extinción de Incendios y Salvamentos”* que es publicava al mes de març de 1940. En aquest cas es mantenia el percentatge prescriptiu pels Mutilats, així com la resta de percentatges establerts per la llei. Un cop més, però, l'Ajuntament de Barcelona, decidia prescindir del 20 de places destinades a una oposició lliure, a les quals *“renuncia espontáneamente en favor de los que han luchado en defensa de España y, por tanto, se proveerá entre ex combatientes que reúnan las condiciones de tales”*²⁸⁹.

Com s'observa en els exemples exposats, l'Ajuntament de Barcelona decidí en tots els casos, abans i després de la llei de 25 d'agost de 1939, proveir la totalitat de les places que el procés de depuració havia deixat vacants amb nou personal inqüestionablement addicte. I, com s'observa en els col·lectius beneficiats/premiats pel règim franquista i en la distribució percentual definida per a optar a les vacants existents, la fidelitat dels opositors a les places la garantien els mèrits de guerra i, en menor mesura, el patiment rebut a mans dels vençuts, no pas la demostració de la possessió d'una ideologia determinada o unes credencials polítiques 'correctes' d'abans de 1936, sinó haver-se jugat la vida pel règim durant la Guerra Civil o haver patit les conseqüències del conflicte de manera directa, en

---

²⁸⁸ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1940*. 9 de gener de 1940, pag. 14

²⁸⁹ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1940*. 12 de març de 1940, pag. 136

forma de violència o reclusió, credencial verificable d'oposició, en 'temps foscos', al règim republicà²⁹⁰.

La Corporació municipal barcelonina justificaria posteriorment, en la *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1949*, que davant l'eventualitat de que la disminució de places resultant de la depuració de funcionaris municipals afectés en excés els serveis municipals “se convocaron concursos y se proveyeron un número limitado de plazas” en alguns dels serveis que “por no haber habido aumento de personal desde muchos años” podien veure's especialment afectats por “una amortización desmesuradas de plazas” provocant “un perjuicio considerable a la Ciudad”. La necessitat s'elevava a virtut, quan l'Ajuntament declarava que aquestes places servien “para dar cumplimiento a una aspiración de la Superioridad”, obviament compartida per l'Ajuntament de Barcelona, “consistente en la incorporación de los combatientes, que debían irse incorporando a la vida civil, así como los ex cautivos y demás personas que habían sufrido por la Causa”.

A més, la Corporació municipal, aprofitava la memòria, dirigida a la superioritat, el *Ministro de la Gobernación*, a través de la *Dirección General de la Administración Local*, per mostrar el seu compromís en la construcció del *Nuevo Estado* remarcant que en quasi tots els concursos convocats l'Ajuntament de Barcelona “renunció al 20% que, en virtud de la Ley del 25 de agosto de 1939 le quedaba de libre nombramiento, a favor de los beneficiarios de la expresada ley”, coadjuvant, amb aquesta decisió a que “un número considerable ex combatientes, ex cautivos y familiares de víctimas de la revolución roja” s'haguessin incorporat, de ple dret, als cosos de funcionaris de l'Administració local. El compromís anava més enllà de l'obligació de acomplir la llei ordenada “por la Superioridad”, ja que la decisió de la

---

²⁹⁰ Martí Marín Corbera, «Polítics per als nous temps. La nova classe política i les seves identitats», *Franquisme & Transició. Revista d'Història i de Cultura*, núm. 1 (29 gener 2014): 33,

Corporació municipal barcelonina s'inspirava en un *"ineludible imperativo de justicia"*²⁹¹.

Observant les disposicions normatives per a l'ocupació de les places vacants fruit de la depuració, així com la seva execució pràctica que observem en l'administració municipal barcelonina, s'entén l'afirmació de Carme Molinero quan assegura que el fil conductor de la política repressiva del franquisme no només era la venjança, sinó també la profilaxi²⁹². L'administració del *Nuevo Estado*, un cop esporgada d'aquells elements sospitosos de desafecció, corresponsabilitzats de la deriva radical del període republicà, havia de convertir-se, ajudada amb la sàvia nova dels que contribuïren a la victòria del règim sollevat enquadrant-se en les seves files o amb aquells que patiren repressió republicana, en fidel i acrític executor de la política franquista, en vigilant de la rígida disciplina social i en bastió del nou ordre imposat, impermeable a les vel·leïtats de la vella política liberal burgesa. No només es tractava de reprimir per la via depuradora, sinó de construir un estat que impedís un retorn al passat democràtic recent, i l'Administració pública, musculada amb els addictes de provada solvència, havia de ser un dels seus guardians principals.

Amb la depuració del personal administratiu i la seva substitució per personal addicte es completava, per baix, el sotmetiment i control de l'administració local que el règim franquista havia iniciat, per dalt, amb l'establiment del principi jeràrquic, com a principi rector en les relacions de l'administració municipal i el govern central, en la selecció dels principals càrrecs municipals. La subordinació dels càrrecs polítics a la superior jerarquia i l'enquadrament i la fidelització del cos del funcionaris conformarien una administració al servei del monolitisme polític que el règim franquista volia mostrar, al temps que la impermeabilitzava d'una

---

²⁹¹ *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*, pag. 15

²⁹² Carme Molinero, "Memoria de la represión y olvido del franquismo," *Pasajes: Revista de Pensamiento Contemporáneo*, no. 11 (2003): 29.

eventual penetració d'elements desafectes al règim que poguessin articular, des de els poders municipals, una alternativa política al règim franquista²⁹³. La tercera pota en el procés de sotmetiment de les administracions municipals del nou règim, com afirma Martí Marín, vindria de l'aprimament competencial i l'escanyament financer, aquests darrers per a acabar de reblar el clau en la voluntat expressa de limitar al màxim la capacitat d'aquestes estructures administratives de configurar unes oposicions locals internes en el sí del nou estat²⁹⁴.

Narciso M. Cabezas, president de la *Diputación Provincial de Madrid*, definia clarament la concepció que tenia el règim franquista de la depuració de funcionaris en relació a la depuració a la seva institució. No només es tractava de separar els afectes, sinó també de garantir la seguretat del *Nuevo Estado*, assegurant que en el seu sí no quedessin restes de desafectes que poguessin tornar a reconstruir una oposició al règim imperant, com havia succeït, fruit de la tebior de l'Estat, en la desinfecció de l'administració, després dels fets de 1934:

*“Por titubeos y falta de energía de los Poderes Públicos, no quedó ahogado y desarticulado el marxismo en España, que permaneció latente para renacer en 1936 con toda su monstruosidad de asesinatos, saqueos y destrucciones. Percatados de la responsabilidad que para con España se contraía, se creyó deber ineludible cooperar desde la Administración provincial, procurando por todos los medios que en lo sucesivo los empleados de aquella a quienes se diera el espaldarazo de afección fuesen real y verdaderamente afectados y españoles en la concepción rígida de estas palabras, evitando que entre ellos se mezclaran los que por su conducta y franca ideología política no merecen tales calificativos, y en lo posible ni siquiera los indiferentes, tibios y acomodaticios”*²⁹⁵

---

²⁹³ Manel Risques, Vilanova, Francesc, and Vinyes, Ricard, eds., *Les ruptures de l'any 1939*, 1. ed, Biblioteca Serra D'or 250 (Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000), 56.

²⁹⁴ Marín i Corbera, *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya*, 52.

²⁹⁵ Citat a Ruiz, *La justicia de Franco*, 248.

El nou règim hauria d'acceptar els tèbis i els indiferents, però no tornaria a cometre l'error de deixar espai als contraris, com havia passat, segons el seu imaginari, després de 1934, en la seva deriva purificadora.

En definitiva, la depuració administrativa serví per esporgar enemics, generar lleialtats i compromisos i assegurar una administració addicta i enquadrada en una organització vertical i jeràrquica, impermeable a infiltracions de tebis i opositors als dissenys del *Nuevo Estado* franquista. A més, feu visible, com en tants altres llocs, la política franquista de les 'dues Espanyes', els vençuts eren enviats a la marginació econòmica o bé a les diverses estructures repressives aixecades pel règim, mentre els vencedors i addictes ocupaven els seus llocs com a premi pel seu compromís de primera hora; al temps que es contribuïa, amb aquest sistemàtic procés depurador i substitutiu a reforçar l'atmosfera de sotmetiment i por per al conjunt de la societat, paralitzant la resistència dels desafectes i sacsejant la neutralitat dels tebis²⁹⁶. Aquest procés contribuï a muscular una cultura repressiva que distingia entre vencedors i vençuts, però que immobilitzava tot aquell que pretengués fugir o desviar-se de les normes instaurades. Com afirmà P. Uriel:

*"[...] Pesaba sobre todo el pueblo un ambiente fatalista y resignado. [...] aquel terror oficial, sutil, penetrante, era un veneno que paralizaba todos los impulsos de útil rebeldía [...]. el terror, siempre que se ejerza con frialdad, con la suficiente intensidad, con la máxima brutalidad, producirá en la colectividad castigada una abyecta conformidad, un sentimiento de gratitud degradante por parte de aquellos miembros de la comunidad que hayan conseguido escapar al castigo"*²⁹⁷

---

²⁹⁶ Prada Rodríguez, *La España masacrada*, 350.

²⁹⁷ Citat a *Ibid.*, 352.

La depuració a la base de la reconfiguració de l'administració municipal

El procés de depuració i la posterior substitució del personal contrari o sospitós per d'altres perfectament addictes al nou règim, amb l'objectiu de crear una administració 'neta' i perfectament alineada amb els preceptes del *Nuevo Estado* que es pretenia impulsar, dissenyat des de les més altes esferes del règim franquista, produí uns efectes col·laterals que impactaren en el conjunt de l'Administració de l'Estat i, en particular, en el de les corporacions municipals. Dos foren, fonamentalment, els problemes que hagueren d'afrontar les administracions locals fruit del sotrac que el procés depurador i de substitució de personal provocà en les plantilles de funcionaris: el primer, fou la reducció de personal que podia provocar, eventualment, una insuficiència de personal administratiu per al normal funcionament dels serveis municipals; el segon, derivat del primer, l'eventual pèrdua de personal qualificat i de sobrada experiència, la reducció de personal tècnic i directiu de dilatada trajectòria professional i que coneixia els procediments administratius, que serien substituïts per nous funcionaris mancats de qualificació i d'experiència en l'administració municipal, ja que, com hem vist, el principal criteri de selecció del nou personal seria la seva fidelitat per mèrits de guerra i no pas la seva capacitat professional pel càrrec a ocupar.

Com afirma Alejandro Nieto, al conjunt de l'administració de l'Estat, a la fi de la Guerra Civil espanyola, *"las filas burocráticas clarean, acusando las bajas de un largo crecimiento vegetativo, las víctimas del frente y la retaguardia y la enorme sangría de la emigración. Y por si esto fuera poco, una durísima depuración diezma literalmente los escalafones"*²⁹⁸. L'Ajuntament de Barcelona no fou aliè a aquesta situació, la guerra i l'emigració de tots aquells funcionaris sabedors que la seva significació política en el període republicà els convertia en clars objectius de la

---

²⁹⁸ Alejandro Nieto García, "De la República a la Democracia: La Administración española del franquismo," *Revista Española de Derecho Administrativo*, no. 11 (1976): 570.

política repressiva franquista deixà alguns serveis municipals força delmats de personal administratiu. La dura i llarga depuració posterior, no feu més que augmentar l'estrès de personal dels serveis municipals, no només per la seva contundència sancionadora, sinó també per la dilatació del procés, que impedia, mentre no es resolgués l'expedient depurador, la reincorporació dels funcionari que havia iniciat el procés de depuració²⁹⁹.

Amb tot, les dificultats de personal que patiria la Corporació municipal al llarg de pràcticament dos anys foren percebudes per la nova administració local com el cost a pagar d'un procés de depuració inqüestionable. Un procés que era percebut com la peça central per a assolir l'objectiu primordial del nou règim: dur a terme una profunda reorganització de l'administració local barcelonina. Aquesta reorganització perseguia un triple objectiu:

- a) eliminar aquells elements de l'administració local no addictes a la *Causa Nacional* a través del procés de depuració;
- b) aprimar el volum de l'administració local amb l'amortització de multitud de places que quedarien vacants a causa de les destitucions que el procés depurador produiria, així com d'aquelles que s'havien produït a causa de la guerra i de la revocació, des del primer moment, dels contractes a temporers (essencialment d'aquells que s'havien incorporat com a tals després del 18 de juliol de 1936); i
- c) fornir amb personal d'una indiscutible lleialtat aquells serveis que fessin imprescindible la contractació de nou personal per al seu correcte funcionament.

---

²⁹⁹ A banda que, mentre durà el procés depurador, moriren 101 funcionaris abans que es resolgués el seu expedient depurador i 16 funcionaris es jubilaren.

Certament, el nou règim franquista instal·lat a l'Ajuntament de Barcelona, considerà, des dels primers moments, que el volum de funcionaris municipals era excessiu, així com l'organització interna de la Corporació Municipal, excessivament seccionada i compartimentada, tot fruit de la mala gestió dels governs republicans tant en la contractació de personal com en la organització dels serveis municipals. Aquest era, clarament, el diagnòstic que la secretaria municipal de l'Ajuntament de Barcelona explicitava en el *"Informe sobre Organización de la Secretaría"* dirigit a l'Alcaldia a mitjans de febrer de 1939: *"la frondosidad de la Administración Municipal obliga a pensar seriamente en una poda de importancia, no solo en cuanto al número de funcionarios, sino, y principalmente, en cuanto al número de Negociados, dependencias y organismos en que ha sido dividida y subdividida la Administración, en perjuicio de la eficiencia de los servicios y de la jerarquía que en los mismos ha de imperar"*³⁰⁰.

En una línia similar s'expressava la *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona de 1939-1940*, on s'afirmava que un dels problemes tradicionals de la Corporació municipal era la *"superabundancia en el número"* de funcionaris municipals degut al *"constante aumento de personal y la falta de escrupulosidad en el reclutamiento del mismo – ya que el ingreso del mismo era, en muchas ocasiones, debido a razones políticas"*³⁰¹. Més enllà de la ironia de l'asseveració, donats els criteris eminentment ideològics emprats per a la depuració de funcionaris i la posterior contractació de nous funcionaris per a ocupar les vacants deixades per aquella, el diagnòstic era compartit per les elits polítiques municipals del nou règim.

També era compartit el compromís amb l'oportunitat que oferien les circumstàncies per a dur endavant una profunda reforma de l'Administració

---

³⁰⁰ AMCB. Informe sobre Organización de la Secretaría, 11 de Març de 1939. Serie GM, exp. 917

³⁰¹ *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*, pag. 13

Municipal, tan pel que fa a la reorganització dels serveis municipals com a un aprimament substancial del volum del funcionariat de la Corporació. Les baixes provocades per la guerra civil i per la fugida de funcionaris, així com el procés de depuració oferien una oportunitat única per modelar la l'Ajuntament a gust del nou règim, però aquesta era una operació a llarg termini. Mentre durés el procés de depuració, l'Ajuntament de Barcelona hauria de lidiar amb l'estrès de personal que patirien els serveis municipals fins a la fi de les diligències depuradores. S'haurien de conciliar els ritmes de la reforma amb els del procés depurador, tot vigilant que l'impacte sobre els serveis municipals, durant i al final d'aquest procés, no deixessin a la Corporació municipal sense capacitat d'afrontar les seves tasques municipals amb un mínim de garanties. El més costós seria gestionar la manca de personal.

Les tensions de personal en el sí de la Corporació

L'administració municipal barcelonina tractà de mitigar els efectes de la reducció de personal per la via legislativa, aplicant l'allargament de l'horari laboral a que estarien subjectes els funcionaris públics decretat per la *Junta Tècnica del Estado* del sollevats en l'Ordre del 9 d'octubre de 1937 (refermada, pel que fa a les Corporacions locals, per la dels 16 de desembre del mateix any) i negant temporalment, la immobilitat dels funcionaris, tot capacitant l'Alcalde per a poder reubicar el personal de l'Ajuntament en aquells serveis que ho requerissin, amb l'objectiu de poder equilibrar entre els diversos serveis el gruix de funcionaris disponibles.

La *Junta Tècnica del Estado*, ja a l'Octubre de 1937, davant de les dificultats que la Guerra Civil produïa sobre el normal funcionament de l'Administració de l'Estat, exigia, enfront les complexes circumstàncies existents, al "*máximo rendimiento y*

sacrificio” de tots els espanyols i, en especial, del funcionariat, en un moment on *“la escasez de personal de la Administración y lo difícil y complejo de los asuntos a resolver, siempre con carácter urgente”* obligava a redoblar els esforços amb l'objectiu de no col·lapsar l'Administració. Per mirar de fer viable una administració en tensió, ampliava l'horari laboral dels funcionaris de tots els organismes de l'administració a un *“mínimo de ocho horas, distribuídas entre mañana y tarde”* i exhortava als funcionaris *“que tantas pruebas vienen dando, en general, de patriotismo”* a treballar *“sin tasa y aprovechando las horas de trabajo sin distraer un solo instante su atención del estudio y despacho de los asuntos que le sean confiados”*³⁰². Òbviament, l'ampliació de l'horari laboral pretenia suplir, en la mesura del possible, la mancança de personal, forçant als funcionaris existents a treballar més hores i cobrir d'aquesta manera una part de la tasca que una administració, minvada de treballadors, havia de continuar realitzant. Aquesta mesura també seria útil, posteriorment, per a la configuració definitiva de les plantilles de funcionaris, ja que facilitava les amortitzacions de places, contribuint a la tan anhelada reducció de personal.

A la implementació d'aquesta ordre, l'Ajuntament de Barcelona hi acompanyà algunes disposicions orientades a reduir l'impacte del procés de depuració sobre el volum de personal de les plantilles de funcionaris de la Corporació, així com per a dotar a l'Ajuntament d'instruments per a mantenir actius, en la mesura del possible, els diversos serveis municipals, encara que en alguns casos això impliqués excepcions o la suspensió d'alguns preceptes de la normativa depuradora.

La primera de les mesures adoptades, ja comentada en un altre apartat, trencava amb el principi d'immobilitat del funcionariat, tot dotant a l'Alcalde *“mientras duren las actuales anormales circunstancias”* de la facultat de canviar el destí de tots els funcionaris de la Corporació municipal *“para los servicios en que se repute*

---

³⁰² *Boletín Oficial del Estado* del 11 de Octubre de 1937

más necesaria su función”, amb la prevenció que aquests canvis no afectarien les categories professionals i els drets adquirits dels funcionaris ni afectarien el preceptiu procés de depuració. La nova facultat tenia caràcter temporal, i en cap cas, s’advertia, la reubicació de funcionaris havia de percebre’s com una via per a *“crear derechos y situaciones especiales”*.

Aquesta mesura derivava de la llei que es publicava al *Boletín Oficial del Estado* el 2 de març de 1939, per la qual es suspenia *“la inamovilidad en cuanto destinos, cargos y puestos de los funcionarios pertenecientes a la administración del Estado”*. Els motius de tal mesura es definien en el preàmbul de la llei i explicitaven perfectament el context que observem a la Corporació municipal barcelonina: *“Como consecuencia de la guerra y a la situación de anormalidad producida, tanto por las numerosas bajas ocurridas en los distintos escalafones por la muerte gloriosa y de los execrables asesinatos de nuestros mártires, como por las consecuencias derivadas de una justa depuración, y debido también a la necesidad urgente de proveer a la reorganización de los Servicios”*³⁰³. En aquesta situació l’Estat decidia atorgar poders excepcionals a les autoritats de les diverses administracions de l’estat, facultant-los per a poder redirigir els recursos disponibles cap als serveis on consideressin que tindrien un major rendiment per a assolir els seus objectius.

En un mateix sentit que la disposició anterior, el Consistori municipal, amb l’objectiu de mantenir el gruix de funcionaris disponibles, bloquejava els seus funcionaris *“en tanto no se proceda a la normalización de los servicios municipales”* davant l’eventualitat de ser requerits per a prestar serveis en altres funcions administratives diferents de les de la Corporació municipal, tot impeding al *“personal de toda clase”* que pogués *“prestar servicio en Dependencias extrañas al*

---

³⁰³ *Boletín Oficial del Estado* del 3 de Marzo de 1939. Ley del 2 de Marzo de 1939 dejando en suspenso la inamovilidad en cuanto a destinos, cargos y puestos de los funcionarios de la Administración civil del Estado.

Ayuntamiento, aun cuando se trate de servicios del Estado"³⁰⁴. La única excepció que es contemplava en aquesta mesura era per a aquells funcionaris que haguessin de prestar el Servei Militar.

Amb tot, aquesta nova capacitat de l'Alcalde de Barcelona no semblà suficient per a apaivagar les tensions de personal a l'administració barcelonina, fet que obligà, a finals d'aquest mateix any a "*suspender la concesión de licencias reglamentarias*" a tots els funcionaris municipals a excepció "*de las motivadas por enfermedad*", sota la justificació "*de que no sufran los servicios municipales mayor perturbación, durante la terminación de la depuración del personal*"³⁰⁵. L'anul·lació dels clàssics 'dies d'assumptes propis' o de permisos diversos que disposaven els funcionaris municipals era una altra mostra de les dificultats que el context laboral de l'Ajuntament presentava.

Durant tot el temps que durà el procés de depuració trobem nombrosos exemples de les tensions de personal que patia l'Ajuntament de Barcelona i la necessitat de solventar-les per vies extraordinàries, encara que aquestes impliquessin entrar en certes contradiccions del marc legal existent. És el cas de la recurrent la necessitat de destinar partides pressupostàries per a sostenir la provisió de serveis municipal en l'àmbit de la Beneficència. Les dificultats de personal obligaren a la Corporació municipal a acceptar el manteniment d'una part del personal que havia estat cessat per haver-se incorporat amb posterioritat al 18 de juliol de 1936, però "*que de forma voluntaria ha venido prestando servicio al Ayuntamiento*"³⁰⁶.

Durant tot l'any 1939 i part de 1940, s'habilitarien recursos per a poder pagar la ingent tasca que havia de realitzar aquest personal voluntari donat l'estat creixent de depauperació de la població barcelonina, després de tres anys de guerra civil.

---

³⁰⁴ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 3 de febrer de 1939, pag. 9.

³⁰⁵ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 7 de noviembre de 1939, pag. 422.

³⁰⁶ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 14 de març de 1939, pag. 42.

Com afirmava el secretari municipal *“el personal que presta servicio en los Establecimientos de Beneficencia y de Higiene y Sanidad (...) ha venido percibiendo sus haberes con cargo a los gastos de entretenimiento de cada una de las expresadas instituciones”*³⁰⁷. La retribució per la tasca realitzada, però, sempre seria considerada *“en concepto de gratificación”* i mai equiparada als salaris que, essent funcionaris, haurien rebut, ja que *“la suma [a pagar, seria] equivalente al 50 por ciento de los salarios que corresponderían a dicho personal”*³⁰⁸.

Una situació similar s'observa a la Delegació de Cultura on, davant la necessitat de personal fruit del procés de depuració de funcionaris, l'Ajuntament es veié obligat a establir excepcions a la Llei de depuració en l'àmbit de l'educació municipal. Enfront la *“necesidad de proceder a la apertura de las escuelas que sostiene el Ayuntamiento”*, el Consistori es veié obligat a habilitar, de manera provisional, personal educatiu *“que no se hallen afectos a servicios especiales o que no pese sobre ellos ninguna suspensión preventiva”*³⁰⁹, tot i que encara no haguessin completat el procés de depuració preceptiu. Les necessitats de personal competent forçaven la Corporació a suspendre preceptes de la Llei per garantir la provisió de serveis municipals.

En un mateix sentit es pot interpretar la disposició que la Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament de Barcelona establí a l'octubre de 1939, i que representava una altra excepcionalitat a la Llei de depuració, per als funcionaris que es presentessin al servei municipal a partir d'aquell moment i provinguessin de les files de l'Exèrcit franquista. Es reafirmava que tots els funcionaris que es reincorporessin al servei *“y no lo hubiere hecho desde la liberación de Barcelona”* havien de presentar-se al jutjat de depuració de funcionaris per a iniciar els tràmits

---

³⁰⁷ AMCB. Informe sobre las plantillas municipales de la Secretaria Municipal, 28 d'agost de 1939. Sèrie GM, Exp. 962

³⁰⁸ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 14 de març de 1939, pag. 42.

³⁰⁹ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1939*. 26 de setembre de 1939, pag. 362.

preceptius, quedant *“en suspenso su reintegro al servicio, con la sola excepción de los movilizados por el Ejército Nacional”*³¹⁰.

La necessitat apressant de personal en els serveis de la Corporació municipal i les credencials que podien aportar els que havien format part de les files franquistes durant la Guerra Civil, conflüen en fer possible una excepció als preceptes de la Llei de depuració, que sense gaires riscos i sense evitar el compliment del procés depurador obligat, permetria a l'Ajuntament comptar immediatament amb un gruix de personal aparentment addicte. Aquesta disposició era, de fet, una doble adaptació de la llei a la realitat, ja que s'ampliava o s'habilitava un nou període d'incorporació al Consistori al temps que es permetia que els funcionaris que acreditessin haver servit a les files franquistes poguessin incorporar-se al servei municipal sense esperar la necessària depuració del seu expedient, prescriptiva per la resta de funcionaris.

Encara ben entrat 1940, la combinació del procés de depuració encara en marxa, junt amb alguns dels seus efectes: les destitucions i les sancions de diversa índole, d'obligat compliment des de la data de la sentència definitiva, seguien provocant greus mancances de personal en diversos serveis. La reorganització de personal a base de trasllats interns no aconseguia suplir les necessitats de personal qualificat d'algunes dependències municipals, dificultant enormement el compliment dels serveis municipals compromesos. Una bona mostra és l'ofici dirigit al tinent d'alcalde delegat de Transports i recollit a les actes municipals, del 12 de març de 1940, en el qual es manifesta la necessitat de solucionar els dèficits de personal produïts per les *“diversas sanciones a personal adscrito al parque Móvil Municipal”* que el procés depuració de funcionaris municipals havia imposat, tot sol·licitant l'autorització *“para ir cubriendo [las] plazas, a medida que las necesidades del servicio lo requieran, (...) con personal eventual”* donat *“que no se obtienen ya*

---

³¹⁰ *Gasetta Municipal de Barcelona de 1939*. 3 de octubre de 1939, pag. 369.

*nuevos conductores provenientes por traslados de otras dependencias municipales*³¹¹.

Les mesures previstes i els casos esmentats mostren la tensió que es produí entre dues necessitats, dos interessos, confrontats: la necessitat d'un inqüestionable, extens i llarg procés depurador que deixava en suspens milers de funcionaris mentre no es resolgués el seu expedient depurador i la necessitat de mantenir en funcionament els diversos serveis municipals que requeria una ciutat derruïda, esgotada i afamada. El Consistori franquista es veié obligat a gestionar el dèficit de personal en base a la reubicació de funcionaris, la suspensió temporal d'alguns drets establerts als reglaments del funcionariat així com amb la contractació de treballadors temporals a través de les empreses a les quals s'havien externalitzat alguns serveis municipals o el manteniment de situacions excepcionals encara que significués contravenir les disposicions legals establertes per la Llei de depuració, com en el cas dels establiments de *"beneficencia y higiene"*.

Fins i tot el secretari municipal es declarava incapaç de fer altre cosa que *"un guión de la que idealmente debería ser la organización del personal"* davant la demanda de l'Alcalde de confegir una plantilla municipal per a l'elaboració dels pressupostos, *"[ante la situación] que la depuración viene creando, al tener una masa de funcionarios pendiente de la misma y por tanto su permanencia en la plantilla y aún en los lugares de trabajo (...) i obligando además la depuración a continuos traslados de personal, para cubrir los huecos que la depuración deja"*³¹²

És probable que aquesta tensió, la necessitat peremptòria de personal, col·loqués el Consistori municipal en una situació en la que es mostrés favorable a una intervenció en el procés de depuració, en un sentit moderador de les sancions

---

³¹¹ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1940*. 12 de marzo de 1940, pag. 125.

³¹² AMCB. Informe sobre las plantillas municipales de la Secretaria Municipal, 28 d'agost de 1939. Sèrie GM, exp. 962

imposades pels jutges instructors, com una mesura més per a solventar la mancança endèmica de personal en aquelles dates. De fet, tal i com ens indiquen les dades de l'explotació estadística feta sobre la depuració de funcionaris a la Corporació municipal barcelonina, la Comissió Municipal actuà reduint o anul·lant el 20% de les propostes de sanció imposades pels jutges instructors (les reduccions representen el 12,6% i les anul·lacions el 7,4%)³¹³. Certament, la major part d'aquestes reduccions o anul·lacions es produïren sobre les propostes de sanció més lleus, això és, les inferiors a 6 mesos, però una intervenció que modificava en dos de cada deu expedients la sanció proposada en un sentit d'anul·lar-la o de reduir el temps de sanció, és a dir, el temps necessari per al retorn del funcionari al seu lloc de treball, no sembla que només fos inspirada per la voluntat de *"dar unidad de criterio a las resoluciones"*. El sentit moderador de la intervenció de la Comissió Municipal en la imposició de la sanció definitiva, orientat fonamentalment, a reduir el temps de sanció d'un nombre considerable d'expedients, sembla indubtable.

La necessitat de personal funcionari per a normalitzar en el menor temps possible els serveis municipals fa comprensible l'alt volum de modificacions en les sanció proposada pels jutges instructors. La fita era reduir la seva severitat amb l'objectiu de disposar tan aviat com fos possible del major nombre de funcionaris depurats. També fan comprensibles les denúncies analitzades en un apartat anterior. És probable que alguns funcionaris observessin el resultat del procés amb perplexitat perquè no s'ajustava als seus desitjos i, desconixedors del procés general i observant només el resultat en persones concretes que ells haurien sancionat amb més rigor o severitat, consideressin que l'actuació dels actors immersos en el procés de depuració no guardava el degut respecte a la lletra i l'esperit de la depuració. Però l'Ajuntament de Barcelona no estava jugant en contra del procés

---

³¹³ Dels 1768 expedients que reberen una sanció del jutge instructor, la Comissió Municipal va reduir la sanció en 223 expedients i va anul·lar-la en 131.

depurador, amb el qual estava perfectament compromès, sinó que posava en joc, en la mesura del possible, els seus interessos corporatius, que passaven fonamentalment per assolir quant abans la normalitat en el funcionament de la Corporació municipal, i això implicava, necessàriament, assolir la normalitat en la plantilla municipal.

Una problemàtica similar ha estat descrita per altres autors que han analitzat processos de depuració en d'altres administracions de l'Estat. Concepción Mendo i Agustín Torreblanca, en el seu estudi sobre la depuració del cos de funcionaris del *Ministerio de Hacienda*, mostren com, ja al 1938, enfront la necessitat perentoria de personal tècnic, en suspensió de sou i feina mentre es mantingués obert l'expedient depurador, el règim franquista optà per suavitzar els procés de depuració, primer permetent la incorporació dels expedientats mentre no es resolgués el seu expedient; més tard, exhortant als responsables dels nous ministeris (creats el 1938) a revisar els criteris de depuració amb l'objectiu d'aprimar el nombre de destituïts i de recuperar alguns dels funcionaris amb major experiència que havien estat destituïts. En paral·lel, Mendo y Torreblanca mostren que les tensions de personal obligaren al règim, també, a recuperar una bona part dels tècnics que s'havien allistat a les tropes franquistes o que estaven residint en les seves localitats per tal de provisionar uns serveis profundament deprimits pel procés depurador.³¹⁴

També Mónica Lanero, en relació a la depuració del món judicial, assenyalava una deriva similar del règim franquista. En aquest cas, la "*la acuciante necesidad de personal judicial*" obligà a les autoritats depuradores emprar tot un seguit de sancions, que podien acumular-se, que si bé no implicaven la destitució, sí que significaven un càstig sever, però evitaven perdre més efectius dels necessaris. Les

---

³¹⁴ Mendo Carmona, C. i Torreblanca López, A., "La depuración de cuerpos de funcionarios en el Ministerio de Hacienda" en Cuesta, J., ed., *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975)* (Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009), pag. 180 y ss.

sancions d'inhabilitació per a tasques directives, postergació per a l'escens o el trasllat forçós, soles o en combinació, possibilitaren unes variants de sanció que permetien conservar efectius sense deixar de mostrar-se rigorós en la depuració³¹⁵. Un orientació similar descriu Francisco Morente en relació a la depuració dels funcionaris docents, el trasllat forçós com a mecanisme per a sancionar amb severitat professors, però sense perdre un gruix de personal indispensable per a fer funcionar les institucions docents de l'Estat³¹⁶.

Tots aquests casos, mostren com el procés de depuració de l'administració, per la seva extensió, afectant a tot el personal, i també, en conseqüència, per la seva dilatada durada en el temps, provocaren les mateixes dificultats de personal arreu. L'estrés de personal fou quantitatiu, manca sistemàtica de personal mentre no es resolvia definitivament el procés depurador, però també qualitatiu, ja que podia significar l'eventual pèrdua de molts professionals qualificats i amb una llarga experiència en els seus escalafons. La resposta a aquestes dificultats en totes les administracions cercà estratègies similars: rebaixar o suavitzar el rigor dels criteris depuradors, reduir o suspendre el temps d'espera per a incorporar els funcionaris sancionats, o bé, aplicar sancions que, sense deixar de mostrar el rigor depurador, permetessin eludir la destitució i, amb ella, la pèrdua del funcionari expedientat³¹⁷.

---

³¹⁵ Lanero, M., "De jueces y docentes: reflexiones sobre las lógicas y los tiempos de la depuración administrativa" en Cuesta, J., ed., *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975)* (Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009), pag. 158.

³¹⁶ Francisco Morente Valero, "La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión," *Hispania* 61, no. 208 (Agosto 30, 2001): 683.

³¹⁷ Unes problemàtiques similars es descriuen en les següents monografies, entre d'altres: Mónica Lanero Táboas, *Una Milicia de La Justicia: La Política Judicial del Franquismo: 1936-1945*, Historia de la Sociedad Política (Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1996). Marina Casanova Gómez, "Depuración de funcionarios diplomáticos durante la Guerra Civil," *Espacio, Tiempo y Forma. Serie V, Historia Contemporánea*, no. 1 (1988): 361–78. Bordes Muñoz, *El Servicio de Correos durante el régimen Franquista (1936-1975)*.

L'intervencionisme de la Corporació municipal en el procés depurador

El Consistori barceloní, enfront les mateixes problemàtiques, optaria per intervenir en dos estadis del procés de depuració. En l'estadi de formació de l'expedient, amb la mediació del secretari municipal que podria rebaixar la gravetat de les acusacions o orientar la deriva de l'expedient, així com en l'estadi final, a través de la Comissió Municipal tot intervenint en un sentit moderador, rebaixant la gravetat de les sancions que no fossin la destitució, per tal d'assegurar-se la més ràpida incorporació definitiva del funcionari depurat, o bé anul·lant aquells expedients que, per la seva poca gravetat o pels interessos del servei, permetessin una prompta resolució d'admissió sense sanció.

L'altra preocupació fonamental de l'Administració local barcelonina, derivada o efecte de la primera, fou la relativa al personal tècnic i directiu del Consistori. Les dificultats per a assolir una ràpida normalització dels serveis municipals no passaven només per recuperar o contractar (per la via de nous funcionaris), en el menor temps possible, el contingent suficient de treballadors que permetés fer funcionar els serveis amb normalitat. Calia observar també la capacitació tècnica i competencial d'aquest contingent de treballadors municipals. Preservar aquells funcionaris que per experiència i capacitació permetrien la ràpida normalització dels serveis municipals, la obligada substitució dels quals imposaria dificultats afegides a la reactivació dels serveis, esdevingué un dels objectius de la Corporació. Altre cop els interessos corporatius entraven en joc en la reorganització de les plantilles municipals.

La Corporació municipal no només estava interessada en evitar de buidar en excés de funcionaris l'Ajuntament, sinó en evitar perdre el cabdal de coneixements professionals dels seus membres, sobretot dels caps de servei i directius diversos, i tractar de protegir-los, en la mesura del possible, davant l'eventualitat que,

aquests, quedessin bandejats per la disposició legal de cobrir les vacants derivades del procés de depuració per un tipus de personal, la única qualitat del qual, era haver lluitat en la guerra civil o haver patit les conseqüències de la seva oposició de primera hora al govern republicà.

La ponència de Governació, en aquest sentit, era clara en la defensa dels interessos de la Corporació en un dictamen que presentava el 23 de gener de 1940 sobre la reorganització del personal municipal, quan afirmava que no era *“conveniente a los intereses del Ayuntamiento, lo que es lo mismo, a la Administración Municipal, el acceso a puestos directivos a personas ajenas a su servicio”*, fins i tot en aquells casos que els opositors poguessin demostrar la seva capacitat i aptitud, *“ya que la jerarquía administrativa por una parte, el respeto a los derechos del funcionario, la práctica administrativa indispensable para el ejercicio del mando”* recomanaven que només hi poguessin accedir aquells que *“a parte de capacitación, posean aquella práctica, conozcan íntimamente la administración y, sobre todo, hayan demostrado en el empeño de sus cargos la aptitud y las dotes necesarias, no solo para el mando administrativo, sino para regir los respectivos Departamentos”*. No només es tractava de capacitat, fet que, per altra banda, ja preveia la llei que promocionava l'accés dels col·lectius addictes a les places vacants de l'administració, sinó que es defensava l'experiència en l'exercici de determinades tasques de responsabilitat a l'administració municipal.

La ponència de Governació fonamentava la seva resolució en la suspensió de la reglamentació vigent i la tradicional pràctica de l'Ajuntament, conscient que, d'alguna manera, els seus interessos podien contravenir les disposicions legals en benefici dels col·lectius de ex-combatents, mutilats i víctimes de la guerra, ja que la Corporació volia preservar aquests càrrecs en mans de funcionaris existents i no exposar les vacants en els càrrecs directius a personal nou, sense prèvia experiència i coneixement de la dinàmica consistorial. La ponència considerà que el

Reglament de funcionaris vigent, de 1933, si bé recollia la possibilitat d'accedir a les places de *"las categorías de Oficiales y Jefes de Negociado y aún de Sección"* a través d'una oposició directa restringida, la realitat era que en la pràctica municipal, des de la implementació del reglament, *"ningún nombramiento de tal categoría ha sido hecho por oposición, sino por libre arbitrio de los Ayuntamientos que regían esta Ciudad"*. A més, per reblar el clau, duia més enllà la fonamentació quan assegurava que *"[ni] por costumbre ni por anteriores reglamentos, fueron establecidos tal turno de ingreso"*. L'experiència d'exercici i la tradició municipal es convertien en discs de contenció contra l'accés a certs nivells de l'administració municipal. Des d'una perspectiva corporativa, la possibilitat d'oferir en lliure accés certes places significava subvertir l'ordre en la carrera funcionarial i afectar greument l'eficiència dels serveis municipals en uns moments d'extrema dificultat.

L'objectiu, prou evident, era extreure les vacants existents en les categories directives de les opcions susceptibles de ser ocupades pels col·lectius beneficiats pel règim i preservar les places de comandament per a funcionaris de llarga trajectòria, que serien promocionats *"por libre arbitrio"* de l'Ajuntament. Així, les vacants a cobrir en aquestes categories, serien ocupats per funcionaris ascendits per decisió de la Corporació i no pas sotmesos als preceptes de la legislació franquista sobre provisió de places vacants a l'administració. En bona lògica, l'Ajuntament entenia que la millor manera d'assegurar la normalització dels serveis municipals seria preservar la competència y experiència professional dels diversos càrrecs directius que configuraven l'Administració municipal.

Amb tot, cal recordar que l'explotació de dades del procés de depuració al Consistori barceloní ens mostra que el volum de sancions en els nivells directius de l'Ajuntament de Barcelona foren molt limitats. Dels 64 caps de negociat o departaments i directors de diversos serveis incoats, només es sancionaren el 27%, això és 17 funcionaris, dels quals només set reberen la màxima sanció, un 11%. El

73% dels caps o directors incoats, 47, foren admesos sense sanció. Uns percentatges que contrasten amb els que s'obtenen pel conjunt de funcionaris municipals. De fet s'observa un capgirament absolut, ja que el volum de funcionaris municipals sancionats és del 71% i el dels admesos sense sanció del 29%. També en el cas de les destitucions el contrast és evident, l'11% dels nivells directius enfront del 39% recollit pel conjunt de funcionaris municipals.

El dictamen de la ponència, acompanyava aquesta decisió amb un explícit compromís a aplicar la llei per a la provisió de places vacants en la resta d'escalafons de l'administració municipal tot afirmant que *"tal consideración [sobre els càrrecs directius] no se opone en forma alguna a los ideales (...) de la legislación que establece a favor de los mutilados, ex-combatientes, ex-cautivos y familiares de víctimas de la guerra (...) reservándoles el 80% de las vacantes"*. Un cop més, la Corporació municipal barcelonina mirava de conciliar dos interessos contraposats: preservar el seu compromís actiu amb la legislació que assegurava un percentatge elevat de places vacants als col·lectius citats mentre mantenia la seva capacitat de seleccionar els càrrecs directius de l'administració municipal d'entre els funcionaris de carrera (òbviament degudament depurats), que asseguraven un coneixement de les pràctiques municipals i una competència i experiència professional indispensables per a una eficaç normalització dels serveis municipals, bloquejant l'accés a aquestes vacants a personal extern a l'Ajuntament.

Finalment, en el seu dictamen, la ponència de Governació també intentava preservar els interessos dels funcionaris d'escalafons més baixos, tot demanant permís a la *Dirección General de Administración Local* per a *"que los tantos por ciento sobrantes, en algunos de los cupos de ingreso"* poguessin augmentar el percentatge de lliure disposició de l'Ajuntament, per poder-los oferir, en exclusiva, als funcionaris dels escalafons més baixos per a facilitar el seu ascens de categoria, prèvia la preceptiva oposició. D'aquesta manera, l'Ajuntament intentava pal·liar, en

la mesura del possible, la reducció d'oportunitats d'ascens que la llei de provisió de places produïa sobre els funcionaris d'escalafons més baixos en la seva voluntat de beneficiar els col·lectius de mutilats, ex-combatents i víctimes de la guerra, ja que una massiva entrada en escalafons superiors reduïa la seva possibilitat d'ascens *“a un 46%, sobre el 66% que tenían anteriormente”*³¹⁸.

L'Ajuntament, que destinaria el seu 20% a promocionar els seus funcionaris, volia també poder dedicar els eventuais percentatges sobrants dels cupos legislativament establerts per a ascendir més funcionaris, abans que no pas passar-los als altres cupos tal i com establia la llei. No només *“un elemental deber de justicia”* cap als seus funcionaris animava la Corporació, sinó també, probablement, un raonable interès de promocionar treballadors que havien demostrat la seva competència i de quina experiència l'Ajuntament volia poder aprofitar, en preferència a d'altres treballadors que si bé, segur, eren ideològicament irreprotxables, es desconeixia la seva capacitat laboral real.

En el procés per a la reconfiguració de l'Administració municipal, en el qual el procés de depuració fou l'eina essencial, l'Ajuntament de Barcelona mirà de fer valer els seus interessos en l'estret marge que la legislació franquista ofería i en els marges que la pràctica municipal permetia. Les actuacions municipals s'orientaven a arribar a la finalització del procés depurador en les condicions òptimes per a poder fixar les plantilles municipals. La depuració possibilità assegurar unes plantilles netes de desafectes, permeté reduir el volum de personal per la via d'amortitzacions i, finalment, generar vacants per a oferir als col·lectius beneficiats pel nou règim.

---

³¹⁸ AMCB. Dictament de la Ponencia de Gobernación. 23 de Enero de 1940.

Després de la depuració. Un ball de xifres.

Un cop pràcticament finalitzat el procés de depuració a mitjans de setembre de 1940, l'Ajuntament iniciava la reconfiguració final de les plantilles, fixant les amortitzacions de places derivades del procés de depuració i definint el nombre de vacants necessaris a cobrir. Així, es declaraven *“definitivamente amortizadas todas las plazas vacantes del Presupuesto de 1936 no ocupadas en la actualidad por nombramientos interinos”* i, tot acceptant que el considerable volum d'amortitzacions podia provocar *“perturbación en los respectivos servicios”*, es demanava a cadascuna de les tinences d'alcaldia que *“formularan propuesta (...) de aquella o aquellas plazas que estimen deben crearse de nuevo”*³¹⁹ a la Comissió Municipal Permanent, la qual decidiria la pertinença de la provisió de places plantejades. La depuració havia completat la seva tasca, eliminar els opositors i quadrar per la via de les sancions els tebis, ara calia que la Corporació finalitzés la reorganització de l'Administració municipal confeint una plantilla necessàriament més reduïda i musculada ideològicament amb nous funcionaris perfectament afectes, procedents de les files del bàndol vencedor de la Guerra Civil.

Les dades resultants d'aquest procés final són difícils d'establir amb precisió, donades les discrepàncies numèriques que ofereixen les fonts trobades. Podem, però intentar establir algunes conclusions per aproximació. Segons les dades que proporcionà el propi Ajuntament en la seva *Memoria de 1939-1940*, les places que foren amortitzades *“se elevan a la considerable suma de 1.200 en personal de plantilla y 250 en personal temporero”*. Una amortització i una reorganització de l'administració municipal de considerables proporcions, tal i com s'explicita en la mateixa *Memoria*: *“Al tomar posesión el actual Ayuntamiento, figuraban en presupuesto 6.497 funcionarios de plantilla y temporeros y hoy en día queda*

---

³¹⁹ *Gaseta Municipal de Barcelona de 1940*. 17 de setiembre de 1940, pags. 504-505.

reducido este número a 5.047. La reducción es, pues, de un orden de un 22 por ciento respecto al personal existente en 1936". Amb aquestes xifres, és evident que ja no només es tractava, com apunta Martí Marín, del vell sistema del segle XIX de l'administració com a botí del vencedor, sinó que es pretenia anar molt més enllà, cap a "*una administració homogènia en la seva fidelitat al règim*"³²⁰.

Ara be, les xifres que ofereix la *Memoria* del primer Ajuntament franquista de Barcelona no s'adiuen amb les dades que es poden extraure de la plantilla de 1936 publicada a la *Gasetta Municipal* d'aquell any. En els pressupostos de 1936, la Corporació municipal barcelonina declara comptar amb 5.911 funcionaris, 586 funcionaris menys que els que indica la citada *Memoria*. Aquesta discrepància podria explicar-se per l'agregació, en la xifra donada per les autoritats franquistes, d'un gruix de funcionaris temporals que no són recollits en els pressupostos de 1936.

A banda d'aquesta discrepància amb el volum de funcionaris de partida també cal recordar que, com s'ha explicat en l'apartat dedicat als resultats del procés depurador, la *Memoria* municipal citada redueix en més de 600 els funcionaris existents, ja que comptem amb 7.100 expedients de depuració. Si deixem de banda el que diu la *Memoria* i prenem les dades fefaents del pressupost municipal de 1936 i les del volum d'expedients de depuració disponibles a l'Arxiu Contemporani Municipal, la diferència és de 1.198 funcionaris.

Òbviament si existeix discrepància en el nombre de partida, també apareix en el resultat final. La *Memoria* informa que el 1940 quedaven 5.047 funcionaris després de la depuració i l'amortització de places resultant. Ara bé, segons el nostre anàlisi, el nombre de funcionaris al final del procés depurador, tenint en compte el volum de funcionaris destituïts (917) i afegint-hi els finats durant el procés de depuració,

---

³²⁰ Marín i Corbera, *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya*, 163.

així com aquells que s'acolliren a la jubilació, seria superior als 6.000 funcionaris³²¹. La diferència entre el que declarava l'Ajuntament de Barcelona com a funcionaris de plantilla i el que resulta del nostre anàlisi s'aproparia als 1.000 funcionaris, un nombre no menor.

Encara més, segons el pressupost municipal de 1942, primer pressupost disponible amb plantilles i dotació pressupostària consolidada -i, per tant, més precisa en la distinció de la tipologia de funcionaris que prestaven servei en la Corporació municipal-, el nombre de funcionaris a l'Ajuntament de Barcelona era de 5.201, dels quals, 4.998 eren places consolidades. La resta de places, 203, estaven destinades a ser amortitzades. D'aquestes, 36 eren ocupades per funcionaris regulars, mentre que les 167 restants ho eren per funcionaris temporals. Si donem per certes les dades recollides al pressupost de 1942 i certs són el nombre d'expedients de depuració disponibles a l'Arxiu Contemporani Municipal de Barcelona, la reducció real de funcionaris seria de l'ordre de 2.000, i per tant, una reducció superior a la del 22% calculat en la *Memoria del Ayuntamiento de Barcelona, 1939-1940*. Confrontant el nombre d'expedients de depuració i el resultat final reflectit en els pressupostos de 1942, la reducció de personal seria de l'ordre del 28%.

Una reducció del 28% en una perspectiva global, ja que no contempla com ha estat el mètode de substitució de personal funcionari. Si considerem que en el nombre final de funcionaris municipals recollit en la plantilla de 1942 hi figuren, ja consolidats, tots aquells que accediren a la Corporació a través de les diverses oposicions restringides per a ocupar les vacants resultants del procés de depuració,

---

³²¹ La xifra exacta, segons l'explotació estadística s'extreu de la suma de tots aquells que superen la depuració sense incoació, 4.750, més aquells que són incoats però que són admesos sense sanció, 740, més aquells que foren incoats en el procés de depuració i que reberen sancions de suspensió de feina i sou, 693. En total ens dona una xifra de 6.183 funcionaris municipals a la fi del procés depurador. A aquesta xifra caldria restar uns 120 funcionaris, corresponents a aquells funcionaris que durant el procés de depuració moriren o bé es jubilaren, deixant una xifra final una mica per sobre del 6.000 funcionaris municipals.

és possible que el nombre de funcionaris separats dels serveis municipals fos més elevat i que els col·lectius beneficiats pel règim franquista només ocupessin o substituïssin una part del total de funcionaris que foren cessats.

En qualsevol cas, sembla clar que aquesta discrepància numèrica només es pot explicar per una amortització de places més agressiva de la recollida a la *Memoria*. El més probable és que l'Ajuntament de Barcelona, a banda d'amortitzar totes les places dels funcionaris destituïts en el procés de depuració, també disposés una forta reducció dels funcionaris temporals de la Corporació, més o menys progressiva en el temps que va des de la fi del procés depurador fins a redacció del pressupost municipal (de finals de 1940 a principis de 1942), a més de totes aquelles places que es poguessin amortitzar per la defunció de funcionaris³²² o per la jubilació d'alguns treballadors municipals.

En aquest punt, només ens queda articular una explicació plausible que miri de donar resposta a una reducció suplementària a la produïda per la depuració de quasi 1.000 funcionaris més, tots ells després de la finalització del procés depurador, que és la mínima que es requeriria per assolir les xifres que ofereix la *Memoria* municipal o els Pressupostos de 1942. No és raonable pensar que el règim franquista dugués a terme una reducció d'una sisena part de la plantilla municipal consolidada, és a dir de funcionaris amb plaça pròpia, sense que un fet d'aquesta magnitud deixés un rastre documental resseguible. Tampoc sembla raonable que es produís un índex de mortandad extraordinari entre els funcionaris municipals en un tan breu espai de temps.

El que sembla una explicació més plausible és que el volum de funcionaris temporals de l'Administració local barcelonina fos força més elevat del que les autoritats locals franquistes admeteren oficialment. Podria ser que la xifra que les

---

³²² Com a referència, sabem que durant el procés depurador moriren 101 funcionaris que no pogueren veure finalitzat el seu expedient de depuració.

autoritats municipals franquistes consignen en la *Memoria de 1939-1940* només fes referència als funcionaris de plantilla, els regulars amb plaça pròpia, i ometés, interessadament, l'existència d'un volum considerable de funcionaris temporals que es mantindrien durant el breu lapse de temps necessari per a tenir disponibles tots els funcionaris regulars depurats que havien de complir la sanció imposada i poder normalitzar els serveis amb la plantilla definitiva.

Sembla raonable pensar que davant el convenciment, compartit per les autoritats governamentals i administratives de la Corporació municipal, de la necessitat de reduir dràsticament el nombre de funcionaris municipals, al seu parer engreixat artificialment per les administracions republicanes, fossin els sectors més febles del cos funcional de l'Ajuntament -això és, aquells que gaudien d'una contractació laboral temporal, sense els blindatges que gaudien els funcionaris que havien guanyat la seva plaça en propietat-, els que patissin la retallada de personal amb el rigor característic del que feien gala les elits franquistes.

Malauradament, desconeixem amb certesa el nombre de funcionaris temporals que hi havia a la Corporació municipal el 1939, sabem, però, amb seguretat, que de la totalitat de funcionaris incoats dels quals coneixem la seva relació laboral amb el Consistori, 303, és a dir un 18,8%, eren funcionaris temporals. Si projectem aquesta proporció a la totalitat dels funcionaris que passaren el procés de depuració, els 7.100 que recullen els expedients de l'Arxiu Contemporani Municipal, obtenim una xifra de 1.123, molt propera al volum de personal que hagués calgut reduir per a arribar a la xifra de funcionaris que recull la *Memoria del Ayuntamiento de 1939-1940* i els pressupostos de 1942.

Òbviament, aquesta es una projecció que no està recolzada en proves documentals i només té un valor purament estadístic. Però com a explicació plausible té l'avantatge de fer visible un nombre gens menystenible de funcionaris que, en el

ball de xifres que ens presentà el regim franquista, han desaparegut. A més, la presència d'aquest gruix de funcionaris temporals en el període que va del fi de la depuració, a mitjans de 1940, i fins a principis de 1942, quan es publiquen els pressupostos amb una plantilla de funcionaris municipals pràcticament tancada, ens permet resoldre la qüestió de la dotació de personal als serveis municipals de Barcelona.

Amb 1.610 funcionaris sancionats (un 22,6% de la plantilla, si prenem com a referència els 7.100 expedients oberts), 917 destituïts i 693 pendents de complir les sancions imposades, els serveis municipals necessàriament havien de ressentir-se. Mantenir a un gruix de funcionaris temporals prestant serveis, mentre la depuració i el compliment de les sancions derivades finalitzava, permetia solucionar les tensions de personal dels serveis municipals tot mantenint-los en funcionament fins a la seva estabilització. Un cop retornessin els funcionaris depurats i es substituïssin els destituïts a través de la incorporació de nous funcionaris per mitjà de les oposicions restringides, es podria començar a prescindir del personal temporal, sense un vincle fort, contractualment, amb la Corporació, fins a assolir el volum de funcionaris desitjat.

El control de l'administració: Reducció de personal, enquadrament i disciplina

Per a facilitar la reducció progressiva de personal municipal, la Corporació comptà amb dos altres instruments que acompanyaren a la depuració per a facilitar l'amortització de places: l'ampliació de la jornada laboral i la reorganització dels serveis municipals. Com s'ha esmentat més amunt, l'aplicació general de l'ampliació de la jornada laboral que allargava en una hora l'horari laboral dels

funcionaris, fou una mesura que ajudà a pal·liar l'escassetat de treballadors durant el procés de depuració, però posteriorment esdevení, quan es pogué aplicar al conjunt de la plantilla municipal, un perfecte instrument per a facilitar un bon nombre d'amortitzacions. Com afirmava el secretari municipal en un informe sobre la reorganització de la plantilla municipal de l'Ajuntament de Barcelona, ja el 28 d'Agost de 1939, *“el hecho de la aplicación de la jornada de ocho horas (...) ha de tener repercusión en las plantillas, por ser menor el personal necesario, a más horas de trabajo”*³²³.

El segon instrument que serví per a l'amortització de places del personal municipal fou la reorganització dels serveis de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta reorganització, dissenyada des dels inicis del nou règim franquista a la Corporació Municipal, en principi sota la premissa d'assolir una major eficiència dels serveis, ja apuntava a que tindria conseqüències en el volum de personal. El secretari municipal, en resposta a un encàrrec de l'alcalde Miquel Mateu, elaborà un informe el 16 de febrer de 1939 on orientava el que esdevindria l'organització posterior de la Secretaria Municipal expressant-se en els següents termes: *“La frondosidad de la Administración obliga a pensar seriamente en una poda de importancia, no solo en cuanto al número de funcionarios, sino, y principalmente, en cuanto al número de Negociados, dependencias y organismos en que ha sido dividida y subdividida la Administración, en perjuicio de la eficiencia de los servicios y de la jerarquía que en los mismos ha de imperar”*.

La proposta de la Secretaria Municipal passava per retornar a l'estructura administrativa anterior a 1936, això és, organitzar la Corporació en quatre seccions *“que han sido siempre las clásicas en la Secretaría Municipal, y en las que, apesar de todos los afanes innovadores, (...) es y ha de ser el armazón básico de la Secretaría Municipal”*. Per a la secretaria, el desdoblament de seccions i negociats

---

³²³ AMCB. Informe sobre las plantillas municipales de la Secretaria Municipal, 28 d'agost de 1939.

hauria estat la causant de múltiples ineficiències administratives i calia retornar a un model més compacte, subsumint seccions, fusionant negociats i acoplant serveis; tot allò que permetés “*reducir a sus verdaderos limites*” l’administració municipal amb l’objectiu de millorar l’eficiència i per a “*revestirlas del empuje y de la jerarquía indispensables a toda organización*”³²⁴. Òbviament, la reducció de seccions, negociats i serveis hauria de tenir un fort impacte en el volum de personal municipal, ja que significaria haver de prescindir de forces llocs de treball, que serien amortitzats per la seva desaparició.

La depuració de funcionaris fou l’instrument essencial, el procés que eliminava adversaris, creava vacants per a les amortitzacions de personal i per a la introducció de sàvia nova, perfectament addicte al règim, en aquells departaments que la Corporació estimés oportú. Les justificacions que recull la *Memoria del Ayuntamiento de 1939-1940*, per a una reorganització de l’administració municipal tan colossal, fonamentades en la millora de l’eficàcia de l’administració i en l’afavoriment d’una major consideració ciutadana cap els funcionaris municipals, amagava el fort biaix ideològic que cimentava el procés de reestructuració de l’administració municipal, orientat no només a expulsar els opositors sinó a sotmetre i disciplinar el conjunt del funcionariat. En definitiva es tractava, com explica Michael Richards, d’acomplir amb la visió de Francisco Franco, que entenia les depuracions de postguerra com una operació cabdal per a “*dejar limpio el solar para nuestro edificio*”. La depuració de funcionaris seria el ciment sobre el qual es construiria el “*estado moderno*” de Espanya³²⁵.

La posterior reconfiguració de la plantilla acabaria de reblar el clau, aprimant substancialment el volum de personal de l’administració i reorganitzant els serveis municipals de manera que l’ Administració municipal esdevingués un braç executor

---

³²⁴ AMCB. Informe sobre la organización de la Secretaria, 16 de febrer de 1939.

³²⁵ Richards, *Un tiempo de silencio*, 76.

cec i acrític a les ordres de la superioritat competent. La disciplina i l'estructura jeràrquica serien els nous principis rectors de la l'Administració del *Nuevo Estado*, i la Corporació Municipal no en seria una excepció. Es desterraren les pràctiques deliberatives pròpies dels règims democràtics o bipartidistes i s'imposà una estructura jeràrquica en la que l'alcalde es convertia en l'autoritat màxima a qui devien obediència la totalitat dels funcionaris i regidors. L'alcalde esdevenia la darrera baula d'una cadena de comandament administratiu que, des del dictador Franco, descendia fins al cap de l'administració municipal. Com afirmà el propi cap d'Estat en el seu discurs davant la primera legislatura de les Corts, el 17 de març de 1943:

*“Hemos de hacernos el traje a nuestra medida, español y castizo. Somos incompatibles con el régimen liberal porque este no acepta la unidad, la autoridad y la jerarquía”*³²⁶

Com apuntava Francisco Boix, secretari de l'administració local, en un article al *Solidaridad Nacional*, el 6 de setembre de 1939, l'administració franquista havia acabat amb les disputes partidistes a l'administració municipal, només la composarien i seria dirigit per afectes al nou règim:

“Con la nueva concepción del Estado español, introducida a punta de bayoneta por nuestro Glorioso Ejército, ha desaparecido la causa primera que convertía la Corporación municipal en algo inaceptable: factor imponente de la política de partido. El Municipio se rige ya por una sola tendencia y no conoce enemigos ni contrarios”.

La depuració i l'eradicació de tendències partidistes configuraven una administració perfectament alineada amb els preceptes del nou règim. La direcció de la Corporació, escrupolosament seleccionada (almenys en el cas de l'Ajuntament de

---

³²⁶ Aróstegui, *Franco*, 127.

Barcelona), seria investida amb els màxims poders executius, governant amb plena autoritat sobre la seva administració. De la mateixa manera que s'havien eliminat les tendències, s'eliminaren, també, els contrapoders. Com afirmava el mateix Boix,

“Estamos en tiempos de realidades y de ejecución rápida de las concepciones del Poder público en todas sus manifestaciones, y, por tanto, se impone que sea una persona sola, perfectamente capacitada, la que asuma todas las funciones dispositivas y ejecutivas de cada municipalidad, especialmente en las de censo inferior a 10.000 habitantes. Para las mayores esas funciones pueden dividirse entre dos, tres o cuatro personas a lo sumo, pero sin Corporación con facultad dispositiva”³²⁷.

A imatge i semblança dels règims feixistes europeus, s'adequaven les institucions locals a l'estructura institucional nacional que s'estava dissenyant. S'establia una cadena jeràrquica de comandament que anava des del cap de l'Estat, fins a la darrera de les autoritats locals. Allò essencial que es cercava, doncs, fou la fidelitat absoluta a la cadena de comandament. No s'admetia la dissensió interna, la qual, en el cas espanyol fou habitualment una dissensió horitzontal, poques vegades vertical. Si aquesta darrera es produïa habitualment es liquidava amb el cessament del disident per part de la superioritat³²⁸. Aquesta submissió a la cadena de comandament obligaria a tothom, en especial als cossos de funcionaris de l'Estat.

El nou règim exigirà del funcionariat una ferma disciplina i una, pràcticament cega, obediència a la jerarquia; totes dues exigències, disciplina i jerarquia, seràn, en paraules de Miquel Mateu, *“las características esenciales del Nuevo Estado”*. A canvi, l'Estat franquista es comprometrà a tenir cura del funcionari i a dignificar-lo en el sí de la nova societat:

---

³²⁷ *Solidaridad Nacional*. “El municipio y sus problemas”, 6 de metembre de 1939, pàg. 3.

³²⁸ Di Febo, Giuliana i Carme Molinero, *Nou estat, nova política, nou ordre social* (Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'estudis autonòmics i locals : CEFID, 2005), 36 i ss.

“...Para ello [el Estado] ha empezado ya a hacer aplicación de las leyes sociales condensadas en el sabio Fuero del Trabajo, en beneficio de los funcionarios, tales como el subsidio familiar, el de accidentes del trabajo y demás en vigencia, así como a estudiar las mejoras de haberes justas por la aplicación de la jornada de ocho horas, con cuyas medidas espera dotar a los funcionarios de la dignidad necesaria para el desempeño de sus cargos, haciéndoles, no solamente libres y aptos, sino también, y lo que es más interesante, personas de prestigio y de acusado relieve social.”³²⁹

El funcionari haurà de ser un engranatge acrític de l'administració, un obedient treballador públic que, com a tal, gaudirà de la protecció i els beneficis de l'Estat. El propi Alcalde de Barcelona, en una alocució dirigida als funcionaris municipals, en els funerals celebrats en commemoració dels funcionaris morts durant la Guerra Civil, afirmava que per a aconseguir la disciplina i “*un espíritu jerárquico*” calia del funcionari “*la entrega absoluta e incondicional*” no només pel seu propi interès, sinó en justa correspondència a “*la dignificación que se le promete*”. Miquel Mateu tancava el discurs exigint als funcionaris abraçar la nova fe franquista amb devoció i llançant un advertiment tàcit per a aquells tèbis que sentissin incomoditat enfront la nova realitat:

“Esta Alcaldía cree que la sola exposición de estos puntos básicos ha de ser suficiente para observar inmediatamente en el personal la reacción que ha de llevarle, no a practicar fríamente tales principios, sino a sentirlos y demostrarlos en todos los momentos de su trabajo, con el convencimiento pleno de que quien no se sienta capaz de dignificarse a sí mismo, sabrá dejar su puesto a los que, sin vacilaciones, lo ofrecieron todo por la Patria y por la dignificación colectiva.”³³⁰

---

³²⁹ *Solidaridad Nacional*. “Una alocución del Alcalde a los funcionarios municipales”, 7 de maig de 1939, pàg. 4.

³³⁰ *Solidaridad Nacional*. “Una alocución del Alcalde a los funcionarios municipales”, 7 de maig de 1939, pàg. 4.

Més explícit en aquesta crida a l'obediència, la disciplina i la submissió a la jerarquia, seria el tinent d'alcalde i "*consejero nacional*", Aurelio Joaniquet, en la seva intervenció en la *Semana de la Administración Local* celebrada a Barcelona al juny de 1942. Les apel·lacions al sacrifici, la unitat i la patria, en un to creixentment marcial no tenen desperdici, i mostren clarament la concepció del que haurien de ser les institucions i els seus membres en l'edifici del Nuevo Estado:

“Los servidores de la administración local no deben ser políticos, en la baja acepción de la palabra, pero deben sentir y servir los principios inmutables y eternos que no cambian nunca de la ciencia política y que se refieren a la Patria, al bienestar de los subditos y a la justicia.

Los servidores de la administración local habéis de patrocinar siempre la unidad y la jerarquía en el Poder. Toda idea política contraria a esta unidad y jerarquía habéis de desecharla como contraria a la buena administración.

Ahora bien: el servicio de esta unidad jeràrquica, requiere un espíritu de sacrificio, porque el hombre, desde que perdió el estado natural de gracia, propende a la dispersión y la rebeldía.

«Vivere militare est», vivir es pelear, exclama Séneca en una de sus cartas a Lucio. Y nuestro Don Quijote dice: «el descanso es pelear».

José Antonio Primo de Rivera siguiendo las huellas del Gran Capitán Ignacio de Loyola, dice a sus falangistas:- «Somos una minoría, inasequible al desaliento». «La vida es milicia, sacrificio y servicio». «La vida no vale la pena de vivirla sino es para quemarla al servicio de un gran ideal. Si caemos en el camino no importa, quedarà la semilla, y andando el tiempo nuestros huesos resecos se estremecerán con gozo viendo el fruto logrado».

Estas palabras encierran ese sacrificio, esa divina impaciencia por servir al bien común, la disciplina social y el desinterés que yo deseo a todos los españoles para hacer una Patria grande y principalmente a los funcionarios y dirigentes de la administración local.»³³¹

---

³³¹ *La Vanguardia Española*, 28 de juny de 1942, pàg. 1.

En la concepció franquista del *Nuevo Estado* es capgiraven els principis republicans de les democràcies liberals. Els administrats deixaven de ser ciutadans per ser súbdits de l'Estat, la deliberació democràtica de les institucions era eliminada amb la implantació d'una estructura piramidal i fortament jerarquizada que subordinava els estadis inferiors als immediatament superiors³³², exigint l'obediència i disciplina dels primers sobre els segons i, pel que fa especialment als funcionaris, deixaven de ser servidors de l'Estat per a passar a servir a la Patria. Com afirmà el Governador civil de la província, Correa Veglison, en el mateix acte:

*“No servimos ahora a un estado liberal, sino a la Patria, un principio y a un Jefe. Por esta razón precisa [el funcionario] servir lealmente los principios del Movimiento, que todo lo subordina a España, y España a Dios.”*³³³

L'administració municipal franquista s'articulava sobre el gruix de funcionaris que havien superat la depuració sense haver vist incoats els seus expedients, uns 4.750, i sobre aquells que, tot i haver estat incoats pels jutges instructors, reberen finalment una resolució d'admissió sense sanció, 740. Aquests 5.490 funcionaris, tipificats com perfectament addictes al nou règim representarien una sòlida base sobre la que fer funcionar l'administració local barcelonina. Amb posterioritat s'incorporarien tots aquells que havien estat sancionats, un cop hagueren acomplert el temps de sanció impositat, 693.

La depuració, com la major part del sistema repressiu franquista, hauria assolit tots els seus objectius: en primer lloc, eliminar tot aquells que havien mostrat la seva desafecció al règim franquista en el passat, als quals se'ls condemnava a l'ostracisme professional i se'ls aïllava de la societat dels vencedors; en segon lloc, recuperar per la *Causa Nacional* tots aquells que havien estat 'enganyats' o que havien estat

---

³³² Risques, Vilanova, Francesc, and Vinyes, Ricard, *Les Ruptures de L'any 1939*, 59.

³³³ *La Vanguardia Española*, 28 de juny de 1942, pag. 1.

ambigus en el passat en relació al *Glorioso Movimiento Nacional*, recuperació que es duria a terme, previ pas per un període de sanció, al més pur estil de la redenció catòlica³³⁴; en tercer lloc, incorporaria nous funcionaris perfectament adherits al règim que contribuirien a consolidar la adicció de l'administració municipal; i, en quart lloc, el disciplinament del conjunt del funcionariat que, si bé la major part havia superat la depuració sense tràngols, havia pogut comprovar la implacabilitat del règim franquista cap a qualsevol postura de dissensió a les directrius del nou règim.

La depuració, com hem vist, no només estava orientada, a castigar als vençuts, sínó també a promoure i beneficiar els addictes, així com a disciplinar els del propi bàndol i a aterroritzar i sotmetre els tèbis o ambigus. Allò que afirmà Josep Fontana en relació a la repressió franquista, és vàlid per a la depuració, com a part essencial del sistema represor del règim de Franco, ja que la depuració complí la mateixa funció política essencial, la de paralitzar a l'enemic, al contrari, al desafecte i fins i tot al 'tèbi', a través del terror. En aquest cas no es tractava d'un terror en forma de presó o mort, sínó en el de perdre la feina, quedar-se sense recursos i quedar-se al marge, aïllat, de la societat dels vencedors. Però també complí la funció d'enquadrar i disciplinar per a assolir una col·laboració activa de tots aquells a qui el règim havia donat el vist-i-plau o d'aquells als quals els havia concedit la possibilitat de redimir-se després d'un variable període d'ostracisme³³⁵.

Assegurar el control de l'administració local, depurant, enquadrant i disciplinant el seu cos de funcionaris, i establir una estructura organitzativa fortament jerarquitzada era el pas indispensable per assolir, seguidament, el control de la totalitat de la població. Des de l'Ajuntament de Barcelona s'iniciarà un procés de control cap a la població de la ciutat, articulant mesures d'ordre simbòlic, polític i

---

³³⁴ Gómez Bravo and Marco, *La obra del miedo*, 322.

³³⁵ Josep Fontana, *España bajo el franquismo*, 1. ed. (Barcelona: Crítica, 2000), 18.

econòmic orientades a eixamplar les bases socials del règim, a teixir xarxes clientelars que ampliessin els suports actius al *Nuevo Estado* o a mantenir desactivades aquelles parts de la població que, si bé no mostraven una adhesió activa i incondicional al règim franquista, tampoc hi mostraven una oposició frontal.

Conclusions

La depuració de funcionaris públics, part essencial del bast i extens sistema repressiu del règim franquista, tenia com a objectiu principal assegurar que el conjunt de l'Administració de l'Estat quedés deslliurada de qualsevol individu sospitós de desafecció al nou règim. Es pretenia assolir una Administració completament fidel, fet que passava irremeiablement per eliminar tota possible dissidència o oposició interna, eradicar, d'una vegada per totes, qualsevol discrepància al sí de l'Estat.

Des d'aquesta perspectiva, s'entén que la depuració no fos dissenyada com una operació quirúrgica orientada a intervenir sobre aquella part del cos de funcionaris que hagués mostrat en el passat una posició dissident amb el règim franquista, sinó que s'organitzà com una operació massiva i exhaustiva, a la caça i captura de tot funcionari que, en algun moment, hagués mostrat la més mínima oposició al *Movimiento Nacional*. Es pretenia analitzar la totalitat del funcionariat per tal d'assegurar que, en acabar el procés, l'Administració de l'Estat fos ocupada completament per funcionaris addictes o, en el pitjor dels casos, 'recuperables' o indiferents.

El *Nuevo Estado* concebia l'Administració com el ferm braç executor dels seus designis polítics i, com a tal, havia de ser obedient, disciplinat, lleial i acrític. En aquest sentit, la depuració de funcionaris fou l'instrument essencial per a la reconfiguració del conjunt de l'Administració de l'Estat. No es tractava només d'un instrument repressiu, sinó que serví també per modular l'Administració en direcció als interessos del nou règim. Com ens ha mostrat el cas de l'Ajuntament de Barcelona el procés de depuració contribuí a assolir altres objectius que no eren els

estrictament repressors. A cavall de la depuració, doncs, el Consistori pogué reduir la seva plantilla de personal, premiar als addictes de primera hora el seu esforç de guerra, així com sotmetre i disciplinar el conjunt del funcionariat depurat a una organització administrativa articulada en una estructura vertical i jeràrquica sense parangó.

Ara bé, aquest procés no estigué exempt de problemes. Les tensions en les plantilles municipals que el llarg i feixuc procés de depuració provocaren en tota l'estructura administrativa de la Corporació municipal afectaren substancialment el normal desenvolupament dels serveis municipals, donat que l'esquema de depuració dissenyat forçava a suspendre el funcionari de feina i sou mentre el seu expedient no es resolgués. Atès que no es podia paraitzar el funcionament dels serveis municipals, l'Ajuntament de Barcelona es va veure forçat a decretar mesures extraordinàries que pal·liessin en la mesura del possible les dificultats provocades mentre no es normalitzessin els serveis municipals: com la derogació del principi d'immobilitat del funcionariat per poder traslladar funcionaris a aquells serveis amb menor dotació de personal, la suspensió dels permisos no vinculats a malalties greus o ampliació de l'horari laboral. Durant pràcticament un any i mig, l'administració del Consistori barceloní es trobà en una situació de relativa precarietat quant a la dotació de personal. La plantilla municipal no començà a normalitzar-se fins a les acaballes de 1940.

Les tensions de personal es comprenen si tenim en compte que foren incoats un de cada tres funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona. És cert que dos terços dels 7.100 funcionaris que passaren pel Tribunal de depuració superaren sense dificultats aparents el procés. Fet, per altra banda, remarcable si tenim en compte que es tractà d'un procés dissenyat per trobar la més mínima esquerda en el comportament políticocial dels funcionaris per a incoar-los. Però en un Consistori que requeria d'un volum de personal d'aquesta magnitud, prescindir d'un terç dels

funcionaris, encara que fos temporalment, implicava afectar el normal funcionament de tots i cadascun dels serveis municipals.

Certament no tots els funcionaris que veieren el seu expedient incoat patiren una sanció administrativa al final del procés, però el fet que la normativa depuradora no permetia reincorporar els funcionaris incoats fins que no es resolgués el seu expedient provocà que un volum important de funcionaris restés molts mesos paralyzats a l'espera de la finalització del seu expedient depurador. L'anàlisi quantitativa ha revelat que la meitat dels funcionaris incoats, començaren les diligències preceptives per a iniciar el procés depurador el febrer de 1939, però no començaren a veure resolt el seu expedient fins a partir d'octubre del mateix any.

La lentitud del procés, insostenible per a una administració delmada d'efectius obligà el reforçament del tribunal depurador amb la incorporació de 9 jutges instructors a principis de novembre de 1939, fet que permetria accelerar el procés exponencialment i, pràcticament finalitzar-lo a principis de 1940. Les dades són concloents, si aquells que iniciaren el seu expedient a 1939 trigarien una mitjana de 300 dies en resoldre els seus expedients, aquells que s'incorporaren al procés depurador amb posterioritat, essencialment a partir del setembre d'aquell any, trigarien una mitjana entre 30-35 dies.

Amb tot, la lentitud en la resolució dels expedients incoats no era només imputable al fet que el procés de depuració s'iniciés amb un sol jutge instructor, sinó que, en part, s'explica per l'aplicació del criteri marcat per la llei de depuració de prioritzar la resolució dels expedients que no presentessin dificultats per a que poguessin incorporar-se a les seves tasques en el menor temps possible.

En qualsevol cas, des del punt de vista dels funcionaris incoats l'endarreriment en la resolució dels expedients depuradors implicava una inactivitat laboral que, eventualment, podia veure's allargada amb una imposició de sanció, que no

començaria a acomplir-se fins a la resolució definitiva de l'expedient. Òbviament, aquesta situació perjudicava, també, al Consistori municipal, incapaç de preveure amb quants funcionaris podria comptar i a partir de quina data podria començar a normalitzar la dotació de personal dels serveis municipals.

És ben probable que la necessitat de personal per al normal funcionament dels serveis municipals animés a la Corporació a intervenir, en la mesura del possible, en el procés depurador. De fet la llei de depuració atorgava a la institució la darrera paraula en les sancions a aplicar. Des del punt de vista procedimental, el jutge instruïa el cas i proposava, eventualment, una sanció, però aquesta no era definitiva, havia de ser, en l'estadi final del procés, confirmada o modificada pel Consistori municipal.

Segons ens mostra la recerca realitzada la Corporació municipal feu un ús significatiu d'aquesta discrecionalitat. Si bé acceptà la sanció proposada pel jutge en un percentatge molt elevat dels casos, un 83%, en un no menyspreable 15% les modifica, tot anul·lant o reduint les sancions proposades. En aquests casos es percep una dinàmica moderadora de les sancions imposades pels jutges instructors.

Aquest fet no implica pas que la Corporació no estigués compromesa amb el procés de depuració, més aviat ens inclina a pensar que aquesta intervenció està orientada a conciliar dos interessos, a ulls de la Corporació, no necessàriament incompatibles. Certament calia assegurar-se una administració municipal lliure de personal desafecte, però també calia evitar buidar en excés la plantilla municipal o demorar massa en el temps la incorporació dels funcionaris expedientats a risc de fer inviable la provisió de serveis municipals. La Corporació tractava de conciliar l'interès depurador amb l'interès de mantenir en uns nivells raonables l'eficiència a l'Administració municipal. Amb tot, val a dir que la intervenció descrita es produeix

fonamentalment en expedients amb sancions lleus. Només un 6% dels expedients destituïts veieren modificada la seva sanció.

Aquesta relació inestable entre la necessitat de personal funcionari i el rigor depurador ha estat descrita per la literatura científica en altres casos. Produint-se situacions força aproximades a les vistes en el cas de l'Ajuntament de Barcelona. En concret, els estudis referents a la depuració dels funcionaris del *Ministerio de Hacienda* i els referents a les depuracions del món judicial, constaten que les tensions de personal forçaren al règim a suavitzar els criteris depuradors i, fins i tot, a recuperar funcionaris destituïts amb llarga experiència laboral.

A més de la modificació de les sancions proposades, el Consistori municipal emprà una altra via per a intervenir en el procés depurador, l'aturada de l'expedient depurador abans de la seva finalització. En general, el procediment seguit en aquests casos fou avalar el funcionari expedientat, procedint a l'aturada del procés depurador i a la immediata incorporació sense sanció del funcionari. Malauradament, els expedients analitzats aporten poca llum sobre aquest procediment, més enllà de poder consignar la seva existència. Ara bé, si que hem pogut conèixer algun dels efectes que aquests dos mètodes d'intervenció provocaren i que mostren com el procés depurador no estigué absent de crítiques.

Diverses denúncies sobre el procés de depuració a l'Ajuntament de Barcelona arribaren a les altes instàncies del govern franquista i, a tenor dels esdeveniments posteriors, presentaren prou credibilitat com per a que la *Dirección General de Seguridad* sol·licités al Governador civil de la província de Barcelona la seva intervenció per verificar les acusacions abocades. Si bé la Corporació municipal defensà la seva actuació apel·lant a una voluntat d'unificació de criteris sancionadors, en la nostra opinió és ben probable que les dues parts, denunciants i

denunciats, comptessin amb motius reals, des del seus respectius punts de vista, que justifiquessin la seva actuació.

Certament els anònims denunciants podien estar exagerant les acusacions per la via de fer categoria de l'anècdota, equiparant la seva percepció sobre casos concrets amb la dinàmica general del procés depurador. Però també és cert que l'Administració municipal intervingué directament, moderant la sanció, en quasi 350 expedients, a banda d'aturar-ne un nombre indeterminat per la via dels avals. Amb tot, aquestes consideracions no pretenen fer un judici de valor positiu sobre l'intervencionisme en el procés depurador del Consistori, sinó simplement remarcar que aquest existí i que, molt probablement, responia a interessos diferents als que inspiraven als denunciants que es confrontaven en una situació determinada, tot i compartir, absolutament, l'esperit del procés.

En qualsevol cas, i com s'ha dit, en una perspectiva general la intervenció del Consistori té una incidència reduïda en el conjunt de les sancions imposades. Si ens atenem als resultats recopilats en la nostra recerca apareixen altres elements dignes de menció. Aparentment, en termes absoluts el procés de depuració dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona aboca uns nivells de sanció prou remarcables, ja que reberen sanció el 70% dels funcionaris incoats, dels quals 4 de cada 10 foren destituïts, mentre que el 30% restant ha de fer front a sancions més lleus, la immensa majoria de sancions menors als sis mesos de suspensió de feina i sou. Ara bé, el volum de destituïts, a la llum dels resultats obtinguts, cal que sigui matisat.

Dels 917 funcionaris destituïts, només un 34%, això es 314 funcionaris, foren separats del servei després de completar tot el procés depurador, la resta de destituïts ho són per motius 'aliens' al procés. En concret el 37% ho són per incompareixença o bé perquè han estat depurats en "*Rebeldía*". El 29% restant es

distribueixen en aquells que son destituïts perquè són condemnats per una altre tribunal repressor, essencialment per tribunals militars, acusats, en la major part dels casos de *“Rebelión militar”*, un 6%; i aquells que foren destituïts, un 23%, per ser funcionaris temporals. En la major part dels casos aquests darrers son separats del servei en un estadi intermedi o inicial del procés depurador, i la seva destitució té poc a veure amb el seu comportament politicosocial durant la Guerra Civil i més amb criteris gerencials de reducció de plantilles municipals. Punt sobre el que retornarem més endavant.

Des d'aquesta perspectiva, la duresa del procés, en termes quantitativs queda molt ponderada. Estrictament per criteris ideològics només es destitueixen el 14% dels funcionaris incoats. Un percentatge molt menor si es considera en relació a la totalitat dels funcionaris que passen el procés depurador; en aquest cas, els destituïts representarien només un 4,4%. Aquesta reflexió no pretén positivament el procés de depuració, simplement remarca que, en termes relatius i absoluts, la major part de la depuració, en relació a les sancions més greus, s'havia produït abans d'iniciar el procés, quan una part remarcable dels funcionaris hagueren de fugir o no comparèixer per por a les represàlies polítiques.

Ara bé, vist des de la perspectiva contrària, que en un procés fortament ideologitzat, dissenyat procedimentalment per atrapar la més mínima dissidència remarcable, que només un 4,4% dels funcionaris siguin destituïts ens informa tant o més dels que es queden que dels que han hagut de fugir. Vistos els resultats i acumulant els funcionaris que no són incoats, amb aquells que ho són però són admesos sense sanció i, fins i tot, afegint els que són sancionats amb sancions lleus -s'entén- per no presentar comportaments mereixedors de sancions més greus, sembla clar que el conjunt dels funcionaris municipals de l'Ajuntament de Barcelona mostraren poca inclinació a l'activitat política durant la República i la Guerra Civil.

Aquesta reflexió és congruent amb les dades recopilades sobre la militància política declarada per part dels funcionaris. Si bé fou una minoria dels funcionaris incoats els que s'avingueren a declarar la militància política en època republicana, la majoria dels que respongueren es situaren ideològicament com a militants de partits conservadors. Aquesta posició ideològica, combinada amb el tradicional apoliticisme del que feien gala els funcionaris de l'aparell burocràtic de l'estat, així com l'extracció social de la majoria dels funcionaris públics, provinents de classes mitjanes educades, tal i com ens mostra la recerca empírica en aquest camp, contribuiria a explicar aquest elevat percentatge de funcionaris que superen sense masses dificultats el procés de depuració.

A l'extrem contrari trobem els funcionaris temporals. Aquest col·lectiu es convertí en una víctima propiciatòria del procés depurador. La Corporació municipal aprofità el procés de depuració per a seleccionar aquells funcionaris temporals prescindibles, destituint-los immediatament, sovint sense completar el seu expedient depurador, probablement a partir de criteris basats en la necessitat d'ajustar les plantilles de personal. Les dades ens mostren la implacabilitat del sistema amb aquest col·lectiu, ja que el 68% dels funcionaris temporals incoats són destituïts, xifra que contrasta amb el 19% destituïts entre el total de funcionaris regulars incoats.

L'ajustament de personal per criteris comptables es cimentà en aquests funcionaris temporals, fins al punt que gairebé han desaparegut en la plantilla de personal de 1942. Certament, eren una baula feble a l'Administració, ja que era poc costós destituir-los, tant per la probable escassa rellevància de les seves tasques, com pels limitats drets que posseïen en el sí de l'Administració municipal en relació als funcionaris regulars.

En qualsevol cas, una part de les destitucions que es decretaren serien emprades pel règim per a aixopugar els afectes de primera hora, a aquells que havien contribuït a la victòria de l'exèrcit franquista en el camp de batalla, a la reraguarda o conspirant en zona republicana, així com a aquells que, essent del bàndol victoriós, patiren les conseqüències de conflagració bèl·lica ja fos perquè passaren per les presons republicanes, ja perquè perderen algun familiar directe en la contesa.

En aquest sentit el Consistori barceloní es comportà de manera aparentment paradoxal o, tal vegada, astuta. Altre cop defensava els interessos corporatius alhora que acomplia amb escriu la preceptiva normativa de beneficiar els col·lectius mencionats en l'accés a les places vacants a l'Ajuntament de Barcelona. Si per una banda el Consistori mostrava un fervent compromís amb la provisió de places vacants pels col·lectius d'addictes al règim, més enllà fins i tot del que marcava la llei, tot renunciant al 20% de vacants destinades a l'oposició lliure de les primeres convocatòries, i convertint així la totalitat de l'oferta en places d'oposició restringida; per l'altra, tractava de preservar els interessos de la Corporació tot bloquejant l'accés dels col·lectius beneficiaris a les categories directives i mirant de beneficiar els funcionaris dels escalafons més baixos facilitant els ascensos interns.

La Corporació, de la mateixa manera que entenia que buidar en excés l'Administració municipal podia posar en risc l'efectiva provisió de serveis municipals, també es preocupava per no perdre el cabal d'experiència dels seus funcionaris. Des d'una perspectiva gerencial, calia preservar les categories directives per a que fossin ocupades per funcionaris municipals amb llarga experiència a la Corporació, i no deixar-les en mans d'aquells que només podien demostrar una alta competència bèl·lica. En un mateix sentit, la perspectiva d'un nombre important de nousvinguts a l'Administració provisional provinents dels col·lectius beneficiats, lesionava també els interessos dels escalafons més baixos

limitant la seva capacitat d'ascendir, fet pel qual es demanava la facultat de destinar el 20% de vacants no restringides de futures convocatòries a promocionar els funcionaris de plantilla dels escalafons més baixos. Com en el cas del procés depurador, el Consistori intentava conciliar dos interessos contraposats.

En qualsevol cas, la Corporació municipal aconseguiria acomplir amb els dos objectius, bloquejar les categories directives i ajudar a ascendir els funcionaris dels escalafons més baixos al mateix temps que es mostrava compromesa amb l'accés d'aquells col·lectius que contribuirien a crear una administració més fidel. Perquè a la fi, els dos objectius formaven part del mateix projecte polític, assegurar una administració dòcil, però dotada d'una raonable competència que garantís uns mínims d'eficàcia política per a contribuir a la consolidació del *Nuevo Estado*.

A la fi del procés depurador podem afirmar que el règim franquista havia assolit tots els seus objectius, i a la llum de l'estudi realitzat, l'Ajuntament de Barcelona havia aconseguit conciliar els interessos generals del règim, amb els particulars de la Corporació municipal. Amb la depuració s'havia esporgat de l'Administració els últims reductes de desafecció, al temps que, donada l'exhaustivitat del procés, i la relativa exemplaritat de les sancions, s'havia aconseguit enquadrar i disciplinar el conjunt del funcionariat. El darrer pas es completaria amb la incorporació de saba nova, provinent dels col·lectius de provada solvència ideològica que contribuirien a erigir una Administració fidel, agraïda, sotmesa i acrítica.

Per la seva banda, la Corporació municipal havia aconseguit contenir el rigor depurador així com preservar amb solvència les categories funcionaries més sensibles, les directives, per a garantir un nivell raonable d'eficàcia administrativa. L'acceleració del procés depurador a finals de 1939, així com la seva intervenció moderadora en les sancions definitives permetria a la Corporació iniciar la normalització dels serveis municipals en menys de dos anys.

En definitiva, amb la depuració s'assolia completar el control i el sotmetiment de l'Administració perifèrica que s'havia iniciat a nivell polític amb l'organització d'una estructura de comandament administratiu absolutament vertical i jeràrquica com a principi rector en les relacions entre les diverses administracions de l'Estat. Una organització del poder i de l'Administració que venia justificada per una apel·lació doctrinal que emparava conceptualment i ètica les decisions preses i els donava un sentit polític.

Bibliografia

- Abella, Rafael. *Finales de enero, 1939: Barcelona cambia de piel*. Barcelona: Editorial Planeta, 1992.
- Aisa, Ferran. *L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939). República, guerra i revolució*. Col·lecció: Base històrica, 53. Barcelona: Editorial Base, 2009.
- Albi Cholbi, Fernando. «La crisis del concepto del municipio como entidad natural». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, n° 5 (1943): 13 – 35.
- Alquézar, Ramon. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Barcelona: Columna, 1986.
- Álvarez Gendín y Blanco, Sabino. «La organización municipal en los estados autoritarios». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, n° 3 (1942): 1 – 6.
- Álvaro Dueñas, Manuel. «“El decoro de nuestro aire de familia”: Perfil político e ideológico de los presidentes del Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas». *Revista de Estudios Políticos*, n° 105, (1999): 147-73.
- Anderson, Peter; Arco Blanco, Miguel Ángel del. «Construyendo la dictadura y castigando a sus enemigos. Represión y apoyos sociales del franquismo (1936-1951)». *Historia social*, n° 71, (2011): 125-41.
- Arco Blanco, Miguel Ángel del; Fuertes, Carlos; Hernández Burgos, Claudio; Marco, Jorge (eds.). *No solo miedo: actitudes políticas y opinión popular bajo la dictadura franquista (1936-1977)*. Comares historia. Granada: Editorial Comares, 2013.
- Arco Blanco, Miguel Ángel del. «El secreto del consenso en el régimen franquista: cultura de la victoria, represión y hambre». *Ayer*, n° 76 (2009): 245-68.

- . «El estraperlo: pieza clave en la estabilización del régimen franquista». *Historia del presente*, n° 15 (2010): 65-78.
- . «¿Fascismo en las instituciones del “Nuevo Estado”? Personal político, cultura política y participación en el franquismo (1936-1951)». *Rubrica contemporánea* 3, n° 5 (2014): 29-43.
- Aróstegui, Julio. (ed.) *Franco : la represión como sistema*. Barcelona: Flor del Viento Ediciones, 2012.
- . «La historiografía sobre la España de Franco: Promesas y debilidades». *Historia contemporánea*, n° 7 (1992): 77-100.
- . «Opresión t pseudo-juridicidad: De nuevo sobre la naturaleza del franquismo». *Bulletin d'histoire contemporaine de l'Espagne*, n° 24 (1996): 31-46.
- . «Violencia, sociedad y política: la definición de la violencia». *Ayer*, n° 13 (1994): 17-56.
- Associació Catalana d'Expresos Polítics. *Notícia de la negra nit : vides i veus a les presons franquistes, 1939-1959*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Xarxa de Municipis, 2001.
- Attili, Antonella. «La crítica decisionista de Carl Schmitt a la democracia liberal». *Signos Filosóficos*, n° 10 (julio de 2003): 129-48.
- Baldó Lacomba, Marc. «Represión franquista del profesorado universitario». *CIAN- Revista de Historia de las Universidades* 14, n° 1 (29 de junio de 2011): 31-51.
- Barallat i Barés, Mercè. *La repressió a la postguerra civil a Lleida, 1938-1945*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- Barbagallo, Francesco. *Franquisme: Sobre resistència i consens a Catalunya, 1938-1959*. Barcelona: Centre de Treball i Documentació, 1990.
- Beltrán Villalva, Miguel. «Política y administración bajo el franquismo: la reforma administrativa y los planes de desarrollo». *Estudios / Working Papers (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales)*, n° 53 (1994): 1 - 32

- Berdugo Gómez de la Torre, Ignacio. «Derecho represivo en España durante los períodos de guerra y postguerra (1936-1945)». *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense, N.º Extra 3*, (s. f.), 97-128.
- Bermejo Girones, Juan Ignacio. «Los funcionarios de la administración local ante el Estado». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, n.º 9 (1943): 409 - 414
- Borderías Mondejar, Cristina, ed. *La historia de las mujeres: perspectivas actuales*. Barcelona: Icaria, 2009.
- Bordes Muñoz, Juan Carlos. *El servicio de correos durante el régimen franquista (1936-1975): depuración de funcionarios y reorganización de los servicios postales*. (1ª ed.) Colección Biblioteca de historia social, 2. Madrid: Fundación F. Largo Caballero; Ediciones CINCA, 2009.
- Borrego, Lucía Prieto. «Los expedientes de depuración de funcionarios municipales: Una fuente para el estudio de la violencia institucional». *Baética: Estudios de arte, geografía e historia*, n.º 21 (1999): 451-68.
- Burrin, Philippe. «Política i societat: Les estructures del poder a l'Itàlia feixista i a l'Alemanya nazi». *Afers: fulls de recerca i pensament* 11, n.º 25 (1996): 485-510.
- Cabana Iglesia, Ana. «Realismo, conveniencia, providencia. Una indagación sobre las expresiones de adhesión al régimen de Franco (1940-1960)». *Nuevos horizontes del pasado: culturas políticas, identidades y formas de representación*, 2011: 1 - 73
- Canales Serrano, Antonio Francisco. «Las lógicas de la victoria. Modelos de funcionamiento político local bajo el primer franquismo». *Historia social*, n.º 56 (2006): 111-30.
- Cano Bueso, Juan. *La Política judicial del régimen de Franco : (1936-1945)*. Madrid: Ministerio de Justicia, Centro de Publicaciones, 1985.

- Carr, Raymond. *La época de Franco, 1939-1975*. Madrid: Editorial Espasa Calpe, 2007.
- Casali, Luciano, y Istituto regionale per la storia della resistenza e della guerra di liberazione in Emilia Romagna. *Per una definizione della dittatura franchista*. Milano: Franco Angeli, 1990.
- Casanova Gómez, Marina. «Depuración de funcionarios diplomáticos durante la guerra civil». *Espacio, tiempo y forma. Serie V, Historia contemporánea*, n° 1 (1988): 361-78.
- Casanova Nuez, Ester. «La conformación política en los espacios públicos durante la inmediata postguerra», *Usos públicos de la Historia: Comunicaciones al VI Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea* (2002): 74-84.
- Casanova Ruiz, Julián. *Morir, matar, sobrevivir: la violencia en la dictadura de Franco*. (1ª ed.) Biblioteca de bolsillo. Barcelona: Crítica, 2004.
- . «Liberalismo, fascismo y clase obrera: algunas contribuciones recientes a la historia comparada de la Europa de entreguerras». *Studia historica. Historia contemporánea*, n° 10 (1992): 101-24.
- Cazorla Sánchez, Antonio. «La vuelta a la historia: caciquismo y franquismo». *Historia social*, n° 30 (1998): 119-32.
- . *Las políticas de la victoria: la consolidación del Nuevo Estado franquista, 1938-1953*. Madrid: Marcial Pons, 2000.
- . «Sobre el primer franquismo y la extensión de su apoyo popular». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, n° 8 (2002): 303-20.
- . «Sobre el primer franquismo y la extensión de su apoyo popular». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, n° 8 (2002): 303-20.
- Cenarro Lagunas, Angela. «Matar, vigilar y delatar: La quiebra de la sociedad civil durante la guerra y la postguerra en España (1936-1948)». *Historia social*, n° 44 (2002): 65-86.

- . «Muerte y subordinación en la España franquista: El imperio de la violencia como base del “nuevo estado”». *Historia social*, n° 30 (1998): 5-22.
- . «La Historia desde abajo del Franquismo». A: Rodríguez Barreira, Óscar (coord.). *El Franquismo desde los márgenes: campesinos, mujeres, delatores, menores...* (págs. 29-44). Lleida: Espai/Temps 62. Publicacions de la Universitat de Lleida, 2013.
- Claret Miranda, Jaume. *El atroz desmoche: la destrucción de la universidad española por el franquismo, 1936-1945*. Barcelona: Crítica, 2006.
- . *La repressió franquista a la universitat catalana: la Universitat de Barcelona autònoma, de la Segona República al primer franquisme*. (1. ed.) Vic (Barcelona): Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives. Eumo Editorial, 2003.
- Cobo Romero, Francisco (coord.). *La represión franquista en Andalucía: balance historiográfico, perspectivas teóricas y análisis de los resultados*. Sevilla: Centro de Estudios Andaluces, 2012.
- Cobo Romero, Francisco; Ortega López, Teresa María. «No sólo Franco: la heterogeneidad de los apoyos sociales al régimen franquista y la composición de los poderes locales. Andalucía, 1936-1948». *Historia social*, n° 51 (2005): 49-72.
- Collotti, Enzo. «Cinc formes de feixisme europeu.: Austria, Alemanya, Itàlia, Espanya i Portugal». *Afers: fulls de recerca i pensament* 11, n° 25 (1996): 511-24.
- Corts Grau, José. «La otra democracia». *Revista de Estudios Políticos*, n° 95 (1957): 5-14.
- . «Motivos de la España eterna». *Revista de Estudios Políticos*, n° 9 (1943): 1 - 40
- . «Perfil actual de Donoso Cortés». *Revista de Estudios Políticos*, n° 19 (1945): 75 - 118

- — —. «Sentido español de la democracia». *Revista de Estudios Políticos*, n° 25 (1946): 1 - 41
- Cuesta, Josefina, ed. *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975)*. Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009.
- Curcó Cobos, Felipe. «La polémica de Kelsen-Schmitt: un debate jurídico en torno a la Modernidad». *Dianoia: anuario de Filosofía*, n° 71 (2013): 79-103.
- Dard, Olivier. «L'action française: une matrice européenne et transatlantique des droites radicales?» *Studia historica. Historia contemporánea*, n° 30 (2012): 27-46.
- Díaz Esculies, Daniel. *L'oposició catalanista al franquisme: el republicanisme liberal i la nova oposició (1939-1960)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- Díaz Fuentes, José Manuel. «República y primer franquismo: la mujer española entre el esplendor y la miseria, 1930-1950». *Alternativas: cuadernos de trabajo social*, n° 3 (1995): 23-40.
- Di Febo, Giuliana. *Ritos de guerra y de victoria en la España franquista*. Valencia: Universitat de València, 2012.
- Di Febo, Giuliana; Molinero, Carme. *Nou estat, nova política, nou ordre social*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'estudis autonòmics i locals: CEFID, 2005.
- Domènech Subiranas, Immaculada; Vazquez, Federico. *La repressió franquista a l'àmbit local. Manlleu 1939-1945 (2ª ed.)*. Catarroja Barcelona: Editorial afers, 2003.
- Espinosa, Francisco. *Violencia roja y azul: España, 1936-1950*. Barcelona: Crítica, 2010.
- Fabre, Jaume. *Els que es van quedar. 1939: Barcelona, ciutat ocupada*. Barcelona: Col·lecció Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

- Farrés Sucarrat, Esther. *La repressió franquista a Vic (1939-1945)*. (1a. ed.). Vic (Barcelona): Publicacions del Patronat d'Estudis Osonencs, 2008.
- Fernández-Carvajal, Rodrigo. «Las constantes de Donoso Cortés». *Revista de Estudios Políticos*, n.º 95 (1957): 75 - 107
- Fernández-Cuesta y Merelo, Raimundo. «El concepto falangista del Estado». *Revista de Estudios Políticos*, n.º 13 (1944): 355 - 382.
- Fernández Prieto, Lourenzo. «Represión franquista y desarticulación social en Galicia: La destrucción de la organización societaria campesina 1936-1942». *Historia social*, n.º 15 (1993): 49-65
- Fernández Soria, Juan Manuel y Agulló Díaz, Carmen. «Depuración de maestras en el franquismo». *Studia historica. Historia contemporánea*, n.º 17 (1999): 249-70.
- Fluxa y Flor De Llorach, José. «La actividad municipal». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, n.º 1 (1942).
- Folguera, Pilar. «El franquismo: El retorno a la esfera privada (1939-1975)». A: *Historia de las mujeres en España*, (Capítulo 17). Madrid: Síntesis, 1997.
- Fontana, Josep. *España bajo el franquismo*. (1ª ed.). Barcelona: Crítica, 2000.
- Forcadell Alvarez, Carlos. «La fragmentación espacial en la historiografía contemporánea: la historia regional/local y el temor a la síntesis». *Studia historica. Historia contemporánea*, n.º 13 (1995): 7-27.
- Fornés Murciano, Antonio. «Providencialismo, decisionismo y pesimismo antropológico: influencia de Joseph de Maistre en la teología política de Donoso Cortés». *Hispania sacra* 63, n.º 127 (2011): 235-60.
- Fundación Largo Caballero. *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista: 1936-1975*. Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009.
- Gallego Margaleff, Ferran. *El evangelio fascista: la formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*. (1ª ed.). Barcelona: Crítica, 2014.

- García Colmenares, Pablo. *Historia y memoria de la Guerra Civil y primer franquismo en Castilla y León*. Valladolid: Universidad de Valladolid. Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2007.
- García Pérez, Juan. «Naturaleza y resultados de otra sinrazón. El proceso depurador en la Administración local de Extremadura (1936-1940)». A: Cuesta, Josefina (coord.). *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1939-1975)*. Pàg. 264-79. Madrid: Fundación Largo Caballero, 2009.
- García Valdecasas, Alfonso. «Los Estados totalitarios y el Estado español». *Revista de Estudios Políticos*, n° 5 (1942): 5-32.
- Garrido López, Carlos. «El regionalismo “funcional” del régimen de Franco». *Revista de Estudios Políticos*, n° 115 (2002): 111-28.
- Garriga i Andreu, Joan. *Franquisme i poder polític a Granollers (1939-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.
- Giménez Martínez, Miguel Ángel. «Autoritarismo y modernización de la Administración Pública española durante el franquismo». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica: Nueva Época*, n° 1 (2014): 4 – 19.
- Ginés i Sánchez, Andreu. *La instauració del franquisme al País Valencià*. Valencia: Universitat de Valencia, 2010.
- Gómez Bravo, Gutmaro; Marco, Jorge. *La obra del miedo: violencia y sociedad en la España franquista (1936-1950)*. Barcelona: Ediciones Península, 2011.
- Gómez Cuesta, Cristina. «La construcción de la memoria franquista (1939-1959): mártires, mitos y conmemoraciones». *Studia historica. Historia contemporánea*, n° 25 (2007): 87-123.
- Gómez Roda, José Alberto. «Percepciones de las instituciones y actitudes políticas de la sociedad en la posguerra». *Pasado i Memòria: Revista de historia contemporánea*, 1. (2002): 59 – 80.

- González Agapit, Josep; Marquès Sureda, Salomó. *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943): segons les dades del Ministeri d'Educació Nacional*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996.
- González Cuevas, Pedro Carlos. *El pensamiento político de la derecha española en el siglo XX: de la crisis de la Restauración al Estado de partidos (1898-2000)*. Colección Biblioteca de historia y pensamiento político. Madrid: Tecnos, 2005.
- . «Las derechas españolas ante la crisis del 98». *Studia historica. Historia contemporánea*, n° 15 (1997): 193-219.
- . «Las tradiciones ideológicas de la extrema derecha española». *Hispania: Revista española de historia* 61, n° 207 (2001): 99-142.
- González Duro, Enrique. *El miedo en la posguerra: Franco y la España derrotada: la política del exterminio*. Colección La buena memoria. Madrid: Oberón, 2003.
- González Madrid, Damián Alberto; Martínez Lozano, Juan Miguel. «La hacienda municipal del primer Franquismo (1940-1953)». *Ayer en discusión: temas clave de Historia Contemporánea hoy* (2008): 250-68.
- González Prieto, Luis Aurelio. «El debate sobre la Constitución en el primer franquismo (1939-45)». *Revista de Estudios Políticos*, n° 155 (2012): 207 – 235.
- . «La concreción teórica del partido único español franquista». *Revista de Estudios Políticos*, n° 141 (2008): 41-68.
- . «La recepción de Heller en España durante el franquismo». *Revista de Estudios Políticos*, n° 120 (2003): 173-94.
- Grana Gil, Isabel. «La depuración de las profesoras del instituto en Cataluña durante el franquismo». *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, n° 21 (2010): 235-50.
- Grugel, Jean; Rees, Tim. *Franco's Spain*. London - New York: Arnold : Distributed exclusively in the USA by St. Martin's Press, 1997.
- Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. (1ª ed.) Vol. 10. La llarga postguerra. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996.

- Iturmendi, Antonio. «Lo municipal, nervio de lo nacional». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, n° 1 (1942): 7 – 9.
- Jiménez Segado, Carmelo. «El poder judicial y la defensa de la Constitución en Carl Schmitt». *Revista de Estudios Políticos*, n° 161 (2013): 41-67.
- Jordana de Pozas, Luis. «El principio de unidad y sus consecuencias políticas y administrativas». *Revista de Estudios Políticos*, n° 5 (1942): 33-54.
- . «La Administración local en las Leyes Fundamentales españolas». *Revista de Estudios Políticos*, n° 152 (1967): 207-14.
- . «Las tendencias actuales del régimen local en Europa». *Revista de Estudios Políticos*, n° 39 (1948): 15-82.
- Juliá Díaz, Santos. «Echar al olvido: Memoria y amnistía en la transición». *Claves de razón práctica*, n° 129 (2003): 14-25.
- . «¿Falange liberal o intelectuales fascistas?». *Claves de razón práctica*, n° 121 (2002): 4-13.
- . (ed.). *Memoria de la guerra y del franquismo*. Madrid: Taurus : Fundación Pablo Iglesias, 2006.
- . *Víctimas de la guerra civil*. (1ª ed.). Madrid: Temas de Hoy, 2006.
- Lanero Táboas, Mónica. «De jueces y docentes: reflexiones sobre las lógicas y los tiempos de la depuración administrativa». A: Cuesta Bustillo, Josefina (coord.). *La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1939-1975)* Pàgs. 140-59. Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2009.
- . *Una milicia de la justicia: la política judicial del franquismo: 1936-1945*. Historia de la sociedad política. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1996.
- López García, José Antonio. «La filosofía política del franquismo: decisionismo y tradición». A: *Franquismus und Salazarismus: Legitimation durch Diktatur?*, 405-24. Klostermann: Frankfurt am Main, 2008.

- — —. «La presencia de Carl Schmitt en España». *Revista de Estudios Políticos*, n° 91 (1996): 139-68.
- Luebbert, Gregory M; Collier, David S; Martin Lipset, Seymour. *Liberalismo, fascismo o socialdemocracia: clases sociales y orígenes políticos de los regímenes de la Europa de entreguerras*. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 1997.
- Malefakis, Edward. *La guerra de España, 1936-1939*. Pensamiento. Madrid: Taurus, 1996.
- Maravall, J. A. «Un problema de la teoría del poder en la doctrina española». *Revista de Estudios Políticos*, n° 11-12 (1943): 401 – 442.
- Maravall, José Antonio. «Liberalismo y libertad en Europa». *Revista de Estudios Políticos*, n° 21 (1945): 1-45.
- Marín Corbera, Martí. «Polítics per als nous temps. La nova classe política i les seves identitats». *Franquisme & Transició. Revista d'Història i de Cultura* 0, n° 1 (29 de enero de 2014).
- — —. «Del catalanismo al clientelismo: opciones políticas de posguerra para una burguesía sucursalizada, 1939-1957». *El siglo XX: balance y perspectivas. V Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*, 2000, 473-81.
- — —. «El franquisme i la seva acció represora del projecte republicà». *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC Cossetània Edicions. Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana de* (2008): 99-115.
- — —. *Els ajuntaments franquistes a Catalunya: política i administració municipal, 1938-1979*. (1^a ed.) Lleida: Pagès Editors, 2000.
- — —. «Franquisme i poder local: construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949». *Recerques: Història, economia i cultura*, n° 31 (1995): 37-52.

- . *Història del franquisme a Catalunya*. (1ª ed.) Vic i Lleida: Eumo Editorial i Pagès Editors, 2006.
- . «La classe política local a la Catalunya franquista: dues Espanyes, dues Catalunyes». *L' Avenç: Revista de història i cultura*, nº 197 (1995): 22-27.
- Martín-Retortillo, Sebastián. *Descentralización administrativa y organización política*. Hombres, hechos, e ideas 25. Madrid: Alfaguara, 1973.
- Martínez Fiol, David. *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya, 1931-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- Martínez, Lucio. «La depuración franquista del ayuntamiento de Vigo». *Boletín IEV* Nº 14/09. Accedido 27 de junio de 2015.
- Martín Martín, Sebastián. «El Estado en la España de los años treinta: De la constitución republicana a la dictadura franquista». *Res Publica* 0, nº 23 (12 de septiembre de 2011): 81 – 92
- Mellón, Juan Anton (coord.). *Orden, jerarquía y comunidad: fascismos, dictaduras y postfascismos en la Europa contemporánea*. Colección de ciencia política. Madrid: Tecnos, 2002.
- Miravittles, Jaume. *Informes sobre l'economia franquista de postguerra*. (1ª ed.) Catarroja; Barcelona: Editorial Afers; Centre d'Estudis Històrics Internacionals, 2008.
- Mir Curcó, Conxita. «Violencia política, coacción legal y oposición interior». *Ayer*, nº 33 (1999): 115-46.
- Mir, Conxita; Corretgé, Fabià; Farré, Judit; Sagués, Joan. *Repressió econòmica i franquisme: l'actuació del tribunal de responsabilitats polítiques a la província de Lleida*. (1ª ed.). Biblioteca «Abat Oliba» 181. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- Molas, Isidre; Culla i Clarà, Joan B. (eds.). *Diccionari del partits polítics de Catalunya: segle XX*. (1ª ed.). Diccionaris d'Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000.

- Molinero, Carme. *La captación de las masas : política social y propaganda en el régimen franquista*. Madrid: Cátedra, 2005.
- . «Memoria de la represión y olvido del franquismo». *Pasajes: Revista de pensamiento contemporáneo*, n° 11 (2003): 25-33.
- . «Mujer, franquismo, fascismo: La clausura forzada en un “mundo pequeño”». *Historia social*, n° 30 (1998): 97-117.
- Molinero, Carme; Ysàs, Pere. *La anatomía del franquismo: de la supervivencia a la agonía, 1945-1977*. Barcelona: Crítica, 2008.
- Monfort i Coll, Aram. «La depuració franquista dels advocats de Barcelona (1939–1945). Una aproximació a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona de la postguerra». *Franquisme & Transició. Revista d'Història i de Cultura* 0, n° 1 (29 de enero de 2014): 127-213.
- Mora, «Joan Tusquets, en els 90 anys d'un home d'estudi i de combat». A: *Anuari 1990-1991 de La Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya* (Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramón Berenguer IV - Diputació de Tarragona, 1992), 231–42.
- Moreno Fonseret, Roque; Sevillano Calero, Francisco (eds.). *El franquismo, visiones y balances*. Alicante: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1999.
- Moreno Luzón, Javier. «El clientelismo político: Historia de un concepto multidisciplinar». *Revista de Estudios Políticos*, n° 105 (1999): 73-95.
- . «Teoría del clientelismo y estudio de la política caciquil». *Revista de Estudios Políticos*, n° 89 (1995): 191-224.
- Morente Valero, Francisco. «La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión». *Hispania* 61, n° 208 (30 de agosto de 2001): 661-88.
- . «La universidad en los regímenes fascistas: la depuración del profesorado en Alemania, España e Italia». *Historia social*, n° 54 (2006): 51-72.

- Muñoz Fernández, Francisco Javier. «Una nueva ciudad para un nuevo Estado: La transformación de Bilbao en los años de postguerra». *Bidebarrieta: Revista de humanidades y ciencias sociales de Bilbao*, n° 22 (2011): 61-77.
- Navarrete, Roberto. «Carl Schmitt y el pensamiento del orden concreto: una crítica de la interpretación decisionista de la teología política schmittiana». *ISEGORÍA. Revista de Filosofía Moral y Política*, n 52 (2015): 349-64.
- Negretto, Gabriel. «El concepto de decisionismo en Carl Schmitt: El poder negativo de la excepción». *Sociedad 4* (mayo de 1994): 66-89.
- Negró Acedo, Luis. *Génesis del ideario franquista o la descerebración de España*. Història i memòria del franquisme. Valencia: Universitat de Valencia, 2014.
- Nicolás, Encarna. *La libertad encadenada: España en la dictadura franquista, 1939-1975*. Madrid: Alianza Editorial, 2005.
- . «Los expedientes de depuración : una fuente para historiar la violencia política del franquismo». *Areas: Revista internacional de ciencias sociales*, n° 9 (1988): 103-24.
- . «Los poderes locales y la consolidación de la dictadura franquista». *Ayer*, n° 33 (1999): 65-86.
- Nieto García, Alejandro. «Condicionantes y determinantes de la Administración Pública española histórica». *Gestión y análisis de políticas públicas*, n° 7 (1996): 67-72.
- . «De la República a la Democracia: la Administración española del Franquismo». *Revista española de derecho administrativo*, n° 11 (1976): 567-83.
- . «De la República a la Democracia: La Administración Española del franquismo (II)». *Revista española de derecho administrativo*, n° 15 (1977): 573-88.
- . «De la República a la Democracia: La Administración española del franquismo (III). Pérdida de identificación y crisis de identidad de unos

- Cuerpos burocráticos». *Revista española de derecho administrativo*, n° 18 (1978): 359-66.
- Novella Suárez, Jorge. «Tradición y reacción en la España del siglo XX: Del neotradicionalismo de Ramiro de Maeztu al nacionalcatolicismo». *Tradiciones de la península Ibérica*, 2010, 71-88.
- Núñez Díaz-Balart, Mirta (ed.). *La gran represión: los años de plomo del franquismo*. Con Franco vivíamos peor. Barcelona: Flor de Viento, 2009.
- . *Los Años del terror: la estrategia de dominio y represión del general Franco*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2004.
- Oro Tapia, Luis R. «Crítica de Carl Schmitt al liberalismo». *Estudios públicos*, n° 98 (2005): 171-87.
- Ortiz Heras, Manuel. «Mujer y dictadura franquista». *Aposta: Revista de ciencias sociales*, n.º 28 (2006): 1 – 26.
- Ostolaza Esnal, Maitane. *El garrote de la depuración: maestros vascos en la guerra civil y el primer franquismo (1936-1945)*. San Sebastián: Universidad del País Vasco, 1996.
- Pérez Ledesma, Manuel. «Una dictadura “por la gracia de Dios”». *Historia social*, n° 20 (1994): 173-94.
- Perfecto García, Miguel Ángel. «La derecha radical española y el pensamiento antiliberal francés en el primer tercio del siglo XX: de Charles Maurras a Georges Valois». *Studia historica. Historia contemporánea*, n° 30 (2012): 47-94.
- Prada Rodríguez, Julio. *La España masacrada: la represión franquista de guerra y posguerra*. Madrid: Alianza, 2010.
- Preston, Paul. *Franco: caudillo de España*. Barcelona: Debolsillo, 2006.
- . *La Política de la venganza: el fascismo y el militarismo en la España del siglo XX*. Barcelona: Península, 2004.

- . *L'Holocaust espanyol: odi i extermini durant la Guerra Civil i després*. Barcelona: Base, 2011.
- . «Una contribución catalana al mito del contubernio judeo-masónico-bolchevique». *Hispania Nova: Revista de Historia Contemporánea*, no. 7 (2007): 34 – 43
- Ramírez Jiménez, Manuel. «La ideología en el régimen totalitario: el caso de España». *Fuentes ideológicas de un régimen: (España 1939-1945)*. *Revista de Derecho Político, UNED* (1978): 9-26.
- Ramos Zamora, Sara. «Acusaciones profesionales vertidas contra el magisterio primario por el gobierno franquista en el proceso depurativo: El caso de Castilla-La Mancha». *Historia de la educación: Revista interuniversitaria*, n° 24 (2005): 343-69.
- . «Maestras represaliadas por el gobierno franquista». *Arenal: Revista de historia de mujeres* 12, n° 1 (2005): 113-45.
- Reig Tapia, Alberto. «Aproximación a la teoría del caudillaje en Francisco Javier Conde». *Revista de Estudios Políticos*, n° 69 (1990): 61-82.
- . «La depuración “intelectual” del nuevo estado franquista». *Revista de Estudios Políticos*, n.º 88 (1995): 175-98.
- Restrepo Ramos, Jorge C. «La teología política de Carl Schmitt: una lectura desde su debate con Hans Kelsen». *Revista Derecho del Estado*, n° 31 (2013): 259-96.
- Richards, Michael. *Un tiempo de silencio: la guerra civil y la cultura de la represión en la España de Franco, 1936-1945*. Barcelona: Crítica, 1999.
- Ridruejo, Dionisio. *Casi unas memorias*. (1ª ed.). Barcelona: Ediciones Península, 2007.
- Riquer, Borja de, Culla i Clarà, Joan B; Vilar, Pierre. *El franquisme i la transició democràtica, 1939-1988*. Barcelona: Edicions 62, 2000.
- Riquer i Permanyer, Borja. «Burgos 1937: divergències polítiques entre falangistes i carlins catalans». *Haciendo historia: homenaje al profesor Carlos Seco*. Madrid

- i Barcelona: Universidad Complutense i Universitat de Barcelona (1989): 573-80.
- . *Historia de España. La dictadura de Franco*. Vol. n° 9. Barcelona i Madrid: Crítica i Marcial Pons, 2010.
- . «El “Nuevo Estado” i l'Ajuntament de Barcelona. La classe política del primer franquisme, 1939-1957.» *L'Avenç*, n° 126 (maig de 1989): 16-23.
- Risques, Manel; Vilanova, Francesc; Vinyes, Ricard (eds.). *Les ruptures de l'any 1939*. (1ª ed.) Biblioteca Serra d'or, 250. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- Rivaya García, Benjamín. «La filosofía jurídica española bajo la guerra y el franquismo (1936-1975)». A: *Franquismus und Salazarismus: Legitimation durch Diktatur?*, 265-94. Klostermann: Frankfurt am Main, 2008.
- Robles Egea, Antonio (ed.) *Política en penumbra: patronazgo y clientelismo políticos en la España contemporánea*. (1ª ed.). Historia. Madrid: Siglo Veintiuno Editores, 1996.
- Roca i Girona, Jordi. «Los (no) lugares de las mujeres durante el franquismo: el trabajo femenino en el ámbito público y privado». *Gerónimo de Uztariz*, n° 21 (2005): 81-99.
- Rodrigo, Javier. *Hasta la raíz: violencia durante la Guerra Civil y la dictadura franquista*. Madrid: Alianza Editorial, 2008.
- Rodríguez Barreira, Óscar J. *Misérias del poder: los poderes locales y el nuevo Estado franquista 1936-1951*. Història i memòria del franquisme. Valencia: Universitat de València, 2013.
- Rodríguez López, Sofía. «La falange femenina y construcción de la identidad de género durante el franquismo». *Actas del IV Simposio de Historia Actual: Logroño, 17-19 de octubre de 2002* Vol. 1 (2004): 483-504.

- Ruiz Carnicer, Miguel Angel; Institución «Fernando el Católico (eds.). *Falange: las culturas políticas del fascismo en la España de Franco (1936-1975)*. Actas. Historia, nº. 3206. Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2013.
- Ruiz del Castillo, Carlos. «La inserción de la vida local en el Estado». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, nº 7 (1943).
- . «Vida Local». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, nº 1 (1942).
- Ruiz Franco, María del Rosario. *¿Eternas menores?: las mujeres en el franquismo*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2007.
- . «La República de las mujeres». *Espacio, tiempo y forma. Serie V, Historia contemporánea*, nº 18 (2006): 171-86.
- Ruiz, Julius. *La justicia de Franco: la represión en Madrid tras la Guerra Civil*. Barcelona: RBA Libros, 2012.
- Sánchez Medero, Gema, y Rubén Sánchez Medero. «El sistema civil de carrera en España: desde el franquismo hasta la democracia». *Revista Enfoques: Ciencia Política y Administración Pública*, nº 14 (2011): 177-93.
- Sánchez Recio, Glicerio. *El primer franquismo, 1936-1959*. Marcial Pons, 1999.
- . *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959: diversidad de origen e identidad de intereses*. Col·lecció Textos universitaris. València i Alicante: Generalitat Valenciana: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència; Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Diputación Provincial de Alicante, 1996.
- Sanlloriente i Barragan, Francesc. *La persecución económica de los derrotados: el Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. (1ª ed.). Arca de Noe, 9. Palma de Mallorca: Miquel Font Editor, 2005.
- Santacana, Carles. *Victoriosos i derrotats: el franquisme a l'Hospitalet 1939-1951*. Col·lecció Llorenç Sans d'estudis del Baix Llobregat, 6. Hospitalet de Llobregat:

- Centre d'estudis de l'Hospitalet - Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- Santesmases i Ollé, Josep (ed.). *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*. (1ª ed.). Valls: Cossetània Edicions [etc.], 2008.
- Sanz González, Ignacio. «Vida Municipal». *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, nº 15 (1944).
- Sanz Hoya, Julián. «Jerarcas, caciques y otros camaradas: el estudio de los poderes locales en el primer franquismo». *Historia del presente*, nº 15 (2010): 9-26.
- . *La construcción de la dictadura franquista en Cantabria: instituciones, personal político y apoyos sociales (1937-1951)*. Santander: Ediciones de la Universidad de Cantabria, 2009.
- Sanz Moreno, José Antonio. «El parlamentarismo en su encrucijada: Schmitt “versus” Kelsen, o la reivindicación del valor de la democracia». *Revista de Estudios Políticos*, nº 162 (2013): 113-48.
- Sarasúa García, Carmen; Molinero Ruiz, Carme. «Trabajo y niveles de vida en el Franquismo. Un estado de la cuestión desde una perspectiva de género». A: *La historia de las mujeres: perspectivas actuales*, 309-54. Icària, 2009.
- Saz Campos, Ismael. *España contra España : los nacionalismos franquistas*. Madrid: Marcial Pons, 2003.
- . *Fascismo y franquismo*. Valencia: Universitat de València, 2004.
- . «Franco, ¿caudillo fascista? Sobre las sucesivas y contradictorias concepciones falangistas del caudillaje franquista». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, nº 27 (2012): 27-50.
- . «Franquismo, el pasado que aún no puede pasar». *Pasajes: Revista de pensamiento contemporáneo*, nº 11 (2003): 50-59.
- . «Paradojas de la historia, paradojas de la historiografía. Las peripecias del fascismo español». *Hispania* 61, nº 207 (2001): 143-76.

- . «Política en zona nacionalista: la configuración de un régimen». *Ayer*, n° 50 (2003): 55-84.
- . «Tres acotaciones a propósito de los orígenes, desarrollo y crisis del fascismo español». *Revista de Estudios Políticos*, n° 50 (1986): 179-212.
- Saz Campos, Ismael; Gómez Roda, José Alberto (eds.). *El Franquismo en Valencia: formas de vida y actitudes sociales en la posguerra*. Colección Humanitas. Valencia: Ediciones Episteme, 1999.
- Schmitt, Carl. *El concepto de lo político: texto de 1932 con un prólogo y tres corolarios*. Madrid: Alianza, 2014.
- . *Teología política*. Madrid: Trotta, 2009.
- Sesma Landrin, Nicolás. «Franquismo, ¿Estado de Derecho?: notas sobre la renovación del lenguaje político de la dictadura durante los años sesenta». *Pasado y memoria: Revista de historia contemporánea*, n° 5 (2006): 45-58.
- . «“La dialéctica de los puños y de las pistolas”: una aproximación a la formación de la idea de estado en el fascismo español (1931-1945)». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, n° 27 (2012): 51-82.
- . «Propaganda en la alta manera e influencia fascista. El Instituto de Estudios Políticos (1939-1943)». *Ayer*, n° 53 (2004): 155-78.
- . «Sociología del Instituto de Estudios Políticos. Un “grupo de elite” intelectual al servicio del partido único y del Estado franquista». A: *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco (1936-1975)*. Actas. Historia 3206. Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2013.
- Sevillano Calero, Francisco. «Consenso y violencia en el “nuevo estado” franquista: Historia de las actitudes cotidianas». *Historia social*, n° 46 (2003): 159-72.
- . *Ecos de papel: la opinión de los españoles en la época de Franco*. Colección Historia Biblioteca Nueva. Madrid: Biblioteca Nueva, 2000.
- Sinova, Justino. *La censura de prensa durante el franquismo*. (1ª ed.). Barcelona: DeBolsillo, 2006.

- Solé i Sabaté, Josep M.; Termes, Josep; Benet i Morell, Josep. *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62, 2003.
- Soto Carrasco, David. «“Para con Dios y la Patria”: representación y autoridad en el caudillismo franquista». *Confluente. Revista de Studi Iberoamericani* 4, n° 2 (23 de diciembre de 2012): 192-208.
- Sueiro Seoane, Susana. «La configuración del nuevo Estado franquista en las imágenes publicitarias». *Espacio, tiempo y forma. Serie V, Historia contemporánea*, n° 21 (2009): 169-89.
- Tébar Hurtado, Javier. *Barcelona, anys blaus : el governador Correa Veglison: poder i política franquistes (1940-1945)*. Barcelona: Flor del Vent, 2011.
- . (ed.). *Dietari de postguerra del baró d'Esponellà, 1940-1945*. Col·lecció Arxius i societat, núm. 5. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.
- Tébar Hurtado, Javier; Risques Corbella, Manel; Marín Corbera, Martí; Casanellas, Pau. *Gobernadores: Barcelona en la España franquista (1939-1977)*. Comares historia. Granada: Editorial Comares, 2015.
- Thomàs, Joan Maria. *Falange, Guerra Civil, Franquisme, F.E.T y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1992.
- . *Feixistes : viatge a l'interior del falangisme català*. Madrid: Esfera de los Libros, 2008.
- Traverso, Enzo. *El totalitarisme : història d'un debat*. Valencia: Universitat de València, 2002.
- Tuñón de Lara, Manuel. *La guerra civil. El nuevo Estado*. Vol. 20. Madrid: Historia-16, 1986.
- Tusell, Javier. *La dictadura de Franco*. Madrid: Grupo Santillana de Ed., 2007.
- . (coord.). *El régimen de Franco (1936-1975): política y relaciones exteriores*. (Congreso Internacional). Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1993.

- Tusell, Javier; Alted Vigil, Alicia; Mateos, Mateos; UNED (Universidad Nacional de Educación a Distancia). «La Oposición al régimen de Franco : estado de la cuestión y metodología de la investigación», Vol. 2. Madrid: UNED, Departamento de Historia Contemporánea, 1990.
- Tusell, Javier; Gentile, Emilio. *Fascismo y franquismo: cara a cara. Semejanzas y diferencias de dos dictaduras*. (2a. ed.). Madrid: Biblioteca Nueva, 2007.
- Vega Sombría, Santiago. *La política del miedo: el papel de la represión en el franquismo*. Barcelona: Crítica, 2011.
- Vilanova i Vila-Abadal, Francesc; García i Fontanet, Àngel. *Repressió política i coacció econòmica : les responsabilitats polítiques de republicans i conservadors catalans a la postguerra 1939-1942*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- Villoria Mendieta, Manuel. «El papel de la burocracia en la transición y consolidación de la democracia española: primera aproximación». *Revista española de ciencia política*, n° 1 (1999): 97-126.
- Weber, Max. *Sociología del poder: los tipos de dominación*. Madrid: Alianza, 2007.
- Zarka, Yves Charles. «Carl Schmitt, una lectura antimoderna de la modernidad : la triple traición de Hobbes». *Eikasia. Revista de filosofía*, n° 45 (julio de 2012): 57-69.